

**DE ROTSTEEN VAN MIJN HART**

**Het leven van "Rabbi" John Duncan**

**door**

**L.J. VAN VALEN**



**UITGEVERIJ DE GROOT GOUDRIAAN - KAMPEN**

**STICHTING DE GIHONBRON  
MIDDELBURG  
2016**

## Inhoud

### Woord vooraf

1. Ik was onvernuftig en wist niets
2. Zonder God in de wereld
3. Op een rotssteen gesteld
4. Mijn voeten waren bijna uitgeweken
5. Dienaar van het evangelie
6. Onder de "beminden om der vaders wil"
7. Professor aan het New College in Edinburgh
8. Onvergetelijke uren in de St. Luke kerk
9. Prediker van "de volle raad Gods"
10. In het voetspoor der vaders
11. Het probleem van de zekerheid
12. Zijn karakter en omgang met mensen
13. Wolken aan het kerkelijk firmament
14. In de verwachting van de bekering van de Joden
15. Bezwijkt mijn vlees en mijn hart...

Predikatie over Johannes 1 : 29

Literatuur

## Woord vooraf

"Een halve oude zeeman en een halve wandelende Jood, alleszins een wezen uit een andere leefwereld, met zijn lange baard en golvende slipjas, zijn opgeheven vinger en flonkerende ogen, zijn verouderd taalgebruik en bovenaardse denktrant." Zo schetst A. Taylor Innes de persoon van "Rabbi" Duncan, één van de meest merkwaardige Schotse godgeleerden uit de vorige eeuw. Zijn voorkomen was inderdaad wat rabbijns en excentriek, maar toch is deze beschrijving niet volledig. Meer dan zijn uiterlijke eigenaardigheden herbergde John Duncan een zeldzame samenvoeging van een geniale geleerdheid met de meest innige en tedere godsvrucht.

Een andere tijdgenoot noemt hem "de Neander van Schotland". "Hun genialiteit, wereldvreemdheid, eigenaardigheden, gefascineerdheid, kinderlijke eenvoud en ootmoed, hun gezegende invloed op de herleving van de geheiligde geleerdheid, hadden ze beiden met elkaar gemeen." Ook waren beide theologen gehecht aan de snuiftabakdoos, hadden hetzelfde middelmatige postuur met "sterk Joodse trekken" (Neander was een Jood). De vroomheid van beiden had wel wat van wat in Duitsland genoemd wordt "de schaduw van Tersteegen", de piëtist uit het Rijnland.

Wat maakte de persoonlijkheid van Duncan zo uniek? Was het de wisselwerking van de sterke en zwakke kanten van zijn karakter? Was het zijn fenomenale talenkennis of grote denkkraft?

Deze eigenschappen vormden wel mede zijn persoon, maar maakten hem niet uitzonderlijk. Het was zijn kinderlijke en toch diep doorleefde kennis van de verborgenheden van het genadewerk, verbonden aan zijn grote intellectuele gaven, die hem vormden tot één van de meest opvallende theologen in zijn dagen. Zijn zwakke karakterkenmerken, zoals zijn grote verstrooidheid en innerlijke onzekerheid, konden niet verhinderen dat hij in de genade en kennis van de Zaligmaker uitblonk. Zijn leven was met Christus verborgen in God. Het waren niet zijn natuurlijke talenten maar zijn genadegaven die zo'n stempel op zijn persoon drukten.

Zijn karakter en godsvrucht, tezamen genomen met een gebeurtenisvol en werkzaam leven, maken van zijn biografie een boeiend relaas. Het is het levensverhaal van een theoloog die zich geheel opofferde in de dienst van zijn Zender. Baanbrekend werk verzette hij als zendeling onder de Joden in Hongarije en als één van de eerste professoren van het New College, het theologische opleidingsinstituut van de pas gestichte Free Church, gaf hij een bijdrage tot de opbouw van het kerkelijk leven.

Onbekend maakt onbemind. Ten opzichte van de beroemde Schotse predikanten, zoals Thomas Boston, Ralph en Ebenezer Erskine en Robert Murray M'Cheyne, om maar enkele namen te noemen, heeft de naam van John Duncan in ons taalgebied geen bekende klank.

Nu lag zijn kracht niet in zijn pennevruchten, want die heeft hij eigenlijk niet nagelaten; zijn levenswerk werd door zijn vrienden A. Moody Stuart en D. Brown te boek gesteld en met een aantal preekschetsen, door hoorders opgetekend, voor het nageslacht bewaard. Met behulp van deze bronnen hebben wij getracht een getrouw beeld te geven van zijn leven en werk.

Vertoont zijn arbeid, tegen de achtergrond van de tijd waarin hij leefde, analogieën met onze dagen? Nu blijkt dat binnen de Gereformeerde traditie de brandpunten in de theologie met een zekere regelmaat de gemoederen bezighouden en de pennen in beweging brengen. Ook in Duncans dagen waren onderwerpen zoals de predestinatie, de verzoening, de verhouding van wet en evangelie, de heilszekerheid en de wijze van genadeverkondiging in Schotland actueel.

Na een herleving van de klassieke Schotse genadeleer, verzandde het theologisch denken in een veralgemening van het heil ten koste van de soevereiniteit van het werk van God in de verkiezing en behoudenis van zondaren. De gevolgen van een overaccentuering van begrippen als "liefde en barmhartigheid", die in een sterk universalistisch kader geplaatst werden, ten koste van het vrije en eenzijdige karakter van het door Christus verworven en door de Heilige Geest toegepaste heil ten behoeve van de uitverkorenen, waren desastreus.

Zeker, "Rabbi" Duncan onderkende ook de gevaren van de andere kant. Hij wist dat een beperking van de evangeliebeloften voor alle hoorders en een wettische voorstelling van de heilsboodschap de gemeente doen verzanden in een verkillende passiviteit en dode rechtzinnigheid. Maar ook beseftte hij de gevolgen van een onderwaardering van de doodstaat van de mens en van de noodzakelijkheid van een levende, bevindelijke geloofskennis van het verzoenend werk van een drieëinig God door Christus. Het was de tendens van een eenzijdige voorstelling van Gods liefde tot alle mensen die uiteindelijk geleid heeft tot een algemene uitblussing van de kracht van Gods Geest in het kerkelijk leven, de uitzonderingen daargelaten. Als zodanig is de tijd waarin de "Rabbi" leefde een baken in zee en is zijn werk een getuigenis van de terugkeer naar de "oude paden".

Zonder deze theologische achtergronden te willen minimaliseren, hebben wij in deze levensbeschrijving de meeste aandacht geschonken aan het geestelijk leven van Duncan. Zijn weg tot Christus en zijn strijd tegen de aanvechtingen en duisternis in zijn ziel, zijn drang naar heilszekerheid, zijn liefde tot zijn Heiland en diepgevoelde betrekking op Zijn bloed en gerechtigheid strekken niet tot model voor een bekeringsweg maar eerder tot aanmoediging om de God van "Rabbi" Duncan, Die nog leeft en regeert, te zoeken en zich te hoeden voor de strikken van een oppervlakkig geloof dat de diepte van de kennis van schuld en genade mist. Het leven van de Schotse professor is een wonderlijk getuigenis van de onverdiende genade en liefde geschonken aan een ellendige zondaar.

Ten slotte moet het ons van het hart dat het ons niet mogelijk bleek om zijn leven objectief te volgen. Wij voelden ons bij zijn strijd om tot het geloof te komen en bij zijn worsteling tot verzekering van zijn genadestaat ook persoonlijk betrokken. Aanknopingspunten op het geestelijke vlak verschaffen vaak een innige verbondenheid die hemel en aarde kan overbruggen. Dan is de liefde tot elkaar, geworteld in het dierbare bloed des Verbonds, de verbindingsschakel tot de gemeenschap met Gods triomferende kerk hierboven en de strijdende kerk op aarde. Dan geeft de Heere bij ogenblikken dat heimwee en verlangen om eenmaal zonder zonden, verlost van het lichaam der zonde en des doods, verenigd te mogen worden met het "Jeruzalem dat boven is", ons aller moeder, om tezamen met al de gezaligden dat lied uit Openbaring 5 te mogen aanheffen: "...want Gij zijt geslacht, en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed, uit alle geslacht en taal en volk en natie." Dan verstaan wij met Duncan dat dit lied op aarde nog gebrekkig is, soms gemengd met twijfel en een diep besef van eigen tekortkomingen en afmakingen. Maar dan toch te mogen zingen vanuit een verbrokenheid van het hart en een gevoel van verwondering, vanwege de onverdiende goedheid van een Drieëinig God, bewezen aan zondaren die Hem nooit gezocht hebben.

"Rabbi" Duncan had geleerd om dit lied in zijn leven te zingen, al was het dan gebrekkig. En met een hartelijke vereniging zeggen wij hem na: "Jehovah heeft een nieuw lied in mijn mond gegeven; Hij heeft het gedaan en mijn ziel probeerde te

zingen." Zij hoorde het gezang in het midden van het lied. Zij had Openbaring 5 gelezen en trachtte enkele van haar verzen te zingen en nu kwam zij bij die woorden: "Want Gij zijt geslacht." En o, hoe snikte zij het uit en hoe werd zij verbroken met een vreugdevolle droefheid en een droevige vreugde! Zij kon haar gezang niet voleinden, ofschoon zij dat begeerde. O, hoe haperde zij, toen zij probeerde te zingen: "en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed!" "Ik zou willen weten, o God, wat voor een ziel dat is! o God, laat dat mijn ziel mogen zijn! Leg een nieuw lied in mijn mond en leer mij het zingen. Leer mij het zingen op aarde en leer mij het zingen als de aarde er niet meer zijn zal."

Dordrecht, november 1990

L.J. van Valen

### **1. Ik was onvernuftig en wist niets**

"Arme Jozef" was een zakkendrager, die dagelijks met zijn last door de straten van Londen liep. Op een dag passeerde hij de kerk van de bekende puriteinse predikant, Dr. Edmund Calamy. Jozef was nog nooit in een kerkgebouw geweest en had niet eerder het evangelie van genade voor zondaren gehoord. De kerk was aan, en toen Jozef de stem van de predikant hoorde, bleef hij stilstaan en zette zijn zak op de grond. Hij luisterde naar de woorden van de tekst: "Dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken, van welke ik de voornaamste ben." De predikant sprak over de Persoon van Christus, Die in de wereld kwam om zondaren zalig te maken, dat Hij in de beginne bij God was en God Zelf was en dat Hij alle dingen in de hemel en op de aarde gemaakt heeft. Arme Jozef luisterde met grote aandacht en geloofde het Woord van verzoening.

Toen de kerk uitging sprak hij: "Jozef heeft dit nog nooit eerder gehoord, dat Jezus Christus, de God Die alle dingen gemaakt heeft, in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken." Enkele kerkgangers, die hem kenden en verwonderd waren over de woorden die deze onwetende man sprak, kwamen naar hem toe en vroegen hem: "Ja, Jozef, maar heb je nu geloof geoefend?" "Ah, Jozef kan niets oefenen," was het antwoord, "maar dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig dat Jezus Christus, de God Die alle dingen gemaakt heeft, in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken en waarom kan arme Jozef niet zalig worden?"

Kort hierop werd Jozef ziek. Dr. Calamy werd bij hem geroepen. Toen hij zijn stem hoorde sprak hij: "Bent u die goede predikant, die vertelde over Jezus Christus, Die in de wereld kwam om zondaren zalig te maken?" Toen lichtte hij zijn kussen op en pakte een kleine zak met geld. "Arme Jozef heeft dit gespaard voor zijn oude dag, maar Jozef zal de oude dag nooit zien. Neem dit mee en geef het aan enigen van Christus' arme volk en vertel hen dat Jozef hen liefheeft en dat hij Jezus Christus liefheeft, Die in de wereld kwam om zondaren zalig te maken."

Professor John Duncan was een geleerd man, die veertien talen machtig was en veel geleerde boeken gelezen had. Maar tot zijn meest geliefde lectuur behoorde de korte geschiedenis van "Arme Jozef." Het was het kinderlijke geloof van deze Londense zakkendrager uit de 17e eeuw dat hem aansprak. Het was het geloof in de God, "Die alle dingen gemaakt heeft". Het was het geloof in de gewilligheid van Christus om zondaren zalig te maken. Het was een klein geloof en toch geen dood geloof. Jozef wist weinig te zeggen over de werking van dat geloof, over de wijze waarop dit geloof door de Heilige Geest in het hart wordt gewerkt. Hij hield slechts vast aan het Woord van God; hij vatte God op Zijn eigen getuigenis, zonder aan de getrouwheid hiervan te twijfelen. Duncan sprak van hem: "Deze man had een verdediging tegen elke redenering, die ooit kon worden aangevoerd, een uitdaging tegen alles op aarde en in de hel, dat enige reden kon aanvoeren, waarom hij niet kon zalig worden, sinds Jezus Christus, Die God is, in de wereld kwam om zondaren zalig te maken." Het geloof van Jozef was "een overwinnend geloof, voor zover het de bekwaamheid van Christus betrof". Het geloof van Jozef was kinderlijk en toch groot. Hij was onwetend en wist niets van het evangelie, maar de Heere liet hem zien dat hij een zondaar was, een gevallen Adamskind. Door de werking van Gods Geest kreeg hij een oog des geloofs om op Christus te zien en dat Hij gewillig was om ook de arme, onwetende Jozef zalig te maken. Hij onderscheidde niet wat het geloof precies inhield, maar toch wierp hij zich in de armen van de Zaligmaker.

Had hij nu de vaste verzekering van zijn aandeel in Christus? Wist hij zeker dat hij

zalig zou worden? Zijn zekerheid was niet gelegen in de kenmerken van genade, want die kon hij bij zichzelf niet waarnemen. Maar de vaste grond van zijn zaligheid lag buiten hem, in de gewisse beloften van het Woord, waaraan hij zich vastklampte. En daar liet hij het anker van zijn hoop vallen. De hinderpalen van het ongeloof en vleselijke redeneringen moesten wijken voor zijn kinderlijk vertrouwen in de gewilligheid van Christus, om ook arme Jozef te redden. Juist dit kinderlijke geloof sprak Duncan aan, omdat hij zo vaak twijfelde en redeneerde over de waarheid van de beloften. Hij had in een diepe weg geleerd van al zijn wijsheid af te zien. En ook na zijn bekering werd hij vaak aangevallen door twijfelingen en wankelmoedigheid. Steeds moest hij opnieuw leren om als een kind aan de voeten van Jezus te zitten om van Hem onderwijs te ontvangen, want hij was een onwetend zondaar. Maar als het kinderlijke geloof bij hem werkzaam was, achtte hij zich de laagste plaats waardig. Dan was Christus hem zo dierbaar, dan had hij aan zijn kant niets meer dan zonden, dan nam hij de toevlucht tot het kruis van Golgótha. En als hij in de wonden van zijn lieve Borg blikte, zag hij hoe al zijn zonden waren geworpen in een zee van vergetelheid.

John Duncan had nog zoveel geleerdheid en godsdienst. Dat waren grote struikelblokken voor hem om tot Christus te komen. Zo verhaalde hij in een gesprek met John Kershaw, een Engelse baptistenleraar en vriend van de bekende Joseph Charles Philpot: "Mijn grote geleerdheid is voor mij vele jaren een verhindering geweest om tot de zaligmakende kennis van de waarheid te komen. Ik heb de waarheid van de woorden van Paulus ervaren, dat de wereld door de wijsheid God niet heeft gekend..." Duncan liep vast op de klippen van allerlei dwalingen en verstandelijke redeneringen. "Maar toen het de Heere behaagde door de kracht van Zijn Geest in mijn hart te werken, heb ik gedurende lange tijd in grote benauwdheid verkeerd."

Toen hij het niet meer wist, toen hij niet kon geloven, kwam hij in aanraking met een leraar, die onder dezelfde omstandigheden als hij verkeerd had. Deze man had, zo verhaalt hij, "nimmer rust of vrede voor zijn ziel gevonden, voordat hij gedwongen werd van al zijn bekwaamheden af te zien. Want de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn; want zij zijn hem een dwaasheid en hij kan ze niet verstaan, omdat zij geestelijk onderscheiden worden.

En op een andere plaats zegt de apostel: 'Zo iemand onder u dunkt, dat hij wijs is, die worde dwaas, opdat hij wijs moge worden.' En onze Heere zegt, dat wij het Koninkrijk der hemelen moeten ontvangen als een kindeke. En Petrus: 'Als nieuwgeboren kinderkens zijt zeer begerig naar de redelijke en onvervalste melk, opdat gij door dezelve moogt opwassen.'

Dit gesprek was voor mij een woord op zijn tijd en de Heilige Geest Zelf bracht het in mijn hart. Daar werd ik er toe gebracht als een kindeke aan de voeten van Jezus neer te zitten en van Hem onderwijs te begeren, door Zijn Woord en Geest, want ik was een arm, onwetend zondaar. En de Heere hoorde goedertieren mijn gebed en nadat Hij mij had doen zien dat ik door mijn eigen doen nooit kon gerechtvaardigd worden, openbaarde Hij Zichzelf als mijn Zaligmaker en Verlosser. Daarom kan ik met de apostel zeggen: 'Want ik heb hetzelfde niet van een mens ontvangen, noch geleerd, maar door de openbaring van Jezus Christus' (Gal. 1 : 12)."

Hier ontmoetten de geleerde John Duncan en de arme, onwetende Jozef elkaar. Als arme, ellendige, hulpeloze zondaren aan de voet van het kruis. Geen gerechtigheid om op te steunen, geen kracht om te geloven, maar hulpeloos en krachteloos. "Toen was ik onvernünftig en wist niets, ik was een groot beest bij U" (Ps. 73 : 22). Geen wonder dat deze psalm van Asaf hem in zijn verdere leven zo lief was. "Mijn voeten waren uitgeweken, mijn treden waren bijkans uitgeschoten." "Hoe zou het God weten, en zou

er wetenschap zijn bij de Allerhoogste?" Hoe had hij zelfs het Godsbestaan ontkend, hoe had hij de Drieëenheid geloofchend, hoe had hij zich gekant tegen "het evangelie des kruises" dat hem dwaasheid was. "Maar", zo getuigt de apostel, "ons die geloven is het een kracht Gods tot zaligheid."

Toen hij een arme dwaas werd en voor God neerbukte in het stof van zijn zondig bestaan, toen raapte zijn Verlosser hem op. Hij kwam aan de voeten van Christus om door Hem onderwezen te worden. Hij blikte in het liefdevolle hart van een barmhartig God, Die hem van eeuwigheid had liefgehad. En deze God, Die hij eerst haatte en verachtte, trok hem met koorden van liefde uit de poel van zijn ellende, uit de kuil van modderig slijk. Hij zette uit vrije goedheid zijn voeten, die "bijna waren uitgeweken" in een eeuwig jammerdal, op de Rots van de verdiensten van de Zoon van Zijn welbehagen. Hoe werd Asaf eenmaal aangevallen over de kennis en goedheid van God, over de onbestaanbaarheid van de voorspoed van de goddelozen tegenover de moeiten van Gods kinderen. "Totdat ik in Gods heiligdommen inging en op hun einde merkte."

En toen ook John Duncan zichzelf had leren kennen als "een groot beest" bij God, gaf hij alle tegenstand en vijandschap op. Op de vastigheid van de Rots der eeuwen vond hij rust en vrede. En schuilend in de bloedwonden van Zijn Borg, mocht hij stamelen: "Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten en mijn Deel in eeuwigheid."

In de 73ste psalm vond Duncan zijn hart verklaard; ook in het verdere van zijn leven toen zijn voeten steeds weer dreigden weg te glijden in het moeras van twijfel en ongelooft. Ondanks al de golven en baren, die over zijn onvast gemoed heengingen, bleef hij door- genade staande op de rots van de verdiensten van zijn Verlosser, Die hem met Zijn dierbaar bloed had gekocht en hem een erfdeel geschonken had onder de geroepen geheiligden tot de bruiloft des Lams.

"Ik was onvernünftig en wist niets", zo oordeelde Duncan over zijn "eertijds". Vooral de leer van de verzoening was hem een aanstoot en een rots der ergernis. Het eenvoudige zien op het plaatsbekledend werk van de Zoon van God was voor hem een grote verborgenheid. Ook in deze zaak moest hij worden als een kind. In dit verband verhaalde hij later de geschiedenis van de "bekeerde negerin". Een vrouw verstond niets van het belang van een persoonlijke godsdienst, totdat zij met een negermeisje in aanraking kwam.

Dit gebeurde op een schip op zee, toen een zware storm woedde en alle passagiers bang waren in de golven om te komen. Het zwarte meisje bleef opvallend kalm. Zij zag het beangste gezicht van de vrouw en sprak tot haar: "O, missie, wees niet bang, zie op Jezus, zie de rots." Zij zagen hoe de golven op een rots beukten, maar de rots bleef onbeweeglijk staan. "Jezus, de Rots, is dichterbij dan die rots." En toen vertelde het kind uit Afrika wat Jezus, de Rots, voor haar betekende en hoe zij Hem had leren kennen. "De goede heer Hinnican kwam en vertelde ons negers dat Christus Jezus, de Zoon van God, van de goede plaats kwam om ons zondaren te redden. Hij dood, of mij dood; Hij dood, mij niet dood. Ik huilde veel; ik vroeg naar Jezus; Hij goed, Hij redde mij."

Dit eenvoudige getuigenis van het negermeisje sprak John Duncan aan. "Hij dood, of mij dood." "Eerst is er de bekommernis over de grote, de geduchte, de eeuwige, de oneindige werkelijkheden - het dilemma, 'Hij dood, of ik dood.' O, wat een bekommernis om te weten wat het zal zijn! Dan is er het besluit; 'Hij dood, wij niet dood; Hij heeft de beker genomen, wij niet dood.' Dat gaf verlichting, vreugdevolle verlichting, maar ook verbreking van het hart - 'Ik huilde veel.' 'Zij zullen Mij aanschouwen, Die zij doorstoken hebben, en zij zullen over Hem rouwklagen.' 'Ik



vroeg naar Jezus.' Zij maakte hieruit haar zaligheid niet op; zij vroeg naar Jezus, Die eenmaal stierf. 'Ik vroeg naar Jezus.' Zij grondde haar hoop op de zaligheid niet op haar huilen en vragen. 'Ik vroeg naar Jezus; Hij goed, Hij redde mij.' Wonderlijke ruil: 'Hij dood, mij niet dood'."

Verzoening door plaatsbekleding en dat voor doodschuldigen, die geen gerechtigheid van zichzelf bezitten. Dan komt het aan op het kinderlijk gelovig aanvaarden van de reddende liefde van de Borg. Temidden van de golven van twijfel en vleselijke redeneringen. vond "Rabbi" Duncan rust in het volbrachte werk van de Plaatsbekleder. De golven probeerden hem zijn gehele leven te overspoelen, maar deze Rots in de branding bleef staan. En toen hij zijn pelgrimstocht volbracht had en voor de doodsjordaan stond, was de plaatsbekledende gerechtigheid van Christus zijn enige houvast: "Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten en mijn Deel in eeuwigheid."

## 2. Zonder God in de wereld

"Ik verwonder mij over Gods goedheid, hoe Hij voor mij gezorgd heeft en in alles voor mij, een arme schoenmakerszoon heeft voorzien. De Voorzienigheid is goed voor mij geweest." Dit sprak John Duncan, zes dagen voor zijn dood, toen hij op zijn leven terugzag. Wonderlijk zijn Gods wegen in het leven van Zijn kinderen. Hij onderhoudt en leidt hen van de baarmoeder af tot aan de poorten van de dood. Hij bestuurt hun gangen en doet alle dingen medewerken ten goede. Zij mogen door het geloof zeggen: "Want deze God is onze God; Hij zal ons geleiden tot de dood toe." Gods wegen zijn wonderlijk, maar worden niet begrepen door de zondige natuur. Ook Gods kinderen willen hun eigen weg uitstippelen, maar de Heere houdt vaak wegen die dwars tegen hun wil en genegenheden in gaan. Dit alles geschiedt, opdat zij temeer hun diepe en steile afhankelijkheid van Hem zouden beseffen.

"O, wat een ernstige zaak is het om mens te zijn! Eenmaal verhoogd, zo diep gevallen en in staat gesteld om weer zo hoog te worden opgewekt." Zo schetste Duncan de weg van Gods kind vanaf het Paradijs tot de weg van zijn genadig herstel. Zoals alle mensen leefde ook hij eenmaal zonder God in de wereld. In 1796 werd hij in Gilcomston, in de parochie van Old Machar, dat tegen de stad Aberdeen in Noord-Schotland aanlag, geboren. Zijn vader, schoenmaker van beroep, behoorde tot de zgn. Secession kerk. Deze kleine kerkgemeenschap was ontstaan uit de afscheiding van de Schotse kerk in 1733, waartoe de bekende Ebenezer Erskine de stoot gegeven had. John ontving een strenge opvoeding en werd al vroeg bekend gemaakt met Gods Woord en de Korte Catechismus van Westminster.

Zijn ouders hadden enkele kinderen, die geen van allen hun kindse dagen overleefden. "Mijn eerste herinnering," zo vertelde hij enkele dagen voor zijn dood, "-was toen wij rondom het graf van mijn broer George waren verzameld." Hij was vijf of zes jaar oud toen zijn moeder stierf. Hoe had zij voor haar enige nog in leven zijnde jongen gebeden. John was erg zwak en het leek erop dat hij ook niet lang zou leven, toen hij door een aanval van de pokken aan de rand van het graf werd gebracht. Een zuster van zijn moeder, die het arme kind zag lijden, kreeg te geloven dat het kind niet zou sterven, want met kracht kwamen de woorden van de Schotse berijming van Psalm 118 haar voor de geest: "Ik zal niet sterven, maar leven en Gods werken verkondigen." De Heere spaarde de jongen, want Hij had grote dingen voor hem bereid. Later, toen de grote verandering in zijn leven plaatsvond, moest zijn tante aan deze psalm terugdenken. Vol blijdschap sprak zij uit: "Welke werken Gods mag hij nu verkondigen." Op een dag liep hij met zijn tante langs de kust van de zee. Vanaf haar schouder zag hij in de verte een schip voorbij komen. "Dat is het schip, dat mij mee zal nemen om voor de heidenen te preken." "Maar als ze je niet willen horen?" "Dan zal ik naar een andere plaats gaan", was het gevatte antwoord van de jongen.

John wilde graag zendeling worden, maar zijn vader dacht hier anders over. Hij wilde hem het schoenmakersvak bijbrengen. De leergierige knaap legde echter meer belangstelling aan de dag voor de talen dan voor de schoenmakersleest. Toen hij 9 jaar oud was, ging hij dan ook naar de Latijnse school in Aberdeen, waar hij al gauw opviel door zijn grote schrandereid en leergierigheid. Hij was een levendige jongen, die een brede belangstelling had en dromerig kon nadenken over diepzinnige zaken. Hij kon hartelijk lachen, behalve wanneer zijn vader hem strafte. Gelukkig voelde zijn stiefmoeder hem in alles aan. Zij was trots op zijn schrandereid en probeerde dan ook te bevorderen dat hij mocht doorleren. Tussen moeder en stiefzoon ontstond een hechte band, die tot aan haar sterven is gebleven.

Ondanks zijn begeerte om zendeling te worden, oordeelde hij later dat hij de Zaligmaker in zijn jonge jaren niet kende. Hij preekte op een stoel in het huis van een

oom voor zijn kameraden van school. Of hij als jongen indrukken had van dood en eeuwigheid verhaalt hij ons niet. Zijn begeerten gingen niet uit naar de God des Verbonds maar naar kennis. De tranen rolden over zijn wangen, toen hij gedwongen op de schoenmakersstoel naast zijn vader zat om het vak te leren. Zijn gedachten waren meer bij taalkundige problemen dan bij de leer. Gelukkig zag zijn vader wel in dat dit niet langer zo ging. Uiteindelijk gaf hij toestemming om naar de universiteit te gaan. Zo passeerde hij de poorten van het Marischall College van Aberdeen, waar de basis gelegd werd voor zijn latere werk. Hier kon hij zich naar hartelust verdiepen in de talen, de literatuur en de filosofie. Maar hier werd ook de grond gelegd voor zijn latere atheïstische speculaties, waardoor hij alles wat God en Goddelijk was in twijfel trok.

Wanneer een mens niet geworteld is in het ware geloof, staat hij open voor allerlei dwalingen en beschouwingen, die indruisen tegen de Goddelijke openbaring. Eerst was Duncan wel rechtzinnig, maar het was niet meer dan een dode letter. Hij had een gedaante van godzaligheid en was in de grond van de zaak een huichelaar. Wonderlijke beschouwingen kon hij houden over de werken en wegen van God en wanneer hij langs de zee wandelde, bewonderde hij de werken van de schepping en sprak dan diepzinnig over de soevereiniteit van God en de verantwoordelijkheid van de mens. Een predikant noemde hem een "vastberaden christen", maar John oordeelde later dat hij toen in geen geval zo genoemd kon worden.

In volle ernst ging hij, na zijn M.A.-titel behaald te hebben, theologie studeren en werd hij in zijn eigen kerk tot de studie voor het wondere ambt toegelaten. Van 1813 tot 1816 volgde hij de lessen van Professor Archibald Bruce in Whitburn, die de weinige studenten van een afsplitsing van de oorspronkelijke Secession Church, de "Associate presbytery of Anty Burgher Synod", onderricht gaf. Duncan kon echter niet aarden binnen het geestelijke klimaat van de kerk van zijn vader. Hij voelde zich een buitenstaander in het in zijn ogen starre theologisch systeem van de Belijdenis van Westminster. De eigenlijke oorzaak was dat hij nog een vijand bleek van de leer van vrije genade en persoonlijk de Heere Jezus niet kende. Zijn leraars hadden hem kennelijk niet door, maar de vromen die het snode van het kostelijke wisten te onderscheiden, vonden zijn gebeden op de wekelijkse gebedssamenkomst koud en ongevoelig, ja sommigen noemden hem een "dorre tak."

Hij was lid in de gemeente van Kirriemuir, een stadje in de omgeving van Aberdeen. Op de derde zondag van juli was het kerkje overvol, want dan kwamen de gelovigen van heinde en ver om de dood des Heeren te gedenken. Evenals de stammen die opgingen naar Jeruzalem, liepen zij met elkaar en spraken dan over de wegen, die de Heere met Zijn volk houdt. Zij luisterden naar de Christus-verheerlijkende preken van James Aitken en naar de geoefende vromen, die naar Schotse gewoonte op de vrijdag voor de avondmaalsviering hun gedachten over de kenmerken van genade weergaven. Evenals de anderen die van buiten kwamen, vond ook John Duncan bij deze gelegenheden een gastvrij onderdak bij één van de gemeenteleden. Op een keer was hij met zijn medestudent Davis naar Kirriemuir gekomen. In plaats van leiding te geven aan de gesprekken, werkte hun aanwezigheid verstorend. Zij hielden de gasten bezig met strikvragen en bestookten hen met onwijs ingewikkelde problemen. Het gevolg was dat de stichting verdween en er weinig besef van de inhoud van het heilig sacrament overbleef. Wilde Duncan op deze wijze zijn eigen problemen op tafel leggen? Werd zijn gemoed in die tijd niet steeds meer verduisterd door redeneringen over het Godsbestaan en de oorsprong van alle dingen? Werd hij innerlijk niet geslingerd over de wezenlijke waarden van het christendom, waarmee hij in de knoop

raakte?

Hoe het zij, in naam was hij nog wel rechtzinnig, maar in zijn hart twijfelde hij aan de inhoud van Gods Woord en zocht hij zijn heil bij dwaze speculaties en redeneringen. Was het nu geen tijd om eerlijk met zijn vragen voor de dag te komen?

Na de dood van Professor Bruce nam hij een besluit met verstrekkende gevolgen. Hij brak met de kerk van zijn vaderen en werd lid van de Kerk van Schotland. Als reden gaf hij op dat hij moeite had met de letter van de Westminster belijdenis en de inhoud van de Nationale Verbonden, die hij eenmaal moest onderschrijven. Maar de werkelijke reden lag in het feit, dat hij de meest fundamentele waarheden van het christelijk geloof ontkende. Meende hij op deze wijze rust te vinden voor zijn geslinderd gemoed?

Het is moeilijk te plaatsen dat hij lid werd van de gemeente van de godzalige Dr. Kidd, de predikant van de kapel van Gilcomston in Aberdeen en professor in de Oosterse talen aan het Marischall College. Toen zijn vader van zijn opzienbarende stap hoorde, werd hij woedend. Hij stelde alles in het werk om de overgang van zijn zoon naar de "Grote kerk" te verhinderen. Nadat hij hoorde dat John zich weer aan de universiteit had laten inschrijven, zocht hij Professor Brown te spreken, om zijn klachten over hem kenbaar te maken. Brown nam echter geen tijd voor de gramstorige vader en verwees hem naar Dr. Kidd, van wie hij een bewijs van goed gedrag ontvangen had. Zo zette John zijn zin door en trok zich weinig aan van de vermaningen van zijn vader en voorganger.

De Schotse Staatskerk was in die dagen in een diep verval. De leer van vrije, soevereine genade was over het algemeen een onbekende waarheid op de kansels. De "moderates" hielden de touwtjes stevig in handen en leerden het volk op zijn best een godsdienst van deugden en plichten, zonder de nadruk te leggen op de Schriftuurlijke leer van de rechtvaardiging van de goddeloze. De universiteiten waren kweekplaatsen van remonstrantse leringen. De filosofie van mannen als David Hume en Thomas Reid had veel aanhang onder de studenten. Deze Godonterende moraalvergiftigde ook Duncan. Geen wonder, want zijn godsdienst miste de ware Godskennis, zodat hij niet verder kwam dan deugden en werken. Hij kon echter geen vaste grond vinden in zijn innerlijk leven en werd op den duur steeds slordiger in het waarnemen van zijn godsdienstplichten. Zelfs kwam hij zo ver dat hij het gebed ging verzuimen en de grondwaarheden van het christelijk geloof in twijfel trok. Steeds verder zakte hij in het moeras weg, vooral toen hij begon te redeneren over de Goddelijke waarheden en het bestaan van God op een wijsgerige manier probeerde te verklaren.

Het gevolg van al dit ongelovig geredeneer was dat hij de Bijbel als Gods Woord verwierp en het bestaan van God in twijfel trok. Nu was de dam doorgebroken en konden de onreine wateren van deïsme, pantheïsme en atheïsme ongestoord in zijn ziel vloeien. "Ik was een atheïst, toen ik colleges van Dr. Duncan Mearns ging volgen." "Ik had een godzalige opvoeding, maar ik gaf deze op. Ik verkeerde drie jaar lang in een verderfelijk atheïsme." Hij werd een bewonderaar van de Joodse pantheïst Spinoza, een groot denker uit de zeventiende eeuw. Het was geen onverschilligheid die hem tot deze dwalingen aanzette. Hij probeerde het Godsbestaan te bevatten en zocht in het universum, dat voor hem waarneembaar was, een tastbaar bewijs van het bestaan van God. Hij wilde Hem echter niet als Schepper erkennen, maar zocht Hem in het stoffelijke te ontdekken.

"De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God." Zo dwaalde Duncan als een verloren schaap, op zoek naar een God van eigen bevattings, die hij gelukkig niet kon vinden. Later moest hij bekennen dat hij in die dagen tot een diepte van twijfelzucht gezonken

was. Deze onzekerheid was zo erg dat hij op een dag, toen hij een paard zag voorbijgaan, moest bekennen: "Er is geen verschil tussen dat paard en mij." In zijn latere leven voelde hij zich meermalen aangesproken door Psalm 73: "Maar, mij aangaande, mijn treden waren bijkans uitgeschoten... Hoe zou het God weten en zou er wetenschap zijn bij de Allerhoogste?..." Zijn liefde voor deze psalm moet ook verstaan worden vanuit de herinnering aan zijn atheïsme. Hij studeerde godgeleerdheid, maar geloofde niet eens in het bestaan van God. Een ontzettende blindheid en duisternis hadden hem bevangen. Deze weg was nodig om hem eraan te ontdekken, dat hij met al zijn vroegere godsdienst nog een groot beest was voor de allerhoogste God; dat hij geen wetenschap had en niets verstond van God en Goddelijke zaken. Hij moest leren dat de mens door zijn diepe val van de rechte kennis van God beroofd is en geheel in een diepe verdorvenheid is gedompeld. De Heere had van eeuwigheid de tijd bepaald om Zijn kind John Duncan uit deze duivelse strikken te bevrijden. In een diepe weg moest hij een dwaas worden voor een heilig en rechtvaardig Wezen. Het zou echter nog tien jaar duren, voordat hij als een schuldig zondaar voor God moest leren bukken.

"De handelingen van God met zielen zijn erg wonderlijk," zo sprak hij een jaar voor zijn dood. "Ik ben veel verschuldigd aan Dr. Mearns, de leider van de Moderates, hoewel ik jaren daarna nog zonder Christus was. Het was door middel van hem dat ik mijn atheïsme opgaf en na een soortgelijke weg een zeker geloof aangaande Christus opvatte, hoewel dit een sabelliaans geloof was." Toen Duncan met de colleges van Mearns kennismaakte, kwam hij onder de indruk van zijn eerbiedige gebeden. Hij begon altijd met de woorden: "Jehovah is groot en een groot Koning." Mearns was een rechtzinnige professor die de Belijdenis van Westminster hoog hield. Toch was het niet meer dan een dode letter. Hij was op zijn manier ernstig, maar zijn lessen in de natuurlijke godgeleerdheid waren levenloos en koud, zonder het vuur van een evangelische vroomheid. Het was de theologie van God zonder de nadruk te leggen op de verzoening met God door Christus.

"Onder Dr. Mearns werd ik van het atheïsme afgebracht, tot het geloof in de boeken van Mozes en de zending van Christus." In de rij van de leraren, die in de loop van zijn leven op hem een stempel drukten, zoals David Brown, César Malan, Gavin Parker, Dr. Kidd, John Love, Dr. John Owen en Herman Witzius, noemde hij Dr. Mearns met eer. Hij had niet verwacht in die kerk, die in de kringen waarin hij was opgevoed als verdorven werd aangemerkt, nog zoveel ernst aan te treffen! Het was alsof hij wakker geschud werd. "Jehovah, is een groot Koning," klonk het in zijn oren. Het kwam verder en raakte zijn gemoed.

Al zijn pantheïstische ideeën stortten als een kaartenhuis ineen. Hij dronk de lessen van de professor over de natuurlijke en geopenbaarde theologie in als water. Nu werd hij overtuigd van het bestaan van de allerhoogste Majesteit. Groot was de invloed van deze verandering op zijn gemoed, want "toen ik overtuigd was dat er een God is, danste ik op de brug van de Dee van vreugde, ofschoon ik vreesde dat Hij mij wilde verdoemen." "Ik stopte en stond stil in een extase van vreugde, nu ik zag dat God bestaat." Wat een ontdekking betekende het voor hem, dat God werkelijk bestaat en niet eenswezens is met het universum. Hij kwam hem voor de geest als Schepper, Regeerder en Vader, bij Wie hij met al zijn problemen terecht kon. Nu had hij weer houvast gekregen in zijn leven en wist hij zich geborgen in de besturende hand van zijn Maker.

Het werd nu zijn vaste overtuiging dat er een eeuwig God is, Die de wereld uit het niet heeft voortgebracht en alle dingen onderhoudt en bestuurt. Hij ontving enige kennis van Zijn rechtvaardigheid en vrees voor de straf op de zonde in zijn geweten, maar

verder kwam hij niet. "Hoor Israël, de Heere uw God is een enig Heere," was de taal van zijn hart, maar hoe hij deze God op een rechte wijze kon dienen bleef voor hem nog verborgen. Hij was vol vreugde toen hij de ontdekking op de brug over de rivier de Dee bij Aberdeen deed, maar het was meer een emotionele blijdschap dan dat zijn gehele ziel er bij betrokken was. In de grond van de zaak was zijn kennis van God niet meer dan verstandelijk, zodat zijn ziel nog in een volslagen geestelijke duisternis verkeerde. Hij bekommerde zich dan ook weinig over zijn geestelijke staat en nog minder over de noodzakelijkheid van het Middelaarswerk van Christus, Die voor hem niet meer betekende dan een groot profeet, Wiens voorbeeld hij moest navolgen. Zo was hij een sociniaan of sabelliaan geworden, die de Godheid van Christus in twijfel trok.

In deze weg van duisternis ging hij negen jaar voort, zonder zich al te veel te bekommeren over de leerstukken van de genade en de verzoening door het bloed van de Zoon van God. Hij maakte studie van de Schrift, dacht na over de deugden en eigenschappen van het Goddelijk Wezen maar bleef desondanks een vreemdeling van de genade van de wedergeboorte. De leer van de Drieëenheid was een groot struikelblok voor hem. "De Mens Christus Jezus," kon hij bevatten, maar dat deze Mens ook waarachtig God is, bleef voor hem een groot raadsel. Hij geloofde slechts "dat God is" en dat was voor hem voldoende. Duncan was zich niet bewust van de breuk tussen zijn Schepper en zijn ziel, zodat hij niet wist wat de eigenlijke inhoud van het Schriftwoord is: "...en een Beloner dergenen die Hem zoeken". Toch was Gods Geest bezig om hem geleidelijk voor te bereiden tot de grote verandering, hoewel heel wat weerstanden moesten worden overwonnen om hem voor God in het stof te doen bukken.

Was deze donkere periode in zijn leven dan geheel nutteloos? Integendeel! Hij hield zich bij zijn studie intensief bezig met de klassieke en oosterse talen, met theologische en filosofische literatuur en vele andere zaken, waardoor hij de basis legde voor zijn latere wetenschappelijke arbeid. Het moet voor hem echter een bijna onmogelijke opgave geweest zijn om deze jaren door te komen. Zijn gemoed bleef in geestelijke duisternis gehuld. Zijn grote verstrooidheid en wanorde in de dagelijkse bezigheden deden hem geen goed. Toen hij in de zomer op een school in Peterhead les mocht geven, bleek dit ook geen succes te zijn. Zijn tijd indelen kon hij niet en ook zijn lichamelijke verzorging liet veel te wensen over. Haveloos liep hij er bij, op geregelde tijden eten deed hij niet en met geld kon hij niet omgaan. Hij was een arme student, die alleen wist te vluchten in zijn boeken, waarin hij zijn vermaak zocht. Dan was het alsof hij alles vergat, dan leefde zijn ijzeren geest weer op, want Duncan had een geniaal verstand en een sterke wil, waardoor hij zich op de been wist te houden. Zijn geestelijk leven bleef mistig. Wolken overschaduwden zijn ziel. Het bestaan van God gaf hem wel enig houvast, maar hij vond geen vaste grond. Hij zuchtte naar vrede maar vond die niet. Zo ging hij jarenlang rusteloos voort.

Had hij geen steun aan Dr. Kidd, bij wie hij 's zondags naar de kerk ging? Als er één predikant in Schotland was, die Christus centraal stelde, als de enige weg tot God, dan was het wel Dr. Kidd. Verhaalt hij niet in zijn dagboek over de "liefelijke indrukken, die hij had van de algenoegzaamheid van Christus, van Zijn volheid, Zijn kracht, Zijn genade en Zijn liefde...?" Zag hij daarbij ook niet "zijn zwakte, onwetendheid, zondigheid en onwaardigheid in alle dingen?" Veel studenten vonden troost onder zijn prediking. In zijn lesgeven was hij populair; in tegenstelling tot een man als Mearns wist hij zijn gehoor te boeien. Duncan had regelmatig contact met hem, maar het is de vraag of hij met zijn geestelijke moeilijkheden bij hem te biecht ging. Het ging hem

meer over Hebreeuwse literatuur, over grammaticale problemen dan over ziele-vragen. Kidd kon scherp zijn en op een ongezouten toon iemand tot de orde roepen. Dit bleek bij een maaltijd, waarbij Duncan ook aanwezig was. Zijn wanordelijke geest speelde hem weer parten. Hij at alles door elkaar en sprak daarbij op luide toon tot de aanzittende gasten. Eigenlijk had hij amper erg in wat hij at en zeker niet wat hij liet staan. Dr. Kidd kon dit niet langer aanzien en riep hem op strenge toon toe: "Houd je mond, heer; je kraamt nonsens uit!" John keek verschrikt op en wist niet wat hij hierop moest antwoorden. Tranen kwamen hem in de ogen, toen hij naar het strenge gezicht van zijn leermeester opkeek. Later sprak hij met hem-ook over zijn geestelijke raadsels. Zo klaagde hij over zijn zondig hart: "Ik had een sociniaans hart, een pelagiaans hart, een arminiaans hart en alle soorten van hart." Maar de doctor gaf als antwoord: "O heer, ik heb een sociaans hart en een pelagiaans hart en een arminiaans hart en elke vorm van een slecht hart, maar de Zoon van God heeft mij liefgehad en Zichzelf voor mij overgegeven. Goedendag."

Kon Duncan deze belijdenis in die tijd ook doen, of was hij nog in het duister? In ieder geval was er in zijn geestelijke toestand geen verandering opgetreden, toen hij de collegebanken verliet en afstudeerde. Nadat hij zijn studie beëindigd had, kwamen de moeilijkheden. Om predikant in de Schotse kerk te kunnen worden, moest hij de Belijdenis ondertekenen. En eigenlijk kon hij dit niet met zijn geweten overeen komen. Uiteindelijk tekende hij toch en werd nu toegelaten tot de heilige bediening, zonder de grondwaarheden van het Woord te onderschrijven! "Ik vroeg toelating tot het ambt in ongelooft, godloosheid, in ongeloofsleer en ketterij." Op een latere vraag hoe hij kon worden toegelaten, antwoordde hij: "Omdat ik een huichelaar was." In die tijd kreeg hij meer contact met zijn medestudent David Brown, die ook uit de kringen van de Secession Church afkomstig was. David was aanwezig bij zijn eerste preek, die hij in de West-kerk van Aberdeen hield. Zijn tekst was 1 Joh. 3:1, "Ziet hoe grote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelijk dat wij kinderen Gods genaamd zouden worden." "Ik herinner mij dat ik een uitermate slechte preek hield." Omdat hij niet in de Godheid van Christus geloofde, sprak hij over "de mens Christus Jezus, de bloem van de menselijkheid, de volmaaktheid van de menselijke schoonheid, het oorspronkelijke model van de Zoon van God..." David luisterde met genoegen naar de knappe voordracht van zijn vriend. Maar had hij dan niet door dat deze niet verder kwam? Want voor hem was Christus toch niet meer dan de "kroon en heerlijkheid van de menselijkheid" en niet het Lam van God, Dat de zonden der wereld wegneemt? Hij verheerlijkte Christus, maar niet als plaatsbekledende Borg en Middelaar.

Korte tijd hierna werd zijn gemoed opgeklaard over de leer van de Drieëenheid. Hij las een boekje van Moses Stuart over de "Drieëenheid en de Godheid van Christus". Het sprak hem zo aan dat hij geheel voor deze leer werd ingewonnen. Hij geloofde nu het dogma van de Drieëenheid, maar kende de Heere zelf niet. Het was een rechtzinnig geraamte dat hij aanhing en zodoende bleef hij een wolf in schaapsklederen en een vijand van God en Goddelijke zaken. Had de Heere hem hieraan overgegeven, hij zou zijn gehele leven niet anders gepreekt hebben dan dode dogma's, in plaats van het volk een levende Christus voor te houden. Gelukkig was hij na deze verandering niet geheel gerust. Hij worstelde nu met de leer van de verzoening door het bloed en de gerechtigheid van de Middelaar. Hoe meer hij erover las, hoe minder hij eruit kwam. Hoe was het mogelijk dat een mens voor anderen betaalde, door zichzelf voor hen op te offeren. Voor zijn redenerend gemoed was dit onbestaanbaar. Maar de ware godsdienst bestaat niet in louter redeneren over de

waarheid. Het is een zaak van kinderlijk aanvaarden, van afstand doen van eigen verstand, van eigen kunnen en kennen. Te aanvaarden dat de natuurlijke mens niet begrijpt de dingen die des Geestes Gods zijn, want hij kan ze niet verstaan, omdat zij geestelijk onderscheiden worden. Alleen de Geest van God onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods. Duncan moest worden als een kind en zich door Gods Geest laten leiden. Hij had een uitlegger nodig, "één uit duizend om hem zijn rechte plicht te verkondigen." God gebruikte een mens als slijk aan Zijn vingeren om Zijn kinderen door Zijn Geest te leiden. Er bleef nog een sluier over Duncans ziel, totdat de Heere hem in de weg van Zijn Voorzienigheid een Filippus zond om hem tot de Zaligmaker te leiden. Een Filippus niet uit zijn geboorteland, maar een predikant uit Genève in Zwitserland, die ook in dezelfde strikken als hij verkeerd had.



### 3. Op een Rotssteen gesteld

"Zo lang mij gezegd wordt dat ik tot God moet komen en dat ik kan komen, word ik geleid tot de veronderstelling dat enige goede overblijfselen in mij aanwezig zijn. Ik matig mij aan dat ik de Heere toebehoor. Het schepsel wordt verheerlijkt en God van Zijn heerlijkheid beroofd. Indien mij aan de andere kant verteld wordt, dat ik niet tot God kan gaan, maar er niet bij wordt gezegd dat ik moet komen, word ik ertoe geleid om in zelfgenoegzaamheid te rusten, ver van God af. Ik ben niet verantwoordelijk voor mijn opstandigheid en God de Heere is niet mijn God.

Maar wij moeten prediken dat zondaars niet kunnen komen en dat zij toch moeten komen, dan wordt Gods eer gehandhaafd en de zondaar de mond gestopt. De mens wordt in bewaring gezet, opdat hij tot Christus moet komen en toch weet dat hij niet kan. Hem moet worden aangezegd om tot Christus te komen, of hij zal naar iets anders uitzien, wanneer er geen ander is tot wie hij mag komen. Hem moet verteld worden dat hij kan komen of hij zal op zichzelf zien. Dit is de stem van het evangelie, om de mens op te sluiten tot het geloof. Sommigen grijpen zich vast aan de ene helft en sommigen aan de andere, terwijl de zondaar dezelfde blijft; maar wanneer een mens opgesloten wordt, dat hij moet en niet kan, is hij opgesloten tot het geloof en dan wordt hij opgesloten in het geloof. God wordt Jehovah genoemd en de zondaar wordt gewillig gemaakt om door Hem verlost te worden, in Zijn eigen weg, als de Soevereine in Zijn genade."

Dit zijn woorden van Duncan die geboren zijn in de praktijk van zijn leven. "De drukking van de melk brengt boter voort", zegt de wijze man. Duncan moest klem worden gezet en vanuit zijn schuilhoeken gedreven. Ontledigd van al zijn steungronden van eigengerechtigheid, met de liefdesdrang op zijn gemoed om zich met God te laten verzoenen. Jarenlang had hij zich verzet tegen de weg van vrije genade, maar nu was de van God bestemde tijd gekomen om hem aan het einde van al zijn kunnen en kennen te brengen.

Het jaar van Gods genade, het jaar van de "grote verandering" brak voor John Duncan aan. Het was in 1826 toen de bekende Zwitserse predikant César Malan zijn eerste bezoek aan Schotland bracht. Ook hij had in dezelfde onwetendheid verkeerd als Duncan. Sinds 1810 was hij predikant in Genève, de stad van Calvijn. Het grote bolwerk van de Reformatie was nu een kweekplaats van vrijzinnigheid. Ook Malan was eerst sociniaanse leringen toegedaan en preekte in het begin niet anders dan deugden en plichten. In 1816 las hij met een Duitse vriend de brief aan de Romeinen, waarbij zij de volgende woorden tegenkwamen: "Want indien wij vijanden zijnde, met God verzoend zijn door de dood Zijns Zoons, veel meer zullen wij verzoend zijnde, behouden worden door Zijn leven" (Rom. 5:10). Toen zag hij in, dat de verzoening met God alleen geschiedt door het geloof in de gekruiste Christus.

Op een middag las hij aan zijn lessenaar op school de woorden van de apostel uit Ef. 2: "Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave..." Nu doorstraalde het licht van het evangelie zijn ziel en ontving hij de volle vrede in het bloed van Gods lieve Zoon. Getroffen door deze wondere bevinding, liep hij naar buiten, waar hij uitriep: "Ik ben gered! Ik ben gered!" Hij ontving een blijmoedige verzekering van de vergeving van zijn zonden en van zijn kindschap, die ondanks alle bestrijdingen en aanvechtingen nooit meer van hem week. Zijn geloofszekerheid werd nog meer verdiept door gesprekken met de Schotse lekeprediker Robert Haldane, die in 1816/17 in Genève verblijf hield en het middel werd tot een godsdienstige opwekking onder de studenten.

Al spoedig kreeg Malan door zijn nieuwe opvattingen problemen met de gevestigde

kerk en werd hij genoodzaakt een eigen gemeente te vormen.

In Schotland ontving de vurige Malan een warm onthaal en werd hij hier en daar uitgenodigd om te preken. Niet overal was hij welkom, zeker niet bij de "moderates" die hem van hun kansel zochten te weren. Sommige godvruchtigen hadden echter ook bedenkingen tegen de manier, waarop hij het evangelie voorstelde en op heilszekerheid aandrong. Vanuit de vaste verzekering van zijn aandeel aan Christus hield hij zijn hoorders voor, dat het ongeloof de grootste zonde is en vermaande een ieder om Christus dadelijk als persoonlijke Zaligmaker aan te nemen en te geloven dat zijn zonden vergeven zijn. Zo drong hij aan op een directe, persoonlijke beslissing. Het geloof was voor hem een grond van onmiddellijke vrede met God, door de Heere Jezus Christus, voor de voornaamste der zondaren en hier vandaan werd een ieder vermaand om zich met God te laten verzoenen. Ook bestrafte hij een leven van onzekerheid, dat hij hier en daar onder Gods volk aantrof. Ieder lijdelijk afwachten met een beroep op de onmacht van de mens, vond hij verwerpelijk en met kracht verkondigde hij: "Heden, indien gij Zijn stem hoort, verhardt u niet!"

Wilde Malan afbreuk doen aan Gods soevereiniteit? Als er iemand geweest is, die de leer van Arminius met verve heeft bestreden dan was hij het wel. Maar hij onderkende ook de uitwassen aan de andere kant, die hij niet gering achtte. Hij besepte echter niet voldoende tot wat voor uitwassen zijn preekmanier leiden kon. Ook in de gesprekken dwong hij als het ware een rechtstreeks antwoord af om het geloof van Christus te belijden of te ontkennen. In het eerste geval was hij zich niet bewust van het gevaar dat dit antwoord huichelachtig kon zijn en dat het beleden geloof niet vergezeld ging met het innerlijke werk van de Geest der wedergeboorte. Ook hield hij te weinig rekening met de vele twijfelingen, waarmee een schuchtere ziel, die zich toch op Christus wentelt, te kampen heeft, waardoor een vrijmoedige belijdenis achterwege blijft.

Ondanks de gevaarlijke kanten van zijn eenzijdige Woordverkondiging, droeg zijn prediking ook in Schotland rijke vrucht. Vele zondaren werden wakker geschud en kleingelovige en onvaste zielen tot de verzekering van de vergeving van hun zonden geleid. Het onderwijs van Malan bleek een goed tegengif tegen het twijfelachtig geloof, dat ook in Schotland steeds meer gestimuleerd werd, maar was aan de andere kant gevaarlijk voor hen, die zich met een tijdgeloof zochten te behelpen en met onreine handen aanspraak maakten op Gods genade, zonder hun verlorenheid en onmacht ooit te hebben ingeleefd.

Maar om terug te keren naar Duncan; wat was de uitwerking van het onderwijs van Malan op hem? Hij verkeerde in een volslagen duisternis, toen hij de predikant uit Genève ontmoette. Hij meende in God te geloven, maar verklaarde: "De leerstukken, die ik niet kon en niet wilde geloven waren die van de Godheid en de verzoening van Christus." Hij sprak hierover met zijn studievriend David Brown, die kort tevoren tot Christus gekomen was. Deze drukte hem ernstig op het hart dat "die duivelse trots van ons moet worden neergeworpen en", zo zei hij, "je moet een klein kind worden, gewillig om geleerd te worden, anders heb je geen deel in het Koninkrijk der hemelen."

Weer een slag trof het duistere gemoed van Duncan. Hij kon niet los komen van de dagelijkse zonde, die hij door zijn eigen masker van eigengemaakte vroomheid voor de buitenwereld zocht te bedekken. Toen klonken hem op de man af de indringende woorden in de oren: "Maar, vertel me, wat heeft je godsdienst je voor nut gedaan Daar stond hij dan met al zijn wijsheid. Had God, Die hij op de brug van de Dee had ontmoet, wel enige betekenis in zijn leven? Was zijn hart veranderd? Het masker

zakte af. Hij moest nu eerlijk bekennen dat de woorden "hemel" en "hel" met minder indruk in zijn oren klonken dan de woorden "tafel" en "stoelen". "Wat je voelt is de vraag niet," zo antwoordde zijn vriend dadelijk, "wat ik van je wil weten is, ben je heilig?" "Nee," antwoordde John, "dat ben ik niet." "Dat zul je nooit worden, zo lang Gods weg van de verlossing van de zonde voor zulke Grieken als jij bent, dwaasheid is, maar ons die geloven een kracht Gods." Verslagen keek hij zijn vriend aan. Hij was een Griek die altijd leerde maar nooit tot kennis van de waarheid gekomen was. "Kan ik dan zonder de leer zalig worden?" Moest hij eerst niet de zaken, waarover hij nog geen licht had, helderder zien, voordat hij zich een christen kon noemen?

Brown bestrafte hem en wees erop dat hij de leerstukken boven God verhief en een sluitend dogmatisch systeem van meer belang vond dan de zaligheid uit genade. Zijn raad was: "Onderwerp slechts je ziel aan Christus in het evangelie..." Dat leek hem een onmogelijke opgave. Hoe kon hij, John Duncan, als een kind het evangelie aanvaarden? Hoe kon hij afstand doen van alle vragen, waar hij al jaren mee liep, en Gods Woord eenvoudig voor waarachtig houden? Het stormde in zijn gemoed. De macht van het ongeloof wilde de strijd niet opgeven. Steeds meer kwam Duncan vast te zitten. Het middernachtsuur was al lang gepasseerd toen de twee studenten hun gesprek beëindigden.

John Duncan had de moed opgegeven. Hij wist het niet meer. "Ik zei dat als ik voor de morgen zou sterven, ik naar de hel zou gaan." Hulpeloos keek hij naar zijn vriend toen zij afscheid namen. Het was in het holst van de nacht toen hij naar zijn kamer ging. Het was nacht in zijn ziel, maar de morgenstond was op komst!

Duncan voelde zich geheel verlaten van alle ware troost en vrede. Al zijn vorige redeneringen en stellingen moesten schipbreuk leiden, opdat hij een gepast voorwerp zou worden voor de Zaligmaker van zondaren, Die in de wereld kwam om ook hem te redden. Hij voelde zijn onbekwaamheid om te geloven en besepte hoe onmogelijk het is om tot God weer te keren. Het was wel zijn brandend verlangen om een christen te worden, zoals zijn vriend hem in die nacht had voorgehouden; een heilig christen, op wie de zonde geen macht meer uitoefent. De volgende dag spraken de beide vrienden elkaar weer. "Je zegt, als een mens in Christus is, dan is hij een nieuw schepsel, nieuw in zijn gedachten over heiligheid en zonde, over de dienst van Christus, de duivel en de wereld, over alle dingen. Wel, maar veronderstel datik denk een nieuw schepsel te zijn en alle dingen zijn voor een ogenblik nieuw voor mij, maar hierna val ik terug en zink ik in mijn oude wegen weg. Mag ik mijzelf dan vleien dat ik een wedergeboren mens ben en hoe word ik hiervan genezen?" "Maak je toch geen zorgen over een tijd van achteruitgang", zo hield David Brown hem voor. "Blijft in Mij en Ik in u. Gelijkerwijs de rank geen vrucht kan dragen van zichzelf, zo zij niet in de wijnstok blijft, alsoo ook gij niet, zo gij in Mij niet blijft." Maakte de besluiteloze en onzekere student zich niet te vroeg zorgen? Kende hij zelf het leven van een christen of ploeterde hij nog voort in de weg van het verbroken Werkverbond? "De zonde zal over u niet heersen, want gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade." Duncan was nog onder de wet en deed zijn laatste pogingen om in een weg van werken het leven en de overwinning over de zonde tot stand te brengen. Hij moest sterven aan de wet, aan eigen kracht en kunnen, opdat hij alles in de handen van de Middelaar zou leggen en zich alleen op Hem verlaten.

In een sombere gemoedstoestand ging hij die avond met zijn vriend naar Malan, die deze dag in Aberdeen was aangekomen. Zij kwamen in het huis van Davids brber, waar de Geneefse predikant verblijf hield. De grote kamer was vol gasten, toen zij

binnenkwamen. Malan wilde allen persoonlijk spreken over de belangen van hun ziel en deed dat zo'n 5 of 6 minuten. Tenslotte werd ook Duncan voor een gesprek uitgenodigd. Het duurde bij hem meer dan een half uur, voordat hij terugkwam. Zijn vriend was bang dat hij met Malan in een theologische discussie gewikkeld was geraakt. Toen John terugkeerde, kroop hij in een hoek van de kamer en bleef daar stil zitten. Hoe was het gesprek afgelopen?

Malan gebruikte in die tijd vaak een tekst, waarop hij dadelijk inhaakte. Het was 1 Joh. 5:1, "Een iegelijk die gelooft dat Jezus is de Christus, die is uit God geboren." Dan vroeg hij op de man af: "Nu, geloof je dat Jezus is de Christus?" Toen hij ook aan John Duncan deze vraag stelde, bleef deze zwijgen. "Waarom antwoord je niet, vriend? Doe je mond open en spreek wat in je hart is." "Mijnheer, ik kan uw vraag niet beantwoorden, want ik weet niet wat 'de Christus' betekent. Het feit is dat ik een sociniaan ben geweest. Ik veronderstel dat ik in alles ongelijk heb gehad, maar intussen ben ik nog in de war en wanneer ik zou zeggen, dat ik geloof dat Jezus is de Christus, zou ik iets belijden, wat voor mij geen betekenis heeft." "Niets mee te maken," antwoordde Malan, "ik zelf heb ook midden in het socinianisme verkeerd. Ik weet goed wat dit is en moest ook strijden om tot een levend geloof te komen. Maar de vraag is nu: Geloof je wat hier geschreven is, dat Hij is de Christus, naar Gods getuigenis, latende het aan de Heere Zelf over om je te onderwijzen wat Hij hiermee bedoelt?" Het was voor Duncan ook een grote zwaarigheid om in de inspiratie van de Schrift te geloven, maar toen Malan hem zo indringend op Gods getuigenis wees, kon hij niet anders dan met "ja" te antwoorden.

"Wel aan," sprak Malan nu, "ga zo tot God en zeg: 'Heere, Gij zegt dat Uw geliefde Zoon is de Christus en ik geloof U; maar Gij weet dat ik een arme sociniaan geweest ben en niet weet wat 'de Christus' betekent. Ik begeer geleerd te worden, onderwijs Gij mij.'" Toen hij de doolhof opmerkte, waarin Duncan nog ronddoolde, sprak hij: "Vrees niet, lieve vriend. Het licht zal spoedig opgaan. Zet je voeten op de woorden: 'Hij die gelooft dat Jezus is de Christus, die is uit God geboren' en voordat de volle betekenis van deze woorden tot je doordringt, zal je kinderlijk geloof hierin de beloofde verandering voortbrengen."

Het licht ging op in Duncans ziel. De nevels van ongelooft moesten wijken voor de kracht van Gods waarheid. Zijn verstandelijke bevattingen maakten plaats voor een kinderlijk aanvaarden van wat God in Zijn Woord heeft bekendgemaakt. "Die gelooft dat Jezus is de Christus, die is uit God geboren" en God Die wonderlijk is in Zijn raad en uitnemend in Zijn werkingen, bracht Zijn- kind over uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht en maakte hem levend in Christus Jezus. De woorden van César Malan waren het middel om hem tot Christus te brengen en de Geest werkte het ware geloof in zijn duistere ziel.

Hulpeloos en arm kwam hij aan de voeten van Christus, om van Hem geleerd te worden. Als een zondaar, die aan het einde van zichzelf gekomen was, kon hij alleen maar belijden: "Ik geloof dat Jezus is de Christus." In het heerlijk evangelie ontmoette hij een God van vergeving en verzoening. Zo preekte hij later: "Wat ziet de zondaar, wanneer hij tot God in Christus wederkeert? Hij ziet een verzoend God. Ik zeg niet, dat hij dadelijk ziet dat hij met God verzoend is, maar een verzoend God. Hij ziet een God, Die wacht opdat Hij ons genadig zij en verhoogd is om genade te bewijzen. Hij is een God, Die in Zijn wonderlijke wijsheid een weg ter ontkoming heeft uitgedacht en een plan van zaligheid verordend, waarin Zijn deugden - Zijn heiligheid, rechtvaardigheid, goedheid, waarheid en barmhartigheid - elkaar eendrachtig ontmoeten in de vergeving van de grootste der zondaren."

Het licht van Gods genade ging na het gesprek met Malan geleidelijk in zijn ziel op. Alle twijfelingen waren nog niet weggenomen en een strijd over de sluitrede van de door Malan genoemde tekst nam zijn ziel in beslag. Later in de avond kwam Malan nog even naar hem toe en klopte hem op de schouder. Hij zei: "Ze vertellen me dat je een geleerde man bent. Wat weet je nu?" "Ik weet niets," was het antwoord. "Wel," sprak hij, "ik geloof dat dit niet precies is wat een christen zegt. Hij zegt niet zonder meer dat hij niets weet, maar dat hij Hem kent Die waarachtig is." Duncan verkeerde nog in onzekerheid over zijn staat. "Ik geloof dat Jezus is de Christus, maar ik geloof niet dat ik uit God geboren ben." Was hij nu een kind van God? Was zijn ziel wedergeboren? Tijdens het gesprek dat volgde haalde Duncan een tekst aan, waarop Malan dadelijk inhaakte. "Ziet! je hebt het Woord van God in je mond." "Het ging door mij heen als een elektrische schok. De grote gedachte dat God de mens bedoelt om Zijn wil te kennen: God, Zijn Woord in mijn mond. Dit was, geloof ik, het zaad van misschien alles wat ik heb, indien ik tot hiertoe niets gehad heb. In beginsel was misschien alles hierin vervat, ofschoon ik het zelfs nu niet kan verklaren, veel minder toen." "Het Woord van God is in uw mond." Dit betekende een openbaring voor Duncan. Wat een wonder dat de Heere door Zijn Woord Zijn gedachten in een mensenhart openbaart, om in deze weg de zaligheid door Jezus Christus bekend te maken aan schepselen, die Hem nooit gezocht hebben.

Voordat zij uit elkaar gingen, vroeg hij Malan om met hem te bidden. "Ik kan niet bidden met ongelovigen." "U begrijpt mij niet," antwoordde Duncan. "Wanneer ik u vraag om met mij te bidden, bedoel ik om mij toe te staan naast u neer te knielen." Toen knielden de beide mannen neer en Malan smeekte tot God of Hij de arme, twijfelende Duncan als een kindeke wilde onderwijzen. Thuis gekomen schreef Duncan het volgende gebed op: "O God, mijn God, mijn God, omdat U mij gemaakt hebt, leer mij wat de betekenis is van de Christus, de Zoon van God, opdat ik in Hem mag geloven." Daarna schreef hij enkele sluitredenen op: "God zegt dat die gelooft dat Jezus is de Christus uit God geboren is. Maar ik geloof dat Jezus is de Christus. Daarom ben ik uit God geboren. Maar ik heb de Geest van Christus. Daarom ben ik Zijn eigendom."

Zo probeerde de twijfelende John om door redeneringen een overeenstemming te vinden tussen het eenvoudige geloof in Christus en de wetenschap uit God geboren te zijn. Hij geloofde in Christus, maar kon hij op goede gronden zeggen dat hij een gelovige was? De redeneringen brachten hem niet dichterbij de waarheid maar steeds verder er van af. In moedeloosheid bad hij: "Ik heb geredeneerd over Uw Woord. Ik weet niets; onderwijs Gij mij." "Ik ging naar bed en bad: 'O, God, ik weet niet wat de betekenis van 'de Christus' is en als ik deze nacht sterf, zal ik zeker verloren zijn. Maar Gij weet dat ik vannacht niets meer kan onderzoeken. Laat mij niet sterven, voordat de dag aanbreekt'."

De volgende dag had hij weer een ontmoeting met Malan. Hij liet hem enkele sluitredenen lezen, die hij zojuist had opgeschreven.

"Ezech. 33:11, heb geen lust in de dood des goddelozen,' zo spreekt God.

Daarom heeft de Heere God geen lust in mijn dood." "Is dit goed?" "Goed," antwoordde Malan. "Maar dat de goddeloze zich bekere van zijn weg en leve. Daarom heeft God er lust in dat ik mij bekeer van mijn weg en dan zal ik leven." "Goed?" "Goed."

"Joh. 3:16, 'Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft,' Jezus Christus. Maar, ik, John Duncan, ben één van de wereld.

Daarom heeft God mij zo lief gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft. Uit liefde tot mij heeft Hij Zijn Zoon gegeven." "Kan dit zo gezegd worden?" "Dat kan. Niets is meer waar." "Opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. Daarom is het Gods uitdrukkelijke bedoeling in het geven van Zijn Zoon, uit liefde tot de wereld, dat ik, die in Hem geloof, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." "Is dit een juiste gevolgtrekking?" "Dat is het, lieve vriend, houd hier alleen aan vast en dit zal je van al je misvattingen verlossen en je voeten op een rots zetten."

"Op een rots zetten!" Het werk van Christus, de enige pleitgrond voor verloren zondaren. Gods onuitsprekelijke Gave aan een verloren wereld, aangeboden aan vijanden, opdat zij door Hem met God verzoend zouden worden. Duncan moest het anker van zijn ziel buiten zichzelf werpen in de beloften van Gods Woord. Zolang hij in zichzelf naar kentekenen van wedergeboorte speurde, raakte hij in twijfel. Zo probeerde zijn onvaste gemoed zich aan de eenvoudige sluitreden van Gods Woord vast te klampen. Het lukte niet altijd, want steeds kwelde hem de onzekerheid over de echtheid van zijn bekering. Malan vertrok die dag naar Edinburgh en Duncan bracht hem naar de koets. Maar zodra zijn geestelijke vader uit het gezicht verdwenen was, ging hij dadelijk naar zijn vriend, David Brown. "David," zo sprak hij, "ik zou graag willen dat je me een eenvoudige tekst noemde, waarin de verzoening naar voren komt. Ik denk dat ik de persoonlijke Godheid van Christus nu zie.., want, o David, Gods Woord is mij nu een wet geworden en ik ben als een kind aan Zijn voeten en zoek eenvoudig van Hem geleerd te worden."

David hield hem geen tekst voor, waarin de Godheid van Christus dogmatisch geleerd wordt, maar hij vond het gepaster om hem op het hart te drukken wat in 1 Joh. 1 geschreven staat: "Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt ons van alle zonden" en wat hierop volgt, "indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve en ons reinige van alle ongerechtigheid." "En Hij is een verzoening voor onze zonden, en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden der gehele wereld." "Wel," zo sprak Duncan, "ik versta niet veel van wat deze woorden inhouden, maar één ding zie ik dat het Goddelijk middel om van die verschrikkelijke zaak als de zonde verlost te worden, is de verzoenende dood van de Heere Jezus Christus en ofschoon ik niet zo helder zie hoe deze is, ben ik vast besloten om mijzelf hierover niet langer te kwellen, maar ondertussen begeer ik op het feit zelf te rusten." "En nu je het heilsfeit hebt ontvangen," antwoordde zijn vriend, "zal het niet lang meer duren of je mag ook van alle zwarigheden over de manier van de verzoening verlost worden; ja al het licht dat een mens kan ontvangen over zaken zo diepzinnig en verborgen, zoals de grootheid van de zonde en het dragen hiervan door de Zoon van God in Zijn eigen lichaam aan het hout, de majestueuze voorstelling van Johannes de Doper, de sleutel tot de gehele huishouding van deze offerande, zal je ziel vervullen met een nimmer ophoudende verwondering: "Zie het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt."

Nu kon Duncan niet langer meer redeneren. Hij stond niet meer naar een verstandelijke bevattning van de verborgenheden van de grondwaarheden van het christendom, maar hij stond naar geloof. Hij vertrouwde God op Zijn Woord en begeerde op te wassen in de genade en kennis van Zijn Zaligmaker. En 's avonds, voordat hij zich te ruste begaf, boog hij zijn knieën en kon hij niet meer stamelen dan een eenvoudig kindergebedje, dat hij als kind geleerd had:

"Vannacht, als ik ga slapen,

Geef ik mijn ziel aan Christus over om mij te bewaren. Ik bid of de Heere, als ik sterf voor ik wakker word, Mijn ziel tot Zich nemen zal."

Het had God behaagd Zijn Zoon in het hart van Duncan te openbaren. "De Schriften waren Gods stem tot zijn ziel," om een levend beginsel van de waarheid in Jezus in hem te planten. Overtuigd van zonden en schuld, werd hij verlicht in de kennis van Christus. Zijn wil werd vernieuwd en hij werd bekwaam gemaakt om Jezus Christus te omhelzen, opdat hij tot God mocht bekeerd worden.

Voor het eerst in zijn leven werd zijn gevoel getroffen. Het was toen Malan hem zei dat hij het Woord van God in zijn mond had. Voorheen was hij alleen gevoelloos en rationeel met de Bijbel bezig geweest, maar nu beseftte hij enigermate de kracht van het Woord. Zijn gehele ziel werd getrokken tot het levende Woord, dat getuigt van de hoge heilige God en van Zijn eeuwige Zoon, het vleesgeworden Woord, de Heiland. Het zaad van de Waarheid wies op in een weltoebereide aarde en begon langzaam vruchten te dragen. Christus en Zijn werk, als Verzoener en Borg, waren voor hem levende werkelijkheden geworden, hoewel hij nog maar weinig verstond. Hij was geheel gewillig om zich als een kind door zijn nieuwe Meester te laten leiden, Die hij gevolgd was in de wedergeboorte.

Aanvankelijk leefde hij in de vaste verzekering van zijn aandeel aan Christus. Later zijn vele stormen en golven van twijfel en onzekerheid over zijn ziel heengegaan. Dan kwamen vragen op hem af, zoals: Was zijn aannemen van Christus oprecht en niet gedaan in eigen kracht? Had hij deel aan de rechtvaardiging en vergeving van zonden? Leefde Christus werkelijk in hem? Eigenlijk putte hij maar weinig troost uit wat de Heere hem op zijn eerste geloofsdaad geschonken had. Voor zijn gevoel had hij een grote hapering en voelde hij een leemte in zijn geloofsleven, waardoor hij steeds geslingerd werd. Zag hij niet meer op de kenmerken van de wedergeboorte dan op de zaligheid die hem in Christus geschonken was?

Hoe troostrijk schrijft Thomas Brooks over de eerstbeginnende daad van het geloof en de weldaden, die hieruit onmiddellijk voortvloeien:

"O gezegende Heere! Op mijn eerste geloof en vereniging met Christus hebt Gij mij in de hof der heerlijkheid gerechtvaardigd van al mijn zonden, zowel met betrekking tot de schuld als tot de straf. Op mijn eerste geloofsdaad hebt Gij al mijn zonden vergeven, hebt Gij al mijn ongerechtigheden uitgewist en al mijn overtredingen uitgedelgd. Zoals Gij op mijn eerste geloof de vergeving van al mijn zonden geschonken hebt, zo hebt Gij mij ook bevrijd van de staat der verdoemenis en een aandeel gegeven in die grote zaligheid. Op mijn eerste geloof werd ik met Jezus Christus verenigd en bekleed met Zijn gerechtigheid, welke al mijn zonden bedekte en mij ontsloeg van al mijn schulden (Rom. 8:10; Hebr. 2:3). Gedenk o Heere, dat Gij mij, op het ogenblik van mijn vrijmaking, werkelijk volmaakt en uiteindelijk al mijn zonden vergeven hebt. Iedere schuld werd op dat ogenblik uitgedelgd en iedere rekening betaald, zodat er niet één zonde in Uw gedenkboek werd overgelaten, ja niet de minste zonde werd op rekening van mijn ziel gelegd. En bovendien, Gij, o Heere, weet het, werden al mijn zonden op Christus, mijn Borg, gelegd (Hebr. 7:21, 22) en nam Hij die op Zich. Hij stierf en gaf Zijn leven. Hij gaf Zijn ziel tot een offerande voor mijn zonden; Hij werd een vloek en verduurde Uw eeuwige toom; Hij gaf een volkomen voldoening en een volledige vergoeding voor Uw rechtvaardigheid voor al mijn zonden, schulden en misdaden. Dit is mijn pleitrede, o Heere, en door deze pleitrede zal ik staande blijven."

Zo had John Duncan de vaste grond gevonden. Hij proefde en smaakte de vrede in het geloven. Aanvankelijk vond hij de vastigheid van het geloof niet in het gevoel, maar

in de onwankelbare beloften van het Woord van God. Niet voor niets zei Malan na zijn gesprek met hem tot anderen: "Deze man heeft Gods Woord in zijn mond." Dit was het anker van zijn ziel, de vastigheid van Gods trouw. Zijn teder geweten hield hieraan vast en hij wenste niet af te wijken van wat God in Zijn Woord heeft geopenbaard. Het onderwijs van Malan had door de leiding van de Heilige Geest een onuitwisbare indruk op hem gemaakt: "Ge hebt het Woord Gods in uw mond." Hij gevoelde de nabijheid van de levende God en van Zijn Zoon, Jezus Christus. Als een kind onderwierp hij zich aan de onderwijzingen van de Geest. Het leek wel of de redeneringen en onzekerheden waren weggeëbd. Het leek wel of zijn dagelijkse zonden geen kans meer kregen om hem te benauwen. De eerste liefde was smetteloos en ging gepaard met een vast vertrouwen van zijn hart.

Eerst was het onmogelijk voor hem om te geloven, maar nu kon hij niet anders. Ook toen zijn eerste liefde wat verflauwde en de tederheid van zijn consciëntie afnam, hield hij zich aan het Woord vast. Op zichzelf was dat goed, maar op den duur was het meer een dode letter die hij aanhing dan een levende waarheid. Duncan werd zonder dat hij zich dat bewust was, minder afhankelijk van de bediening van de Heilige Geest. Hij wilde "zijn" verzekering vasthouden en probeerde elke gedachte van twijfel uit te bannen. Een christen moet toch immers altijd verzekerd zijn, en twijfelen aan de echtheid van het geloof is toch immers een belediging van God. Hier zien wij de uitwerking van de leer van Malan. Deze hield terecht de verzekering hoog in het vaandel, maar dit ging ten koste van het onderhoudende werk van de Heilige Geest. Duncan stelde heimelijk meer vertrouwen op zijn verzekering dan op de Geest, Die de gelovige doet opwassen in de kennis van Christus. Hij moest leren dat hij ook na ontvangen genade geheel afhankelijk was van de bediening van Boven. Duncan was een kind geworden, maar nu moest hij het ook blijven, in diepe afhankelijkheid van zijn hemelse Vader, Die Zijn kinderen steeds weer toeroept: "Zonder Mij kunt gij niets doen."



#### 4. Mijn voeten waren bijna uitgeweken

"Gij hebt het Woord Gods in uw mond," was het woord van Malan dat als een schok door Duncans ziel ging. Hij werd radicaal veranderd en vertoonde dit al dadelijk in de vruchten van zijn levenswandel. Zijn kennis van de waarheden van de Schrift was echter nog gering. Dit bleek al gauw, toen hij geroepen werd om in zijn stad het Woord te bedienen. David Brown luisterde ingespannen en vol verwachting naar zijn preek in de Westkerk over Jes. 40:28, "Weet gij het niet? Hebt gij niet gehoord, dat de eeuwige God, de Heere, de Schepper van de einden der aarde, noch moede noch mat wordt ?..." De teleurstelling was groot! Zijn vriend las de preek voor en kwam niet verder dan de werken van de Voorzienigheid met wat aanmoediging voor de gelovige. Het taalgebruik was geheel anders dan Duncan doorgaans bezigde.

David kon niet nalaten zijn vriend hierover aan te spreken. Deze bekende dat hij een bestaande preek had uitgeschreven, zonder hieraan ook maar iets toe te voegen. Het was een vertaalde preek van Dr. Borger, een verlicht theoloog en professor aan de universiteit van Leiden. De inspanningen van de laatste weken, voor en na zijn verandering, hadden zoveel van hem gevergd, dat hij zich er niet toe kon zetten om een eigen preek voor te bereiden. Hierbij kwam dat hij zich op vele punten onkundig bevond te zijn. "Maar wat ben je vanmiddag van plan in de Greyfriars kerk?" wilde zijn vriend graag weten. Hij beklemtoonde dat hij en anderen die getuige waren geweest van de wonderen van God in zijn leven, wat meer van hem verwachtten dan een dorre voorgelezen preek, die geen enkele genadeboodschap bevatte! Besefte hij wel wat hij aan zijn Meester en gehoor verschuldigd was? Had hij geen verantwoording voor de zielen die naar hem luisterden?

Duncan dacht diep na over wat David hem zei. Dadelijk ging hij naar huis om zich op de komende preek voor te bereiden. Het was in dat jaar een zomer van buitengewone droogte. Zes weken lang was er geen druppel regen gevallen; er was nauwelijks een graankorrel te zien in de door de zon verzengde aren. Iedereen verlangde naar en bad om regen. Was de verstrooide Duncan wel met deze ongewone droogte bezig of ging het aan hem voorbij? Het was alsof hij tot de werkelijkheid van de dingen om hem heen terugkeerde, toen hij die middag in de Greyfriars parafrase 32 opgaf om te zingen. Het was een bewerking van Habakuks gebed: "Alhoewel de vijgeboom niet bloeien zal en geen vrucht aan de wijnstok wezen zal...zo zal ik nochtans in de Heere van vreugde opspringen..." Met diepe ernst las hij de regels voor. En toen kwam het gebed: Het was een smeekbede om regen; zijn gehele ziel was erbij betrokken. Ootmoedig en diep afhankelijk sprak hij zijn hemelse Meester aan. Hier bad een man die alles onwaardig was en geen rechten kon doen gelden, maar toch hield hij aan en bepaalde de Heere bij Zijn eigen woord: "Zijn er onder de ijdelheden der heidenen, die doen regenen, of kan de hemel druppelen geven? Zijt Gij Die niet, o Heere onze God. Daarom zullen wij op U wachten, want Gij doet al die dingen" (Jer. 14:22).

Wat een beslag lag er nu op zijn gehoor. Toen kwam de preek. Zijn tekstkeuze was uit Jes. 46: "Hoort naar Mij, gij stijven van hart, gij, die verre van de gerechtigheid zijt. Ik breng Mijn gerechtigheid nabij, zij zal niet verre wezen, en Mijn heil zal niet vertoeven; maar Ik zal heil geven in Sion, aan Israël Mijn heerlijkheid." Zijn uitgeschreven preek lag voor hem, maar toen hij wat gelezen had, legde hij die opzij en ging uit het hoofd verder. Het werd een preek met een rijke inhoud: waarschuwend, bestraffend maar ook hoopgevend. De hoop lag toch verankerd in de "gerechtigheid van Jehovah Zelf"?

Het leek erop dat Duncan zijn draai op de preekstoel gevonden had. Hij preekte Jezus Christus en Die gekruist; hij verkondigde de heilsfeiten. Velen stroomden toe om hem

te horen. Zijn voordracht was niet met gemaakte woorden, maar met kracht. Toch kwam hij er later achter dat er iets aan zijn preken mankeerde. Het was het "Malanisme", zoals hij dat omschreef, dat bestond uit een "hoge verzekering." Niet dat hij de leerstukken alleen preekte zonder toepassing.

Het gebrek was dat hij de verzekering te automatisch voorstelde en in een nauwe verbinding bracht met de heilsfeiten van Gods Woord. Zo had hij het geleerd, maar wel zag hij over het hoofd dat de Heilige Geest het geloof in zijn hart had gewerkt en hem ook een sterke verzekering gegeven had. Maakte hij de verzekering los van het werk van Gods Geest dan hield hij een geraamte over, waarin het kloppend hart van het door God onderhouden leven niet voorkwam. De verzekering, die God aan hem geschonken had, was een automatische weldaad geworden, die hij enkele jaren wist vast te houden, zonder ook maar te twijfelen. Maar het leven, de geest was er op den duur wel uit. Zijn verzekering lag niet meer verankerd in het spreken van God, maar hij putte de kracht hiervoor uit de weldaden die hij in het uur van zijn wedergeboorte had ontvangen. Hij was immers een gelovige geworden en moest nu ook als een verzekerd christen zijn weg gaan. In de geest was hij begonnen en in het vlees ging hij verder. Met veel vuur en liefde begon hij te preken, maar na verloop van tijd ging het vuur eraf en was hij even geesteloos als voor zijn bekering.

Wij keren terug naar de tijd, dat hij nog in zijn eerste liefde verkeerde. Hij sprak nergens anders over dan over geestelijke dingen. Hij wandelde eerst in de nabijheid en gemeenschap van zijn hemelse Vader, Die hij zo van harte liefhad. Geen wonder dat hij zich verblijdde in het gezelschap van Gods kinderen, vooral van geoefende vromen. Eén daarvan was Eppie Middleton, een arme, oude vrouw uit Aberdeen, die rijk was in God. Haar nederige hut was gelijk aan een paleis, omdat het de schoonheid van Christus in haar vertoonde. Veel had zij gehad aan de bekende preek van Ralph Erskine over Zach. 13:7, "Zwaard, ontwaak tegen Mijn Herder..." De preek "ontblootte" haar geheel, maar er was ook een bedekking van de naakte, door de gerechtigheid van een Ander. Met Eppie kon John Duncan van hart tot hart praten over de wondervolle wegen van de Allerhoogste. Hij zat als een kind aan haar voeten. Hoe zocht hij de gemeenschap met degenen die even dierbaar geloof als hij ontvangen hadden. Hoe brandde zijn ziel van verlangen, vanwege de uitgestorte liefde van zijn Zaligmaker. Juist vanwege de nabijheid van God, die hij mocht ervaren, was hij het liefst in gezelschap van de nederigste christenen, die ook wisten te getuigen van de verborgen omgang met de Allerhoogste. Hij wist dat de Heere in het midden is "waar twee of drie in Zijn Naam vergaderd zijn".

Zijn geloof richtte zich in die tijd voornamelijk op de Persoon van Christus. Hij verfoeide het unitarisme, dat hij voorheen had aangehangen. De Godheid van Christus was een onwankelbaar geloofsstuk voor hem geworden, dat door zijn latere bestrijdingen niet geschud werd. Dit gold ook voor het Woord van God. Het Goddelijke gezag van de Schrift verdedigde hij niet alleen met veel vuur, maar was ook een wezenlijk onderdeel van zijn geloofsleven. Rotsvast geloofde hij in de Goddelijke oorsprong van de Schrift in een tijd dat de Schriftkritiek steeds meer toesloeg. Christus en de Schriften waren de pilaren, waarop zijn geloof gefundeerd was. De christelijke waarheden, die hij in de Bijbel vond, waren voor Duncan levende werkelijkheid geworden.

Wat ontbrak hem nu eigenlijk? Was er nog meer nodig voor zijn heil dan het Goddelijk Woord, dan de betrouwbaarheid van Gods beloften? Bleef zijn geloof niet rotsvast rusten op het spreken van God en was hij niet ten volle verzekerd van zijn zaligheid? Toch ging zijn geestelijk leven eerder achteruit dan vooruit. De blijdschap

van zijn geloof ebde langzaam weg. Hoe was het met zijn vriend David gesteld? Hij had dezelfde gesteldheid. Wat kon de oorzaak hiervan zijn? Eerlijk bekende hij later dat zij te veel over het hoofd hadden gezien, hoe arglistig het hart is en wat de gevolgen van zelfbedrog wel zijn. Zij hadden aandacht gegeven aan de "onmiddellijke plicht om te geloven" maar dit ging ten koste van "het werk van de Geest in de onderwerping van het hart aan de gehoorzaamheid van Christus". Zij wisten wel dat een gelovige kan verachten in de genade, dat een mens zich kan bedriegen met valse kenmerken, maar zij onderscheidden de symptomen ervan niet. Gelukkig kwamen zij niet te laat achter hun gebrek en werden zij tot een nauw zelfonderzoek gedrongen. Zij besloten om dagelijks van zeven tot acht uur in de morgen en later eenmaal in de week in de Bon Accord Chapel een gebedssamenkomst te houden. Wat waren de onderwerpen die aan de orde kwamen? Juist de zaken die zij tot hiertoe verwaarloosd hadden, zoals het "arglistige hart", de kenmerken van een levend geloof en van een ware bekering, de Goddelijke kracht om die weldaden voort te brengen, het gevaar van het rusten in algemene waarheden en de plicht om "naar volmaaktheid te jagen", geestelijke achteruitgang en de genezing hiervan enz.

Maar in plaats dat deze samenkomsten een heilzame uitwerking hadden, geraakte John Duncan steeds meer vast in het moeras van dodigheid en geesteloosheid. Hij preekte wel een hoge verzekering van het geloof, maar het was een dode letter. Meende hij wel oprecht wat hij preekte? Bezat hij het ware geloof, of was hij een verdoemde huichelaar? Vragen van deze aard bestormden zijn gemoed en brachten hem in een grote verwarring. Op het laatst werd de gedachte aan eigen huichelachtigheid een ondraaglijke last voor hem. Zo kon hij niet verder leven. Hij wilde geen huichelaar zijn. Als zijn eerste bekering dan niet echt was, als het algemeen werk van Gods Geest geweest was, dan wilde hij nog liever zijn verzekering verliezen dan als een huichelaar verloren gaan. "Hoe raakte je je verzekering kwijt?" vroeg Moody Stuart hem later. "Omdat ik deze niet langer vast kon houden zonder een huichelaar te worden. En wat ik ook mag zijn, ik ben geen huichelaar en wil dat niet wezen." Zijn verzekering was een schaduw zonder wezen geworden en nu moest de schaduw worden weggenomen, opdat hij weer tot het wezen mocht geraken.

Twee jaar lang had Duncan in de vaste overtuiging van de vergeving van zijn zonden geleefd, totdat hij op een punt kwam dat hij zijn aandeel aan Christus in twijfel trok. En juist nu moest blijken of zijn beginsel uit God was. Zakte hij weer terug in de ongelukkige toestand van vóór zijn verandering? Integendeel! Juist in een weg van vreselijke duisternis, die hij moest bewandelen, kwam de echtheid van zijn bekering naar voren. Het was in een weg waarin hij voor zijn eigen bewustzijn alles kwijtraakte. Hij was alles kwijt en het ergste was dat hij de God van zijn zaligheid miste. Met tranen trok hij de echtheid van zijn bekering in twijfel en gaf hij zich aan allerlei redeneringen over wat hij twee jaar geleden had meegemaakt. "Van lieverlede," zo sprak hij later, "begon alles wat ik eerst had meegemaakt weg te zakken en ging ik voort om de verzekering te prediken, terwijl de zaak zelf van mij geweken was." "Ik begon in oprechtheid en ging voort in geveinsdheid. Maar tenslotte werd de geveinsdheid voor mij ten uiterste ondragelijk en ik denk dat God toen krachtig met mij begon te handelen. Wat ik voorheen meemaakte, noem ik mijn eerste bekering, of een voorbereidend werk, of wat dan ook, maar mijn tweede bekering bevatte zaken die ik toen ook ervaren had..."

Bij zijn tweede bekering moest hij afstand doen van de gevaarlijke kanten, die het onderwijs van Malan bevatte. Malan benadrukte te weinig de onmogelijkheid om te

geloven en bestrafte voortdurend elke neiging tot twijfel. Hij drong de verzekering zodanig op het gemoed, dat dit gemakkelijk een schijn geloof kon opwekken, dat de diepgang van de wijze bouwer mist. Een geloof dat niet te strijden heeft met twijfelingen en bestrijdingen is immers geen oprecht geloof, maar het geloof van de huichelaar, die op zijn eigengemaakt en vermetel geloof steunt, zonder ooit de Geest van de wedergeboorte te hebben ontvangen. Dat Duncan op zijn eerste bekering steunde was op zich geveinsdheid, maar dat hij met alle gronden schipbreuk moest lijden en tot de God van zijn zaligheid riep, was een bewijs van de echtheid van zijn geloof. Hij moest alle dingen schade rekenen om de uitnemendheid van de kennis van Christus. Hij moest leren dat de Heere alleen in Zijn Zoon een welbehagen heeft en wil dat Zijn kinderen alleen op Zijn verdiensten steunen. Niet op hun verzekering, hun tranen en bevindingen, maar alleen op Zijn dierbaar bloed en betaling voor al hun zonden.

Duncan "kon niet voldaan zijn met de dodigheid van zijn ziel onder de naam van leven. Hij herinnerde zich zo zijn intense ernst in de begintijd, zijn kinderlijke hulpeloosheid en hoe hij alle dingen schade gerekend had om de uitnemendheid der kennis van Christus." Nu was het duister in zijn ziel en klaagde hij over deze Godsverlating, over de "geveinsdheid" van zijn preken, over zijn gebeden en praten over verzekering, waarvan hij zelf een vreemdeling was, hoe dat hij zichzelf bedrogen had en vreesde ook anderen te bedriegen. "Ik ben een luidende schel, een klinkend cimbaal geweest en door te volharden in die ledige nevel heb ik mijn geweten dichtgeschroeid..." Meer dan ooit gevoelde hij het gemis van de nabijheid van God in Christus, die hem eerst had doen huppelen van blijdschap. Met Job klaagde hij: "O, dat ik wist dat ik Hem vinden mocht... Zie, ga ik voorwaarts, zo is Hij er niet, of achterwaarts, zo verneem ik Hem niet. Als Hij ter linkerhand werkt, zo aanschouw ik Hem niet." En dan kwam de klacht van de psalmist over zijn lippen: "Zal dan de Heere in eeuwigheden verstoten en voortaan niet meer goedgunstig zijn? Heeft God vergeten genadig te zijn?" Te midden van deze dikke duisternis was er één tekst die hem een sprankje hoop verschaftte en die hij steeds noemde: "Gij hebt de verdraagzaamheid van Job gehoord, en gij hebt het einde des Heeren gezien, dat de Heere zeer barmhartig is en een Ontfermer" (Jac. 5:11). "Zeer barmhartig, zeer barmhartig en een Ontfermer," riep hij uit. Op een dag vertelde zijn vriend hem dat hij in de Christinnereis van Bunyan gelezen had van de geschiedenis van "Vreesachtig". "O, lees het mij voor, David." En bij het lezen rolden de tranen over zijn wangen en leek zijn ziel ten diepste getroffen door dit verhaal, waarin David zijn vriend meende te herkennen. "Vreesachtig" was altijd bang voor zelfbedrog en vreesde dat hij de reis naar het hemelse Kanaän niet zou volbrengen. Altijd dacht hij klein van zichzelf en groot van de Heere. "Hij was altijd bang dat hij niet in de stad zou komen, waar zijn begeerte naar uitging. Hij schrok terug voor elke, soms schijnbare tegenstand..." Meestentijds leefde hij in het duister en dan klonk zijn stemgeluid diep en droefgeestig, totdat hij het dal van de schaduwen des doods genaderd was. En de reis door de doodsjordaan volbracht hij zonder moeilijkheden, hoewel hij nog kort voor zijn sterven had uitgeroepen: "Verdrinken is mijn lot! Nooit zal mij de vreugde te beurt vallen het aangezicht te aanschouwen van Hem, om Wiens wil ik deze zware tocht ondernomen heb."

Toen "Rabbi" Duncan alle vastigheid kwijtraakte en in de golven van twijfel dreigde weg te zinken, kwam de grote vraag hem steeds voor de geest: "Kan er voor mij nog genade zijn?" De kracht om te geloven ontbrak hem ten enenmale. Hij kon niet steunen op zijn voorgaande bekering en verzekering. Hij moest leren dat de grondslag

van het heil niet in hem lag, maar in het eeuwige Verbond, dat van geen wankelen weet. "Ik mocht zien dat God een Verbond heeft en dat dit Verbond een zaligheid behelst, die voor mijn geval gepast is, maar niets spreekt over mijn persoon. Hiervandaan kwam ik tot de Middelaar van het Verbond, tot de Persoon en Ambten van Christus en zag ik een Zaligmaker, Die ook voor mij gepast is. Toen ging ik een stap verder. Mijn aandacht werd in een grote mate gevestigd op de Persoon van Christus en dit was voor mij een zaak van leven of dood. Ik zag de algenoegzaamheid van Christus, in Zijn ambten en arbeid voor de grootste der zondaren. Ik zag dat Hij mij vrij in het evangelie wordt aangeboden en dat het Gods gebod is om Hem aan te nemen. Het is een zwaarder oordeel om Hem te verwerpen, meer nog dan de gerechtigheid en vloek der wet. Ik had geen recht om Christus te verwerpen en behoorde daarom niet verloren te gaan."

"Toen ik bevond dat ik niet geloven kon, gaven de volgende woorden van Christus enige verlichting: 'Gij moet wedergeboren worden.' 'Moet', veronderstelt 'kunt': 'Gij kunt wedergeboren worden.' Het is geen absolute onmogelijkheid, want indien ik wedergeboren kan worden, zal ik geloven; maar het is een Goddelijk werk of voorafgaande daad. Ongetwijfeld moet ik wedergeboren worden, voordat ik kan geloven, dat is Christus ontvangen. Het vordert dat de alomtegenwoordige Geest eerst iets in mij wrocht, maar feitelijk heeft dit niets te maken met de roeping om in het heden te geloven. Toen kwamen de volgende woorden in mijn geest, niet uitdrukkelijk, want ik maak nu duidelijk wat in een ogenblik gebeurde: 'Indien dan gij die boos zijt, weet uw kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal de hemelse Vader de Heilige Geest geven degenen die Hem bidden.' Dat was feitelijk. De wedergeboorte was heerlijk, want wanneer God deze wilde werken, was het mogelijk om te geloven. Maar in deze woorden komt naar voren dat er iets voor mij te doen was en hierin lag troost. Christus hield mij nu een genezing van mijn verdorvenheid voor, zoals Hij mij voorheen een genezing van mijn schuld had voorgehouden. Ik bad nu om te mogen geloven en probeerde dat te doen. Nadat ik gebeden had om de Heilige Geest, trachtte ik in Christus te geloven, maar ik werd niets gewaar. Nu twistte ik met God en met mijzelf, omdat Hij mij Zijn Geest niet gaf. Toen dacht ik: Misschien ben ik een verworpene en ook hierover twistte ik met God en daarna met mijzelf over deze zaak." Hoe moest hij nu verder? Hij bad om de Heilige Geest en probeerde te geloven, maar het scheen of de Heere naar hem niet horen wilde en alles voor hem afsneed. Ten einde raad ging hij op een morgen naar zijn vroegere predikant van de Afgescheiden kerk, John Aitken. "Hij zei eerst tot mij: 'Is dit de man die ons allen neergeslagen heeft met zijn verzekering?' 'Ja, die man ben ik, maar wat moet ik doen?' Hij antwoordde: 'Onderwerpen.' Ik zeide: 'Indien u dat bedoelt ten opzichte van de rechtvaardigheid van mijn verdoemenis, dan onderwerp ik mij hieraan; maar indien God een zaligheid heeft, die wel voor mijn geval is maar niet mijn persoon insluit, moet ik mij hieraan dan onderwerpen?'

Aitken antwoordde: 'Heb je enige aanspraak?' Ik kreeg verder geen raad van hem dan dat het goed is als een schip zich tijdens de storm op de wind richt."

Duncan was "een baar der zee gelijk, die van de wind gedreven en op en neder geworpen wordt" (Jak. 1:6). Hij kon het sleutelgat niet vinden om de deur open te doen. Hoe hij geloof moest oefenen wist hij niet meer. Hij zag de mogelijkheid in God en wist dat de Heilige Geest het geloof schenkt aan hen die Hem in waarheid hierom bidden, maar al zijn pogingen liepen op niets uit. Zo moest hij leren dat God in alles soeverein is. Hij werd nu gewaar dat hij, met al zijn bidden om de Heilige Geest, zich juist met alle macht tegen de Geest verzette. Hij arbeidde uit de werken van de wet en moest nu leren dat zijn werknatuur gedood moest worden. Maar ondanks al zijn

wettische woelingen vanuit een geest van dienstbaarheid, hield zijn vernieuwde natuur niet op tot God te roepen. De Heere toonde hem nu zijn vermetelheid om met Hem te twisten. Zijn oude natuur, die altijd in opstand was tegen de Allerhoogste, moest gedood worden, "opdat alle mond gestopt worde en de gehele wereld voor God verdoemelijk zij". "Er kwam nu een einde aan mijn zeggen dat God niet waarachtig is, omdat Hij mij Zijn Heilige Geest niet wil schenken. Ik kan niets vinden, waarover ik met God moet twisten, want alle grond werd mij ontnomen. Nu rende ik naar de steenovens, die vlakbij waren, en ik viel op mijn knieën neer. Ik bad: O Heere, ik heb Uw wet verbroken en ik heb niet in Uw Zoon geloofd en Uw Geest heb ik wederstaan. Indien U mij nu in de hel zou werpen, dan zullen alle heiligen zeggen: Rechtvaardig zijt Gij, o Heere, wanneer Gij oordeelt. Maar, Heere, om Uw barmhartigheids wil, geef mij Uw Heilige Geest, opdat ik in Uw Zoon mag geloven."

Dit was de plaats waar de Heere Zijn kind hebben wilde: om zijn doemwaardigheid in het stof voor Hem te belijden. Want wat was hij meer dan een rebellerend en eigenlievend schepsel, die het nooit met Gods weg eens is en uit zichzelf nooit eens worden zal. Hij moest zich aan Gods soevereiniteit onderwerpen en in die weg werd het volgende Schriftwoord hem dierbaar: "Ik zal Mij ontfermen, diens Ik mij ontferm." "Niet dat deze tekst feitelijk een gunstbewijs voor mij inhield, maar zij sloot een mogelijkheid in. Wie weet of de Heere genadig zal zijn?" Gods soevereine genade was de enige hoop, waaraan Duncan zich in deze omstandigheden vasthield. Hij kon niet zeggen dat hij wedergeboren was, maar ontkennen durfde hij dit ook weer niet. Hoewel hij vreesde dat hij niet wedergeboren was en geen deel had aan de gave van de Heilige Geest, was hij niet zonder hoop. Hij was weer zondaar voor God geworden en was verzekerd dat Christus hem kon verlossen en wederbaren.

"Soms denk ik dat wat tussen Christus en mijn ziel heeft plaatsgevonden de eeuwigheid kan doorstaan. Op andere tijden vrees ik dat ik toch in de hel zal komen. Maar ik kan mijn wedergeboorte niet bevestigen; ik kan deze niet ontkennen; mijn zelfonderzoek gaat niet verder. En wanneer mijn zelfonderzoek op een eind komt, moet ik mijn geval in Zijn handen overgeven, want Hij kan goed maken wat verkeerd is en indien het goed is, kan Hij dat voor mij opklaren. Maar of ik de waarheid in oprechte liefde ontvangen heb of niet, en dat is het enige bewijs van de wedergeboorte; toch weet ik zeker dat het de Geest van God is Die mij deze waarheid heeft bekendgemaakt."

Zijn "tweede bekering", zoals hij deze zelf aangaf, gaf hem niet meer helderheid over zijn staat voor de eeuwigheid. Toch werd zijn geloof dieper geworteld in Christus. Zijn eerste bevinding was volgens David Brown een waar werk van Gods Geest, maar miste de diepgang. Nu werd hij meer ingeleid in zijn zondig bestaan voor God, in de arglistigheid van zijn hart. Ook ontving hij een dieper besef van zijn algehele afhankelijkheid van de bediening van Boven. Deze ontdekking dreef hem uit naar Christus; zijn gemeenschap met Hem werd intenser en zijn geloof schoot dieper wortel. Aan de andere kant was zijn zelfonderzoek meer een zoeken naar kenmerken dan vastigheid in de beloften van het Woord. Deze hang naar zelfbespiegeling is hem sindsdien tot aan zijn dood bij gebleven. Ten opzichte van zijn "eerste bekering" betekende dit een verarming. Toch bleef hij niet in zijn eigen kenmerken steken, maar was het zijn begeerte om in Christus gevonden te worden. Hij begeerde niets anders dan Hem te omhelzen en in Hem te rusten, maar hij voelde in alles zijn eigen gebrek. Zo werd hij steeds tussen hoop en vrees voortgejaagd; zijn onzeker gemoed hijgde naar vastigheid en gemeenschap met zijn Zaligmaker. En al miste hij voor zichzelf die vaste verzekering van zijn aandeel aan Hem, toch nam hij toe in de kennis van zijn

Borg. Het was zijn verlangen om zich alleen aan Hem te onderwerpen en aan Zijn voeten gevonden te worden. Christus was zijn ziel dierbaar en Hij begeerde alleen in Hem gevonden te worden. Zo leidde de Heere Duncan in een weg van hoop en vrees, niet met de bedoeling om hem aan de twijfel over te geven, maar om hem meer en meer uit te drijven tot de Voleinder des geloofs, Die voor hem gebeden had dat zijn geloof niet zou ophouden!

"Mijn voeten waren bijna uitgeweken," was de klacht van As af in Psalm 73. Zo was het ook in het leven van Duncan. Hij dreigde de vaste grond te verliezen, die hij in zijn "eerste bekering" had gevonden. Het leek wel of alle grond onder zijn voeten vandaan gehaald werd. Zijn klacht werd nu: "Leid mij op een rotssteen, die mij te hoog zou zijn." Zijn voeten werden opnieuw vastgemaakt op de Rots der eeuwen. Toch had zijn "tweede bekering" een gebrek, want hij verloor de blijmoedige verzekering van zijn persoonlijke staat. Niet altijd kon hij meer belijden: "Immers is Hij mijn Rotssteen en mijn Heil, mijn hoog Vertrek, ik zal niet grotelijks wankelen." Ondanks de geloofsdiepgang, miste hij de geloofskracht. De balans was eerst eenzijdig doorgeslagen, maar het juiste evenwicht vond hij niet. De pijlen van de Almachtige hadden hem wel geheel doorwond en een diep bewustzijn van zijn eigen bederf veroorzaakt, doch de liefdetonen van Gods barmhartigheid in Christus hadden de overgebleven gevoelens van onzekerheid en twijfel niet geheel overstemd. Hij zette nu als "Vreesachtig" uit de Christinnereis zijn pelgrimstocht voort. Wat velen van Gods kinderen vóór hun overgang in Christus meemaken, ontving hij na zijn eerste geloofsdaad. Toen werd de geestelijkheid van de wet op zijn consciëntie gedrukt: "Vervloekt is een ieder die niet blijft in al hetgeen in het boek der wet geschreven is om dat te doen." Het was alsof hij aan de poorten van de hel verkeerde, maar gelukkig overmeesterde dit gevoel hem niet, want God Die rijk is in barmhartigheid en grote liefde, trok Zijn kind uit de kuil van modderig slijk.

Hoe kernachtig drukt Duncan uit wat een ziel ervaart, die evenals hij op de rand van de wanhoop balanceert: "Een grote verandering, een crisis in de gang van de ziel, vindt plaats. De wet wordt met kracht op de consciëntie thuis gebracht - de wet in haar geestelijkheid; de wet in haar buitengewone uitgestrektheid; de wet in haar vloek. Het ontvangen van de vloek in de ziel is nauwelijks iets anders dat grenst aan de dadelijke verdoemenis. Wat is hiervan de uitwerking?"

Dit gevoel schijnt bij tijden de heerlijkheid van Gods mateloze liefde aan de wereld in de gave van Zijn eniggeboren Zoon te verduisteren en het recht en de plicht van elke zondaar van het menselijk geslacht, zodra deze boodschap zijn oor bereikt om de hand op deze Gave te leggen en voor eeuwig te leven, te verdonkeren. Niet dat hij dit voor een ogenblik in twijfel trekt, niet dat hij deze zaken niet predikt, niet dat hij niet zou oprijzen in verontwaardiging wanneer dit ontkend wordt. Maar het is de levendigheid en brandende kracht die de genoemde waarheden op zijn gemoed uitwerken, zodat dit gevoel voor een tijd meer en veelvuldiger naar voren komt dan de andere kant van de Goddelijke waarheid."

Het is deze krachtige overtuiging van schuld en zonde, die de ziel zo kan overheersen, dat deze geen recht zicht ontvangt op de liefelijke tonen van het evangelie des vredes. Zo was het ook met Duncan. Dit gevoel van schuld bracht hem wel steeds aan de grond en ontblootte hem van alle eigen dunk en eigen kracht, maar weerhield hem te komen tot een onbevangen en blijmoedige verzekering van Gods liefde in zijn ziel. En deze hapering week niet van hem maar vergezelde hem tot aan zijn dood.

## 5. Dienaar van het evangelie

"O, zie op Hem! Zie Zijn Persoon, genade, werk, hart! O, er is niemand gelijk Christus! Niemand gelijk Christus! Vraag Hem u licht te geven. U zegt dat u het Lam van God niet kunt zien. O, vraag of de Heere u ogen wilde geven om op Christus te zien. Ziet, gij blinden dat u ziende mag worden, ziet, gij verduisterden, zie om verlicht te worden, door de Heilige Geest." Zo sprak Duncan, gedreven door de liefde van Christus. Al was hij zelf vol duisternis, vol twijfel en vol onzekerheid, dan sprak hij toch goed van zijn Borg en Zaligmaker. Predik het Woord! Deze opdracht verstond hij als geen ander!

Gedurende de tijd van zijn proponentschap preekte hij niet alleen in Aberdeen en omgeving. Hij gaf onderwijs in enkele welgestelde families en bezocht de sloppen en stegen van de "granieten" stad, om te evangeliseren. Zo ontmoette hij een vrouw, die een winkeltje dreef en sprak met haar over de toestand van haar ziel. De vrouw was hier niet op gesteld en probeerde hem de deur uit te werken. Hij wilde wel gaan, mits hij met haar nog een gebed mocht doen! Teleurgesteld verliet hij haar, omdat zij geen tekenen van ernst vertoonde. Enkele weken later kwam hij weer met haar in contact. Tot zijn verbazing vroeg zij hem om vergeving voor haar onbeleefde gedrag. Ook vertelde zij dat de woorden van zijn gebed haar later diep hadden getroffen. Niet zonder hoop verliet hij haar.

Zijn preken trokken niet veel volk. Duncan was geen kanselredenaar, die het gewone volk aansprak. De zegen bleef echter niet uit; "het behaagde de Heere in Zijn oneindige barmhartigheid om Zijn werk te doen, want die avond werd een pijl van overtuiging in het hart van een jonge man geschoten, wat naar ik vertrouw uitliep in zijn bekering. Maandenlang bezocht hij mij in een diepe zielsangst, maar nu hoop ik dat hij Christus gevonden heeft..."

In het oosten van het graafschap Perthshire ligt het plaatsje Persie. Duncan was nog kandidaat, toen hij in 1830 de herdersstaf over deze afgelegen parochie voorlopig op zich nam. Hij verliet Aberdeen per koets tot Coupar-Angus en moest vandaar te voet verder. Zijn hospita stuurde een koetsier om hem tegemoet te rijden. De ogen van de koetsier spiedden over de weg, of hij de nieuwe predikant kon ontdekken. Tot zijn verbazing zag hij op een gegeven ogenblik een man in zwarte kleding tussen het kreupelhout naast de weg liggen. De vreemdeling was ernstig verdiept in een boek en had niet in de gaten dat de koets hem passeerde. De verbazing van de koetsier werd nog groter, toen hij bemerkte dat deze eigenaardige man hun nieuwe predikant was, die meer aandacht had voor een Hollandse grammatica, dan voor de lange voettocht die hij nog voor de boeg had! Zo maakten de inwoners van Persie al dadelijk kennis met Duncans verstrooidheid en afwezigheid van geest, zwakke kanten van zijn karakter.

Duncan bleef tien maanden onder dit eenvoudige volk. Met ernst vatte hij zijn taak op, wat spoedig bleek, toen de eerste dansschool in Persie haar deuren opende. Tot aller verbazing verscheen de jonge leraar op een avond in de danszaal. Toen hij met de rug naar de deur stond, verstomde de muziek. Dit was het ogenblik dat Duncan op ernstige toon sprak: "Laat ons bidden!"

Een doodse stilte vervulde de zaal, toen hij de Naam van de Allerhoogste aanriep. "Het leek wel alsof de vloer zich opende en zij naar beneden zouden zinken." Aller ogen waren op de deur gericht, die door de leraar was versperd. Toen Duncan enkele stappen naar voren liep, rende iedereen naar de deur om naar buiten te vluchten en binnen weinige ogenblikken bleef de leraar met de dansmeester achter.



De volgende zondag preekte Duncan over Prediker 11:9, "Verblijd u, o jongeling, in uw jeugd, en laat uw hart zich vermaken in de dagen uwer jongelingschap, en wandel in de wegen uws harten en in de aanschouwingen uwer ogen..." "Dit is een gewichtige tekst voor jonge mannen en vrouwen, waarin de grondslag voor een vrolijk leven schijnt gelegd te worden, ware het niet dat er op volgt: 'maar weet dat God om al deze dingen u zal doen komen voor het gericht'."

Ernstig bestrafte hij de zonden van zijn parochianen, zoals die van de ontheiliging van Gods Dag en Naam. Dit deed hij ook op een zondag in een naburige gemeente waar hij voorging. Toen hij de kerk uitliep, zag hij hoe de koster op het kerkhof met luide stem de afkondigingen voorlas. Het was op meer plaatsen gebruikelijk 's zondags na de kerkdienst marktberichten door te geven. Duncan kon deze vorm van sabbats-ontheiliging niet langer aanzien en sprak verontwaardigd: "Daar is de duivel begonnen, nu ik mijn mond gesloten heb." Eerst liep de jonge kandidaat door, maar toen hij bij de pastorie kwam, besloot hij terug te gaan. Hij wachtte tot de koster klaar was en sprak toen op een plechtige toon: "Is de duivel klaar met zijn berichten? Welnu, dan zal ik als een dienstknecht van de Heere Jezus ook een afkondiging doen: 'Gedenk de Sabbatdag, dat gij die heiligt'."

Met een diepe ernst in zijn toon herhaalde hij het Goddelijk gebod en voegde er aan toe: "Mijn vrienden, daar is de bekendmaking van een heilige Sabbat aan u. Heilig deze Dag de Heere of aan de duivel, zoals u wilt. Ik heb mijn plicht gedaan!" Toen droop het volk verslagen af en de koster volgde met een verbeterd gezicht.

Gods wet was "Rabbi" Duncan dierbaar en het smartte hem, wanneer hij de verachting en overtreding van Zijn geboden waarnam. Zo bestrafte hij de zonden van dronkenschap en diefstal, die hij in Persie tegenkwam. Hij preekte niet alleen het evangelie maar ook de "bestraffingen der tucht" verwaarloosde hij niet. Zo legde hij beslag op het onwetende volk. De toeloop naar het kleine kapelletje was na verloop van tijd zo groot, dat hij genoodzaakt was om op het kerkhof te preken. Daar hoorden zij niet langer de marktberichten, maar de afkondiging van de markt van vrije genade aan verloren zondaren. Van heinde en ver kwamen heilbegerige en ook nieuwsgierige zielen toegestroomd om Duncan te horen.

Op een zondag waren twee vreemdelingen onder het gehoor, waarvan de één tot de independenten behoorde. Toen zijn metgezel hem vroeg wat hij van de preek van de kandidaat dacht, gaf hij als antwoord: "Vele dochters hebben deugdelijk gehandeld, maar gij gaat die allen te boven" (Spr. 31 : 29).

Hoe was Duncan bewogen met het volk van Persie! Op een keer hoorde iemand hem in het verborgen hardop voor zijn gemeente bidden. Hij worstelde met God om hun behoud. Lang hield hij aan bij de Troon der genade, om Gods zegen af te smeken. De Satan scheen hem hierbij dwars te zitten en voor te houden: "Ik zal ze hebben," waarop Duncan hem met deze krachtige woorden weerstond: "En gij zult ze niet hebben." Hij had zijn "schapen" niet over voor het "roofgedierte." Met alle eenvoud legde hij hier het Woord uit. De eenvoud van het kind sprak hem meer aan dan de logica van de geleerde. Hij probeerde zich te verplaatsen in de situatie van het eenvoudige plattelandsvolk. Het leek wel of hij hier nog op school was. Hij leerde van de nood van het volk, van hun vragen, van hun zonden. De korte tijd dat hij daar verbleef waren voor hem erg leerzaam en, naar hij hoopte, niet ongezend.

In juli 1831 vertrok John Duncan naar Glasgow, de grote havenstad aan de Clyde. Hier wachtte een heel arbeidsveld op hem, groter dan het afgelegen plaatsje in Perthshire. Het was de welgestelde Hugh Mackay, die hem hier had binnengehaald. Toen hij hoorde van de diepe bevindelijke preken van de jonge kandidaat, toog hij

naar Dundee om hem met eigen oren te horen. Duncan was net naar Persie vertrokken, zodat Mackay hem daar op een zondag ging beluisteren. Toen hij thuiskwam vertelde hij zijn vrouw met enthousiasme dat hij een "jonge Dr. Love" had ontmoet.

John Love, die bekendheid genoot door zijn diep geestelijke preken, was tot aan zijn dood in 1825 predikant van de Anderston kapel. Al ontbraken hem kanselgaven, toch wist hij meer te zeggen dan alle predikanten van Glasgow bij elkaar. Zijn nagelaten fragmenten uit zijn dagboek, zijn brieven en preken getuigen van de bijzondere zalving van de Heilige Geest in zijn bediening en leven. Toen de vrouw van Mackay Duncan hoorde, was zij het met haar man eens dat zij hem naar Glasgow moesten zien te krijgen. Eerst dachten zij aan de kapel van John Love, die nog steeds vacant was, maar uiteindelijk viel daar de keus op een broer van David Brown. Maar Mackay gaf het zo maar niet op. Hij was ouderling in de Duke Street Gaelic Chapel, waarvan de predikant zwak van gezondheid was en dringend behoefte had aan assistentie. Zo kwam Duncan in de grauwe wereldse stad aan en begon al dadelijk met preken. Veel mensen trok hij eerst niet, omdat hij geen redenaar was. Maar het volk dat dorstte naar de diepe wateren van het Woord des levens, luisterde met een intense aandacht naar de jongeman, die betoonde als een schriftgeleerde in het koninkrijk van God onderwezen te zijn. Al spoedig werd hij onder het ware volk des Heeren bekend door de manier waarop hij de verborgenheden van Gods Koninkrijk ontvouwde.

De grote bestrijder liet hem ook in Glasgow niet met rust. Toen hij op een avond naar de preekstoel liep, gooide de Satan hem voor de voeten: "Wat moet het worden, als het alles leugen is en je het volk bedriegt?" Dadelijk liep Duncan terug naar de konsistorie om Gods aangezicht te zoeken, totdat de koster hem kwam halen. Met een bleek gezicht ging hij de kansel op. Voordat hij de preek begon, was de verzoeker geweken en met veel vrijmoedigheid verkondigde hij het evangelie voor zondaren. "Mijn prediking was nooit zo evangelisch, wanneer ik mezelf in de meest wettische gestalte bevond te zijn." "Dit leerde ik van Dr. Capadose," zo zei hij later. Ook deze Portugese Jood zat nog al eens in de put, maar als hij neerslachtig was gaf de Heere hem troost en "dan preekte hij de vertroosting".

Zijn gehoor nam gestaag toe. Vrienden zetten hem ertoe aan om in Glasgow te blijven, maar het probleem was dat hij geen beroep kreeg. Nu was er een wijk in de stad, de Cowcaddens geheten, die dringend behoefte had aan een eigen kerkgebouw. Het paste geheel in het systeem van kerkuitbreiding om hier een gemeente te stichten. Zo verrees de zgn. Milton kapel uit de grond. Duncan werd onderzocht door de classis en kort hierna in zijn ambt ingewijd door de bekende John MacDonald uit Ferintosh. Een gezegende tijd brak voor hem aan, hoewel de kastijdende hand van God hem bij tijden achtervolgde. Hij leerde daardoor zijn Meester en Zender steeds meer achteraan te kleven. Zijn begeerte ging uit naar zijn dierbare Borg en dit deed hem uitroepen: "O, dat de God en Vader van onze Heere Jezus Christus met al Zijn kracht mijn inwendige mens door Zijn Geest, wilde versterken, opdat Christus door het geloof in mijn hart mag wonen." Als de Heere Zijn aangezicht voor hem verborg, treurde hij vanwege het gemis. "Tot wie zullen wij anders heengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens," en dan legde hij de nadruk op "Gij." "Ik bid de Heere, mijn God, om mijn hart te besnijden, om Hem lief te hebben vanwege Zijn wezenlijke, geopenbaarde uitnemendheden, met een intense liefde; dat de Liefste (o, mijn ziel, o Geest van de Heere, is Hij of is Hij niet mijn Liefste?), de mijne moge zijn en ik de Zijne, en ik de Zijne en ik de Zijne!" Deze woorden getuigen van de zekerheid van het geloof en van een hartelijke liefde tot God, de Vader van de Heere Jezus Christus.

Al enige tijd voor zijn bevestiging had Duncan trouw beloofd aan Janet Tower, een meisje dat hij bij een familie in Aberdeen, waar hij godsdienstonderwijs gaf, had leren kennen. Eerst ging zij niet op zijn aanzoek in, maar twee jaar later schreef een vriend hem of hij nog wel eens aan haar dacht. De reden was dat zij hem in vertrouwen van haar genegenheid voor John Duncan op de hoogte gesteld had. Direct vroeg hij haar weer en een jaar na zijn bevestiging vond het huwelijk plaats. Janet was haar man tot grote steun, ook om zijn slordigheid in kleding en manieren te corrigeren en hem bij zijn buien van verstrooidheid tot de orde te roepen. Zij was bedeed met een tere Godsvreze, sinds dat zij in Aberdeen tot het geloof in Christus gekomen was. Eerst durfde zij zich niets toe te eigenen en was zij bang dat zij zich bedroog. Na een diepe zielsstrijd kreeg zij enige vrijmoedigheid om te geloven dat zij overgegaan was van de dood tot het leven. Vooral de prediking van Gavin Parker van de Bon Accord kapel in Aberdeen was haar tot rijke zegen en mocht onder Gods gunst dienen om haar zwakke geloof te versterken. Op 10 maart 1838 werd het jonge echtpaar verblijd met de geboorte van hun eerste kindje; het was een dochter die zij de naam van Annie gaven. John MacDonald gaf het meisje het teken van Gods Verbondstrouw.

De prediking van de "Rabbi" trok wel geen grote scharen, maar het waren vooral doorgeleide kinderen van God die een plaats vonden in de banken van de gloednieuwe Milton kapel. Het was zijn latere vriend Alexander Moody Stuart, die hem in een weekdienst ging horen. Hij was verbaasd over de geringe opkomst, die in contrast stond tot het grote kerkgebouw, maar nog meer verwonderd was hij over de hemelse welsprekendheid die de prediker mocht bezitten. "Het was geen verstandelijk nemen van een trotse vlucht, terwijl de geest zwak was; of de kracht van de geest, die op een zwakker verstand steunde. Het was een vlucht die gedragen werd door beide vleugels en het lichaam scheen gereed om hiermee gelijke tred te houden." Zowel zijn verstand, geest en lichaam waren intens betrokken bij zijn manier van verkondiging. Naar het oordeel van Moody Stuart, die toen nog student was, doorpriemde zijn geest de wolken en ontvouwde hij geestelijke verborgenheden in "hun eigen schoonheid." Zelfs de wijze waarop hij de Schrift voorlas, getuigde van hemelsgezindheid. Die avond hield hij een Bijbellezing uit een serie over de Drieëenheid. Hij had al gehandeld over de Persoon en de heerlijkheid van God de Vader en van de Zoon "als de Eniggeborene van de Vader, vol van genade en waarheid". Nu ging het over de Heilige Geest, "zoals Hij uit de Vader en de Zoon voortkomt." "Dit behoort vanavond ons onderwerp te zijn," zo zei hij, "maar het is te veel en wij moeten even pauzeren. Het menselijk verstand is niet in staat om lang in deze verborgenheden door te dringen. Als een engel zonder bijzondere genade voortgaat om op deze zaken te staren, zou hij voordat hij geëindigd is, in een duivel veranderd kunnen zijn." Werd hij soms teruggeleid naar de tijd dat hij deze verborgenheid kloppend zocht te krijgen? Hoe was de Drieëenheid toen een struikelblok voor hem, maar nu een zaak van aanbiddelijke verwondering en diep ontzag. Wanneer hij enige indruk had van de Goddelijke majesteit, zag hij zijn eigen nietigheid en zondig bestaan. Hoe zou een mens God kunnen bevatten?

In het licht van de ware Godskennis zag hij zichzelf. Deze diepe zelfkennis is hem altijd bijgebleven en was ook in zijn preken goed merkbaar. Hij sprak dan ook niet oppervlakkig over de werken van God, ook niet over het werk van de Middelaar. Hij stapte niet over de val van de mens heen. "De zonde is een monsterachtig, onnatuurlijk, ellendig ding. Wij behoren te gedenken hoe wij eerst in Adam waren, voordat wij in Adam zijn gevallen, of zoals de schepping was voor de val." Niet alleen

de val als ontluistering van het beeld van God schilderde hij, maar ook de heerlijkheid van Gods pronkjuweel, zoals de mens eenmaal geschapen is. Dan kon hij diepzinnige gedachten in gloedvolle woorden uitdrukken. Dan was ieder woord een gedachte, "uitgezocht als een juweel..." Hij hield dan ook niet van gemeenplaatsen in zijn preken, maar zocht origineel te zijn, zonder zijn rede op te smukken met zalvende uitdrukkingen of overdreven woordgebruik.

Zo sprak hij van de Persoon van Jehovah, "de Ik zal zijn." Dan zag hij de onlosmakelijke band tussen het geschreven Woord, als de sprake van de levende God en Jehovah zelf. Hij kon niet uitgedacht raken over de heerlijkheid van deze Verbondsgod. In het begin van zijn bediening had zijn gedachte over de Goddelijke heerlijkheid veel weg van het gezicht dat Jesaja eenmaal van Hem kreeg, dat hem deed uitroepen: "Wee mij, want ik verga, dewijl ik een man van onreine lippen ben, want mijn ogen hebben de Koning, de Heere der heirscharen gezien." Later werd deze heilige vreze wat afgezwakt, maar zij bleef hem tot aan het einde van zijn leven bij. Was het niet Robert Bruce, die eenmaal uitriep: "Het is een grote zaak om in God te geloven." En had hij al op de brug van de Dee enigszins kennis gemaakt met het eeuwige bestaan van het Goddelijke Wezen, hoewel dit bewustzijn met veel vaagheden was omhuld? "Rabbi" Duncan sprak en leefde vanuit een besef van de grootheid van God, vanuit een diepe bevindelijke kennis van Jehovah en van Zijn Zoon, de Heere Jezus Christus.

Hij wist dat hij buiten Christus niet voor God kon bestaan. Hij is immers het uitgedrukte Beeld van Zijn Zelfstandigheid. Zijn prediking was Trinitarisch, waarbij Christus het heerlijke middelpunt vormde. Zijn preken en vooral zijn toespraken aan de Avondmaalstafel getuigen van de heerlijkheid van de drie ambten van de Middelaar. Enkele daarvan zijn bewaard gebleven en vertonen ook na zijn dood nog iets van de geur van de Goddelijke zalf, die als de "kostelijke olie op het hoofd, nederdaalde op de baard en op de zoom van zijn klederen". Het was de olie van de meerdere .A.ron, die in zijn ziel vloeide en daarvandaan afdroop op Gods kinderen. En deze geur van de "Roos van Saron" verspreidde een liefelijke reuk, ook onder degenen die nog verstoken waren van de onvergankelijke nardus, uitgestort door de levendmakende Geest in door de zonde ontlusterde zielen.

Op een avondmaalszondag preekte Duncan over de woorden van Johannes de Doper: "Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt!" Zonder zinloze uitweidingen raakte hij al dadelijk de kern van de boodschap: "Dit is de stem van een roepende in de woestijn, maakt recht in de wildernis een baan voor onze God." "De Hoop van Israël is uiteindelijk gekomen." "En wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet. Opdat Hij degenen die onder de wet waren, verlossen zou." "En de stem, die door de mond van al de heilige profeten, die van het begin van de wereld geweest waren, had geklonken, klinkt nu met meer helderheid en nadruk, terwijl Johannes de wegbereider spreekt en met de vinger heenwijst: 'Zie het Lam Gods'."

Wat neemt Hij weg? "Het is de zonde der wereld. De hele wereld ligt in de zonde. Het sluit mij in, het sluit u in, het sluit ieder persoon in..." "Maar, 'Zie het Lam Gods!' 'Zie het Lam Gods, Dat de zonden der wereld wegneemt!' Hij was in de wereld, maar Hij was niet van de wereld. Hij komt van God in deze wereld, die tegen Hem heeft overtreden. En wat kan de wereld verwachten dat Hij komt doen? Wanneer God Zijn Zoon in deze zondige wereld zendt, wat voor opdracht kon Hij anders hebben dan deze wereld te veroordelen? Maar neen! 'God heeft Zijn Zoon niet in deze wereld gezonden om de wereld te veroordelen, maar opdat de wereld door Hem zou behou-

den worden'."

En dan gaat Duncan verklaren hoe dat het "Lam Gods" Zichzelf heeft opgeofferd om de zonden te verzoenen, als de Borg Die volkomen voor de schuld heeft betaald en aan alle gerechtigheid van Zijn Vader heeft voldaan. "Hij neemt de zonde der wereld weg. Hij neemt de zonde weg! O wonderlijke afdoening, dat het Lam Gods de zonde van de wereld wegneemt! De eerste en oorspronkelijke overdracht van onze zonde is, als wij dit maar zien mogen, niet op de dag van onze vergeving of op de dag van de verzoening, maar in de dag van het eeuwige verbond, toen Christus op Zich genomen heeft om voor zondaren van het menselijk geslacht, die Hem van de Vader gegeven waren, plaatsbekledend te betalen; toen Hij Zijn ziel in hun plaats stelde en hun schuld aan Hem werd overgedragen en op Hem gelegd."

De boodschap van Johannes getuigt niet alleen van het karakter van het Middelaarswerk van Christus, als een offerande voor de uitverkorenen, maar is tevens een proclamatie aan de gehele wereld. "Daar het gebod om dit evangelie aan de gehele wereld en aan ieder schepsel te prediken algemeen is, zo bevat het ook een vrije en ongebonden, een algemene en bijzondere nodiging, algemeen aan allen, bijzonder aan een ieder, om op Hem te zien en behouden te worden. Het geeft mijn geweten een volmacht om het gewicht van mijn schuld op de verzoening van Christus te leggen, om de schaamtevolle verdorvenheid van mijn natuur te werpen op de fontein, die geopend is tegen de zonden en tegen de onreinheid, om mijn gehele staat als zondaar op Christus, de Zaligmaker, te werpen, zoals Hij mij in het evangelie wordt voorgesteld."

En wat is dan de persoonlijke vrucht van het verzoenend werk van Christus, dat aan een ieder wordt aangeboden? Niet om te roemen in de godsdienst, niet om te pleiten op eigen gerechtigheid, maar om meer en meer zonde te worden, opdat de genade van Christus alleen verheerlijkt wordt. Zonder een bewustzijn van eigen schuld is Hij niet dierbaar. Zo sluit Duncan alle roem aan de kant van de mens uit en laat hij de vrije genade van God schitteren: "Wij zijn allen van nature van de wereld; wij delen allen in de zonde van de wereld. Wij hebben over de zonde van de wereld gesproken, maar o! vrienden, het is mijn zonde. Ik ben één van deze wereld, en ik deel in haar zonde. De wereld is geheel zondig, maar zondaars moeten hieruit verlost worden, één voor één. Wat betreft de toepassing van de verlossing, de zonde wordt persoonlijk van de zondaar van die wereld weggenomen. U en ik dan, die zondaren zijn en delen in de zonde van de wereld, hebben nodig om op het Lam van God te zien. En o, dat wij deze zaken vandaag alle tezamen in onze gedachten hadden, want het ene wil het andere niet in de war brengen: de zonde der wereld en onze persoonlijke zonde, en het Lam van God! O, zie ze beide! En zie op het laatste, als het belangrijkste en helderste voorwerp! Om onze zonde te zien, zodat het duister gelaat hiervan ons de Heerlijke mag aanbevelen! Om onze eigen zonde te gevoelen, dat wij met betrekking tot de zonde der wereld in ons persoonlijk mogen bevinden dat deze is weggenomen. Om op Hem te zien, Die de zonde wegneemt, opdat de zonde niet meer de geringste achting bij ons heeft, maar het Lam van God veel dierbaarder wordt, wanneer wij zien dat Zijn verdienste onze schuld oneindig overtreft en deze geheel wegneemt! En aldus mogen wij zien, kennen en geloven dat de zonde in ons geval niet alleen overvloedig is geweest, maar dat de genade in het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt, meer overvloedig is, ziende dat door de zonde de dood over ons geheerst heeft, maar dat de genade heerst door rechtvaardigheid tot het eeuwige leven, door Jezus Christus onze Heere.

En als u mij vraagt: Hoe? O, vrienden! als ik het versta, dan is dit niet door te denken

dat ik een uitverkoren, een wedergeboren, een krachtdadig geroepen man ben. Het is niet door iets van mijzelf aan het evangelie toe te voegen, dat door mij als zondaar voortgebracht wordt, maar door het gehele evangelie in dat ene woord dat mij raakt, dat woord zonde te aanvaarden. Ik kan niet nabij het Lam Gods komen, maar ik ben nabij de zonde. En ik wil juist gaan en mijn zonde voor God belijden, met mijn vinger bij dat woordje 'zonde' en het voor de ogen van God en van het Lam houden. Zo doe ik bij soortgelijke voorstellingen van het evangelie: 'Dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken.' 'Zondaren', dat is het, dat is het punt in de tekst dat God mij voorhoudt, opdat ik de gehele tekst mag aannemen."

"Op de preekstoel ben ik mijzelf niet", is een uitdrukking van John Knox. Duncan kon hier van harte "amen" op zeggen. Het was alsof zijn depressies en twijfels op de kansel geen kans kregen. Vaak was hij vol van de Heilige Geest en verkeerde hij aan de poorten van het nieuwe Jeruzalem. "Hoe groot is Uw goedheid, hoe groot is Uw schoonheid!" riep hij eens uit. Was hij weer in zijn gewone doen, dan besprongen hem vaak weer de golven van onzekerheid en twijfel. Niet voor niets vroeg hij zijn vrienden altijd om voor hem te bidden. "Bid voor mij," was van al zijn uitdrukkingen misschien wel de meest gebruikte.

Toen hij eens door een depressie werd overvallen, vroeg hij een jonge vriend om hem aan de genadetroon op te dragen. Deze antwoordde dat hij onbekwaam was om voor hem te bidden. Maar, zo vroeg Duncan hierop: "in wiens naam bid je? toch niet in je eigen naam?" Hij klaagde: "Als ik mijn geval aan mijn vrienden bekend maak, zijn zij meer geneigd om tot mij te bidden dan voor mij te bidden. 'Is er geen balsem in Gilead? is er geen heelmeester aldaar?' Maar wij zullen onszelf niet genezen door alleen de recepten naar de apotheek te brengen en dat is het enige wat wij voor een ander doen kunnen. De balsem van Gilead moet door de grote Medicijnmeester toegepast worden." Op een morgen kwam Duncan naar een jonge student toe en vroeg hem: "Kun je een woord van troost tot mijn ziel spreken?" Deze gaf hem te kennen dat hij zich niet in staat voelde om iemand, die zoveel meer was dan hij, te troosten, waarop Duncan antwoordde: "De grote Bengel kreeg eens troost van een student, doordat hij hem hoorde zeggen: 'het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt ons van alle zonden'." "En zal dit u dan niet tot troost zijn?" antwoordde de student. "Dat mag, dat behoort, dat zal!" sprak Duncan.

Wat was zijn grootste vrees, zowel in zijn prediking als in zijn persoonlijk leven? Dat was het gevaar van oppervlakkigheid. Hij schuwde een koud hart, dat zo onbewogen spreekt over de zonde en over Christus. Bij bevinding wist hij hoe verlaten de ziel zich kan gevoelen van de ware godsdienst; hoe de sleur het leven kan beheersen en vooral het gebedsleven een ijskoude vorm kan aannemen. Nooit kon hij deze gestalte accepteren. Het veroorzaakte bij hem een schreeuw naar boven om licht en uitkomst. In Psalm 142 voelde hij zich aangesproken: "Ik riep met mijn stem tot de Heere, ik smeekte tot de Heere met mijn stem. Ik stortte mijn klacht uit voor Zijn aangezicht, ik gaf te kennen voor Zijn aangezicht mijn benauwdheid. Als mijn geest in mij overstelpt was, zo hebt Gij mijn pad gekend." Dat was de klacht van zijn ziel, die zo vaak in hem oprees, als hij overmand dreigde te worden door hardheid en ongevoeligheid, door een bevroren geweten. Dit was de nood van zijn leven en zonder dit te verstaan, blijft Duncan een onbekende voor ons. Zijn ongestalten waren nimmer een excuus voor hem en daarom was het ook op de kansel zijn gedurige verzuchting of de Heere met Zijn Geest in de prediking wilde afdalen. En wat was hij blij, als hij de warme stralen

van de evangeliezon ook in zijn hart mocht gewaar worden, opdat hij zondaren in aanraking kon brengen met het vuur van de liefde van zijn Heiland.

Hier vinden wij de sleutel tot het geestelijk karakter van "Rabbi" Duncan: "Uw klacht over de hardheid van uw hart raakte een snaar in mijzelf, die ik liever alleen gelaten had. Ik was begerig om een rustige, zachte overtuiging van zonde te onderhouden, die kon overeenstemmen met een verre beschouwing van de zaligheid van Christus. Een flauwe hoop, een kalme, theologische, voorzichtige, erg voorzichtige dankbaarheid en zoveel gehoorzaamheid, die mij zou bewaren van verkilling en van een geheel bevroren toestand van mijn genegenheden. Mijn kastijding, denk ik, of mag ik zeggen hoop ik (ontzettende hoop!) is begonnen. De voorlaatste week trof een vreselijke angst voor de eeuwige straf mij. En dat niet alleen, ik denk (en wilde dat ik er zeker van was) dat de gedachte om zonder God in de wereld te zijn voor mijn hart afschuwelijk is. Ik kan hiermee niet goed werkzaam zijn, het is zo donker, zo grillig, zo verward. Maar o, het bedriegt mij meer, als er niet enige diep genestelde, ofschoon overvleugelde en neergedrukte begeerte is naar gemeenschap met de Heere Jezus Christus. Een begeerte die zou kunnen doen uitroepen: O, dat de God en Vader van onze Heere Jezus Christus met alle macht door Zijn Geest mijn inwendige mens wilde versterken, opdat Christus door het geloof in het hart mag wonen."

Juist zijn hang naar gemak, naar bedaardheid, naar een vluchten in andere zaken, wekte in de praktijk een diepe leegte, die hem deed uitdrijven tot zijn God. "Tot wie zullen wij anders heengaan? Gij hebt de woorden van het eeuwige leven." "Ik wilde wensen dat ik zulk een gesteldheid van gemoed had om de volle nadruk te leggen op 'Gij'." En dan volgt zijn ontboezeming: "Ik bid de Heere mijn God, om mijn hart te besnijden dat ik de Heere mijn God mag liefhebben, dat ik Hem mag liefhebben voor Zijn eigen wezenlijke, geopenbaarde uitnemendheden met een aanbedende liefde; dat de Liefste (o mijn ziel, o Geest van de Heere, is Hij of is Hij niet mijn Liefste?) de mijne moge zijn en ik de Zijne, en ik de Zijne en ik de Zijne." Hier spreekt een hunkerende ziel naar de gemeenschap met de levende God. Een ziel die voor zichzelf vaak de zekerheid van zijn zaligheid miste, maar die toch niet rustte totdat hij op goede gronden de vervulling mocht ontvangen van de smeekbede: "Zegt Gij tot mijn ziel, Ik ben uw heil!"

In 1839 bezocht de Heere hem met een zware roede. Zijn vrouw, met wie hij maar enkele jaren getrouwd was, ontviel hem door de onverbiddelijke dood. Zij deed veel werk voor het arme volk in de wijk; niet alleen zamelde zij geld in maar voorzag hen in een strenge winter ook van kolen. Haar gezondheid leed onder al dit werk en in de lente kreeg zij een inzinking. Zij stierf kort na de geboorte van haar tweede dochter, die slechts enkele ogenblikken geleefd had. De bedroefde man en vader schreef aan zijn stiefmoeder: "...Het heeft de Heere behaagd (Wiens heilige Naam voor eeuwig zij aangebeden) om mij te bezoeken, door mijn liefste vrouw en kind weg te nemen. Het is u bekend welk een schat ik in deze uitnemende vrouw gehad heb. De Heere gaf haar voor een korte tijd in mijn boezem en Hij heeft haar nu weggenomen, om voor eeuwig met Hem te zijn, waar Hij is, om Zijn heerlijkheid te aanschouwen."

Hij treurde niet zonder hoop, want zij was een godvrezende vrouw. Ook mocht hij geloven dat zijn kind in heerlijkheid was opgenomen. "Een schoon meisje kwam in de wereld met een zucht en zij ademde één of tweemaal in de atmosfeer van deze door de zonde verontreinigde wereld. Zij haastte zich om voor God te verschijnen, de getrouwe God, die Zijn Verbond houdt tot in eeuwigheid. In Zijn handen beveel ik haar, terwijl ik door dit leven de bescheiden hoop zoek te koesteren, om haar te midden van de door bloed gekochte en in het bloed gewassen zielen te mogen ontmoeten aan de

rechterhand van de Zaligmaker en Rechter...Ik word vertroost bij de gedachte, dat haar nu verheerlijkte moeder haar zonder twijfel met veelvuldige ernst, zelfs toen zij nog niet geboren was, aan de God van Abraham heeft opgedragen, naar Wiens beloften zij, die in Christus zijn, erfgenamen genoemd worden."

"De moeder, die nog een week leefde, kon maar weinig spreken; maar het geloof kwam naar voren in een wonderlijke lijdzaamheid, waarin zij versterkt werd. Ik kan weinig sterfbedwoorden van haar verhalen, maar levende daden spreken meer. Zij stierf, zoals zij leefde; als een verlorene in zichzelf, geheel op Hem steunende, die gekomen was om te zoeken en zalig te maken wat verloren was. Zijn persoon, heerlijkheid, genade, vleeswording, gehoorzaamheid, opstanding, hemelvaart, voorbidding, het evangelie met de vrije aanbidding en belofte van de Geest om deze krachtig te doen zijn - daar, daar alleen lag al haar hoop."

De dag waarop zij stierf haalde de beproefde en bedroefde leraar de volgende woorden aan: "Uw ogen zullen de Koning zien in Zijn schoonheid." Toen liep hij huilend weg, terwijl hij uitriep: "Je ogen zullen Hem spoedig zien, mijn liefste." Toen zij gestorven was, stond hij bij het ontzielde lichaam. Met een grote plechtigheid haalde hij de woorden van de Korte Catechismus aan: "De zielen der gelovigen worden na hun dood volmaakt in heiligheid en gaan terstond over in de heerlijkheid en 'hun lichamen, die nog verenigd zijn met Christus, rusten in het graf tot de wederopstanding."

"Ik ben mijn gehele leven erg afhankelijk geweest van vrouwen en ben veel aan het vrouwelijk geslacht verschuldigd," was één van zijn kernachtige gezegdes. Duncan hield van gezelligheid. Hij kon wel uren in een boek verdiept zijn, zonder te horen wat om hem heen gebeurde, maar hij wist ook langdurig rondom het haardvuur het gesprek gaande te houden. Dan bleek dat hij niet alleen oog had voor de theologie of de talen, maar ook voor de gewone dingen van het leven. Hij was geen man om alleen te zijn, maar zocht steeds gezelschap. Het was ook een grote slag voor hem toen Janet stierf. Hij treurde niet als iemand die geen hoop had, maar het gemis was erg groot. Gelukkig nam hij zijn toevlucht tot de God van alle vertroosting. "Ik bid om op de beloften van de rijkdom van de liefde van de Vader, van de waardij van de gehoorzaamheid van de Zoon en van de machtige kracht van de werking van de Geest te zien. Deze moet ik hebben, anders sterf ik." Weer mocht hij zich alleen op zijn Rotssteen verlaten. "Bezwijkt mijn vlees en mijn hart..." Dreigde hij door troosteloosheid bevangen te worden, dan zag hij weer op de "Rotssteen van zijn hart."

De jaren in Glasgow waren jaren van zegen, jaren van beproeving en van kruis, maar ook jaren van rijke vertroosting. Zijn onvast gemoed werd steeds meer vastgemaakt in de gemeenschap van zijn Heiland. En van deze Heiland getuigde hij steeds weer op de kansel van de Milton kerk: "Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt."



## 6. Onder de "beminden om der vaderen wil"

"En Ik zal Mijn aangezicht voor hen niet verbergen, wanneer ik Mijn Geest over het huis Israëls zal hebben uitgegoten, spreekt de Heere Heere" (Ez. 39:29).

Deze tekst was het uitgangspunt van een lezing, die "Rabbi" Duncan hield over "het werk van de Heilige Geest in verband met de bekering van de Joden". In 1839 werd deze met een aantal bijdragen van andere predikanten in Edinburgh uitgegeven.

"Deze woorden bevatten met het voorafgaande tekstverband een profetie van het 'wenden van de gevangenis van Jakob'," zo begon Duncan zijn lezing. De aanstaande bekering van de Joden was in die dagen een onderwerp van studie, overdenking en gebed. De aandacht werd opnieuw gericht op het oude bondsvolk, "de beminden om der vaderen wil".

Het was alsof de Schrift op het punt van deze onvervulde profetie weer werd geopend. En ook de jonge leraar van de Milton kerk voelde zich intens betrokken bij het heil van het Joodse volk. Vanuit zijn vast geloof in de getrouwheid van Gods beloften, zag hij een rijke toekomst voor dit volk weggelegd. De tijd zou immers aanbreken dat de kerk van de heidenen met de oude moederkerk zou worden herenigd. Met de apostel kon hij in dit vooruitzicht uitjubelen: "O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods! Hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen en onnaspeurlijk Zijn wegen!" "Laten wij daarom, geliefde broeders, nu wij deze beloften hebben, overreed en aangespoord worden om te bidden om de uitstorting van de Geest op het huis van Israël. Wat voor middelen God dan ook heeft verordend, laten deze met kracht worden aangewend; maar dat wij hierbij bedenken, dat hoe krachtig zij ook zijn mogen, zij zonder de kracht van de Geest van God absoluut niets vermogen. De uitnemendheid der kracht is Godes en met betrekking tot deze grote waarheid, wordt ons niets anders overgelaten wat wij doen kunnen dan te bidden."

Duncan was bang voor menselijke activiteit, om door eigen kracht mee te werken aan de uitbreiding van Gods Koninkrijk. God zal op Zijn tijd en op Zijn wijze het huis van Israël genadig zijn. Vandaar dat hij aan het einde van zijn lezing de tekst aanhaalde: "Keer weder, o Heere, keer weder tot de tienduizenden van Israël."

Hoewel onder de christenen in Schotland gedurende een aantal jaren een toenemende belangstelling voor de bekering van de Joden zichtbaar was, duurde het tot 1837 dat de Assembly, de hoogste vergadering van de Presbyteriaanse kerk, een commissie benoemde die zich met het geestelijk welzijn van het oude bondsvolk moest gaan bezig houden. Er werden dagen van verootmoediging en gebed gehouden, waarop onder meer gesmeekt werd "dat de beloofde bekering van Zijn oude bondsvolk van de Joden mocht verhaast worden."

"In dat jaar", zo schreef Andrew Bonar, "toen de vergadering van de Assembly nabij was, kwam een aantal vrienden van Israël bijeen. Mr. R. Wodrow had een verzoekschrift opgesteld om aan de Assembly aan te bieden, waarin de rechten van het oude bondsvolk werden aangedrongen."

Robert Wodrow wordt wel de vader van de Joodse zending genoemd. Reeds jaren was hij gewoon om dagen van gebed en vasten af te zonderen om het aangezicht van God voor het volk van Israël te smeken. Hij richtte zich in "een krachtigst appèl aan alle kinderen Israëls in alle landen van hun verstrooiing".

In die dagen begon Gods Geest krachtig te werken in verschillende plaatsen. Zondaren werden in het hart getroffen en aan de voeten van Jezus gebracht; de kerken van de getrouwe leraars waren doorgaans overvol, vanwege een onweerstaanbare honger naar het Woord des levens. Behalve de interesse voor de Joden, werd meer gestalte

gegeven aan het georganiseerde zendingswerk onder de heidenen. Duncan was bevriend met William Burns, de latere zending, die jarenlang onder de Chinezen zou arbeiden. Voor William heeft Duncan ontzettend veel betekend. Als hij tijdens zijn studiejaren in Glasgow onder zijn gehoor zat in de Milton kerk, was elke zondag voor hem een Patmos en iedere preek betekende voor hem een opening van de hemelpoort. Toen Burns in 1839 het middel was voor een ongewone opwekking in het nabijgelegen plaatsje Kilsyth, leverde Duncan hier ook een bijdrage door leiding te geven aan zielen, die door de prediking waren getroffen en ontwaakt tot de kennis van hun verloren staat. En juist het vuur van het werk van de opwekking wakkerde het verlangen aan om het evangelie onder Jood en heiden te verkondigen. Geen wonder dat de Assembly van 1838 alle predikanten opwekte om "in hun prediking en openbare gebeden veelvuldiger de gelegenheid te baat te nemen om de zaak van de Joden te gedenken".

In hetzelfde jaar werden voor het doel van de zending onder de Joden twee subcommissies opgericht, één in Edinburgh en de andere in Glasgow. Van de laatste commissie werd "Rabbi" Duncan al dadelijk lid. Zijn liefde voor het Joodse volk genoot niet alleen allerwegen bekendheid, maar ook zijn grote kennis van het Hebreeuws en van andere Oosterse talen hadden hem beroemd gemaakt. Niet lang daarna werd hij aangewezen als vertegenwoordiger van de kerk, zowel in binnen- als in buitenland, voor de bevordering van het christelijk geloof onder de Joden. Het was in het bijzonder zijn taak om een training op te zetten in de Oosterse literatuur en godgeleerdheid, bestemd voor studenten die zich als zending onder de Joden wilden bekwamen. Nauwelijks was hij met zijn nieuwe taak begonnen, of hem kwam ter ore dat de Hebreeuwse stoel aan de Universiteit van Glasgow vacant was.

Daar hij zich geschikt achtte voor deze post, schreef hij op 7 november 1839 een uitvoerige sollicitatiebrief, die hij als volgt aanving: "Aangegord tot de begeerte om de eer van God en het goede voor de Kerk, waarvan ik de eer heb predikant te zijn, het welzijn van het huis van Israël en de belangen van de Oosterse wetenschappen te bevorderen, neem ik de vrijheid mijzelf als kandidaat voor de stoel van de Oosterse Talen in de Universiteit van Glasgow voor te dragen."

Ondanks de bekwaamheden die hij in de brief verder opsomt, viel de keus uiteindelijk toch op een andere kandidaat. Dit was een grote teleurstelling voor Duncan, die deels werd goedge maakt door de toekenning van de titel van LL.D. door het Marischall college in Aberdeen, waar hij gestudeerd had. De Heere had in Zijn wijze raad een andere bestemming voor hem weggelegd. Een wonderlijke leiding van Gods Voorzienigheid leidde zijn weg eerst niet tot binnen de muren van de universiteit, maar naar de oevers van de rivier de Donau. Hem zou de eer te beurt vallen om als eerste door de Schotse kerk benoemde zending onder de verstrooide Joden in Hongarije te arbeiden. Maar voordat Duncan zijn koffers kon inpakken, om Gods roepstem op te volgen, moesten enkele broeders in het dierbare geloof de weg daartoe banen. Deze broeders mochten planten, John Duncan kreeg de zorg om nat te maken, maar God gaf uiteindelijk de wasdom. Zo moest hij eerst lijdzaam wachten op de dingen die stonden te gebeuren.

De belangstelling voor het geestelijk welzijn van het oude bondsvolk stond weliswaar nog in de kinderschoenen, maar de Kerk van Schotland voegde de daad bij het woord.

Op voorstel van de bekende Robert Candlish benoemde de Assembly een commissie, die als opdracht meekreeg om gegevens te verzamelen over de toestand onder de

Joden in Palestina en op het Europese vasteland. Het waren vier predikanten, die deze gewichtige taak kregen toegewezen: Dr. David Black, van het Marischall college in Aberdeen, Dr. Alexander Keith, de bekende schrijver van een boek over de onvervulde profetie, Andrew A. Bonar, predikant van Collace en de bekende Robert Murray MacCheyne, predikant van de St. Peter kerk in Dundee. "De commissie, die door de algemene vergadering benoemd was, om onderzoek te doen naar de wijze, waarop men zending onder de Joden bedrijven zou, gaf, na ernstige beraadslagingen en vele gebeden, haar goedkeuring aan het gevormde plan".

Van de zijde van de kerk "geschiedde de zaak haastiglijk", maar het bleek spoedig op treffende wijze, dat "God het volk voorbereid had" (2 Kron. 29:36), zo lezen wij in de aanhef van het uitvoerige reisverslag, dat Andrew Bonar ons heeft nagelaten. Acht maanden duurde de reis, van april tot november 1839.

Niet zonder hoop verliet het viertal het vaderland. Werden zij niet door Gods Woord aangemoedigd om deze taak te mogen volbrengen? Was de aanstaande bekering van de Joden niet vanouds toegezegd en nabij de vervulling? Het was dan ook hun verzuchting dat hun verhaal "menigeen zou kunnen bewegen, om te wenen, te vasten en ten gunste van Israël te bidden voor het aangezicht van de God des hemels." Hoopvol waren zij ook ten aanzien van hun eigen land: "Wij mogen geloven, dat onze hoop is verwezenlijkt, althans met betrekking tot Schotland." "De Heere heeft een groter getal wachters op de muren van Jeruzalem gesteld; Hij heeft in ons midden mannen verwekt, bezielde met de geest van Nehemia, die het oog gevestigd houden op de bouwvallen van Jeruzalem", en "die niet zullen zwijgen al de dag en al de nacht, totdat de Heere Jeruzalem bevestige en tot een lof stelle op aarde."

Kennelijk hadden zij hierbij ook het oog op William Burns, die MacCheyne tijdens zijn afwezigheid in de St. Peter verving en het instrument mocht zijn tot een geestelijke opwekking, niet alleen in Dundee maar ook op andere plaatsen. Mannen als Burns en MacCheyne waren bezet met een vurig verlangen naar de uitbreiding van Gods Koninkrijk en smeekten gedurig om een uitstorting van Gods Geest in hun vaderland en daarbuiten. De "revivals" in hun dagen betekenden het aanbreken van een nieuwe tijd. Zo verlangden zij naar de vervulling van Gods beloften, dat de "aarde vol van kennis des Heeren" zou zijn. En vormt de aanstaande nationale bekering van het Joodse volk geen wezenlijk onderdeel van de onvervulde profetie van een heerlijke wereldwijde kerkstaat, als het hoogtepunt van het glorierijke Koninkrijk van Christus op aarde?

De zendingsreis van MacCheyne en de zijnen was niet zonder gevaren. Vol goede moed verlieten zij hun vaderland en gingen op 12 april 1839 sloop in Dover. "Toen wij de Engelse kust uit het oog verloren hadden, voelden wij dringende behoefte aan het geloof, hetwelk Abraham staande hield, toen God tot hem sprak: 'Ga naar het land dat Ik u wijzen zal'; want wij waren onwetend aangaande de zegen over onze bedevaart voor de nakomelingen van Israël." De reis naar het "Beloofde land" ging via Frankrijk, Italië, Malta en Griekenland, waarna zij in Egypte aan land gingen en via de woestijn van Sinaï koers zetten naar Palestina. Het was een grote beleving voor hen toen zij het land verkenden, waar hun Meester Zijn heilige voetstappen eenmaal had gedrukt. Bedroefd troffen zij de overblijfselen aan van wat eenmaal de glorie van Israël had uitgemaakt. Met een bezwaard gemoed zagen zij de geesteloosheid van de godsdienst van de Islam en maakten zij kennis met het hardnekkige ongeloof van de verstrooide Joden. Maar toch waren zij niet zonder hoop. Eensdeels vonden zij Gods Woord bevestigd in de vernietiging van de heerlijkheid van het Joodse rijk, maar aan

de andere kant putten zij grote troost uit de onvervulde profetie van Gods getuigenis, in de toebrenging van Jood en heiden tot de kennis van de Messias, opdat het rijk van Christus heerschappij zou hebben. En toen zij na maanden hun reis volbrachten en de bergen van hun geliefde Schotland weer zagen opdoemen, waren hun harten vervuld van dankbaarheid en verlangen. Zij hadden de hun toebedeelde opdracht vervuld, maar het grootste werk moest nog komen! En vanuit deze verwachting besloten zij hun reisverslag: "Toch, wanneer wij onze blikken slaan op de miljoenen heidenen, die nog in duisternis voort leven en naar de verdroogde beenderen Israëls, die over de aarde verspreid liggen, gevoelen wij dat hetgeen tot hiertoe gedaan is, in geen deel aan de behoefte van een wereld, die teniet gaat, voldoet en evenmin onze verantwoordelijkheid opheft. Een klein begin bestaat er echter reeds; de kreet: 'Begeef u herwaarts en komt ons ter hulp,' wordt thans op de uiterste einden van ons land gehoord; en zij allen, die de vooruitgang van Gods Rijk verlangen, moeten de Heere dank brengen dat deze beide, zo zuiver evangelische, kerken opgestaan zijn, om de gekruiste Christus te prediken en er zich aan gelegen laten liggen, om aan de heidenen der verst afgelegen landen en aan de duizenden uit Juda, die over de aarde verstrooid zijn, het water des levens aan te bieden."

De Assembly van de Kerk nam met ontroering kennis van het verslag dat het viertal gaf. En het aangezicht van MacCheyne glansde vanwege de liefde en zijn zachte stem trilde, toen hij de "vaders en broeders" vertelde hoe dat zijn hart brandde om "uitdrukking te geven van het levendige gevoel van erbarmen bij het zien van de dorre doodsbeenderen in de open vallei, zeer vele en zeer dor."

Hun reisdoel was niet alleen gericht op Israël, maar zij moesten zich ook oriënteren in de Oosteuropese landen, waar veel Joden woonden. Zo bezochten zij Polen, Moldavië en Hongarije, om de mogelijkheden voor een aantal zendingsposten te onderzoeken. Het was eerst de bedoeling om voorbij te gaan aan de landen die onder het bestuur van de roomse Oostenrijkse keizer vielen, omdat de Schotse kerk vanhem tegenwerking verwachtte. Maar door Gods wonderlijke Voorzienigheid deden Keith en Black op de terugreis Boedapest aan. De aanleiding hiervoor was een ongeluk dat Black op hun weg door de Egyptische woestijn overkwam. Hij was op de rug van een kameel in slaap gevallen en viel van het beest af op het zand. Hierdoor werd deze genoodzaakt om met Keith een kortere weg te nemen en via de Donau naar West-Europa terug te reizen.

Zo trokken zij, tegen alle verwachting in, door het gebied van Oostenrijk-Hongarije. Toen hun stoomboot de stad Pest aandeed en zij bemerkten dat hier een aanzienlijke Joodse kolonie was, besloten zij aan wal te gaan.

Hun verblijf in de hoofdstad van Hongarije bleek langer te duren dan was voorzien, want Dr. Keith werd plotseling getroffen door een ernstige koortsziekte, die veel weg had van de zo gevreesde cholera. Dr. Black moest handenwringend toezien, hoe zijn vriend de poorten van de dood naderde. De geleerde professor, die 19 talen sprak en er 12 schreef, kon zich niet langer beheersen en huilde als een kind. Ongelukkigerwijs werd ook hij door koorts overvallen. Zo lagen zij zes weken lang in een aparte kamer van het hotel en zagen elkaar al die tijd niet, hoewel een dunne muur hen scheidde. Toen Keith buiten bewustzijn raakte, snelde de hotelhouder naar buiten om hulp te roepen. Hij zag een heer lopen, die een Engelsman bleek te zijn. Deze wist niet wat hij doen moest, temeer daar hij de volgende dag de stad moest verlaten. Hij stelde een Engelse dame en haar dochter op de hoogte van het gebeuren, die op hun beurt de Aartshertogin van de zieke vreemdelingen vertelde. De hooggeplaatste bewoonster van het prachtige paleis aan de Donau stelde alles in het werk om de Schotse

predikanten te helpen. Een bekwame dokter stelde vast dat Keith nog leefde, hoewel het enige levensteken zijn flauwe adem was, die op een spiegel voor zijn mond uitsloeg. "Ik kende, hoorde of las nooit van iemand, die zo dicht bij de poorten van de dood gekomen was, zonder deze voorbij te gaan," zo zei de dokter later.

Toen de Aartshertogin hoorde, wie de vreemdelingen waren en dat zij Palestina bezocht hadden, werd haar nieuwsgierigheid geprikkeld en verlangde zij deze protestantse leraars te spreken. De Aartshertogin Maria Dorothea was van geboorte een Duitse prinses van het huis van Wurtemberg, die in de Lutherse godsdienst was opgevoed. Zij verstond echter niets van de leer van de rechtvaardiging van de goddeloze.

Nadat zij in het huwelijk trad met de roomse Aartshertog Jozef, de oom van de Oostenrijkse keizer, leefde zij, zoals de aanzienlijken van deze wereld doorgaans leven, in overdaad en goddeloze vermaken, totdat het de Heere behaagde om haar de ijdelheid en vergankelijkheid van alle aardse dingen op het hart te binden. Haar oudste zoon, "de hoop van Hongarije", werd haar door de onverbidde dood ontrukkt. Deze droevige gebeurtenis bracht haar op de knieën voor de Heere en op een eenzame plaats in het grote paleis stortte zij wenend haar hart uit.

Gelukkig gaf haar kind getuigenis dat hij in Christus geloofde. In een weg van zware beproevingen ontmoette zij uiteindelijk ook de Zaligmaker in het Woord van Gods belofte. In de Bijbel vond zij troost voor haar bedroefde gemoed, maar de Satan besprong haar met zijn aanvallen en probeerde haar tot wanhoop te brengen. Hij hield haar voor dat dit alles haar overkwam vanwege het ongenoegen van God, waardoor haar gemoed zo bitterlijk bedroefd werd, dat zij, als zij naar bed ging, wenste dat zij nooit meer zou wakker worden. Zij voelde zich geheel eenzaam en verlaten en de pracht en praal van het hofleven konden haar niet meer bekoren. Vanuit haar paleis zag zij de mooie stad van 100.000 inwoners, omgeven door het Hongaarse vlakke, uitgestrekte land. Eén ding kon zij onder deze zware beproevingen niet nalaten en dat was haar armen uit te strekken naar de hemel en dan smeekte zij de Heere of Hij haar een gezant van het kruis wilde zenden. Zij voelde zich zo onwetend aangaande de Goddelijke getuigenissen en de weg der zaligheid, zodat zij evenals de Moorman behoefte had aan onderwijs.

Gedurende zeven lange jaren bad zij om de begeerde uitlegger, die zij in de gehele stad niet kon vinden. Het behaagde de Heere in Zijn ondoorgrondelijke wijsheid en barmhartigheid, om op Zijn tijd en naar Zijn wijze beschikking uitkomst te geven. Hij hoort het geroep van de ellendige en van hem die geen helper heeft. Ongeveer veertien dagen, voordat zij van de komst van de Schotse predikanten hoorde, werd zij op een nacht plotseling wakker met een krachtige indruk dat haar iets bijzonders zou overkomen. En toen zij van de stervende Dr. Keith vernam, sprak zij tot zichzelf: "Dat is het wat mij zou gebeuren!"

Op een dag aarzelde zij niet langer meer, maar liep tot ieders verbazing, zonder enige aankondiging, het hotel binnen. Keith was wat aan de beterende hand, toen de vorstelijke dame naast zijn bed plaatsnam en naar zijn welstand informeerde. Pas bij haar vierde bezoek vertelde zij hem haar levensverhaal en welke zware beproevingen haar hadden getroffen.

Wat Keith haar precies voor raad gaf, vermeldt de geschiedenis niet, maar wel dat hij zijn Franse Bijbel nam en haar enkele gedeelten hieruit voorlas. De Heilige Geest paste deze woorden met kracht toe aan haar arme ziel en zij mocht de zaken van de woorden bevindelijk leren kennen. Later sprak zij hierover: "Hij trok zichzelf met zijn elleboog op en keek mij aan, alsof hij dwars door mij heen keek. Toen hij sprak,

vielen de schellen van mijn ogen." Het was haar een wonder dat zij nu met een geopende bijbel vrijuit kon spreken over Christus en Zijn zaligheid. De Heere had haar gebeden verhoord. Zij mocht als een kind aan de voeten van Christus neerzitten, om van Hem geleerd te worden.

De Heere gebruikte de woorden van Zijn gezant, als een uitlegger, "één uit duizend", om haar Zijn wegen en verborgenheden bekend te maken. Zo werd het verblijf van de Schotse leraars in Boedapest haar tot een eeuwige zegen. Maar dat niet alleen! Nu werd ook een deur geopend voor de zending onder de Joden in deze roomse stad aan de Donau.

De Schotse kerk kreeg onder de hoge bescherming van de Aartshertog toestemming om onder de verloren schapen van het huis van Israël het evangelie van het kruis te verkondigen. En John Duncan werd uitverkoren om deze moeilijke arbeid aan te vangen.

De subcommissie van Edinburgh voor de zending onder de Joden besloot op 24 juli 1840 John Duncan als de eerste zendeling onder het oude Bondsvolk van de Kerk van Schotland te benoemen. Er was eerst verschil van mening over het arbeidsveld; velen zagen het Heilige land als werkterrein, terwijl anderen als bezwaar hiertegen aanvoerden dat Palestina geen land was van overwegend Joodse invloed. De berichten van Dr. Keith over de hechte Joodse gemeenschap in Hongarije en de welwillende houding van de Aartshertogin, deden de beslissing rijpen om Duncan naar Boedapest uit te zenden. Hongarije was immers een land waar, evenals in Schotland, het calvinistisch protestantisme een behoorlijke aanhang had. Maar overleggingen behoren getoetst te worden aan de leiding van de Allerhoogste, zodat de commissies, zowel in Edinburgh als in Glasgow, gebedssamenkomsten hielden om Gods gunst af te smeken.

Geleidelijk werd Duncan losgemaakt van zijn werk in de Milton kerk. Hij leidde enkele cursussen Hebreeuws voor aspirant helpers voor het zendingswerk. De animo voor deze cursussen onder de studenten van de universiteiten in Glasgow en Edinburgh was boven verwachting en betekende een grote aansporing voor hem om op de ingeslagen weg verder te gaan. Tenslotte volgde op 16 mei 1841 zijn officiële uitzending. De dienst in de St. George kerk van Glasgow werd geleid door de predikanten Charles Brown, de broer van zijn vriend David en Dr. Smyth, terwijl William Burns de nieuwe zendeling met ernst aan de Troon der genade opdroeg. Zo vergezelden zijn broeders hem naar Londen en namen hier afscheid van hem. Zo verliet Duncan zijn geboorteland om de verloren schapen van het huis van Israël op te zoeken. En hij werd gesterkt door de gebeden van hen en van vele christenen en reisde evenals Paulus heen, "der genade Gods van de broederen bevolen zijnde."

Met Duncan reisden zijn tweede vrouw, Janet Torrance, de weduwe van een officier, met haar dochter, zijn eigen dochter Annie en W.O. Allan en R. Smith, die hem als assistenten waren toegewezen. In Holland aangekomen bracht hij in Den Haag een bezoek aan de bekende christenjood, Dr. A. Capadose, "een geoefende en veel beproefde christen, een gezonde calvinist van de oude stempel, die goed thuis was in de werken van de Hollandse godgeleerden, een liefhebber van het presbyterianisme en van de Kerk van Schotland..."

Vanuit ons land volgde hij per zeilboot de Rijn tot Mainz en reisde van Frankfort door Neurenberg in de richting van Wenen. Na een oponthoud in deze afgodische stad, zette het gezelschap via de Donau koers naar Boedapest, waar zij eind augustus behouden arriveerden.

Bij zijn aankomst was er geen kerkgebouw, dat zijn deuren voor de zending uit Schotland opende. Zijn eerste samenkomst hield hij in een hotel voor een dertigtal Engelse gasten. In die tijd waren zo'n 100 Engelse werklieden in de stad, dit in verband met de bouw van een nieuwe brug, die de beide steden Boeda en Pest met elkaar moest verbinden. Spoedig vond Duncan een onderkomen in een keldermagazijn, dat voor dit doel geschikt gemaakt werd. Al gauw gaven velen van hun belangstelling blijk, hoewel de meesten meer interesse toonden voor de Engelse taal (in die dagen een begeerde studie in Hongarije) dan voor het Woord des levens. Zo luisterden Engelsen, Hongaren en Joden naar de begaafde Schotse godgeleerde, die spoedig de Hongaarse taal onder de knie kreeg. Door zijn geleerdheid, vriendelijkheid en zachtmoedigheid werd hij spoedig geliefd.

*Met droefheid zag Duncan op het grote verval van de **Gereformeerde kerk in Hongarije**.* Het protestantisme was weggezonden in lauwheid en zedeloosheid. Hij hoopte op een opleving en sprak met vooraanstaande predikanten van de kerk over de noodzakelijkheid van een nieuwe reformatie. Hoe konden de protestanten de Joden voor Christus winnen, indien zij geen krachtig geloof en heilige vruchten toonden? Hij smeekte daarom of het God mocht behagen om deze kerk weer te bezoeken met Zijn heil, opdat zij "de beste instrumenten mochten zijn om de verloren schapen van het Huis van Israël te bekeren tot de Herder en Opziener der zielen."

Hij maakte al gauw kennis met Tifira, de superintendent van de Gereformeerde kerk, die met groot enthousiasme het zendingswerk van de Schotse kerk steunde. Veel bewondering had deze Hongaar voor zijn manier van aanpak. Duncan paste zich zoveel mogelijk aan de Hongaarse liturgie en gewoonten aan. Hij wist vele harten voor zijn werk te winnen en steeg nog meer in achting toen bleek dat hij de gunst ontving van de Aartshertogin. Maria Dorothea zag de wens van haar hart vervuld. Al jarenlang begeerde zij een gemeente in Boeda, die als centrale kerk in de hoofdstad op het gehele land invloed kon uitoefenen. Nu was Duncan hiervoor bij uitstek geschikt. De kracht van zijn werk lag niet in de eerste plaats in zijn gaven maar in zijn godsvrucht en gebedsleven. En de Heere betoonde kennelijk Zijn zegen over het prille begin aan de oevers van de Donau. Ook in stoffelijk opzicht was de zegen van Boven merkbaar: Dr. Keith had in Schotland een aanzienlijk geldbedrag ingezameld, waarvan een nieuwe kerk en school konden worden bekostigd.

De kleine zendingsgemeente in Boedapest, verenigd rondom haar voorganger en twee assistenten, Smith en Allan, was een oase te midden van de oppervlakkige godsdienst in Hongarije. Het gaf op den duur een uitstraling over het gehele land. Was de evangelische leer hier eerst zeldzaam, na verloop van enkele jaren was er bijna geen dorp waar het evangelie niet werd gehoord. Een ongewone geestelijke opleving begon de ingezonken kerk in Oost-Europa te beheersen.

Maar hoe was het met de Joden? Ook zij kwamen onder het gehoor van "Rabbi" Duncan, die met zijn voorkomen veel weg had van een Joodse rabbijn. Zij verbaasden zich over zijn grote kennis van de Hebreeuwse taal en de Joodse gewoonten. Maar ook merkten zij op dat een andere geest in hem was, die zij niet kenden. Met open monden luisterden zij naar zijn verklaringen van het Nieuwe Testament; zij hoorden hoe Paulus gebruik maakte van de wetten van Mozes, hoe de Psalmen van David genoemd werden en de apostel de profetieën van Jesaja gebruikte om de toekomstige heerlijkheid van de Joodse natie voor te stellen. Toch verstonden zij eerst niet wat hij bedoelde. Een deksel lag op hun hart, hoewel het met hun vijandschap wel meeviel. In diepe afhankelijkheid van de zegen van Boven werkte Duncan onder "de zonen

Abrahams". Hij hoopte dat zijn werk een "planting des Heeren" zou voortbrengen, opdat Hij verheerlijkt zou worden. Hij wist dat het deksel van ongeloof alleen in een weg van bekering kon worden weggenomen. Daarom smeekte hij ook: "O, bid, bid dan voor ons, om een ootmoedige, gelovige, weldadige, heilzame, zuivere, zelfverloochenende gestalte des gemoeds, welke duizendmaal meer onze zaak ten goede komt dan alle geleerdheid der wereld."

Smith beschuldigde zichzelf dat hij zo weinig van deze gemoedsgestalte naar buiten uitstraalde: "Wij behoren onszelf diep te vernederen, in het bijzonder hiervoor, dat het licht van het heerlijk evangelie door ons dagelijks gedrag nog zo zwak weerschijnt." Toch kon hij zonder enige zweem van hoogmoed, maar met schaamte, bevestigen dat "onze genadige Heere ons tot hiertoe verwaardigd heeft om zo te wandelen, dat enige nieuwsgierigheid werd verwekt om te weten wat de beginselen zijn die ons gedrag bepalen".

Het was de wandel van de Schotse zendelingen die de Joden tot nadenken bracht, waardoor de Heere in de weg van Zijn voorzienigheid het zaad deed vallen. Niet door kracht of door geweld maar door Zijn Geest.

In juli 1842 ontmoetten zeven Joodse zendelingen elkaar in Boedapest. Dit was een gelegenheid om elkaar te steunen en Gods zegen voor hun werk af te smeken. Veertien dagen lang werden doorgebracht in gebed en lofzegging en "de tegenwoordigheid des Heeren werd merkbaar gevoeld en alle harten schenen werkzaam te zijn onder Zijn genadige invloeden. Het was alsof een fontein van water plotseling in de woestijn werd geopend of alsof een aantal kolen, die elk apart zachtjes gloeiden, nu zij dicht bij elkaar gebracht waren, in vlammen uitbarstten."

Eén van deze zendelingen was de **Jood Carl Schwartz**, die later met steun uit Schotland een Joodse zendinggemeente in Amsterdam zou leiden. Hij preekte op verschillende gelegenheden in de protestantse kerken van de stad en hield enkele bijeenkomsten in Duncans huis, die door een groot aantal Joden en protestanten werden bijgewoond. In tegenstelling tot Duncan en zijn helpers beheerste hij de Duitse taal, zodat hij meer mensen kon bereiken. Nu was de tijd aangebroken dat de Geest van God krachtig begon te werken onder sommige Joden, die in het evangelienet gevangen werden.

Eén van hen was Alexander of **Israël Saphir**, een geleerde Jood, die eerst in de banden van de leer van Voltaire en Rousseau verkeerde. Vanaf het begin was hij onder het gehoor en hing hij aan de lippen van Duncan. Zijn geloof in het verlichte denken werd door de prediking geschud en hij werd krachtig overtuigd van zijn verloren en zondig bestaan voor God. Zo leerde hij zijn hulpeloosheid en onmacht inleven, waardoor hij moest uitroepen: "Ach, mocht ik geloven!" Duncan nodigde hem uit in een besloten bijeenkomst waar het Avondmaal bediend werd. Hij was de enige toeschouwer, maar na afloop van de dienst klonk zijn stem tijdens het zingen van het slotvers boven die van de anderen uit. Het was een parafrase, die eindigde met de volgende woorden:

*"De Vader, Zoon en Heilige Geest  
De God, Die wij aanbidden,  
Zij de heerlijkheid, van nu aan,  
En tot in alle eeuwigheid."*

Hij werd ingewonnen voor het geloof in de Drieënige God, de God van Abraham, Izak en Jakob. En door genade mocht hij zijn Zaligmaker in het openbaar belijden en bij die gelegenheid ontving hij de christelijke doop. Wat een wonder dat hem die genade



te beurt mocht vallen. Tranen rolden over zijn wangen en vielen op het hoofd van zijn jongste zoon, toen Duncan een vers opgaf: "Hem Die de zielen van mensenkinderen heeft liefgehad." Met de Moorman beleed hij: "Ik geloof dat Jezus Christus de Zoon van God is." Duncan was verblijd en getuigde later van hem in Schotland: "Is deze niet een vuurbrand uit het vuur gerukt en nu een pilaar in de hemelse tempel van onze God? Daar hoop ik hem te ontmoeten." Na verloop van tijd kwam zijn gehele gezin tot het geloof in de Messias. Dagelijks werden de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament in het gezin gelezen. Zo werd de één na de ander krachtig overtuigd dat Jezus de Christus is.

Een andere vrucht op de arbeid van Duncan was Alexander Tomory, die later zendeling werd onder de Joden van Constantinopel. Hij woonde enkele uren gaans van Boedapest. Zijn ziel hongerde naar het Woord des levens, dat hij in zijn woonplaats miste. Tevergeefs sprak hij met de protestantse professoren en roomse bisschoppen om onderwijs voor zijn ziel te ontvangen. Tenslotte verwees men hem naar Duncans zendingsgemeente. Hier ontmoette hij de Schotse leraar, die hem in vloeiend Latijn smeekte om Christus als zijn Zaligmaker te omhelzen. De schellen vielen van zijn ogen en hij deed belijdenis van een oprecht geloof. Dagelijks sprak hij met de "Rabbi" over de dingen van de eeuwigheid.

Onder de Joodse studenten aan de universiteit van Pest viel een zekere Alfred Edersheim op door een grote schranderheid. Deze voelde zich aangetrokken tot de grote kennis van de klassieken die Duncan aan de dag legde. Maar dat niet alleen; hij had ook ontzag voor zijn kennis van het Hebreeuws, zijn intense vroomheid en vurige liefde voor het zaad van Abraham. Ook hij werd overreed van de waarheid van het christelijk geloof en liet zich dopen. Later werd hij professor aan de universiteit van Kiel en predikant in de Engelse presbyteriaanse kerk. Hij genoot vooral bekendheid door zijn wel doorwrocht werk over het profetisch karakter van het Oude Testament en zijn vervulling in Christus Jezus.

Met het oog op de hoopgevende voorbeelden van Gods gunst schreef Smith met een hartelijke vreugde dat "de Heere Zijn oude erfenis bezocht had met de eerste druppelen van een overvloeiende regen, die eenmaal de barre wildernis van Israël zal doen verheugen en doen bloeien als een roos". Steeds meer Joden werden voor het christelijk geloof ingewonnen. "Het was een tijd van liefde en van de rechterhand des Allerhoogste; het was een tijd van Pinksteren."

De pasbekeerden volhardden in gebed en onderlinge bijeenkomsten. Soms brachten zij nachten lang in gedurige smekingen door. Dan baden zij ook voor de zendingen en voor het volk Israël in het algemeen.

In de herfst van 1842 moest Duncan Boedapest plotseling verlaten. Het Hongaarse klimaat had zijn gezondheid ondermijnd, zodat hij het advies kreeg om in het warme Italië wat op rust te komen. Dit druiste geheel tegen zijn verlangen in, daar de Heere juist nu het zendingswerk zo zegende. Zo schreef hij aan een vriend: "De hand des Heeren is zichtbaar onder ons en, omdat het werk niet zonder beproevingen is, moeten wij hieruit leren om ootmoedig te zijn en steeds afhankelijker te worden van de voorzienigheid en genade van God. Wij hebben vele redenen om dankbaar te zijn en dat in een aanbeddende verwondering."

Met een bedroefd hart nam hij afscheid van zijn kudde. Saphir huilde als een kind toen hij afscheid van hem nam. Hij voelde zich vooral aan het gezin van deze voorname Jood verbonden. Gods Geest had wonderen onder hen gewerkt. Pas was zijn dochter

tot het geloof gekomen en hoewel zij nog veel klaagde over de overgebleven duisternis in haar ziel, was zij nu ten volle overtuigd dat Christus de Messias en Zoon van God is. Zij voelde nog zo veel ongeloof en de afstand tot het hoge Wezen bedrukte haar gemoed. Het was de begeerte van haar ziel dat de Heere Zich klaarder aan haar mocht openbaren. Op een keer wierp zij zich op de grond en riep onophoudelijk de naam van Jezus aan. Het was ontroerend om waar te nemen, hoe na verloop van tijd de Geest des Heeren in alle kinderen van Saphir krachtig doorwerkte.

De jongste zoon, Adolf, was eigenlijk de eerste uit het gezin die openlijk zijn geloof in Jezus beled. Op een morgen vroeg zijn vader hem om een zegen te vragen voor de maaltijd. Hij stortte zijn hart uit in een kort en ernstig gebed, waarin hij de naam van Jezus Christus noemde. De consternatie in het gezin was groot en spoedig vertelden sommige Joden dat de "Heilige Geest op de zoon van Saphir was gevallen en dat hij de Schrift verklaarde zoals zij nooit tevoren gehoord hadden." Zijn vader had eerst zijn geloof verborgen gehouden en zijn doop uitgesteld om geen opspraak onder zijn volksgenoten te verwekken, maar zijn zoon kon zijn geheim niet lang bewaren. Later werd hij evenals Edersheim predikant in Engeland, waar hij met veel zegen arbeidde. Hij werd vooral bekend door zijn diep geestelijke boeken, waarin de verborgenheden van het verzoenend werk van Christus op zo'n rijke wijze worden verwoord. Vooral zijn praktikale uitlegging van de Brief aan de Hebreeën getuigt van een diep doorleefde kennis " van de betekenis van de Oudtestamentische ceremoniën.

Zijn broer **Philip** werd op 4 april 1843 gedoopt, toen hij negentien jaar oud was. Twee dagen daarna schreef hij aan Carl Schwartz: "Dinsdag was de belangrijkste dag van mijn leven. Ik werd in de kerk van Christus opgenomen. Ik kan mijn gevoelens tegenover u niet beschrijven. O, de oneindige liefde van God! Hij heeft mij veel vrede gegeven. Niets kan mij dat ontnemen. Ik ben gelukkig, dankbaar; mijn ziel is met God. Ik prijs Christus elk uur. Ik beschouw mijn leven nog maar als een enkel punt en heb de dood gedurig voor ogen. Daarom leg ik mij iedere avond in de armen van Christus, zodat, als dit mijn laatste slaap mocht zijn, ik in de Heere mag ontslapen. Dit is nu mijn blijdschap, maar de week voor mijn doop dacht ik aan bijna niets anders dan aan mijn zonden. Ik zag op mijn vorig leven terug. Ik werd geheel overmeesterd door de gedachte aan de verlossende liefde van Christus. Ik huilde en had berouw en God heeft mijn tranen afgewist en ik heb Zijn stem gehoord: 'Mijn zoon wees welgemoed, uw zonden zijn u vergeven'."

Gelukkig bleven enkele helpers van Duncan in Boedapest achter om de gemeente te verzorgen. Ook na zijn vertrek ging Gods werk door en werden wekelijks zielen tot God bekeerd.

1 Januari 1843 was een gedenkwaardige dag voor de gemeente. In een bovenzaal werd het Heilig Avondmaal bediend. Het was een besloten samenkomst, daar de vijandschap onder de Joden en van de kant van de overheid begon toe te nemen. Het werd een wonderlijke dienst. Mr. Smith getuigde dat "de opgestane Heere inderdaad door de gesloten deur was binnengekomen en evenals in Jeruzalem in het midden van de discipelen verscheen. Een diepe stilte viel op het kleine gezelschap, toen zij Zijn nabijheid gewaar werden, een stilte onderbroken door het diepe zuchten van enkele brandende harten. De muur die hemel en aarde scheidde, scheen voor een tijd weggenomen te worden en de gemeenschap tussen beide werd ervaren, hetwelk de grootste zegen op aarde mag genoemd worden en een voorsmaak is van de hemelse heerlijkheid."

Van de vroege morgen tot de late avond waren zij bezig met God te loven en de zoekende zielen, die niet wisten wat zij moesten doen om zalig te worden, te onderwijzen. De banden van sommigen werden losgemaakt en zij gingen over van de dood in het leven. Een geest van gebed werd over allen uitgestort, die niet alleen tot deze dag beperkt bleef, maar sommigen brachten hele nachten in gemeenschap met de God des hemels door. Zo waren zij allen eendrachtelijk bijeen in de afsmeking van de Geest van Pinksteren.

Het was de kracht van de evangeliebediening, die door de werking van de Geest wonderen deed onder de Joden in Boedapest. Indringend was de prediking van de Schotse zendelingen. Zij plaatsten de hoorders voor het front van de eeuwigheid en stelden hen als in de tegenwoordigheid van God. Indringend was ook de manier waarop zij de hoorders confronteerden met de rijkdom van Gods genade in Christus. Adolph Saphir herinnerde zich later precies welke wonderen de Heere verrichtte. Zo wist hij, als was het gisteren gebeurd, dat Duncan op een keer een ontzettende preek hield over de woorden uit 2 Kor. 5:20, "Wij bidden u van Christuswege: Laat u met God verzoenen." De "Rabbi" preekte op een indringende wijze. Hij verkondigde Jezus Christus, de Joden wel een ergernis, maar een kracht Gods tot zaligheid voor hen die in Hem geloven. Zijn preken in Boedapest waren in de eerste plaats geen uiteenzettingen van de bevindingen van Gods volk, waarbij de onbekeerde mens buiten schot blijft, maar een aandrang op de gewetens van de hoorders om niet in een hardnekkig ongeloof te volharden. En juist deze prediking droeg vrucht in de roomse stad aan de Donau!

Na de wintermaanden in Leghorn in Italië te hebben doorgebracht, keerde Duncan in het voorjaar van 1843 weer naar Boedapest terug. Met een hartelijke vreugde nam hij de voortgang van het werk des Heeren onder de Joden waar. Hij maakte kennis met Alfred Edersheim en waarschuwde hem op een vaderlijke wijze voor een louter verstandsgodsdienst. In zes woorden gaf hij hem de voornaamste punten van de christelijke bevinding mee: "God, de Wet, zonde, genade, Jezus, de Middelaar tussen God en de zondaren en weer de Wet." Hij voorspelde hem de beproevingen, die elk christen in het strijdperk van dit leven ten deel vallen, omdat hij als een lam van Christus godzalig wil leven in deze tegenwoordige wereld.

De Schotse zendeling sprak uit ervaring. Hij kende de gevaren van een verstandsgodsdienst zonder bevinding. Ook was hij geen vreemdeling van de inwendige strijd, want steeds werd hij aangevallen met vrees en twijfelingen over zijn staat. Steeds hunkerde hij naar de verzekering van de vergeving van zijn zonden en hoop op de heerlijkheid. Zijn geloof werd als gevolg van deze bestrijdingen meer en meer verdiept en geworteld in het volbrachte offer van zijn Borg en hij begeerde steeds meer Zijn beeld gelijkvormig te worden.

Toen hij in Italië verbleef, kreeg hij een brief van zijn geestelijke vader César Malan, die het nodig vond hem over zijn twijfelingen te bestraffen. Zo schreef hij: "Maar lieve man, wat zijn die wolken, waarover je spreekt, die, zoals je schrijft, als een mist op de Alpen opkomen en je geloof doen wegkwijnen? Ik heb me afgevraagd en het heeft mijn vrees bevestigd, dat dit niets anders is dan ongeloof onder de gedaante van ootmoed. Op deze wijze maak je God tot een leugenaar, terwijl je belijdt te beven voor Zijn Woord. Je zegt, en hier is je dwaling: als ik geen vruchten voortbreng, ben ik niet uitverkoren. Ik antwoord: de vruchten worden voortgebracht door de Geest der aanneming, dat is te zeggen: wij moeten er eerst zeker van zijn dat wij kinderen Gods zijn, voordat wij als kinderen gehoorzamen. Hoe kan ik mijn moeder liefhebben als moeder, indien ik er niet zeker van ben haar zoon te zijn? Vandaar dat Noach de ark

bouwde, nadat hij er zeker van was dat de zondvloed komen zou. Abraham zag dat Sara met het kind was, nadat hij er zeker van was dat hij een vader van vele volken zou worden. Zo zal Duncan ook hemelse vruchten voortbrengen door de Geest van verzekering van het kinschap of van de aanneming tot kinderen, nadat hij verzekerd is dat hij het leven heeft en een kind van God is (1 Joh. 5:1 en 9-13, ook Gal. 5:22, vergeleken met Ef. 1:13 en Gal. 4:6)".

Malan ging er teveel aan voorbij dat, hoewel in het geloof altijd zekerheid is, de gelovige aan zijn staat kan twijfelen. Duncan twijfelde niet aan zijn Zaligmaker, Die hem alles geworden was. Ondanks zijn aanvechtingen was de Heere geen land van uiterste duisternis voor hem. De vruchten op zijn werk in Boedapest maakten hem des te meer ootmoedig voor zijn Meester en waren hem tot grote verkwikking. Vaak mocht hij de nabijheid van de Heere ervaren.

"In één woord," zo schreef hij Dr. Keith, "wij zien, wij voelen de tegenwoordigheid van Hem, Die wandelt tussen de zeven gouden kandelaren. Wij zien met een dankbare bewondering op Zijn statige schreden en Zijn majesteitelijke gangen in het heiligdom. Inderdaad, wanneer wij in het midden hiervan staan en het werk van de Heere onze God opmerken, schijn ik zelf van allen het minste deel te hebben aan de heilige zalving. Ik vrees dat ik vanwege mijn verdorvenheden, die ik nog in een sterke mate voel, zou uitbreken om deze schone en goede wijngaard van des Heeren planting te onteren of te bederven..."

Ook de Aartshertogin van Hongarije toonde grote belangstelling voor het werk van de Schotse zendelingen. Regelmatig bezocht zij de samenkomsten en sprak met Duncan over de belangen van haar ziel. Deze gesprekken vonden altijd in haar paleis plaats; na verloop van tijd was dat eenmaal per week op een vaste dag. Wat er dan besproken werd, is niet voor het nageslacht bewaard gebleven, wel blijkt uit een zestal brieven dat zij Duncan erg hoog had staan. Zo schreef zij aan het slot van een brief: "Ik zal verheugd zijn u weer te zien, mijn beste, beste Dr. Duncan." Hoewel hij nooit een persoonlijk gesprek met haar man had, was het de Aartshertog die hem via zijn vrouw een snuifdoos voor tabak aanbood. Natuurlijk nam Duncan ook zijn snuiftabak mee naar het paleis, want zonder dat was hij "een stoommachine zonder brandstof". En slechts de helft van wat hij nam vond zijn weg in zijn neus!

Toen Duncan in juni 1843 naar Boedapest terugkeerde, werd hij omringd door een kudde nieuw geboren zielen en hij voelde zich geheel overstelpt. Op de eerste zondag preekte hij over 3 Joh. vers 4: "Ik heb geen meerdere blijdschap dan hierin dat ik hoor dat mijn kinderen in de waarheid wandelen." Hij was zeer bewogen en kon zijn preek nauwelijks afmaken. De Heere had grote dingen gedaan! Zijn verblijf hierna was maar van korte duur. De kerk in Schotland riep hem terug voor een geheel andere taak. Inmiddels was op het kerkelijk erf van zijn vaderland veel veranderd. De grote afscheiding van de Staatskerk was een feit geworden. Bijna alle evangelische predikanten verlieten de kerk van hun vaders en stichtten de Free Church.

Eén van de eerste zaken, die de nieuwe kerk ter hand nam, was de zorg voor de opleiding van nieuwe predikanten. Spoedig werd het New College in Edinburgh gesticht en volgde de benoeming van hoogleraren. Voor de Hebreeuwse en Oosterse talen was de keus op "Rabbi" Duncan gevallen. Deze durfde de benoeming niet te weigeren en zodoende moest hij afscheid nemen van zijn broeders in het land van de Donau. Het afscheid viel hem zwaar, maar het was hem tot troost dat hij de kudde niet aan huurlingen behoefde achter te laten. "...De getrouwe Heere, Die ons onder gelijke

omstandigheden het jaar daarvoor ook had bijgestaan, weerhield ons van moedeloosheid en ons vertrouwen werd niet geschokt. Het Woord van God nam toe en werd grotelijks vermenigvuldigd. De Heere deed van tijd tot tijd, indien niet dagelijks, tot de gemeente toe, die zalig worden. De zegen die op het zendingswerk rustte, was minder opvallend naar het getal van de bekeerden gerekend, dan de liefde, harmonie en het wederzijds vertrouwen, welke onder ons overheersten. Vreemdelingen, die ons vanaf vele plaatsen opzochten, gevoelden zich naar hun eigen bevinding, alsof zij over de loop der eeuwen waren gesprongen en plotseling in het midden van een apostolische gemeente waren binnen gestapt. Mr. Saphir was met ons verenigd in het werk en bewees door zijn diepe vroomheid, zijn zeldzame ootmoed en zijn grote geleerdheid een zeer bekwame helper te zijn."

Duncan was het instrument in Gods handen om de kerk in Hongarije nieuw leven in te blazen. De Joodse gemeente in de hoofdstad verspreidde haar licht tot over de grenzen van het land. Veel protestantse kerken kwamen door het gerucht van de opleving tot een nieuwe opbloei. Zij werden wakker gemaakt uit een jarenlange sluimering van sleurgodsdienst. Het was een geestelijk réveil, gewerkt door de Geest der genade en der gebeden. Al ging Duncan naar Schotland terug, toch bleef zijn hart verbonden aan het Hongaarse volk. Hij leefde mee met het streven naar hun onafhankelijkheid. Het juk van het roomse Oostenrijk drukte zwaar op de protestanten. Hoe verlangden zij naar de tijd van de Reformatie terug.

Toen de "Rabbi" in 1862 weer een bezoek aan Hongarije bracht en op de Donau vanuit Wenen in de richting van Boedapest zeilde, tuurde hij gespannen naar de oevers, totdat hij zag dat het schip de grens tussen beide landen passeerde. Plotseling deed hij zijn hoed af en riep tussen de verbaasde passagiers met een luide stem: "*Viva!*" "*Leef!*"

Enkele hooggeplaatste Oostenrijkers, die bij hem in de buurt stonden, keken hem gramstorig aan. Hij had de Hongaarse kleuren, het rood, wit, groen gezien en riep op deze wijze zijn tweede vaderland een hartelijk welkom toe.

"*Viva!*" "*Leef!*", een veelzeggende groet!

Hoe was het zijn vurig verlangen dat ook het Hongaarse volk mocht delen in een geestelijke herleving. Dat Jood en heiden de knie zouden buigen voor de Zaligmaker van zondaren, "opdat Gods huis vol worde".

## 7. Professor aan het New College in Edinburgh

Op de Mound-heuvel in de oude Schotse hoofdstad Edinburgh staan nog steeds de kolossale gebouwen van het New College. De toegangspoort gemarkeerd door de twee vierkante torens doet eerder denken aan een middeleeuws kasteel, dan aan de voormalige theologische hogeschool van de Free Church van Schotland. Binnen de muren van dit eenmaal calvinistisch bolwerk doceerde "Rabbi" John Duncan van 1850 tot 1870.

Na elders een tijdelijk onderkomen gehad te hebben, werd het New College, als opleidingscentrum voor de theologische studenten van de in 1843 gestichte "Disruption Free Church" in 1850 plechtig in gebruik genomen. Ter gelegenheid hiervan hielden de hoogleraren hun oraties. Ook Duncan was geroepen om een lezing te houden. Maar de "Rabbi", zoals zijn bijnaam was, had de avond voor de dag van de opening nog geen letter op papier staan. Hij was bevangen door een aanval van diepe neerslachtigheid, als gevolg van twijfelingen over zijn geestelijke staat. De fundamenten van zijn geloof werden geschud en bestrijdingen deden een aanval op zijn ziel.

Dr. James Buchanan, zijn collega professor, kwam eens kijken hoe de zaken stonden, want hij kende de verstrooide professor wel een beetje en wist hoe vaak hij afwezig van geest was. "Wel ben je klaar?" "Klaar, met wat?" "Wel met je lezing." "Lezing?" "Ik heb nu andere dingen aan mijn hoofd dan het schrijven van oraties." "Maar wat is dan belangrijker voor je dan de voorbereiding voor de rede?" "De staat van mijn ziel." "Maar, Doctor, zul je in een rechte staat komen door je plichten als professor te verzaken?" Het was alsof Duncan nu wakker werd en zich bewust begon te worden wat de woorden van zijn collega inhielden. "Maar wat moet ik doen?" vroeg hij. "Kom," zei Dr. Buchanan, die wel zag dat zij geen ogenblik hadden te verliezen, "geef mij je lessenaar, pen, inkt en papier en dan zal ik opschrijven wat jij dicteert."

En zo verscheen Duncans rede over de theologie van het Oude Testament die nacht op papier. Weinigen bevroedden de volgende dag, het was 7 november 1850, hoe deze rede tot stand gekomen was, toen de verstrooide hoogleraar de in het handschrift van zijn collega geschreven rede bij de feestelijke inwijding van het New College voorlas. Het begin van zijn lezing geeft op een ondubbelzinnige manier zijn mening weer over de wenselijkheid van de studie van de oorspronkelijke talen van de Bijbel voor de aankomende predikanten: "Daar de Heilige Schriften de bron en het magazijn zijn van alle ware en zaligmakende kennis van God - het onderwerp waarmee de christelijke godgeleerdheid is getrouwd - is het van het grootste belang voor allen die 'het ambt van bisschop begeren' vertrouwd te raken met de talen waarmee het de inspirerende Geest behaagd heeft Zich te bedienen..." Zo brak Duncan een lans voor een grondige kennis van het Hebreeuws en van het Grieks. De aandacht van de studenten in de collegezaal moest worden gericht op "een zeer nauwkeurig en grondig onderzoek van een behoorlijk groot gedeelte van het Goddelijk Woord en door direct van de genezende wateren uit de geïnspireerde fonteynen te drinken, mochten ze, als door een zeer belangrijk middel, uitgerust worden tot bekwame uitleggers van het Woord aan anderen".

Hierna stond hij stil bij de heerlijke betekenis van het Oude Testament, van groot belang voor een recht verstaan van de Godsopenbaring. Onontbeerlijk hierbij achtte hij de kennis van de Hebreeuwse tekst. Hoeveel dwalingen konden worden vermeden als men met de oorspronkelijke taal van de Goddelijke boeken geheel vertrouwd is geraakt. "Jehovah God spreekt en Hij is Zijn eigen getuigenis. Niemand kan spreken en niemand kan handelen zoals Hij." Hoe heerlijk vindt Duncan het om vanuit dit

besef te luisteren naar "Mozes, Elia en al de profeten! De eenvoudige schoonheid van de door God benoemde en geïnspireerde wetgever van Israël, de verschillende toonaarden van de harp van de liefelijke zanger van Israël...", zij waren toch "heilige mannen van God die spraken zoals zij door de Geest werden gedreven".

Scherp keerde de "Rabbi" zich tegen de opkomende schrijfkritiek, die afbreuk doet aan de Goddelijke oorsprong van Gods Woord. Hoe tekent hij de oudtestamentische gelovigen in hun verwachting van de Messias. Hoe heerlijk glanst Gods opzoekende liefde tegenover de gevallen mens in Zijn getuigenis. "Door het gehele Oude Testament vinden wij tot onze verbazing een serie van de meest welwillende en vriendelijke handelingen van God tot de gevallen mens, een volk door Jehovah verkozen, dat de tekenen van Zijn liefde ontvangt en Hem door de aangenomen godsdienst wederliefde geeft. Maar het grote dilemma is: Hoe kan dit mogelijk zijn? Jehovah, de God van Israël, -geheel ongelijkvormig aan de ijdelheden van de heidenen, Jehovah, de levende en waarachtige God", is heerlijk in heiligheid, "zuiver van ogen dan dat Hij ongerechtigheid kon zien". Duncan schildert in zijn rede de barmhartige God, maar ook de rechtvaardige, de toornende God. Maar ook schetst hij Zijn verbondsopenbaring: "Ik zal vijandschap zetten...", "het offer, het bekleden met vellen, verbond met Noach, verbond met Abraham en zijn zaad..." en zo doorwandelt hij het Oude Testament in een vogelvlucht, alles gericht op de belovende God, Die nooit laat varen de werken van Zijn handen, de verzoenende God door de offerande van Christus, Die zo rijk, zelfs onder de schaduwdienst, wordt vertoond.

De theologie van het Oude Testament getuigt enkel van Christus. "Jehovha, Die een Zon en Schild is, de Heilige Israëls, in het midden van hen, Die verschijnt vanuit Zijn Genadetroon, Zijn heiligdom vervult; Zijn tempel, Zijn stad, Zijn land, de harten van Zijn volk met de schoonheid van Zijn heiligheid vervult." Hoe richtte Duncan zijn aandachtige gehoor op de handelingen van de getrouwe Verbonds-Jehovah met Zijn ontrouw volk Israël. Had ook hij niet een bijzondere betrekking op het oude bondsvolk gekregen? Was deze verbintenis tijdens zijn verblijf in Hongarije niet meer verdiept? Hoe tekenend waren dan ook de laatste woorden van zijn gloedvol betoog met een aanhaling uit Psalm 105: "Hij gedenkt Zijns verbonds tot in der eeuwigheid; des woords, dat Hij ingesteld heeft tot in duizend geslachten; des verbonds, dat Hij met Abraham heeft gemaakt, en Zijns eeds aan Izak; welke Hij ook gesteld heeft aan Jakob tot een inzetting, aan Israël tot een eeuwig verbond."

De ingebruikname van de nieuwe gebouwen van het New College betekende een mijlpaal in de geschiedenis van de jonge Free Church. De bouw werd voornamelijk door giften van particulieren bekostigd, die spontaan binnenstroomden. Thomas Chalmers, de vader van de grote Afscheiding in 1843, die als de "Disruption" bekend staat, had de voltooiing van het immense bouwwerk niet meer mee mogen maken. In 1846 had hij de eerste steen gelegd en het jaar daarop ontsliep hij in zijn Heiland. Direct na de Disruption stichtte de nieuwe kerk al een eigen kweekschool voor haar studenten. Vanaf het eerste uur was John Duncan aan het New College verbonden. Met zijn medecollega's David Welsh, Thomas Chalmers, William Cunningham, James Buchanan en James Bannerman had hij een goede band. Zij brachten de universiteit tot grote bloei. Vooral de colleges van Cunningham, de schrijver van "Historical theology", en van Bannerman genoten grote bekendheid. Nooit eerder maakte de beoefening van de Gereformeerde theologie in Schotland een dergelijke bloeitijd mee als na de Disruption.

Opmerkelijk was ook de belangstelling vanuit Nederland. Niemand minder dan Dr.

Schwartz, met wie Duncan in Boedapest kennis had gemaakt, volgde met belangstelling de ontwikkelingen binnen de Free Church en met name de stichting van het New College. Hij werd niet alleen voorganger van de Joodse zendingsgemeente in Amsterdam, maar ook zette hij zich met anderen, zoals de bekende christenjood Isak Da Costa, in voor de oprichting van een dépendance van het New College in de oude Hollandse hoofdstad. De bedoeling was om door middel van dit seminarie de zending onder de Joden meer vorm te geven. Ondanks de begeleiding vanuit Schotland en de steun van de welgestelde mevrouw Zeelt uit Baambrugge, was deze dochter-universiteit geen lang leven beschoren. De zendingskerk bleef echter bestaan en had uiteraard de hartelijke steun van "Rabbi" Duncan en van allen bij wie het heil van de Joden op het hart gedrukt was.

Toen Chalmers de eerste steen had gelegd voor de bouw van het New College en de toeschouwers Psalm 100 aanhieven, legde hij in een voor dit doel ingemetselde bewaarkast een aantal documenten en boeken, die verband hielden met de stichting van de Free Church. Hieronder was ook een afschrift van de "Act of Separation and Deed of demission", de akte van afscheiding, die door ruim vierhonderd predikanten was ondertekend, nadat de grote Afscheiding werkelijkheid geworden was.

Evenals bij de eerste Schotse afscheiding in 1733, waarbij de bekende Ebenezer Erskine de leiding had, liep het over het zgn. patronaatsrecht. Niet de gemeente had bij het beroepen van predikanten het laatste woord, maar de wereldlijke overheid. Toen de evangelischen in de Algemene Vergadering de meerderheid behaalden, besloten deze in 1833 tot de zgn. Veto act. De staat had hierbij wel inspraak, maar de kerkelijke gemeente kon een voordracht afwijzen. De "moderates" verzetten zich tegen dit besluit van de hoogste vergadering en hadden hierbij de overheid op hun hand. Een tienjarige strijd, het zgn. "Ten years conflict", volgde. De evangelischen streden voor een bijna hopeloze zaak. Aan een afscheiding leek nu nauwelijks te ontkomen. Op 17 november 1842 kwamen de "protestanten" in de Roxburgh-kerk in Edinburgh bijeen. Dr. MacDonald uit Ferintosh leidde de dienst en Chalmers preekte uit Ps. 112: "De oprechten gaat het licht op in de duisternis." Hierop volgde een samenkomst van 465 predikanten, de "Convocation", waar MacCheyne een ontroerend gebed uitsprak. De weg tot de Disruption was gebaad.

Het jaar 1843 betekende een keerpunt in de Schotse kerkgeschiedenis.

Op 18 mei waren veel mensen in Edinburgh op de been. Een lange stoet van predikanten en ouderlingen verliet de St Andrewskerk op weg naar de grote Tanfieldhal op de Caltonhill. Zij verlieten de Assembly van de aan de staat vastgeklonken, van haar vrijheden beroofde kerk, waar David Welsh het protest tegen de aantasting van de onafhankelijkheid van de Kerk van Christus had voorgelezen. Onder doodse stilte boog hij hierop in de richting van de Commissioner, de vertegenwoordiger van de koningin, waarop hij zijn zitplaats verliet. En velen volgden zijn voorbeeld.

In de Tanfieldhal verzamelden zich 3000 predikanten, ouderlingen en kerkleden rondom het podium. Na een korte toespraak en gebed van David Welsh rees Thomas Chalmers op. Hij gaf Ps. 43 op in de oude Schotse rijm: "O, zendt Uw licht voort en Uw waarheid."

En toen het psalmgezang onder tranen van ontroering in de immense hal weergalmde, brak de zon plotseling door het sombere wolkendek heen en liet haar lieflijke stralen door de vensters schijnen. Velen zagen dit als een teken van Gods gunst. De eerste synode van de Free Church kwam in vergadering bijeen. Vele afgevaardigden van



buitenlandse kerken waren naar Edinburgh getogen om van deze gebeurtenissen getuige te zijn. César Malan voerde namens de Vrije kerken van Genève het woord. De Disruption luidde een tijdperk van zegen en strijd in. Van zegen, omdat het evangelie voor zondaren in een kerk kon worden verkondigd, die ontdaan was van staatsrechtelijke dwangwetten en verkeerde theologie. Van strijd, omdat vooral de landheren de bouw van nieuwe kerken in veel plaatsen probeerden te verhinderen. Predikanten werden uit hun pastorie verdreven en preekten in de begintijd onder de open hemel voor grote menigten van hongerige zielen naar het Brood des levens.

"Rabbi" Duncan was nog in Boedapest toen hij van de Disruption hoorde. Evenals alle andere Schotse zendelingen, waar ook ter wereld, sloot hij zich dadelijk bij de Free Church aan. Toen hij het aanbod kreeg om de gelederen in de nieuwe kerk te versterken en een plaats aan de nieuwe universiteit in te nemen, kon hij dit niet weigeren. Het was de bedoeling dat hij de nieuwe studenten wegwijs zou maken in de kennis van de Hebreeuwse taal. Kon hij zich zomaar losmaken van zijn post in Hongarije? Was het niet pijnlijk voor hem om afscheid te nemen van de Joodse gemeente, waarin hij met zoveel zegen was voorgegaan? De kerk riep hem tot een andere post en Duncan gehoorzaamde. Maar toen de tijd van vertrek genaderd was, voelde hij hoe nauw hij aan Boedapest was verbonden. Hij wist echter dat hij een gemeente achter liet, die steeds meer toenam in de kracht van de Goddelijke Geest. Dagelijks deed de Heere tot hen toe, wier namen geschreven waren in het boek des levens. De onderlinge band was hecht en geworteld in de Geliefde. Duncan proefde iets van de gemeenschap ten tijde van de eerste christengemeente in Jeruzalem. -Het was de eenheid van Sion die velen met elkaar verbond. En Christus was de uiterste Hoeksteen van deze levende stenen van de heilige tempel in Boedapest. En één van deze stenen was Saphir, die een diepe vroomheid en zeldzame nederigheid aan de dag legde. Hij was tot groot nut van de jonge zendingskerk, die geurde van de reuk van Christus. Hermons dauw was op de Joden in Hongarije nedergedaald en deze zalving van de Geest bewerkte een innige gemeenschap onder elkaar. "Zie, hoe goed en hoe liefelijk is het, dat broeders ook samen wonen." Het werk van Duncan had in enkele jaren vrucht gedragen en toen hij een laatste blik wierp op de schone stad aan de oevers van de Donau, was hij verzekerd dat het werk van God door Zijn hand ook in Boedapest gelukkig zou voortgaan.

Een nieuwe taak wachtte hem nu binnen de muren van het oude Edinburgh. Vanuit Londen stelde hij Thomas Chalmers per brief van 25 oktober 1843 op de hoogte van zijn reisevorderingen. Hij kon niet nalaten uiting te geven aan zijn vreugde over de voortgang van het werk van God in zijn vaderland. Zo had hij kennis genomen van de verslagen van de Assembly van de Free Church en merkte hierbij op "de zichtbare tekenen van Gods gedurige tegenwoordigheid onder hen". "Om mijner broederen en mijner vrienden wil zal ik nu spreken: Vrede zij in u! Om des huizes des Heeren onzes Gods wil zal ik het goede voor u zoeken." Het was zijn grote verlangen om binnen enkele dagen de poorten van de vesting van het Schotse Jeruzalem te mogen bereiken. In begin november 1843 kwam hij in de stad aan en begon hij onmiddellijk in zijn nieuwe werkring. Zijn studenten werden in een junior en senior klas verdeeld; de eerste was voor de beginners, de tweede voor de gevorderden. Voor de laatsten hield hij ook zijn lezingen over de exegese van het Oude Testament. Zijn lessen waren over het algemeen geen succes. Ondanks zijn grote geleerdheid miste hij de bekwaamheid om les te geven. Hij kon zijn lesrooster niet indelen en maakte vaak een verwarde indruk. Vooral de beginners hadden het moeilijk, omdat hij hen niet eerst grondig inwijdde in de beginselen van de Hebreeuwse grammatica. Zijn colleges

waren vaak onvoorbereid en droog. Soms was het merkbaar dat zijn geest in andere sferen verkeerde en gaf hij bij overhoringen complimenten die nergens op sloegen. "Erg goed", zei hij op een keer tegen een student, die geen voldoende werk geleverd had. De hele klas moest lachen. Toen hij uit de dut kwam en zijn foute lofprijzing in de gaten kreeg, voegde hij er op een humoristische wijze gauw aan toe: "Wel heren, het kon slechter." Op een andere keer was hij zo attent om op te merken dat een student niet veel van de elementaire kennis van het Hebreeuws begrepen had. Hij gaf hem als terechtwijzing: "Ik hoop dat je ter ere van het christendom nooit een onbekeerde Jood zult ontmoeten."

Wel was Duncan "bij de les" als het ging om de wezenlijke zaken van het christelijk geloof. Juist de waarheden die hij voorheen in twijfel getrokken had, wist hij op een gloedvolle en zekere manier te verdedigen. Hij was een apologet, die niet van zijn voetstuk was af te brengen. Vooral de bekende vragen over het Godsbestaan, over het verleden, heden en het toekomstige van de mens, over de Persoon en het werk van de God-mens, Jezus Christus, wist hij op een overtuigende manier te beantwoorden. Dan voelde hij zich met zijn gehele wezen erbij betrokken en toonde hij een hartelijk vertrouwen in de onfeilbaarheid van de christelijke godsdienst. Duncan was niet alleen een taalgeleerde maar meer nog theoloog en filosoof, zodat hij het niet kon nalaten om op deze terreinen over te stappen. Zijn kracht als theoloog liet hij zien in de behandeling van vraagstukken die op de grens van de theologie en de filosofie liggen.

Het meest opvallende van zijn colleges was zijn geestelijk karakter. Een student - verwoordde dat als volgt: "De kinderlijke eenvoud van de man, zijn diepe eerbied, zijn gevoel van persoonlijke onwaardigheid, zijn volstrekte vertrouwen op Christus, zijn toewijding aan de Zaligmaker, die bleek in alles wat hij sprak en deed; dit alles maakte een diepe indruk op niet weinigen van zijn studenten en bleek een krachtig instrument te zijn om hen te onderwerpen aan de gehoorzaamheid des geloofs. Zijn gebeden waren zeer merkwaardig. Soms, wanneer het hem er verre vandaan was dat er enige genadige betrekking tussen Christus en hem was en zijn verlangen naar een persoonlijke bevinding van de liefde van God erg krachtig werd, moesten zijn gebeden, zoals sommigen meenden, wel onbehoorlijk lang worden. Op een keer duurde het gebed aan het begin van de les wel een uur en het was slechts het gaan van de bel aan het einde van het lesuur dat hem deed ontwaken tot de werkelijkheid van de dingen en een einde maakte aan zijn mijmering. Maar velen die naar zijn gebed luisterden, werden onuitsprekelijk bewogen. Zij werden met ontzag vervuld en hun harten smolten eronder weg, terwijl zij aan de smekingen deelnamen, die hun zeer gepast voorkwamen." In één van dergelijke gebeden worstelde hij met God en smeekte Hem om de zaligheid te schenken aan hen, die "het werk Zijner handen" waren. Op dit punt nam het gebed de vorm aan van de volgende woorden: "O Heere, wij zijn de Uwe; wij zijn de Uwe en de toom is Uwe; wij zijn de Uwe en de zaligheid is Uwe. Wij verdienen de wraak maar wij benodigen de zaligheid." Het was aandoenlijk om aan te horen hoe hij in zijn gebed de nadruk legde op de behoefte aan de zaligheid.

Duncan twijfelde vaak aan zijn geestelijke staat maar niet aan de grondwaarheden van het christendom. "En het beste bewijs van het christendom is een levende, persoonlijke godzaligheid. Hier is een man, die met God wandelde, die bevindelijk wist wat het is om zich in het licht van Gods aangezicht te verblijden en die ook wist wat het is om de zaligheid te missen. Zelfs zijn duisternis en zielesmart waren vaak zo

wonderlijk en verootmoedigend. Dat hij dat niet voor zichzelf kon houden, was, geloof ik, tot ons nut en ik heb gevallen gekend, waarbij het de diepste indruk maakte en leidde tot bekering." Bij tijden klaarde zijn gezicht op en dan hield hij zijn wijsvinger omhoog. Dan kreeg hij een glimp van één van de bergtoppen van de Goddelijke waarheid. Dan had hij een gezicht op zijn lieve Zaligmaker, Die hij met zijn gehele ziel beminde. Met de apostel rekende hij alles schade en drek om de uitnemendheid van de kennis van deze Persoon. Het was zijn innigste verlangen om als een kind aan de voeten van zijn Zaligmaker te mogen vertoeven. Hoe kon hij tijdens gebedssamenkomsten de heerlijkheid van de Persoon van Christus uitstallen "als de grote en heerlijke belichaming van het gehele evangelie en de waarheid van God". Zij die de "Rabbi" niet van dichtbij kenden, zouden vanwege zijn diepe ernst en vroomheid kunnen veronderstellen dat hij geen gevoel voor humor had. Niets was minder waar. Evenals de bekende William Guthrie, die achter elkaar schertsende opmerkingen kon maken, was Duncan hier ook niet vrij van.

Een treffend voorbeeld laat iets zien van de humoristische kant van de verstrooide professor. Een student was bezig met de behandeling van Numeri 22, de geschiedenis van Bileam, waaruit bleek dat zijn kennis van het Hebreeuws erg gebrekkig was. Duncan wees hem op zijn fouten maar dit hielp niet veel. Toen hij zo een kwartier voortging, verloor de professor zijn geduld. "Lees nu maar verder", voegde hij de student toe, die nu de volgende tekst voorlas: "En de ezel sprak tot Bileam: ben ik niet uw ezel."

Duncan schaterlachte toen de verbouwereerde student stopte. En de hele klas schaterde mee. Maar plotseling kwam een wolk over het gezicht van de professor. Zijn ogen vulden zich met tranen, toen hij voor zijn klas beleed dat hij een slecht voorbeeld gegeven had. Hij zei op een diep-ernstige toon dat niemand ooit over het Woord van Jehovah behoorde te lachen en dat hij, als professor van het Oude Testament, dat zeker niet mocht doen.

In de winter van 1864 las hij een gedeelte van het boek Jesaja voor zijn senior klas. Hierbij haalde hij de woorden aan uit Ps. 22: "Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten." Toen hij deze woorden in het Hebreeuws uitsprak, verliet hij zijn lessenaar en boog zich met zijn snuifdoos in de ene hand en de zakdoek in de andere in de richting van de studenten, zonder te bedenken dat hij het over het lijden van Christus had. Hij sprak op een slaperige toon, totdat hij plotseling, alsof er een flits door hem heenging, opsprong. Hij ging rechtop staan, zijn gezicht begon te gloeien van verrukking, zijn hand ging omhoog en de snuiftabak viel tussen zijn vingers uiteen, toen hij zich tot de klas wendde en naar het scheen meer uit sympathie dan om te onderwijzen uitriep: "Ah, weet je wat dat was - stervende aan het kruis, verlaten van Zijn Vader, weet je wat dat was? Wat? Wat? Het was verdoemenis - een verdoemenis, uit liefde op Zich genomen."

En hij zakte in zijn stoel, terwijl hij een beetje aan de ene kant leunde, zijn hoofd rechtop en stijf, zijn armen hingen langs de beide leuning en met een stralend gezicht, terwijl de tranen over de wangen rolden, herhaalde hij met een zachte, intense stem, die midden in de zin in een half gesnik en half gelach overging: "Het was verdoemenis en Hij nam deze uit liefde op Zich."

De gewilligheid van de Borg om de zonden van Zijn volk op Zich te nemen, was hem tot een aanbeddende verwondering. Christus heeft de Zijnen niet alleen bevrijd van de vloek der wet, maar Hij was Zelf een vloek geworden, opdat vloekwaardigen van de eeuwige toom zouden bevrijd worden. Doodgeliefd om doodschuldigen van de

eeuwige dood te bevrijden! En dat ook voor "Rabbi" Duncan!

"Velen zullen u op deze dagen een gelukkig Nieuwjaar toewensen, maar ik wens u een gelukkige eeuwigheid", zo begon Duncan zijn eerste college aan het begin van een jaar, niet lang na zijn bevestiging als hoogleraar aan het New College. Deze toon was kenmerkend voor zijn lesgeven gedurende de zeventwintig jaar dat hij aan deze universiteit in Edinburgh verbonden was. Kenmerkend waren zijn grote geleerdheid en kinderlijke eenvoud. Beide gingen bij hem samen en vormden een harmonieus geheel. Hij verstond de kunst om moeilijke vraagstukken op een simpele wijze te ontleden en te verklaren. Zijn intellect was niet kinderlijk maar zijn persoon ademde een kinderlijke eenvoud. Hierbij kwam zijn diep geestelijk gemoed, ingeleid in de verborgenheden van Gods Woord, dat zijn colleges zo'n geur gaf. Juist het laatste vergoedde veel van wat hij miste. Men nam zijn verstrooidheid en chaotische manier van doceren op de koop toe en luisterde soms ademloos naar zijn scherpzinnige betogen over de openbaring van Jehovah in Zijn Woord. Zijn liefde tot deze drieënige Verbonds-Jehovah was intens, zo intens dat hij als het ware vanuit de aardse sferen opgeheven werd in de overdenking van de eeuwige God, de almachtige Schepper van hemel en aarde. Zijn gehele ziel en wezen waren erbij betrokken als hij over de eigenschappen en werken van het ontzaglijke Wezen Gods handelde. Hij legde een diepe eerbied aan de dag en praktiseerde een diepgevoelde ootmoed, die zijns gelijke niet kende. Geen wonder dat hij zoveel wist van de exegetische van Gods Woord en zijn studenten steeds weer op dat Woord deed terugwerpen. Schatten dolf hij op, zowel nieuwe als oude, en zijn geniale verstand wist op een onnavolgbare wijze deze verborgenheden te verwoorden, al wist hij maar te stamelen van dat grote en verhevene, vooral in het rijk van de genade. Zo zagen zij een geniale man, die in het geestelijke tot een kind geworden was en daarom niet als een verwaande professor sprak, maar als een leerling aan de voeten van Jezus.

Het was een aantal jaren de gewoonte aan het New College om de week op vrijdagmiddag te besluiten met een stichtelijke samenkomst, waarbij alle klassen werden verwacht en de professoren om beurten, of één student hiervoor aangewezen, kort het woord voerden. De toespraken die Duncan bij die gelegenheden hield, waren indrukwekkend. Maar naast deze weeksluitingen, hield Duncan voor zijn eigen klassen iedere zaterdagmorgen van negen tot tien uur in de ochtend een korte gebedsdienst, waarbij hij een gedeelte van Gods Woord of een vraag uit de Korte Catechismus behandelde. Leerzaam waren ook deze vroege samenkomsten. De professor was dan geheel in zijn element en gaf hieraan met hart en ziel leiding. De studenten vonden het erg leerzaam en één van hen getuigde later: "Ik kan niet zeggen hoe veel ik hieraan te danken heb en wat ik van hem leerde. Het was mijn vreugde en voorrecht om aan zijn voeten te zitten." "Op één van die dagen", zo schreef een vriend van David Brown later, "was jen 23 het hoofdstuk dat gelezen werd. Toen hij vers 21 voorlas, werd hij erg ontroerd en overmeesterden zijn gevoelens hem zo dat hij een ogenblik moest stoppen. Deze tekst was: 'Ik heb die profeten niet gezonden, nochtans hebben zij gelopen; ik heb tot hen niet gesproken, nochtans hebben zij geprofeteerd.' Het is nu nog vers in mijn geheugen, hoe dat de stilte aanhield en een medestudent, een vriend van mij die naast mij zat, liet plotseling zijn hoofd zakken en fluisterde mij in het oor: 'Hij bedoelt ons'."

Voelde Duncan op dat ogenblik de mogelijkheid van zelfbedrog? Ging hij er niet vanuit dat al zijn studenten van Godswege geroepen waren? Maar spreekt Gods Woord ook niet van huurlingen, die over de muur klimmen om zo een plaats in Gods

wijngaard te bemachtigen? Niet gezonden door de grote Zender maar van elders ingeklommen, als "dieven en moordenaars" en niet als geroepen knechten van de Allerhoogste. Hoe kende Duncan bij bevinding de arglist van het menselijk hart en de listen en lagen van de vorst der duisternis om Gods gemeente door valse leraars te verderven.

Op een keer sprak hij op een zaterdagsamenkomst over 2 Tim. 2:1, 2: "Gij dan, mijn zoon, word gesterkt in de genade, die in Christus Jezus is; en hetgeen gij van mij gehoord hebt onder vele getuigen, betrouw dat aan getrouwe mensen, welke bekwaam zullen zijn om ook anderen te leren." Hij begon met te zeggen dat het bezit van genade niet betekent dat een mens geschikt is voor het werk van dienaar van het Woord. Maar genade is wel onmisbaar voor een Godsgezant, zo hield hij zijn gehoor voor. Hier liet de "Rabbi" het niet bij. Hij groef nog dieper en stelde enkele persoonlijke vragen aan de aanstaande predikanten: "Wat is de toestand van onze theologische hogeschool betreffende deze zaken? Bent u heilige mannen? Een nobele schare, een edele belofte voor de Kerk van God - 'zij zullen Mij allen kennen, van de kleinste tot de grootste,' als allen hier voor mij gelovige mannen zijn, die een plaats hebben in dit van Godswege ingestelde instituut om mannen voor het werk van de bediening voor te bereiden. Maar ik durf niet de vleierende zalving op mijn eigen gemoed te leggen dat dit van u allen waar is." Zo maande Duncan zijn jonge gehoor tot zelfonderzoek: "Maar in wat voor mate of deel bent u deelgenoten aan de genade van God? Hoe bent u persoonlijk? Bent u van God geleerd? Kent u Hem? Ah! dat is de vraag: Bent u nu geschikt voor de voorbereiding tot de heilige dienst? Een ernstige vraag. Ik kan geen woorden genoeg vinden om het diepe belang hiervan uit te drukken - het diepe belang ten opzichte van de eer van de verhoogde Zaligmaker." Hoe waarschuwde hij voor "genadeloze studenten", die de Geest der genade missen. "Wat zal de stoel des gerichts zijn voor de genadeloze predikant? Hoe vreselijk zullen de vervloeking en vloeking zijn die de blinden, die hij in de gracht leidde, zullen uitgieten op het hoofd van de blinde leidsman, die beleed bekwaam te zijn om hen te leiden?! Wat voor een verzwarende van de hel voor degene die een gemeente met zich meesleept!"

"Gewoonlijk zal dit het gevolg zijn van zo'n leraar. Hij mag er in slagen om te doen, wat hij veel goeds noemt. Zelf in de rechtzinnigheid geoefend, zal hij goed rechtzinnige hoorders maken; een valse leraar vormt zo een valse gemeente. Hij heeft een gedaante van godzaligheid zonder de kracht daarvan en zo zal hij hen hebben die een gedaante van godzaligheid hebben, maar de kracht missen. Daar hij vaak enige van Gods waarheden zal zeggen, mogen enkelen gered worden; maar er is geen grond om te geloven dat dit gewoonlijk gebeuren zal. De rechtzinnigheden, preken en werken van hem die dood is, zijn dode rechtzinnigheden, dode preken en dode werken. Het is een droevige zaak de naam van iets te hebben, zonder de waarheid en de werkelijkheid. De bediening van het evangelie is het hoogste werk waartoe een schepsel kan geroepen worden. Daarom is hij van alle mensen in de ellendigste staat, die in naam een dienaar van Christus is en geen christen naar het hart."

Dan somt Duncan de kenmerken op, waaraan een geroepen hemelbode is te kennen: "Gij moet een gelovig en heilig mens zijn. Beide, geloof en heiligheid, zijn de gaven van de Goddelijke genade. Hebt u ze ontvangen? De bediening is van God. Het volk is van God. De regel des geloofs, die u onderwijst en de praktijk der godzaligheid die u wilt inprenten, zijn van God. U moet handelen met het Woord van God en de kudde van God voeden. Bent u zelf mannen van God? Wie zond u, toen u op school kwam? Het is een eerste vereiste dat u mannen van God bent en als u dit niet bent, wie zond u

dan? Wat is er gedaan en wordt er gedaan in u? Wiens werk bent u? Wat heeft God in u gewerkt? Bent u wedergeboren, geboren uit de Geest? De vraag is niet: wat is uw werk, maar: wiens werk bent u? Heeft de Heere u onderwezen? Bent u op de school van Christus gekomen? Hebt u het van de Vader gehoord en gezien en bent u van Hem geleerd? De moeilijkheid van de vraag is geen reden om ze uit de weg te gaan. Ze moet beantwoord worden. Als u uw weg gaat, zonder dit, laat u het vitale punt onaangeroerd en door dit onaangeroerd te laten, zult u de mensen aanmoedigen het onaangeroerd te laten."

Bestraffend en doorzoekend was zijn rede, maar toch ook liefdevol en hoopgevend, 'zelfs voor onbekeerde studenten. Hij spoorde hen aan tot een nauw zelfonderzoek en dreef hierbij uit tot de Doorzoeker van de harten: "Indien u overtuigd bent van uw onbekeerde staat en nochtans gemakkelijk voortgaat in het gezicht van de overtuiging, wee u dan! Maar indien u in een hartelijk verlangen naar deze zaligheid geleid bent, laat niet af. Zoek van God geleerd te worden; rust niet totdat u uw nood ziet naar Gods onderwijzing en om te zoeken de krachtadige onderwijzing en inwoning van de Heilige Geest."

Wat was het centrale thema van de gebedssamenkomsten van de studenten van het New College? Richtte Duncan zijn gehoor alleen op zelfbespiegeling en zelfonderzoek? Eenzijdigheid was hem vreemd, al gaf zijn gevoelige en soms neerslachtige aard wel aanleiding tot onevenwichtigheid. Als hij onderwees ging hij niet alleen van zijn gevoel uit, maar hield hij de Schrift vast, als de enige regel voor geloof en leven. En Gods Woord getuigt toch in de eerste plaats van Zijn Zoon. Hij is het centrale thema van het Godsgetuigenis. Jaren later schreef een predikant over de samenkomsten van de "Rabbi": "Wat mij toen naar mijn gevoel tot groot nut bleek te zijn, was de zo heldere voorstelling van de Persoon van Christus, als de grote en heerlijke belichaming van het gehele evangelie en de waarheid van God. Dit heeft mij een basis en hecht fundament gegeven voor de prediking van het evangelie en is bewezen een hecht anker tegen alle dwaling te zijn. Ik geloof dat de gebedsdiensten gestrekt hebben tot kracht van en belangstelling voor de evangelieprediking in onze dagen. Het is 26 jaar geleden dat ik naar deze toespraken luisterde, maar de waarheid schijnt nog net zo klaar en indrukwekkend te zijn als toen ik ernaar luisterde."

Duncan had een hechte band met zijn studenten. Hij was niet afstandelijk maar altijd voorkomend. Soms liet hij zien dat hij ook een zwak mens was. Hij benaderde hen niet uit de hoogte, maar betoonde zich een vaderlijke raadgever. Op een keer kwam hij de collegezaal als een gebroken en terneergeslagen man binnen. "Hier ben ik, ik kan geen gedachte voortbrengen", sprak hij en vroeg een student om in gebed voor te gaan. Wat was de reden van deze depressie? De vorige dag hadden zijn studenten te veel geapplaudisseerd. Hij voelde dat dit verkeerd was en maakte een gebaar om hier mee op te houden. Nu was op hem afgekomen dat hij niet genoeg geprotesteerd had. Zo had hij eraan meegewerkt dat God niet de eer had ontvangen maar de mens. En nu had de Heere hem gestraft door hem als het ware met stomheid te slaan.

In persoonlijke gesprekken met de studenten was hij een wijze raadgever. Directe vragen, zoals "ben je wedergeboren?", konden wel eens afschrikken, wat weer werd goed gemaakt door zijn nederige houding. Hij kon zich boven niemand stellen, omdat hij zo'n diep besef had van eigen nietigheid en onwaardigheid. Daarom kon hij zich naast zijn studenten stellen en hen met raad en daad bijstaan.

Al was zijn leermethode verre van doelmatig, dit werd ruimschoots goedge maakt door zijn takt en wijsheid om met jonge mensen om te gaan, wat een welkome aanvulling

was op zijn grote geleerdheid. Hij had een geniale kennis van de oorspronkelijke talen van de Heilige Schrift. Ook muntte hij uit in de tekstuitleg en wist zodoende schatten uit het Woord te halen. Zijn vrouw moest hem wel bijstaan in zijn professorale arbeid, want anders werd het helemaal een chaos. Zij hield de namenlijst van de studenten en hun vorderingen bij. Elke morgen gaf zij hem de namen van hen die voor een overhoring aan de beurt waren. Zij kwam zijn grote verstrooidheid te hulp en herinnerde hem steeds aan dingen waar hij op moest letten.

Toen Duncan ouder werd en de toeloop van de studenten hem in zijn taakuitvoering bemoeilijkte, benoemde de Algemene Vergadering van de Free Church in 1863 A.B. Davidson als zijn assistent en toekomstige opvolger. Duncan was erg blij met zijn komst, waardoor hij zijn handen wat meer kon vrijmaken en meer aandacht geven aan de exegeese van het Oude Testament. Zijn favoriete gedeelten waren de Psalmen en het boek van Job. Hij had bewondering voor Davidson, vanwege zijn grote bekwaamheden. Helaas onderkende hij niet dat Davidson het met de verbale inspiratie van Gods Woord niet zo nauw nam. Hij voelde zich aangetrokken tot de Duitse Schriftkritiek en roemde de ideeën van mannen als Wellhausen en Hort. Davidson hield later de hand boven het hoofd van Robertson Smith, die het auteurschap van Mozes van de eerste vijf Bijbelboeken in twijfel trok en grote beroering verwekte in de Free Church. De Schriftkritiek had inmiddels ook in het behoudende Schotland wortel geschoten en de gevolgen waren op den duur verwoestend. Duncan betoonde echter diepe eerbied voor het Goddelijke auteurschap van de Bijbel en legde ook in dit opzicht een hecht stempel op zijn studenten. Of al zijn leerlingen hierin volhardden valt te betwijfelen, getuige de koers die de Free Church tegen de eeuwwisseling ging varen. Marcus Dods, die één van zijn beste leerlingen was, ontpopte zich als een subtiële aanhanger van de Schriftkritiek en stak later zijn mening niet onder stoelen of banken.

De mannen van het eerste uur, die de lessenaars van de universiteit op de Moundheuvel bezetten, gingen nog in de oude sporen van Schrift en belijdenis. Het was een grote slag voor het college, toen Thomas Chalmers in 1847 plotseling heen ging. Hoe kon hij zijn gehoor stichten met zijn milde en warme colleges over de systematische godgeleerdheid. Een gevoelige slag was ook het overlijden van de "Principal" William Cunningham, in december 1861.

Hoe zag Duncan niet tegen de grote dogmaticus op. Hij behoorde tot de oude school van calvinisten, die de Westminster Confessie hoog hielden en niets af wilden doen om aan het toenemende arminianisme tegemoet te komen. Duncan hield veel van de wijze Cunningham. "Chalmers is van mij heengegaan. Cunningham is van mij heengegaan...", zo hield hij zijn klas voor. Maar zij laten een zoete nagedachtenis na, "een liefelijke reuk van Christus, van Hem Die gezegd heeft: 'Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven,' Die ook zegt: 'Zijt getrouw tot de dood en Ik zal u geven de kroon des levens.'" Zo staarde hij zijn overleden broeders na. Zij waren hem voorgegaan en aanstonds zou hij hen volgen. Getroffen was hij door de woorden "zo vertroostend en opwekkend", die Cunningham op zijn sterfbed gepreveld had en die hij ook kon nastamelen:

*Na weinige korte jaren en kwade dagen  
bereiken wij de zalige kust.  
Waar de dood tenslotte vrienden vaneen scheidt,  
zullen zij elkaar toch weer ontmoeten,  
om nooit meer van elkaar te scheiden."*

Hoe hijgde zijn ziel bij ogenblikken naar die volmaakte gemeenschap in de hemelse opperzalen, de gemeenschap met zijn Koning en de gezaligde schare van onderdanen. Maar Duncans taak was nog niet voltooid. Tot zijn leedwezen zag hij dat de bakens in de kerken steeds meer verzet werden. Het is daarom niet verwonderlijk dat hij zijn ontslapen broeders in hetzelfde geloof zo miste. Hij liet zich niet ompraten door de nieuwe theologie. Niet dat hij star vasthield aan alles wat het verleden had nagelaten, want daar was hij te veel een zelfstandig denker voor. Maar wel wilde hij met hart en ziel vasthouden aan het pand van de vaderen, dat zo'n rijke erfenis betekende voor zijn vaderland. Dat was niet de Schotse filosofie van de vorige verlichte eeuw, die hij door en door beheerste, maar de leerstukken van de vrije genade, die door de "Rutherfords, de Grays, de Dicksons" en vele anderen met de zalving van de Heilige Geest waren verdedigd. Zij stonden weliswaar qua geleerdheid onder de maat van de Duitse school, maar hun theologie was en bleef actueel, te meer omdat Christus het middelpunt vormde van hun denken. Al waren zij niet geheel vrij van de smetten van de scholastiek, toch was hun theologie diep.

Duncan verlangde niets liever dan in hun sporen te gaan. Hun boodschap goot hij wel in een eigen vorm en mengde die met zijn eigen frisse en heldere gedachten, maar de grondslag was dezelfde. Hij was en bleef een calvinist in hart en nieren al had hij ook respect voor andersdenkenden. Zijn slogan was niet "wij calvinisten" maar "simul iustus simul peccator" (tegelijk rechtvaardige en tegelijk zondaar). Hij doceerde behalve de bijbelse talen de leer van vrije genade. En de punten van deze leer vatte hij als volgt samen:

1. De plenaire inspiratie van de Heilige Schrift.
2. De waarachtige en strikte Godheid van onze aanbiddelijke Verlosser, wat het orthodoxe geloof over de gezegende Drieëenheid insluit.
3. De ware en strikte plaatsvervangende offerande van Christus ten behoeve van en in de plaats van Zijn volk.
4. De zaligheid door soevereine en almachtige krachtdadige genade.

Het is duidelijk dat het Professor Duncan hierbij niet alleen ging om beschouwende kennis van de Goddelijke waarheden. Daarom kon hij niet nalaten om aan deze stellingen het volgende toe te voegen: "Beoefen als middelen tot bevestiging in deze en in alle waarheden: een diepe eerbied en vreze Gods en een diep gevoel van het oneindige kwaad van de zonde. Wees veel in gebed en onderzoek van het Boek van God. Ontvang dit onderwijs als een klein kind. Bedenk bij de exegese, hoe dat dit Woord als dwaasheid zou worden verstaan, die God uitverkoren heeft om de wijzen te beschamen". "Vertrouw op de Heere met uw gehele hart en steun op uw verstand niet." God openbaart verborgenheden aan de kinderen en niet aan de wijzen van de wereld. Dat wist "Rabbi" Duncan uit eigen ervaring. Hoe was hij door schade en schande gevormd op de hemelse hogeschool. En omdat hij de klippen van opgeblazen kennis uit ervaring kende, wist hij als geen ander zijn studenten hiervoor te waarschuwen. Zo onzeker als hij soms was van zijn eigen zaligheid, zo zeker was hij van de Goddelijke oorsprong van de Schrift en van de eeuwiggeldendheid van de leer van zonde en genade, die eenmaal in het Godsgericht op een ontzettende wijze zullen worden bevestigd. De muren van de kolossale gebouwen van het New College zijn getuigen van de kracht van de waarheid, die John Duncan gedurende meer dan 25 jaren liet horen.



## 8. Onvergetelijke uren in de St. Luke kerk

Gedurende de tijd dat Duncan professor was aan het New College, had hij uiteraard geen gemeente te verzorgen. Toch was hij niet helemaal vrij van het ambtelijke werk, want spoedig werd hij gekozen tot ouderling in de St. Luke kerk, de gemeente van Alexander Moody Stuart. Hij kende Moody Stuart van de tijd dat hij in Glasgow predikant was. Toen werden reeds geestelijke banden gelegd, die tot in eeuwigheid niet zouden worden verbroken. Beider geloof was geworteld in de zoen- en kruisverdiensten van de Middelaar. Zij wisten dat alle godsdienst en vriendschap, die niet gegrond zijn in het bloed van Christus, eenmaal als kaf zullen vergaan. De apostel betuigt dan ook dat hij wist in de gewetens van de ware gelovigen geopenbaard te zijn en deze gemeenschap met hen in het gezegende Hoofd van de Kerk zal eenmaal een volmaakte band zijn, wanneer de met Zijn bloed gekochte gezaligden voor de Troon het lied van Mozes en van het Lam zullen zingen. Hier op aarde mag de kerk bij ogenblikken de ware gemeenschap der heiligen proeven en smaken en verlangen naar de vereniging met de gemeente van de eerstgeborenen in het hemelse Jeruzalem hierboven. Het is alleen het werk van de Heilige Geest dat samenbindt wat bij elkaar hoort en deze werkingen zijn soms wonderlijk te noemen.

Moody Stuart gewaagt van deze wonderlijke bediening van Gods Geest tijdens een zondagmorgendienst in de St. Luke kerk. Het was een wonderlijke ontmoeting in de geest met een broeder in het geloof, die hij al geruime tijd niet gesproken had. Moody wist niet dat Duncan (het was in 1844) plotseling uit Hongarije was teruggekeerd en op de eerste zondag naar de St. Luke was getogen om zijn oude vriend te horen preken. Ongezien was hij in een bank geschoven, toen Moody met het morgengebed bezig was. En terwijl de predikant Gods aangezicht zocht en een zegen afsmeekte over het samenzijn, gebeurde er iets wonderlijks: "Tijdens het morgengebed begon ik mij eerst geleidelijk en tenslotte helder en klaar bewust te worden, dat mijn gedachten en woorden op een wijze bestuurd werden, geheel in strijd met mijn bedoeling en geheel verschillend van mijn eigen voorstellingen. De aandrang van een verborgen kracht scheen mij steeds meer in te nemen en na een poos vervulde de ene smeekbede na de andere mij met verwondering. Omdat deze elkaar steeds opvolgden, dacht ik op het laatst: 'Hoe komt het dat ik vandaag zo bid?'

Deze gedachten zijn niet mijn gedachten en de woorden zijn woorden die ik nooit eerder gebruikt heb, noch in mijn gedachten opkwamen om te gebruiken. Zij zijn van Dr. Duncan en het lijkt alsof hij als het ware in mij bidt, want zowel de zaken als de taal zijn van hem en niet van mij. Hij moet hier zijn, maar toch komt hij nooit in deze kerk en hij kan hier niet zijn, want hij is in Hongarije."

"Ik was verward over hoe dit mogelijk was, maar toch was ik er nu zeker van dat hij in de kerk was. Zodra ik het gebed beëindigd had, boog ik mij over de kansel heen en zag ik hem vlak onder mij in de kerkenraadsbank zitten. Het geheim was mij nu duidelijk, ofschoon het voor degenen, die niet in wonderen geloven, een mysterie moet zijn. Dr. Duncan was de kerk binnengekomen, nadat de dienst begonnen was en in zijn geestelijke oefeningen was er zeker een meer dan lijdelijk volgen van mijn gebed geweest." "Aan het einde van de dienst bevond ik hem 'vol van geloof en van de Heilige Geest' te zijn en onder een krachtiger en meer bedwongen indruk dan ik ooit bij hem had waargenomen." "Zodra wij in de kerkenraadkamer waren, sprak hij tot mij met een diepe indruk: 'Ik kon niet anders dan deze morgen naar deze kerk gaan. Het scheen mij dat de Geest daar was en dat Hij mij onweerstaanbaar naar deze plaats trok. Ik geloof dat er zulk een zaak is als de plaatselijke aanwezigheid van de Geest.'

Duncan vertelde zijn vriend dat hij de avond hiervoor in de stad was aangekomen. Hij verbleef wat dichterbij de kerk en werd deze zondagmorgen als het ware door een onzichtbare hand naar de zitplaats vlakbij de preekstoel getrokken."

Vanaf deze morgen werd Duncan een trouwe bezoeker van de samenkomsten in de St. Luke. Na zijn benoeming tot hoogleraar aan het New College woonde hij eerst een tijd in een buitenwijk van Edinburgh, op geruime afstand van de St. Luke. Later verhuisde hij naar de 6 Frederickstreet in de "New Town", niet ver van de Youngstreet, waar het eerste gebouw van de St. Luke kerk stond. De New Town, met de statige herenhuizen, gelegen aan brede straten en pleinen, was toen een nieuwe wijk, die in het begin van de 19e eeuw was voltooid. Vanaf de torens van het New College, dat de rand van de "Old Town" siert, heeft men een schitterend uitzicht over het breed opgezette stadsplan van de New Town, dat thans gemarkeerd wordt door de drukke Princess street. De spits van de St. Andrews kerk, waar de Disruption van 1843 een feit werd, troont boven de hoge huizenblokken uit, waarachter de waterstreep van de Firth of Forth nog net zichtbaar is.

De St. Luke kerk was, in het kader van het kerkuitbreidingswerk in Edinburgh, een afsplitsing van de St. George gemeente. Hier werkte Moody vanaf 1835 onafgebroken tot 1891 met veel zegen. In 1852 betrok de bloeiende gemeente, die inmiddels naar de Free Church was overgegaan, een nieuw gebouw aan de 43 Queenstreet, dat 1500 zitplaatsen herbergde. De hoorders kwamen niet alleen uit de New Town, maar van heinde en ver. Moody trok vooral veel Hooglanders, die zeer gesteld waren op zijn bevindelijke manier van preken. Zijn preken waren, behalve dat zij een evangelische warmte en grote bewogenheid met het heil van zielen ademden, ook doordrenkt met een rijke bevinding van het werk van God in de harten van de Zijnen. Deze bevinding was geen opsomming van een onafgebroken rij van kenmerken van de wedergeboorte, maar zij was gericht op de kennis van Christus en het opwassen in Hem. Hij onderscheidde zich hierbij van anderen door nog subjectiever en ontdekkender af te dalen in de gesteldheid van het menselijk hart. De aandacht die hij in zijn prediking gaf aan het werk van de Heilige Geest "als Overtuiger, Vernieuwer en vertrooster" ging niet ten koste van de plaats van Christus. Het was niet zozeer zijn bedoeling om het werk van de Heilige Geest in elke preek apart te omschrijven, maar zijn gezegde was "dat de Geest vaak verheerlijkt wordt door een eenvoudige verklaring van het werk van de Zoon, als des mensen Verlosser, want van Hem wordt gezegd dat Hij het uit Christus neemt om het ons te openbaren." Moody besteedde geen zorg aan de "leerstellige christologie" maar het thema dat zijn prediking geheel in beslag nam was de genade Gods tot zondaren.

Veel zegen op zijn werk ontving Moody Stuart in de dagen van de "revivals", de geestelijke opwekkingen. Krachtig liet hij vooral in die tijd de evangeliebazuin horen. "Zijn wonderlijk vermogen om het menselijk hart te ontleden...werd nu aangewend als een hulpmiddel om zijn hoorders te bewegen om Christus te omhelzen." Vooral tijdens de opwekking in 1859 kwamen velen tot bekering. Het kerkgebouw aan de Queenstreet werd een centrum voor het evangelisatiewerk in de New Town. Duizenden hoorden zijn preken en die van de bekende evangelist Brownlow North. Gods volk beleefde dagen van een bijzondere nabijheid van God. Gods Geest daalde neer in de dorre beenderen van formalisme en Godsvervreemding en bewerkte door de prediking een doorbraak in het geestelijk peil van de gemeente.

Zoals gezegd was "Rabbi" Duncan als ouderling aan deze bloeiende gemeente verbonden. Twintig jaar lang heeft hij met veel lust en liefde dit deel van Gods

wijngaard met zijn gaven van hoofd en hart mogen dienen. Hier had hij contact met de vele geoefende kinderen Gods, die voedsel vonden onder de rijke geestelijke bediening van Moody Stuart. Hij voelde zich hier als een vis in het water. Zijn grote geleerdheid, die hij op de Mound heuvel toonde, verwisselde hij hier voor een diepe ootmoed en een kinderlijke eenvoud.

Hij nam de laagste plaats in onder het volk en was bereid om als discipel onder de kleinste in de genade te staan. Trouwens wat was hij meer dan een kleingelovige? Werd hij niet steeds besprongen door twijfel en onzekerheid? Was hij niet meer dan een zoeker van de zaligheid in Christus? Hoe dorstte zijn ziel naar de gemeenschap met zijn Verlosser en wat wist hij nog maar weinig van Hem. Moody was blij dat zijn vriend hem als ouderling kon bijstaan in het opzicht over de kudde. Een hartelijke en innige band tussen voorganger en ouderling diende tot bevordering van de beoefening van de gemeenschap der heiligen. De vromen kwamen in gebedssamenkomsten bijeen en vaak werd daar de stem van de Godsverheerlijking gehoord, gepaard gaande met uitingen van diepe zelfverfoeiing en onwaardigheid. Duncan ging voorop in een nederige wandel voor God en de mensen. Toen in Kilsyth in 1839 een opwekking plaatsvond en zijn vriend William Burns hierbij het Woord bediende, waren er aparte samenkomsten voor hen die naar Sion vroegen, die aan hun verlorenheid ontdekt waren. En dan schaarde Duncan zich tot verbazing van zijn broeders bij deze zoekende zielen, want hij was in eigen waarneming niet meer gevorderd dan een onvaste pelgrim, die op zoek was naar de hemelstad.

Duncan ging meermalen in de diensten in de St. Luke voor. Gedurende de eerste winter na zijn terugkeer uit Boedapest hield hij op zondagavond een aantal lezingen, die op velen een overgetelijke indruk achterlieten. Maar op zijn best was hij op de avondmaalszondagen. Als hij dan preekte of aan de tafel zijn toespraken hield, viel er geen zweem van onzekerheid of innerlijke twijfel bij hem te bespeuren. "De man was dan op zijn best en het was een wonderlijk 'best'." Het leek wel of de sluizen van de hemel zich openden en een milde regen deden neerdalen. Rabbi Duncan was dan vaak hemelsgezind, gezalfd met de kostelijke zalf van de hemelse Hogepriester. Hij vertoonde de reuk van Christus op een bijzondere wijze. Zijn gezicht tekende een glans van liefde af tot zijn dierbare Borg en hen die tot Zijn huisgezin behoorden.

Het Heilig Avondmaal noemde hij "de grote verbindingsschakel tussen de eerste en tweede komst van de Heere". Zijn gehele wezen was intens bij de bediening ervan betrokken. Dagen voordat deze hoogtijdag in het leven van Gods kerk aanbrak, was hij al met de voorbereiding bezig en dagen of weken hierna proefde hij nog de nasmaak ervan in zijn ziel. De dierbaarheid en grootheid van deze Goddelijke inzetting nam jaar na jaar voor hem toe en vooral de laatste tijd van zijn leven zat hij gewoonlijk in tranen aan de tafel van zijn Heiland. Het was vanwege de oneindige liefde van God tegenover zo'n zondaar als hij, dat hij in verwondering aanzat en zijn tranen waren niet alleen een teken van droefheid over zijn zonden maar ook van vreugde, omdat hij mocht geloven dat het dierbare Lam Gods voor al zijn zonden volkomen betaald had. Op een keer werd zijn aandacht bij het avondmaal getrokken door een vrouw, die het laatste tot de tafel naderde. Omdat geen plaats meer over was, mocht zij vlakbij de ouderlingen zitten. Duncan zag hoe zij wenend de beker nam en kon niet nalaten om haar toe te fluisteren: "Dat is voor een zondaar." Hij sprak tot een boetvaardige Magdalena, terwijl hij zichzelf ook onder de voornaamste der zondaren rekende.

"Vaak kwamen diepe overtuigingen van zonde met grote kracht tijdens Avondmaalsvieringen bij hem op. Bij zulke gelegenheden had hij zowel een diepe indruk

van de zonde als een zeer levendig begrip van Christus. Later werd hij wat eenvoudiger en overheersten zijn gedachten over Christus zijn gedachten aan de zonde." Eenmaal had hij geen vrijmoedigheid om aan te gaan en trok hij zich in de kerkeradskamer terug.

Daar trof hij de koster aan en hij kon niet nalaten hem te vragen waarom hij niet aanzat. Deze vertelde hem zijn zwaarigheden, die de geleerde Duncan wist te beantwoorden. Op zijn beurt wilde de koster wel weten waarom de "Rabbi" van de tafel afbleef. De twee hadden hierop een langdurige discussie en het slot hiervan was dat zij zichzelf moesten veroordelen vanwege hun nalatigheid. Toen konden zij niet nalaten om zich bij de gelovigen aan de Dis des Verbonds te voegen.

We mogen aannemen dat het uitzondering was dat hij van de bediening afbleef. Zijn sterke twijfelingen, die vaak als een storm over zijn ziel raasden, waren meestal geen verhinderingen om hem van de genademiddelen af te houden. Hij wist uit ervaring dat bij het verzuim van de middelen de Satan aan de winnende hand is en de duisternis dan steeds meer als een knellende wurggreep de ziel doet verstikken. Hoe kreeg hij vaak moed onder de prediking en als hij de tekenen van zijn lijdende Borg met zijn ogen mocht aanschouwen. Hoe openden de vensters van de hemel zich over de neerslachtige Duncan, als hij zijn vrienden zo rijk de Christus hoorde uitstallen.

Op een Avondmaalszondag preekte Moody over het koninkrijk der hemelen op aarde, dat hij als een open markt van zaligheid voorstelde, waar een ieder vrij mag kopen wat tot het eeuwige leven nodig is. De tekst was: "O alle gij dorstigen, komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja koopt, zonder geld en zonder prijs, wijn en 'Melk" (Jes. 55). Onder de preek dacht hij dat Duncan moedeloos was, zoals nog al eens voorkwam, maar na de dienst kwam hij naar hem toe en sprak op een kinderlijke toon: "Toen ik van alle goede zaken hoorde, die op deze markt werden aangeboden, zei ik tot mijzelf: ik wil de Koopman trouwen en zij zullen de mijne zijn."

Op een andere keer was het zijn beurt om de dienst aan de tafel waar te nemen. Hij was wat verward in de geest en in twijfel of hij het wel doen zou. Maar toch ging hij staan om te spreken en hij begon zo treffend met deze woorden: "Ik zal niet sterven maar leven." En toen vloeiden de woorden van hemelse wijsheid uit zijn mond. Hoe troostte hij de vermoeide pelgrims, die een weinig mochten rusten op hun moeilijke reis. Hoe gaf hij de bestreden Sionieten moed om hun tocht door de woestijn van dit leven weer te vervolgen. Hoe straalde soms zijn gezicht als hij overliep van liefde tot zijn Zaligmaker!

Het Avondmaal was geen loutere gedachtenis-maaltijd voor hem. In dit opzicht was hij het geheel met Calvijn eens en beschouwde hij het sacrament als een "grote verborgenheid". Op een zondag in de St. Luke kerk stond hij stil bij de instelling van het Avondmaal. Hij wees op de drie jaren van Christus' omwandeling op de aarde, toen Hij Zijn heerlijke bediening uitoefende. "En nu aan het einde van de openbare bediening van onze Heere Jezus, riep Hij Zijn discipelen om een nieuwe ordinantie te beginnen, de plechtige gedachtenis aan de offerande waardoor het nieuwe verbond verzegeld wordt." Toen klonken de woorden van de Meester: "Dit is het Nieuwe Testament in Mijn bloed, dat voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden."

"Wie is Hij die daar voorziet? Het is Jehovah, Israëls God, gekomen als de boodschapper van het Verbond..." "En wie zijn het die daar aanzitten?" "Deze Man ontvangt zondaars en eet met hen." "Zeker, zij zijn de heilige apostelen van de Heere, maar toch zondaars." "Misschien kwam hun geloof op die tijd niet verder dan de kennis van Zijn Persoon en de kennis dat Hij de woorden van het eeuwige leven had,

die Hij uit Zijns Vaders boezem had voortgebracht. En nu geeft Hij nog dieper dan ooit tevoren de woorden van het eeuwige leven. 'Dit is Mijn lichaam, dat voor u gebroken is; dit is Mijn vergoten bloed'."

"O, dat we een les mogen leren uit wat God is, een rechtvaardig en heilig God, en wat wij zijn, als schuldige zondaren, die verdienen voor eeuwig te worden weggeworpen, overdekt met schande en onder Gods vloek. En wat een les het is om te weten van Gods oneindige liefde en van de vrije liefde van de Zoon. 'Want alzo lief heeft God de wereld gehad dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft.' 'Niemand heeft groter liefde dan die zijn leven geeft voor zijn vrienden.' 'Ik leg Mijn leven af.' In deze dood werd Zijn ziel verbrijzeld; in deze dood was het breken van Zijn lichaam en het vergieten van Zijn bloed." In een toespraak aan de tafel sprak hij de avondmaalgasten als volgt aan: "Gebroken voor u, zondaar; voor u. En waarom?" "En daarom is Hij de Middelaar des Nieuwen Testaments, opdat de dood daartussen gekomen zijnde tot verzoening der overtredingen die onder het eerste Testament waren." "Het is voor overtreders, voor overtreders, want geheel Jeruzalem en het gehele volk waren overtreders. Het was voor overtreders, voor Johannes die op de borst van Jezus leunde, maar ook voor Petrus dat deze dingen werden geopenbaard. Het was voor allen die alles verlaten hadden en Jezus waren gevolgd. Voor overtreders, maar dan zulke overtreders, die de woorden van Jezus hadden ontvangen en bekend hadden dat Hij uit God was en geloofden dat Hij Hem gezonden had."

Laag daalde Duncan af, als hij aan de Dis des Verbonds sprak. Geen kenmerken van genade bracht hij doorgaans naar voren, maar hij bepaalde zijn gehoor steeds bij de schrikkelijkheid van de zonde en de oneindige zondaarsliefde van Jehovah. Was het Avondmaal geen liefdemaaltijd voor overtreders, die gewassen waren door het bloed des Lams, voor vijanden die verwonderd waren vanwege de grote genade die hen ten deel gevallen was?

"Dit is Mijn lichaam", het lichaam dat de Zoon van God met Zijn eigen Goddelijk Persoon heeft aangenomen. "Dit is Mijn lichaam, dit is Mijn bloed", het lichaam en bloed van een waarachtig mens, hoewel geen gewoon mens, maar de waarachtige en werkelijke Zoon des mensen, de tweede Adam, de eigen, eniggeboren Zoon van God, Die de menselijke natuur met Zijn Godheid heeft verenigd, om nooit meer ontbonden te worden. Het is Zijn verbroken lichaam, Zijn vergoten bloed. Zijn menswording op zich deed geen kracht tot onze zaligheid, deze strekte tot Zijn verlossende dood. Hij had macht om Zijn leven af te leggen en om het weer te nemen, dit alles tot onze zaligheid. Zijn lichaam verbroken en Zijn bloed vergoten! O, laten wij vaak in de plaats van Maria staan, bij de boodschap van de engel; laten wij vaak in Gethsémané vertoeven, waar Hij de beker nam en op Golgótha, waar Hij deze gedronken heeft."

"Daar is Hij, 'gebroken voor u.' De dood als een plaatsvervangende dood, de dood van de Hogepriester voor u, aan wie de apostel van onze belijdenis Hem heeft bekend gemaakt. Plaatsvervangend en dat 'voor u.' Wij moesten sterven; wij moesten die vreselijke dood sterven, die de bezoldiging der zonde is, die vreselijke dood, in een eeuwige uitsluiting van alles wat in Gods gunst en tegenwoordigheid is, bestaande in Gods volle en uitgestorte toom, die voor eeuwig op het schepsel wordt uitgegoten." Hier naderde Duncan een onpeilbare diepte; een afgrond van eeuwig afgrijzen, van eeuwigdurende gramschap van een rechtvaardig en heilig God. Maar nu het onpeilbare wonder dat Christus deze afgrond vrijwillig is ingegaan om Zijn kinderen daaruit te verlossen. Een onmeetbaar wonder: "Gebroken voor u." "Ziet naar Gethsémané en Golgótha, naar de Heilige en Rechtvaardige, Die zonde gemaakt is voor zondaren, naar de Gezegende, Die een vloek geworden is voor vloekwaardigen. Het is zoet om de beker der verlossing op te nemen, maar deze heeft bittere

bestanddelen. 'Zij zullen zien in Welken zij gestoken hebben en zij zullen rouwklagen en in bitterheid zijn.' Zo is Christus, ons Paaslam, voor ons geheiligd en het paasoffer moet met bittere kruiden gegeten worden. Het Paaslam is zoet voedsel, maar het wordt gegeten met bittere kruiden. Hij is zoet, maar de zonde is bitter."

Was het geen bittere drank die Hij moest drinken? "Wij konden zulk een liefde niet vooruit betalen en wij zullen dat nooit kunnen doen. Daarom is het enige offer dat wij aan deze tafel kunnen brengen dat van dankzegging. 'Wat zal ik de Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen? Ik zal de beker der verlossing opnemen.' Nu, avondmaalgangers, u bent niet meer van uzelf; u bent gekocht met een prijs. O, toen u uw eigen meester en meesteres was, ellendige slaven van uzelf, van de Satan, van de wereld. Maar nu, 'Gij zijt uzelf niet meer, want gij zijt met een prijs gekocht: daarom verheerlijk God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.'"

Het waren onvergetelijke uren voor velen in de St. Luke kerk, uren dat Gods nabijheid bijzonder werd ervaren. Het ging in woord en sacrament om de heerlijkheid van Christus, om de schoonheid van de Middelaar. Duncan sprak eens over Joh. 17:24, "Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt, opdat zij Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen." Op de hem eigen wijze sprak hij o.a.: "O, wat weet ik bitter weinig over Jezus Christus, bitter weinig; maar hiermede som ik al de zaligmakende schoonheid op, die bestaat in het bij Hem te mogen verkeren en Zijn heerlijkheid te aanschouwen."

"En zo zien wij dat, hoewel het leven van aanschouwen in de verheerlijkten verschilt van het leven des geloofs in de gerechtvaardigden, hun beginsel gelijk is, namelijk van het aanschouwen van de heerlijkheid door het geloof hier en in de hemel en dan te mogen zeggen dat de helft, het duizendste gedeelte, ons niet is aangezegd. Dit is een ding, waarin de genade en heerlijkheid samenstemmen: het zien van Christus. O, wat een voorwerp is hier voor het geloof om op te zien. Zijn schoonheid zoals die in het getuigenis van de Schrift geopenbaard is! Maar wat een voorrecht is het, wanneer wij met ongedekte aangezichten mogen zien, want de apostel spreekt hier over het voorrecht van geloof, maar dan zal het zijn in de onmiddellijke tegenwoordigheid van Christus! En als het gezicht van Christus hier zo'n verandering schenkt, wat zal het gezicht van Christus daar dan zijn en dat door de eeuwen der eeuwigheid!"

"De doden zullen leven"; het graf zal hen voortbrengen. Jezus zal Zijn volk openlijk erkennen en belijden; Hij zal hen aan Zijn rechterhand zetten. "Komt in, gij gezegenden Mijns Vaders, beërf het Koninkrijk dat u bereid is van voor de grondlegging der wereld." "Komt in." "Ziet Ik en de kinderen, die Gij Mij gegeven hebt." Zo zal Hij hen inleiden en zo zullen zij ingaan in des Konings paleis en daar voor eeuwig blijven. De Heere God en het Lam zullen daar het licht zijn en de dagen van treuring zullen wegvlieden. "En zo zullen wij voor altijd bij de Heere zijn."

Wij, die zo diep gezondigd hebben, wij die zo zwak zijn, die zo onbekwaam zijn om de weg, die naar het Sion hierboven voert, te betreden; toch zal het gebed verhoord worden: "Bewaart hen van de boze; heilig ze in Uw waarheid, opdat ook vervuld mag worden: 'Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, opdat zij Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen'."

De avondmaalsdiensten in de St. Luke kerk hadden een bijzondere heerlijkheid. Het was alsof de heerlijkheid van Gods majesteit van de hemel in de inzettingen afdaalde. Moody Stuart maakte ook veel werk van de voorbereiding. Hij riep op tot een ernstig zelfonderzoek, waarin hij zelf voorging. Zijn huisgezin getuigde van zijn ernstige smeekbeden, zijn belijdenis van zonde en ongewone afbedding van de Goddelijke zegen.

Ook de huiselijke gesprekken met de predikanten, die naar Schotse gewoonte kwamen om te assisteren, waren profijtelijk en legden beslag op het hele gezin. Als William Burns en Robert MacCheyne naar de New Town kwamen om bij de bediening van het Avondmaal te helpen, leek het wel of Moody engelen herbergde. De reuk van Christus, die van deze jonge predikanten uitging, verspreidde een liefelijke geur. De eigenlijke bediening in het kerkgebouw was plechtig en indrukwekkend. Een diepe stilte overheerste de gemeente, wanneer de leraars soms de ouderlingen volgden, die de tekenen van brood en wijn aan de aanzittende gasten uitdeelden.

In deze hemelse sfeer verkeerde John Duncan. Hoe kon hij hier nog twijfelen aan zijn staat voor de eeuwigheid, wanneer hij de hemelse zalving rondom hem waarnam? Of toetste hij zich aan een MacCheyne en een Burns, die in zijn ogen meer van het beeld van Christus vertoonden? Nu wist Duncan dat hij de bestendige wandel van het geloof, die bij deze mannen opviel, miste. Zijn verstrooidheid en ongeordende levensgang hadden geen goede invloed op zijn geestelijk leven. Maar als het Avondmaal naderde, was het alsof hij weer tot zichzelf kwam. Dan vroeg hij zich af waar hij zoal mee bezig geweest was. Dan beschuldigde hij zich voor zijn oppervlakkigheid en onachtzaamheid in de dingen van Gods Koninkrijk. De prediking van Moody Stuart, die zich kenmerkte door eenvoud en gepastheid, was voor hem vaak als water op zijn dorstige ziel. Dan zag hij hoe zijn vriend vaak aan het eind van de avondmaaltijd vervuld werd met heilige vreugde. Geen wonder dat deze eens tegen een broeder opmerkte dat hij met David had kunnen instemmen, toen hij voor de ark huppelde. Dit sloeg dan over naar Duncan, die ook deelde in de verheuging in de God van zijn heil. Vaak in de diepste nood, in de grootste verlatenheid, als er voor zijn eigen gewaarwording "geen rund in de stal was" kwam de Heere over en werd in zijn ziel troostrijk verzegeld, wat de profeet Habakuk in geloofszekerheid neerschreef: "Zo zal ik nochtans in de Heere van vreugde opspringen, ik zal mij verheugen in de God mijns heils." Als de gevoelige tegenwoordigheid van Gods Geest zijn ziel doorstroomde, dan kon hij wel geloven, maar zijn grootste moeite was om bij het wandelen in duisternis en dodigheid zijn anker toch in geloofsvertrouwen te werpen op de naakte beloften van Gods Woord.

De avondmaaltijden in de St. Luke waren als oasen in de woestijn. Zo ervoer "Rabbi" Duncan het ook. Jarenlang woonde hij de diensten bij en bediende hij vaak de tafels. De laatste keer was dat op 11 juli 1869, een jaar voor zijn sterven. Het was een feestmaaltijd voor hem, een voorsmaak van het avondmaal hierboven. Hij getuigde hiervan: "Gisteren had ik een aangename gestalte onder deze instelling, een aroma van het veld van het evangelie. Ik kon mijn aandacht nergens anders op richten dan op de geur van een aangenaam veld." Het waren onvergetelijke uren, die hij in de St. Luke kerk doorbracht.

Op velen maakten zijn preken en toespraken een onvergetelijke indruk. In het begin waren zij meer doorspekt van diepzinnige uitwijdingen maar later kenmerkten zij zich door een kinderlijke eenvoud. Dan daalde de "Rabbi" kinderlijk af en toonde hij een hart vol liefde en tederheid. Het was alsof een hemelse kool zijn ziel aanroerde als hij sprak. Dan volgde hij de gouden draad van Gods verlossend werk, dan doorwandelde hij de Schriften, om te getuigen dat Christus moest sterven en ten derde dage opstaan. Brandende harten, vol van liefde, dronken zijn woorden in. En als hij zijn gloedvolle, bewogen toespraken aan de liefdetafel van Gods kinderen beëindigde, was het vaak met deze woorden: "Gij zijt duur gekocht; zo verheerlijk dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn." Gekocht door bloed, om Gode offeranden van

dankzegging op te offeren, vanuit een verbroken hart. Een hart verbroken door de liefde van Christus. Zo'n hart had Duncan en velen die in de St. Luke kerk samenkwamen.



## 9. Prediker van "de volle raad Gods"

Het preken betekende voor Duncan een gewichtig en een zwaar werk. Dit lag niet aan zijn grote gaven om het Woord van God te verklaren en te verkondigen. Maar het preken viel hem zo zwaar, omdat zijn gaven van hart en hoofd vaak op gespannen voet stonden met zijn gevoelsleven. Hierbij komt dat hij een diep besef had dat hij op heilige grond stond; hij voelde zich verantwoording schuldig aan een heilig God, Die de zielen van zijn hand zou eisen indien hij niet eerlijk met hen handelde. Zijn preken werden meest in de diepte geboren, vooral als hij voor zijn bewustzijn geen licht had in de tekst waarover hij zou spreken. Duncan was geen man van orde, die op gezette tijden zijn preken voorbereidde. Zijn grote parate kennis en vaardigheid in de uitleg van Gods Woord waren hem wel tot steun, maar wat moest hij beginnen als zijn ziel in duisternis was?

Zo was hij op een zaterdag overmeesterd door gevoelens van neerslachtigheid. De volgende zondag moest hij voorgaan, maar hij had al op zaterdagavond aan een collega predikant te kennen gegeven dat hij onmogelijk de preekstoel op kon gaan. De volgende dag stond hij laat op en tegen de tijd dat men aanstalten maakte om naar de kerk te gaan, vroeg hij om een concordantie. Tot zijn collega sprak hij: "Vertrek maar vast, ga maar vast, ik zal wel achter je aan komen." Deze liet hem niet in de steek en zo gingen zij samen naar de dienst. "Ik voel mij net als een sociniaan, ik kan niets vasthouden", zo voegde een radeloze Duncan hem toe. En even verderop: "Maar denk nu niet dat ik een ketter ben, ik ben geen ketter; ik geloof alles over de Persoon, maar ik kan vandaag niet preken, jij moet het voor mij doen."

Zijn collega raakte niet in paniek, want hij kende de "Rabbi" wel een beetje. Het was knagende twijfel die hem parten speelde. Hij voelde zich een sociniaan, omdat het net zo duister in zijn gemoed was als voor zijn bekering. Maar zijn geloof in de Godheid van de Persoon van Christus bleef rotsvast en onbewogen. Zijn kinderlijk gevoelsleven betekende een rem voor hem, die hem steeds deed steigeren. Maar meestal, als hij de trap van de kansel opging, ging de rem vanzelf los en dan was het de vrijmoedige geest die hem opnieuw ondersteunde. Dan sprak hij woorden van troost tot bekommerde zielen, die zo gekweld worden door boeien van twijfel en ongeloof. Op deze zondagmorgen ging zijn vriend hem eerst voor om de dienst te beginnen en toen volgde de beschroomde professor.

Wat preekte hij een wonderlijke preek over Psalm 127:3: "Zie, de kinderen zijn een erfdeel des Heeren." Bij die gelegenheid doopte hij enkele kinderen. In zijn preek stond hij stil bij de bloedrelaties vanaf de instelling van het huwelijk in het paradijs. Wat de kinderen zouden geweest zijn, als er geen val gekomen was. Hierna stond hij uitvoerig stil bij het erfdeel van de kinderen onder de bediening van het Genadeverbond. Het viel hem niet mee om zich aan de tijd te houden, want hij had stof genoeg!

Duncan wist goed wie hij zelf als voorganger was en tot wie zijn woord uitging. Vele malen moest hij voor, op en onder de preekstoel de korte maar ware les leren, die de Zaligmaker Zijn discipelen gaf te overdenken: "Zonder Mij kunt gij niets doen." Een les die hem bepaalde bij de realiteit van de val van de mens en zijn onbekwaamheid tot enig goed. Zijn preken werden ze met kracht uitgesproken, vanuit een diep besef van eigen onvermogen en afhankelijkheid van de bediening van Gods Geest. Hij wist ook wat zijn gehoor was. De verzuchting van de profeet van de oude dag was vaak in zijn hart en op zijn lippen: "Kunnen deze beenderen leven (Eng. vert.)?" "Indien het hart van een mens gelijk was aan een Hollandse bloembol die, hoewel overdekt met een dode schil, in water gelegd laat zien dat het leven in de kern zit; zo is in het vleselijk hart, dat met een korst des doods is overdekt toch in het binnenste een

levenskiem, zodat het in het water des levens geplaatst zo genadig zou kunnen groeien; maar het hart is zo dood dat al het water van de wereld niet in staat is om het te doen groeien. En als goede grond, water en zonlicht een dode plant niet kunnen doen groeien, zo kunnen Bijbels, goede kerken en predikanten de geestelijke dood niet genezen. Is het dan hopeloos? Nee, want 'God maakt de doden levend'."

Twee werkelijkheden hield Duncan altijd voor ogen en van beide had hij een diep besef: de doodsstaat van de mens en de almacht van de God des hemels om zondaren levend te maken. Beide zaken benadrukte hij in de prediking en nooit wilde hij het evenwicht hiervan verstoren. Het ging hem om de verheerlijking van de Goddelijke deugden, om de eer van Jehovah in Zijn soevereiniteit, maar ook om de oneindige ruimte in het hart van een Drieënig God om verloren zielen op te wekken uit het graf van zonde en schuld. De onmogelijkheid aan de kant van de mens, tot afsnijding van alle menselijke prestaties en remonstrantse neigingen en de mogelijkheid vanuit een verlossend God door het verzoenende werk van Christus, waren de onderwerpen die hij op het hart van zijn hoorders zocht te drukken.

Hoe moest volgens Duncan gepreekt worden? Aan welke voorwaarden diende de evangelieverkondiging te voldoen? Over deze vragen hield hij een lezing ten behoeve van de Algemene Vergadering van de pas gestichte Free Church. Deze korte toespraak werd opgenomen in een rapport, samengesteld door een kerkelijke commissie die moest rapporteren over de toestand van de godsdienst in het land.

Het rapport, dat door Moody Stuart van een inleidend woord werd voorzien en verschillende bijdragen van predikanten bevatte, verscheen in juni 1844. De commissie vond het jammer dat de lezing van Duncan zo kort was en onvolkomenheden bevatte, maar achtte het toch nuttig om die op te nemen. Duncan hield zijn gehoor voor dat, wanneer het in de prediking gaat om "bekering van zondaren en de opbouw van de heiligen", het van groot belang is om een helder inzicht te hebben in wat de bekering van een zondaar precies inhoudt. Vooral in het licht van de vele dwalingen, zowel in de leer als in de praktijk, is het nodig om niet alleen "een ernstige begeerte naar de zaligheid van zielen" te vertonen, maar om ook te benadrukken wat "het rechte en Schriftuurlijke verstaan inhoudt van wat zij beogen wanneer zij de bekering van de zondaar begeren en verwachten".

"De bekering is niet slechts te verstaan als een zich keren van de ene zaak naar de andere zaak, maar als de bekering van een absoluut verloren zondaar tot de God van vrije en soevereine genade."

Duncan was beducht voor de invloed van het arminianisme, dat tekort doet aan de algehele soevereiniteit van de Goddelijke genade. Hij geloofde niet dat het arminianisme in zijn eigen kerk wortel schoot, maar hij waarschuwde voor het oppervlakkig calvinisme, dat zich kenmerkt door een subtiele verdunning van de klassieke genadeleer onder het mom van "evangelie". Het waren niet direct remonstrantse dwalingen, die de kerk bedreigden, maar een geest, die de scherpe kanten zocht af te vijlen van de leer van de menselijke onmacht en eenzijdige en onweerstandelijke werking van Gods Geest in de bekering van de verloren zondaar.

Juist het afzwakken van de kracht van het evangelie van vrije genade moest op den duur wel leiden tot "verdraaiing van het evangelie". Doelde Duncan op buitenlandse invloeden, met name vanuit Engeland en Duitsland, of had hij het oog op het gematigde calvinisme, dat sommige medebroeders in de Free Church propageerden? Wilde hij op deze wijze de leer van de Goddelijke soevereiniteit, zoals deze door de Belijdenis van Westminster is verwoord, extra benadrukken tegenover hen die een gematigd

calvinisme voorstonden, dat dicht in de buurt kwam van de algemene verzoening en vermeende goede vermogens in de mens?

Ten diepste moest het in de Woordbediening toch gaan om de eer van God. "Wanneer Zijn dienstknechten de zondaars aanmanen tot bekering, behoren het karakter en de eisen van Jehovah als de grond hiervoor te worden gelegd. Dit was de basis van alle openbaring: Jehovah, Hij is God. Dit was niet alleen de leer van het Oude Testament, maar deze wordt ook in het Nieuwe Testament geleerd en uitgelegd, waar Hij wordt voorgesteld als 'werkende alle dingen naar de raad van Zijn eigen wil'."

Dan somt Duncan op, waaraan in de prediking in het bijzonder aandacht moet worden geschonken. Het is in de eerste plaats aan de "leer van de val van de mens, zijn totale val, niet alleen van deugd en gerechtigheid, maar zijn totale vervreemding van Jehovah en bijgevolg het verlies van alle geestelijk goed; zijn algehele scheiding van Jehovah God, waaruit de gevolgtrekking moet worden gemaakt dat de val een algeheel verderf is. Dit behoort met kracht te worden benadrukt". Dan de leer van de Drieëenheid, "in betrekking tot de openbaring van Gods eer in de zaligheid van zondaren". De prediking is toch de prediking van het evangelie van de Drieënige God. Hierbij gaat het vooral om de leer van de Persoon van Christus, "welke heerlijkheid en uitnemendheid verschafft aan het werk van Christus". Dus niet "de zaligheid op zichzelf, maar de heerlijke Zaligmaker Zelf en dat niet alleen ten behoeve van de zaligheid van schuldige zondaren, maar als tentoonspreiding van het Goddelijk karakter". Was het niet "de liefde van Jehovah", die de weg opende tot verlossing van de gevallen mens? En "niemand anders dan een Zaligmaker, als een Zaligmaker voor een totale zondaar, dood door de misdaden en de zonden, kon dit helen". Christus heeft niet alleen de zaligheid verworven, maar Hij is ook "de Levendmaker, niet alleen de Bewerker van het geloof, maar ook de Volmaker en Voleinder van het geloof".

Duncan wil zo benadrukken dat alles Gods werk is, zowel de verwerving als de toepassing van het heil. Dit doet niets af van de verantwoordelijkheid van de mens. De bekering is niet alleen Gods gave maar ook Zijn eis. Juist het besef van eigen onbekwaamheid en onmogelijkheid om zichzelf te verlossen, moet de zondaar uitdrijven naar de God van volkomen zaligheid, Die gewillig is om hem genade te bewijzen op grond van de verdiensten van de Middelaar.

Voorop staat de eis: "Men moet een mens niet zeggen dat hij tot Christus mag komen maar dat hij moet komen. Sommigen willen inderdaad dat de mens alles moet doen, hoewel hij niets kan doen en anderen willen dat hij niets doet, omdat alles voor hem gedaan is." Moeten komen houdt echter niet in dat de mens kan komen; dit maakt in de ogen van de "Rabbi" een wezenlijk verschil uit. Dan "wordt het schepsel verhoogd en God van Zijn eer beroofd". Maar als alleen de onmacht benadrukt wordt en niet de plicht om zich te bekeren, dan lijkt het alsof de mens niet verantwoordelijk is voor zijn opstand tegen God.

Hoe moet er dan gepreekt worden? "...Dat de zondaars niet kunnen komen en dat zij moeten komen. Dan wordt Gods eer gehandhaafd en de zondaar de mond gestopt." Zo wordt hij als het ware klem gezet, opdat hij alle werken en eigen kracht laat varen.

Om te wanhopen aan alles buiten Christus. "Dit is de stem van het evangelie om de mens op te sluiten tot op het geloof." Dan leeft hij in "dat hij moet en niet kan; zo wordt hij opgesloten tot op het geloof en dan wordt hij opgesloten tot in het geloof. Jehovah is God en de zondaar wordt gewillig gemaakt om door Hem verlost te worden, in Zijn eigen weg, als de Soevereine in Zijn genade".

"Velen vinden deze leer hard en streng en hebben er weinig sympathie voor. Dit komt omdat zij Gods soevereiniteit los zien van Zijn genade. Zij spreken van de soevereine

God, maar waarom niet van de soevereiniteit van de genade?" Het struikelblok voor de godsdienstige mens is dat hij niet wil bukken voor de soevereine God. Duncan vond het echter een troost om te erkennen dat zowel God als Zijn genade soeverein zijn, "want hoewel hij een zondaar was, een absolute zondaar, heeft Jehovah gezegd: 'Ik zal Mij ontfermen Wien Ik Mij ontferm.' Deze leer werpt alle menselijke prestaties weg. 'Zij komt tot een verloren mens, als de voornaamste der zondaren en maakt hem geheel afhankelijk van Gods wil.' Hier wordt ruimte geopend, maar dan alleen aan Gods kant. Dit maakt de zondaar geheel afhankelijk van een God van genade. Zo ziet hij dat 'de Zoon levend maakt Die Hij wil en dit wekt hem op uit het stof, omdat de Zoon, van Wiens wil Zijn heil afhangt, Dezelfde is als Jezus Christus, Die in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken'."

Zo alleen wordt God verheerlijkt in Zijn deugden en volmaaktheden. En dat in een weg "dat de mensen hun eigen ledigheid mogen gevoelen, opdat zij de algenoegzaamheid van Christus en Zijn smekend hart tegenover zondaren mogen gewaar worden". Over de manier van preken, waaraan anderen aandacht hadden besteed, wilde hij verder niet uitweiden. Wel was hij er van verzekerd dat alle sprekers voor ogen hadden dat het "niet door kracht noch door geweld maar door Gods Geest moest geschieden." De prediking op zichzelf doet geen kracht zonder de werking van Gods Geest. Zowel in de Woordbediening als in de toepassing van het heil, gaat het volgens hem om de eer van Jehovah, "de Ik zal zijn Die Ik zijn zal". "En het welbehagen des Heeren zal door Zijn hand gelukkig voortgaan."

"Rabbi" Duncan waarschuwde zijn broeders voor eenzijdigheid en onevenwichtigheid in de prediking. Zo vond hij het in strijd met Gods Woord om alleen maar te hameren op de beloften en de "eisen van de Bijbel te verwaarlozen". "Waarom maakt u een boek dat alleen uit een verzameling van beloften bestaat?" Een overdreven nadruk op de beloften bevordert volgens hem een oppervlakkige godsdienst. Niet voor niets drong hij veel aan op de eis van bekering. Vaak herhaalde hij de woorden: "Tenzij dat gij u bekeert, gij zult vergaan." "Indien er een algemene verzoening zou zijn," zo zei hij, "zou er sprake zijn van een algemene bekering."

Maar hoe stond hij dan tegenover het welmenend aanbod van genade? Was hij niet van mening dat eerst aan de eis van bekering moet worden voldaan, alvorens de zondaar bij de nodiging tot het heil betrokken kan zijn?

Duncan stond in de lijn van de Schotse schrijvers, die een algemeen aanbod van genade leren en hij wilde niets weten van enige omheining of beperking van de weg tot het heil in Christus. Maar wel was hij beducht voor eenzijdigheid. Zo vond hij dat zijn vriend William Burns op het punt van het genade-aanbod te ver doervloeiende. Hij drukte hem op het hart om niet alleen de aanbieding van het evangelie in zijn prediking naar voren te brengen, maar ook breedvoerig stil te staan bij Gods soevereiniteit, want zo zei hij tot hem: "De verkiezing weg te laten is de sluitsteen van de ark weg te nemen." Hij was bang voor uitersten. Niets mocht tekort gedaan worden aan de volle raad van God. God is soeverein in Zijn handelen met de mens, hoewel de zondaar verantwoordelijk is voor zijn eigen daden. Zijn onmacht ten goede is geen verontschuldiging voor zijn onbekeerde staat maar zijn schuld!

De stelligheid van zijn opvattingen over de leer van genade, vooral in het begin van zijn loopbaan als predikant en hoogleraar, betekende volgens Moody Stuart niet dat zijn prediking zonder troost en pastorale bewogenheid was. De preken die van hem bewaard zijn gebleven, vertonen geen star dogmatisch systeem, maar laten op onbevengene wijze de tonen van het evangelie, zowel in de eisen als in de beloften, weerklinken. Voor zichzelf was hij enghartiger dan voor een ander. Wanneer het over

kenmerken van genade ging, legde hij zichzelf onnodig lasten op. Wellicht dat hij in het begin deze enghartigheid ook in zijn preken liet weerklinken, maar als wij Moody Stuart mogen geloven, was hij in latere jaren ruimer in zijn gedachten over de kenmerken van een kind van God en nog vrijer in de aanbidding van het heil.

Na een toespraak over de kenmerken van de wedergeboorte, sprak hij met een glimlach op zijn gezicht tot een collega-predikant: "Een mens kan alle kenmerken die u ons gegeven hebt missen en toch een ware gelovige zijn." Door deze bril bezag hij ook de geschriften van de puriteinse leraar Thomas Shepard, "een strenge zifter van oprechtheid", die het nabijkomende werk van Gods Geest zo zocht te separeren van de zaligmakende bekering: "Shepards boeken zijn goede boeken om de vis bijeen te brengen (Matth. 13:47, 48), maar let er wel op dat je de vis eerst moet vangen voordat ze in manden gaat. Shepard is goed, maar ik wenste wel dat ik één van zijn hypocrieten was." Hoe kan een huichelaar vaak meer ijver en bedekte godsvrucht vertonen, terwijl Gods kinderen vaak zo onvruchtbaar zijn. Duncan vond het niet nodig om als keurmeester van Gods verborgen werk op te treden, omdat hij bang was dat hij met het onkruid ook de tarwe uitrukke.

Behalve de eis van bekering, die hij echter niet op een wettische manier inkleedde, benadrukte Duncan ook de welmenende nodiging. "Die het hoort, zegge: Kom!" was een tekst die vaak over zijn lippen kwam. Hier kwam geen enkele voorwaarde van de kant van de mens aan te pas. Wat God van hem eist, wil Hij ook schenken. De genade is vrij maar ook het aanbod van genade is vrij. Zo verwierp hij dan ook de stelling van de hypercalvinisten dat alleen de gevoelige zondaren aanspraak mogen maken op het evangelie. Al was het overtuigende werk van Gods Geest in zijn ogen noodzakelijk, daarom was dit nog geen voorwaarde om tot Christus te komen. "Indien alleen overtuigde zondaren de volmacht hebben om Christus te omhelzen, dan moet ik, eer ik gevormd ben om Hem te omhelzen, eerst ervan overtuigd zijn dat ik een overtuigd zondaar ben. Maar de Heilige Geest is de enige bron van de onfeilbare overtuiging. Hij wordt nergens beloofd om van de overtuiging te overtuigen maar Hij wordt slechts beloofd om van zonde te overtuigen. Het is waar dat de overtuigde zondaar het enige bekwame voorwerp is voor het zaligmakend geloof, maar het is geen overtuigd zondaar die ik oproep om tot Christus te komen." Het adres van het evangelie is niet gericht aan overtuigde maar aan gevallen zondaren. En juist de overtuigde zondaar, die zichzelf waarneemt in zijn schuld en zonde, luistert naar de boodschap van genade, die juist tot zo'n walgelijk schepsel, als dat hij is, komt.

Het ging Duncan in zijn preken om de balans van de volle raad van God en niet om een sluitend en gedwongen systeem van leerstukken.

Een puntenverdeling komen wij in zijn preken niet tegen, noch een veelheid van citaten van theologen. In alles was zijn verkondiging Bijbels onderbouwd. Niet dat een logische opbouw gemist wordt en zijn uitspraken een onsamenhangend geheel vormen. Hij houdt zich doorgaans nauwgezet aan de tekst, die hij ontvouwt en naar verschillende gezichtspunten herhaalt. Zijn preken ademen een warme toon, die steeds contact zoekt met de hoorders. Hij brengt hen in aanraking met de God van alle genade en met Zijn openbaring. Hij stelt de mens tegenover Zijn majesteit en heerlijkheid, waardoor er niets anders overblijft dan een nietig menskind. Hij schildert de diepte van zijn val en de uitnemende grootheid van de genade in de Zoon van Gods eeuwig welbehagen.

Vooraf het werk van Christus als Plaatsbekleder voor de Zijnen staat in het middelpunt; Christus in Zijn heerlijke eigenschappen, staten en ambten. Hoe spreekt steeds weer zijn verwondering vanwege de onbegrepen goedheid van Hem tegenover

een slecht mens. Hoe trilde zijn stem als hij sprak van Zijn dierbaar bloed en verdiensten. Wat was hij bewogen als hij het hart van een genadig God verklaarde.

Het zoeken naar het Bijbelse evenwicht in de verkondiging van zonde en genade stond bij Duncan wel onder spanning. Wellicht dat dit ook te maken had met zijn wat achtergebleven gevoelsleven, dat voedsel gaf aan onzekerheden. Weliswaar gaf hij vanwege zijn grote begaafdheid en diepe denkkraft uiting aan een grote stelligheid van opvattingen, maar zijn innerlijk leven was hiermede niet altijd in overeenstemming. In het zoeken naar de juiste balans van de Godsopenbaring verlegde hij in de loop van de jaren wel eens accenten. In het begin, toen hij in de Milton-kerk van Glasgow stond, was hij, volgens zijn eigen zeggen, "een erg populair predikant totdat ik over het werk van de Heilige Geest begon te preken. Toen begon mijn gehoor 'dun' te worden."

Dit was voor hem een bewijs van de aversie van de godsdienstige mens tegen het werk van God in de ziel. Maar toen in een latere periode in de classis, waartoe hij behoorde, werd voorgesteld om de predikanten op het hart te drukken meer aandacht te schenken aan het werk van de Geest, zei hij tegen Moody Stuart: "ik twijfel aan de wijsheid van het voorstel. Ik denk dat er nooit een uitgebreid ontwaken is voortgebracht door de prediking van het werk van de Geest, maar meer door het geweten te doen ontwaken en Christus voor te stellen. De beste prediking is: Geloof in de Heere Jezus en houd de Tien Geboden." Dit spanningsveld is hem zijn verdere leven bijgebleven.

Op een keer gaf hij aan dat in de prediking zowel de heilswaarheden als de bevinding hiervan aan de orde moeten komen, zonder dat de ene kant de andere gaat overheersen. Om dit te illustreren haalde hij aan wat hij bij een bevestigingspreek hoorde: "Sommigen preken alleen maar de 'leer'; dit geeft het volk alleen maar 'hoofd' en dit is een monster. Sommigen preken alleen 'bevinding'; dit geeft het volk alleen maar 'hart', wat ook een monster is. En anderen preken alleen de 'praktijk', dit geeft het volk alleen maar 'handen en voeten'; dit is ook een monster. Maar preekt u leer, bevinding en praktijk en zo zult u door Gods zegen 'hoofd', 'hart', en 'handen en voeten' hebben, een volmaakt mens in Christus Jezus."

In tegenstelling tot anderen verviel hij niet in deze eenzijdigheid. Hij vond het preken over objectieve heilswaarheden alleen, zonder de persoonlijke toepassing hiervan, oppervlakkig. Maar de beschrijving van het werk van de Heilige Geest in de bekering moest wel Schriftgetrouw zijn en zeker niet worden overheerst door subjectieve kenmerken, die niet in het Woord gegrond zijn.

Hoe behandelt Duncan in zijn preken de heilsorde? Gaat het hem alleen om de heilsfeiten, om het werk van een Drieënig God ten behoeve van zondaren?

Zeker, het werk van Jehovah staat steeds centraal, maar dit wil niet zeggen dat hij geen aandacht geeft aan de manier waarop de Heere Zijn kinderen tot het verworven heil leidt. Wij zeiden reeds dat hij het nodig vond om de bekering voor te stellen, niet alleen in de eis maar ook in de wijze van werking door de Heilige Geest. Een uitgewerkte heilsorde komen wij in zijn nagelaten preken doorgaans niet tegen. Zij bevatten geen uitvoerige analyse van de kenmerken en bevindingen van Gods kinderen en een starre bekeringsweg, die als norm moet dienen. Niet de ervaring diende als norm, maar wat Gods Woord hiervan zegt is in zijn ogen de enige maat die de toets van de eeuwigheid kan doorstaan. En deze toets is steeds door de preken van Duncan verweven.

Er is een serie preken bewaard gebleven, waarin hij op een heldere wijze de "weg van bekering" uiteenzet. Het zijn vijf preken, die hij in het najaar van 1857 op woensdagavond in de vorm van een Bijbellezing in de St. Luke gehouden heeft. Zijn tekstkeuze was Psalm 51:15, "En de zondaars zullen zich tot U bekeren."

Na een korte inleiding schildert hij de toestand van de onbekeerde zondaar. "U bent op de weg waarover het rechtvaardige gewicht van de toekomstige toom, die van de hemel is geopenbaard, u boven het hoofd hangt. U bent op de weg waarvan het einde de hel is." "Zondaar, u moet tot God terugkeren, u moet tot God wederkeren." "God zegt dat u een verloren schaap bent, dat u verloren bent en wanneer God voor u zorgt als Zijn verloren schaap, moet u tot Hem wederkeren. Indien God u verloren noemt, moet u uzelf als verloren beschouwen en als God Zijn Zoon gezonden heeft om te zoeken en zalig te maken dat verloren was en Hem als de weg heeft aangesteld, moet u Hem juist ontvangen en door Hem tot God terugkeren."

In ernstige bewoordingen bindt Duncan de noodzakelijkheid van de bekering op ieders gemoed. Er is geen andere weg om het eeuwige oordeel te ontgaan. "U moet bekeerd worden, u moet tot God terugkeren, u moet in Zijn gunst hersteld worden, u moet naar Zijn beeld vernieuwd worden..." "U bent in zonde geboren, voortgebracht in ongerechtigheid, maar elke dag dat u in uw zonde voortgaat, versterkt u des te meer deze vervreemding. Want als één zonde de natuur van de mens verwoestte, zo versterkt elke zonde zijn verdorvenheid. En hoe langer u in de zonde voortgaat, des te minder denkt u eraan om tot God weer te keren en bekeerd te worden." "Zondaar, u moet bekeerd worden en dat omdat God zoveel moeite heeft gedaan om een weg terug voor zondaren te openen. Hij heeft Zijn Zoon gezonden, opdat zondaars weer terug gebracht mochten worden; Hij heeft Zijn Geest gezonden, opdat zondaars weer terug gebracht mochten worden; Hij heeft Zijn wet gegeven, Hij heeft Zijn evangelie geschonken, opdat zondaars weer terug gebracht mochten worden."

De bekering is echter Gods werk. Er is kracht nodig om de zondaar terug te brengen, een hemelse kracht. "Want terwijl niets van de zondaar vereist wordt om te komen, is kracht nodig om de zondaar terug te brengen, 'het bad van de wedergeboorte en de vernieuwing van de Heilige Geest'." Nooit zal de zondaar uit zichzelf komen. De bekering is geen uitwerking van de menselijke wil, maar van het begin tot het eind Gods eigen werk. Dan staat Duncan stil bij de natuur van de bekering, zij het met enige schroom. Het gevaar is groot dat Gods gewone wijze van werking in de ziel van de mens te methodisch wordt omschreven: "wij zijn geneigd om de Geest van God aan die methode te binden..." Wanneer iemands bekeringsweg niet aan deze norm voldoet, zijn wij geneigd om de echtheid hiervan in twijfel te trekken. Een ander gevaar is volgens hem de neiging om de wijze van werking maar helemaal in het midden te laten, terwijl Gods Woord wel degelijk eisen stelt aan de ware bekering tot God.

Wat is Gods gewone handelwijze in de bekering?

Eerst noemt Duncan drie punten.

In de eerste plaats "is er de overtuiging. God vereist eenvoudig van u dat u terug keert, maar wilt u, kunt u terugkeren? Nee, u moet overtuigd worden." "God arresteert een mens, richt een rechtbank op in zijn geweten. God brengt de wet thuis, toont de billijkheid hiervan, laat zien dat het gebod goed is maar dat het verbreken hiervan verkeerd is. De kennis, beide van God en van de wet, wordt verondersteld tot de kennis van de zonde."

De kennis van de ellende door de wet van God is volgens Duncan nodig maar hij wil echter geen orde hiervoor aanhouden. De diepte van de overtuiging verschilt per

persoon, evenals de omstandigheden waaronder dit werk van God plaats heeft. De zondaar ziet dat hij onder de vloek der wet is, zoals het volk van Israël bij de berg Ebal, toen Mozes als de mond van God, uitsprak: "Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen. En al het volk zegge, Amen." "Wat een zaak voor een zondaar, wanneer God de vloek over hem uitspreekt en hij zelf moet zeggen, 'Amen!'"

Als tweede punt noemt Duncan de "verslagenheid". "Zij werden verslagen in het hart." "U kunt enige overtuiging van zonde hebben zonder tot God weer te keren." Daarom "ziet de zondaar zijn zonde, dat is overtuiging en hij voelt ze, dat is verslagenheid. De slang bijt en de beet wordt gevoeld. Hij probeert het giftige schepsel van zich af te schudden maar het kleeft hem aan. 'Ik ellendig mens, dat ik ben! wie zal mij verlossen?'" "De verslagenheid maakt de zonde ondragelijk."

Dan is er ten derde nog de "vernedering". "Ik bedoel hier niet de evangelische vernedering, de christelijke genade van nederigheid, maar het geval van de ziel, wanneer de zondaar bevindt dat hij zichzelf niet kan verlossen."

Deze drie zaken acht Duncan nodig als voorbereiding voor de evangelische bekering, maar zij zijn de bekering zelf niet.

"De zondaar is overtuigd, verslagen en vernederd onder een gevoel van eigen onmacht. Onder dit zware gewicht van zonde en ellende heeft hij zijn uiterste poging aangewend om zichzelf te verlossen en hij bevindt dat zijn uiterste poging in het geheel niets is. Hij heeft iemand nodig om hem te verlossen. Iemand moet tussen beide komen om hem van de zonde en toom te verlossen, of het is met hem gedaan."

De zondaar heeft eerst van de wet gehoord, maar nu hoort hij dat een Middelaar nodig is om zalig te worden. Het evangelie verkondigt hem de verlossing in Christus. "De wet heeft hij gevonden en nu heeft hij met het gehoor van het oor, van zijn medemens, van de apostelen en profeten, van een Zaligmaker gehoord. En dezelfde Geest, Die hem Zijn zonde en ellende heeft bekendgemaakt, onderwijst hem nu in de kennis van de Heere Jezus Christus."

De zondaar hoort nu van een mogelijkheid van zalig worden. "De Geest van God ondersteunt de ziel, weerhoudt de zondaar van in de wanhoop om te komen, door de overweging dat hij in handen is van een genadig God, een God bij Wie vergeving is en een overvloedige verlossing." De gedachte aan een God van rechtvaardigheid verschrikt hem en kan hij niet in overeenstemming brengen met Zijn barmhartigheid. Zo gaat hij tussen hoop en vrees voort. "Maar hier treedt de Middelaar van het Nieuwe Verbond in; Gods genade wordt gezien als in de vorm van een Verbond voorgesteld." "Gods barmhartigheid, genade, mededogen, zoals deze zijn in Zijn Goddelijke natuur, zijn oneindig, onbegrensd, een oneindige oceaan." Het is voor de zondaar echter niet genoeg dat Hij barmhartig is maar "Hij moet een genadige bedoeling hebben". "Ik zal genadig zijn wie Ik genadig ben." "Dit genadig voornemen wordt nu door hem beseft." Enkel genade kan hem verlossen en zonder Gods almachtige arm komt hij voor eeuwig om. "Hij ziet dat het Gods bedoeling en voornemen is om iedere wederkerende zondaar in Zijn gunst te ontvangen." En daarna ziet hij dat dit voornemen volvoerd is door de "Middelaar van het Nieuwe Verbond". Hier komt de Persoon van Christus de "God mens" naar voren. "O, indien de mensen meer in ernst waren, zouden zij vaker de vraag stellen, die de blindgeborene, wiens ogen geopend waren, aan Christus stelde, toen Hij hem vroeg: 'Geloof je in de Zoon van God?' 'Wie is Hij, Heere, dat ik in Hem geloven mag?'"

Dan verklaart Duncan de Christus der Schriften in Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid, in het aanbrennen van een volmaakte gerechtigheid en dan vervolgt



hij: "Wel, nu de zondaar overtuigd is dat hij zijn zonde niet kan wegnemen, ziet hij dat wat hij niet doen kon, 'hetgeen der wet onmogelijk was, dewijl zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijn Zoon zedende in gelijkheid des zondige vleses' gedaan. Hij ziet dat God genadig is, maar dat de genade niet uit God voortkomt door enige noodzakelijkheid van natuur. Hij ziet dat de genade soeverein moet zijn en dat God een Verbond der genade en barmhartigheid heeft." Zijn aandacht wordt zo gericht op de "God van het Verbond, de voorziening van het Verbond en de Middelaar van het Verbond".

Hoe wordt de zondaar in dat Verbond opgenomen? God vereist niets anders dan dat hij wederkeert. "U kunt niet zonder overtuiging, zonder verslagenheid in het hart, :zonder verootmoediging terug keren. U kunt niet zonder Christus terug keren en u kunt niet tot Christus komen in onwetendheid van Hem. Al deze zaken zijn nodig voor de bekering, maar God kan deze in een zeer korte tijd volbrengen, in minder tijd dan ik tijd heb om er over te spreken." "Als ik een landschap beschrijf voor een blinde, kost dit enige tijd. Ik moet deel voor deel met hem doornemen. Maar wanneer zijn ogen geopend zijn, zou hij dit landschap in één oogopslag zien. Zo is het met een zondaar, wanneer zijn ogen geopend worden. Hij kan dadelijk God, de wet, de zonde, zichzelf, de dood, de hel zien; hij zou ineens zijn zonde en de zaligheid, zichzelf en Christus kunnen zien."

Bij de één werkt de Heere langs de weg van de geleidelijkheid; een ander brengt Hij dadelijk aan de voeten van Christus.

Al kent Duncan aan de bekering een zekere orde toe, toch laat hij de Geest vrij om op onderscheiden manier in het hart te werken.

Nadat de "Rabbi" in enkele preken "de weg tot de bekering" heeft uiteengezet, handelt hij over de bekering zelf. Het is een wederkeer tot God door Christus. Het is het herstel van Gods beeld in de verloren mens. En dan vervolgt hij: "Wat ziet de zondaar wanneer hij tot Christus wederkeert? Hij ziet een verzoend God. Ik zeg niet, dat hij dadelijk ziet dat hij met God verzoend is, maar een verzoend God. Hij ziet een God, Die wacht opdat Hij ons genadig zij en verhoogd is om genade te bewijzen. Hij is een God, Die in Zijn wonderlijke wijsheid een weg ter ontkoming heeft uitgedacht en een plan ter zaligheid heeft verordend, waarin Zijn deugden, Zijn heiligheid, rechtvaardigheid, goedheid, waarheid en barmhartigheid elkaar eendrachtig ontmoeten in de vergeving van de grootste der zondaren."

Deze preken over de bekering tot God zijn niet alleen beschrijvend en verklarend. De bedoeling is om de realiteit van de bekering op het hart van iedere zondaar te drukken. Alle uitvluchten worden ontzenuwd: "...Zie op Hem alle gij einden der aarde..., want Ik ben God." "...O zegt, ik kan Hem niet zien." "Geloof u Zijn Woord? Hij zegt dat Hij een rechtvaardig God en een Heiland is, dat genade en waarheid elkaar hebben ontmoet en gerechtigheid en vrede elkaar hebben gekust." Wie is God buiten Christus? "Hij is dan een rechtvaardig God en geen Heiland. Als ik dan op Hem zou zien, zou ik een rechtvaardig God zien en geen Heiland. Als ik op Hem zou zien, zou ik geen aangezicht maar een toornig aangezicht zien; ik zou dan niet het licht van de kennis van de heerlijkheid van God in het aangezicht van Jezus Christus zien, want dat is buiten Christus niet te zien."

"Bent u een verbondsbreker? Bent u schuldig aan de schuld van Adams verbreking van het eerste verbond? Bent u schuldig aan de verbreking van uw doop- en persoonlijk verbond? ... Wel, dit is een nieuw Verbond dat met verbondsbrekers gemaakt is. Komt het u niet gepast voor?" In de weg van de bekering krijgt een zondaar deel aan de weldaden van het Verbond; dan wordt de belofte vervuld: "Ik zal Mijn wet in hun

harten schrijven." Hoe schildert Duncan de rijkdom van het Genadeverbond voor zijn hoorders.

Met een ernstige aandrang besluit hij deze preken. Het is met de rijke belofte van God: "De zondaars zullen zich tot U bekeren." Daarom is de bekering mogelijk geworden voor de grootste der zondaren. Mogelijk aan Gods kant maar toch onmogelijk van de kant van de zondaar. "O zondaar, zeg niet 'mijn bekering is onmogelijk' maar zeg 'mijn bekering is de vervanging voor mijn verdoemenis. Mijn verdoemenis is onafwendbaar als ik niet bekeerd word, maar mijn bekering is door Gods genade mogelijk.'" Alle wettische pogingen aan de kant van de mens moeten worden afgesneden. Hij is welkom om tot Christus te komen, vanwege de nodiging die tot hem uitgaat, maar hij kan niet komen. Het is nodig dit te ervaren, opdat alle hoop wordt afgesneden. God alleen moet de eer van de verlossing ontvangen. "De zondaren zullen zich tot U, tot een Drieënig God, bekeren." "Gezegend zij God! Hij is de Drieënige God, Vader, Zoon en Heilige Geest. En zo wordt een zondaar geleid tot de behoefte van een verlossing die geheel van God uitgaat. Van de Vader, in Zijn eeuwig voornemen en liefde, van de Zoon, in Zijn verlossend werk en van de Geest, als de Toepasser van de door Christus verworven verlossing. Hij wordt opgesloten tot de Jehovah God." Alleen in die weg wordt God verheerlijkt.

"Zondaar, wilt u bekeerd worden?' Wilt u dat God u bekeert? Bent u nog onbekeerd en zult u onbekeerd voort leven en onbekeerd sterven? Zondaar, God is afgedaald om u te zweren dat Hij geen lust heeft in uw dood. Hij zegt u aan dat u in uw onbekeerde toestand zeker moet sterven." Het gaat om de wederkeer tot God, door Christus Jezus. "Bekeert u, dan zullen wij bekeerd zijn, want Gij zijt Jehovah, onze God."

Zo preekte Duncan vloek en zegen, zonde en genade, wet en evangelie. Zo preekte hij de volle raad van God naar het evenwicht van de Schrift. Hij verkondigde de levende relatie tussen de zondaar en God, zoals deze tot stand gebracht wordt in de weg van bekering en geloof. Geen geloof zonder bekering, geen bekering zonder geloof, geen evangelie zonder wet. Hij verfoeide iedere vermenging van de wet en het evangelie en zocht in zijn prediking beide onderdelen van de Goddelijke bediening op de juiste plaats en wijze te verkondigen. Eens hield hij een toespraak over de berg Sinaï en de berg Sion, waarin de functie van wet en evangelie op een heldere wijze wordt vertolkt. Het is een persoonlijke belijdenis van de manier waarop hij zijn Godsontmoeting ervaren had, als een God van recht en van genade. "Jehovah is God. Hij is een wonderlijk God; Hij is een wonderwerkend God. God maakt de doden levend; God opent de ogen der blinden en doet de doven horen en de levendgemaakte ziel heeft een stem om gehoor te geven aan de roeping: 'Roep Mij aan en Ik zal u antwoorden en u tonen grote en machtige dingen die gij niet kent.' En het geopende oor kan de stem horen die roept: 'Ziet', en het geopende oog kan zien."

"Ik was eens aan de voet van de berg Sinaï en ik denk dat ik daar nog ben. Ik hoorde een stem en het was een stem van toom; de toom van God die van de hemel is geopenbaard tegen alle goddeloosheid en ongerechtigheid der mensen. God dondert met Zijn stem – wie dondert met een stem als Hij? Ik hoorde het geluid van een bazuin en de stem der woorden waarover de Schrift spreekt, 'zo vreselijk was het gezicht dat Mozes zeide: Ik ben gans bevreesd en bevende'."

"En de Heere toonde mij een levensboek, een boek gebrekkig geschreven in het geheugen, wat op zijn best altijd bedrieglijk is, maar volmaakt geschreven in Gods gedenkboek. En de stem sprak: 'Kom en lees dit gedenkboek.' Ik zeide: 'O Heere, hoe kan ik dit lezen!' 'Ik heb het gelezen', sprak God, 'en gij moet, gij moet het lezen.' En toen ik het las, kwam de stem weer: 'Gij zult grotere gruwelen zien dan deze'."

"Hij toonde mij niet alleen een gedenboek van mijn leven; Hij toonde mij een hart. Er zijn zeven gruwelen in eens mensen hart, zeven is het Bijbelse getal voor volkomenheid. En mijn oog werd hierop met afgrijzen gericht. Ik spreek nu niet van Goddelijke droefheid en bekering, maar van afgrijzen over een zaak, die met schaamte vervult. Want het was niet alleen mijn oog dat op mijn hart zag, maar God liet mij zien dat Zijn oog op mijn hart zag. 'Ziet, uw zonde is onder Mijn oog; ziet, Mijn oog ziet dat.' 'O God, wees mij de zondaar genadig!'"

"Nu hoorde ik een stem; in het begin van verre en verborgen; maar zij kwam steeds dichterbij. Een kalme, zachte stem, die vrede uitsprak en zaligheid verkondigde, een stem komende van Sion, de stad van onze plechtigheden, de stad van onze God, een stem sprekende van vrede, verkondigende de zaligheid die van Sion uitgaat, een stem verkondigende zowel een zaligheid als een Zaligmaker; 'Ziet ik verkondig u grote blijdschap, want u is heden geboren de Zaligmaker in de stad Davids', en niet alleen een Zaligmaker en een Zaligmaker op aarde - Immanuël, God met ons, God voor ons - maar een geslachte Zaligmaker."

"Toen stond ik op Golgótha en ik hoorde deze woorden: 'Het is volbracht.' God zeide: ziet in het hart van Christus en ziet op Hem in Zijn plaatsbekledend sterven; ziet op Hem en 'weet de genade dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, ja om uwentwil werd Hij arm, opdat gij door Zijn armoede zoudt rijk worden.' De grootste diepte van Zijn armoede zien wij niet in Zijn vleeswording, ofschoon die een wonderlijke diepte was, maar wij zien die in Zijn dood."

"Toen dacht ik dat God sprak: Kom door het bloed tot de Troon der genade. En ik hoorde een stem, sprekende van de Troon der genade, van tussen de cherubim. En wat voor een stem was dat? 'Deze is Mijn geliefde Zoon, niet alleen met Wie maar in Wie al Mijn welbehagen is, hoort Hem!' Dit sprak Hij van de Troon der genade, van tussen de cherubim. 'Ik delg uw overtredingen uit om Mijnentwil en Ik gedenk uwer zonden niet', sprak Hij van de Troon der genade, van tussen de cherubim. Liefelijke nodiging voor mij, een afwijker. 'Keert weder tot Mij' en God rekent de zondaar de zaligheid toe; 'want Ik heb u verlost!'"

"Mij dunkt dat de Heere toen zeide: 'Ik ken de verborgenheden des harten.' En ik zeide, Heere, toon mij een hart dat U kent. En de Heere toonde mij een hart. Hij zeide niet welk hart dat was en ik weet het ook niet; maar een hart dat God kent. Hij toonde mij hier iets van; het was een hart waarin Hij een nieuw lied gegeven had. De ziel maakte een gezang om een lied voor de Heere te zingen. Waar dat was, weet ik niet; maar ik hoorde haar zingen midden in haar lied. Mijn ziel zong eerst andere liederen, zoals: 'Wat voordeel is er in mijn bloed, wanneer ik in de kuil ben nedergedaald?' en ook de éénenvijftigste Psalm. Jehovah heeft een nieuw lied in mijn mond gegeven; Hij heeft het gedaan en mijn ziel probeerde te zingen. Ik hoorde het gezang in het midden van het lied. Zij had Openbaring 5 gelezen en probeerde enkele van haar verzen te zingen. Nu kwam zij bij die woorden: 'Want Gij waart geslacht.' En o, hoe snikte zij het uit en hoe werd zij verbroken met een vreugdevolle droefheid en een droevige vreugde! Zij kon haar gezang niet voleinden, hoewel zij dat begeerde. O hoe haperde zij, toen zij probeerde te zingen: 'en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed!'"

"Het was het gezang van een ziel, die door God gekend was en vele van zulke zielen zijn er. Het was het lied van één die veel vergeven was en die daarom veel had liefgehad en vele van zulke zielen mogen er zijn. Maar het was het lied van de grootste der zondaren, van één die het meeste vergeven was en die het meeste had liefgehad. Toen stamelde zij en maakte verkeerde muziek. Haar stem trilde en gaf wanklank. Het knarste in haar oren en deed haar pijn. Maar God hoorde het lied; de alwetende God Die alle dingen weet. Het lied werd aangeboden door de Middelaar

van het Nieuwe Verbond en indien er een wanklank was, werd deze door genade weggenomen in het verzoenend bloed, door de liefelijke klemtonen van de Voorspraak, als een lied voor de Heere. Er was geen wanklank in de hemel. Ik zou weten, o God, wat voor een ziel dat is! O God, laat dat mijn ziel mogen zijn! Leg een nieuw lied in mijn mond en leer mij het zingen. Leer mij het zingen op aarde en leer mij het zingen als de aarde niet meer zijn zal."

Een dergelijke ontboezeming was doorgaans uitzondering in zijn preken. Het laat iets zien van de tere Godsvreze die zijn leven bedauwde.

"Rabbi" Duncan preekte geen dorre geloofs zekerheid zonder ooit geschud te worden. Zijn leven was met Christus verborgen in God, hoewel hij dit vaak niet kon bekijken. Wij proeven in zijn woorden het gebrek aan vastigheid in zichzelf, maar aan de andere kant worden wij gewaar dat hij zonder Christus niets doen kon. Zijn grote geleerdheid was geen verhindering om de waarheden van Gods Woord op eenvoudige wijze te vertolken. Maar meer nog, hij preekte als iemand die met zijn hele innerlijk betrokken was bij de boodschap van zijn Meester. Daarom kon hij zich zo goed verplaatsen in de toestand van arme zondaren. "Rabbi"

Duncan was de grootste der zondaren, wie echter veel vergeven was. Het was een wonder dat de Heere naar hem had omgezien en steeds bemoeienis met hem wilde hebben. Hoe onwaardig was hij de minste genade en daarom werd het wonder steeds groter. Zo sprak hij eens, na het voorlezen van Psalm 131, "O Heere, mijn hart is niet verheven": "Dit is een gezang voor het dal der verootmoediging. Ik ben daar vaak geweest." De ootmoed doortintelde doorgaans zijn preken.

Duncans preken bevatten een rijke boodschap. "Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed"; dit was de grondslag van zijn verkondiging. En was het bloed van Christus niet nodig voor allen die het evangelie horen? Zo sprak hij eens tot de avondmaalsgasten: "Bedenk, dat u het evangelie van zondaren ontvangen hebt. En als u het ontvangen hebt, is het om aan andere zondaren uit te delen. Als u het ontvangen hebt, dan bent u een schuldenaar aan alle zondaars om het hun te geven..." Zo behoort elke gelovige een evangelist te zijn en van zijn Heiland te getuigen. Maar er is nog meer: "...laat de zondaars weten dat u, wanneer u het geeft, ook een zondaar bent en dat u niets anders voor uzelf hebt dan dat." De Geest wil de gelovigen geen genade schenken, als zij die alleen voor zichzelf houden. "Laat uw licht alzo schijnen." Dit was de opdracht van zijn Zender, die Duncan zo zwaar woog. Om een uitdeler te mogen zijn van de menigerlei genade van God. Om te getuigen van zonde en genade. Om de onnaspeurlijke rijkdommen van Christus te verkondigen aan een verloren wereld. "En zoals wij verlost zijn door het evangelie voor zondaren, heeft God ons tot evangelisten gemaakt voor de wereld."

## 10. In het voetspoor der vaders

"Het Woord van God is in uw mond, maar pas op dat Hij het tenslotte niet uit uw mond zal nemen!" Deze woorden sprak César Malan tot Duncan op de dag van zijn bekering. Zijn ziel vond rust in een hartelijke overgave aan het Woord van Gods belofte. Zijn twijfel aan de wezenlijke waarheden van het christendom moest wijken voor een onvoorwaardelijke aanvaarding van het gezag van de Heilige Schrift. Als een kind leerde hij buigen voor de woorden van de Schepper van hemel en aarde. Het waren echter geen dode letters, die hij spelde, maar een krachtig en levend getuigenis, de "woorden van de Heilige Geest", zoals hij de boeken van het Oude en Nieuwe Testament noemde. Zijn gehele theologie was gebaseerd op het onfeilbare Woord van God, als het enige richtsnoer voor geloof en leven.

Duncan verfoeide de opkomende Schriftkritiek, die zocht te tornen aan de onfeilbare inspiratie door de Heilige Geest. Zijn credo was: "Al de Schrift is van God ingegeven." Zo sprak hij tot zijn studenten: "De Geest van God maakt de dingen van God bekend, als dingen door God geschonken aan hen aan wie de Geest gegeven is om deze dingen te kennen. Wij moeten deze omvattende taal van de Schrift in acht nemen om te bevinden dat elk gedeelte zichzelf bewijst of door vergelijking bewezen wordt." "Hierdoor weten wij dat wij Hem kennen, door de Geest Die Hij ons gegeven heeft; de dingen die door de Geest geopenbaard zijn', zoals de apostel spreekt. God gebruikt de menselijke rede, maar Hij is het Die de woorden uitzoekt om Zijn gedachten uit te drukken."

Zijn geniale geest was ondergeschikt aan een kinderlijke onderwerping aan de woorden van zijn hemelse Vader. Zijn grote liefde voor de filosofie betekende niet dat zijn Bijbelexegese beheerst werd door wijsgerige speculaties. Zijn kracht lag hierin dat hij het Woord het Woord liet. Ook las hij de Schrift niet door de bril van de systematische theologie. Hij hoedde zich ervoor om bepaalde teksten te vervormen tot steunpunten voor het verabsoluteren van dogmatische begrippen. Zo hield hij wel vast aan de leer van de particuliere verzoening alleen voor de uitverkorenen, maar hij wilde het woord "wereld" in Johannes 3:16 niet in beperkte zin uitleggen. "Alzo lief heeft God de wereld gehad" betekende voor hem de gehele "kosmos."

De interpretatie van de "uitverkoren wereld" noemde hij "nonsens" en geheel in strijd met het verband waarin de tekst staat. "De Schrift kan niet gebroken worden", was zijn grote "dogma"; vandaar dat hij met een kinderlijke eerbied met Gods Woord omging, om hierin de "volheid van de schone harmonie in het gemoed van de Goddelijke Auteur" te ontdekken.

Moody Stuart getuigde van hem: "Meer dan iemand die ik gekend heb vertrouwde, eerbiedigde en beminde hij elk woord van het Boek van God."

Het is buiten kijf dat hij de oorspronkelijke taal van de Schrift grondig bestudeerde. De Hebreeuwse en Griekse tekst was steeds een bron van overdenking en van onderzoek. Desondanks had hij veel bewondering voor de Engelse vertaling. Opvallend vond hij het "ritme" van de Engelse bijbel, dat zijn taalgevoel streefde. Vanuit zijn grote kennis van de Oosterse talen, had hij des te meer bewondering voor de verhevenheid en meer nog voor de Goddelijke majesteit van de taal waarin de Goddelijke Schriften geschreven zijn. "De Bijbel is geen verzameling van boeken, maar een eenheid, met een organische en edele vereniging; geen samenraapsel maar een organisch geheel door de Geest der waarheid en des levens geïnspireerd, als 'levende orakelen'." Er is dan ook geen tegenstelling tussen het Oude en Nieuwe Testament, want "Jezus Christus verenigt, als de Hoeksteen, de apostelen en profeten."

Ondanks zijn veelvuldige twijfel over zijn staat voor de eeuwigheid, was hij geworteld

in het Woord van Gods belofte. Zijn geloofsovergave aan zijn Heiland betekende een beslissend punt in zijn leven. Het was een doorbraak als een eindstation van een jarenlang proces van worsteling met de aloude ongelooftheorieën, die afbreuk pogen te doen aan de wezenlijke zaken van het christelijk geloof. Dit proces overwon eerst het atheïsme en gaf tenslotte de doodsteek aan het socinianisme, dat een ernstige blaam werpt op het karakter van Christus als de eeuwige Zoon van God. En juist deze waarheden hechtten zich vast op de bodem van zijn ziel. Merkwaardig genoeg bleef dit geloof in de grondwaarheden rotsvast en onbeweeglijk, terwijl zijn verzekering over zijn persoonlijk heil zo gedurig geschud werd. De Persoon van Christus was het centrum van zijn theologie, terwijl hij zo vaak twijfelde of hij Hem werkelijk toebehoorde! Zijn geloof in de Godheid van Christus en in Zijn werk als Plaatsbekleder was rotsvast. Vooral de verzoening door voldoening was een onderwerp dat hij vaak aan de orde stelde. "Christus en Die gekruist is het centrum van de christologie", zo sprak hij.

De Heilige Schrift was voor hem niets anders dan een beschrijving van de werken van zijn Zaligmaker. Overal, ook in het Oude Testament, merkte hij de Goddelijkheid van Christus op. Het verlossingswerk van de Middelaar is een werk van een Drieëinig God. "Ik ben geneigd te denken dat het grote doel van de menselijke verlossing is de volle openbaring, zowel van de Goddelijke volmaaktheden als van de Goddelijke Drieëenheid." Deze eenheid wilde hij nooit verstoren, zeker niet als het ging om de twee naturen van Christus. Volgens hem zijn sommige christenen nestorianen zonder dat zij dit van zichzelf weten. Zonder een rechte en evenwichtige christologie, zonder een helder inzicht in het verzoenend en verlossend werk van de Middelaar, is er volgens Duncan geen rechte theologie mogelijk.

Hij vond dat het merendeel van de godgeleerden in zijn dagen niet voldoende aandacht schonk aan de Persoon van Christus. "Waarschijnlijk komt dit doordat de protestanten in het algemeen zich verdiept hebben in het ene leerstuk van de rechtvaardiging en hierop te lang hebben gehamerd, terwijl zij het fundament vergeten hebben. Er zijn leerstukken, ondergeschikt aan de leer van de rechtvaardiging. De Persoon van Christus is fundamenteel... Nu is de rechtvaardiging door het geloof een ontmoetingspunt van veel leerstukken, een verzamelpunt van de theologie, maar het is geen fundamenteel leerstuk." Was dit een verwijt aan het adres van de reformatoren? Zo wilde Duncan het niet opvatten, want naar zijn gedachte besteedden de hervormers meer aandacht aan de christologie dan de meesten van hun opvolgers. Ook wilde hij dit gemis de scholastische godgeleerden van Holland en Genève niet aanrekenen. Juist in een tijd dat de rechtvaardiging, als een reactie op de roomse werkheiligungstheorieën, tot een radicaal leerstuk verheven werd, ging dit ten koste van het werk van Christus. In dit geval is er geen sprake meer van een "ontmoetingspunt en middelpunt van andere leerstukken".

De wijze waarop de Schrift aandacht schenkt aan de leer is voor Duncan maatgevend. De heilsfeiten verdienden in zijn ogen een ruimere plaats in prediking en theologie dan de heilsorde. Hoevelen besteedden in zijn dagen nog aandacht aan b.v. de menswording van Christus? Hoeveel predikanten wandelden de gangen van de Zaligmaker na tijdens Zijn omwandeling op aarde? "De kerkvaders wisten veel meer van de vleesgeworden God. Sommigen van hen waren vaker in Bethleem dan op Golgótha; zij hadden te weinig van Golgótha maar zij kenden Bethleem goed. Zij namen het heilig Kind in hun armen; zij hadden Immanuël, God met ons, lief. Wij zijn niet te vaak bij het kruis maar wij zijn te weinig bij de kribbe. Wij weten te weinig van het Woord dat vlees geworden is, te weinig van het heilig Kind Jezus." Zijn

belangstelling voor het werk van Christus sproot voort uit zijn persoonlijke omgang met Hem. De verdiensten van de Middelaar vormden het middelpunt van zijn geestelijk leven en daarom ook van zijn theologie. Zijn interesse was breed maar niet vergelijkbaar met zijn liefde en achting voor de Persoon en het werk van de Zoon van God. Toen hij een vriend op straat ontmoette, die hem vroeg of er die dag nog nieuws was, gaf hij een veelzeggend antwoord: "O ja, dit is altijd goed nieuws; het bloed van Jezus Christus reinigt ons van alle zonde."

Duncan was met hart en ziel een belijder van het protestantse geloof. Hij was er ver vandaan om de genadeleer te onderwaarden, mits deze ten nauwste verbonden blijft aan het verzoenend werk van de Middelaar. Juist de oorspronkelijke gereformeerde heilsleer was in zijn ogen ten volle Christocentrisch en legde de eer van de zaligheid volledig in de handen van een Drieënig God. Niets liever deed hij dan het "Sola gratia" in het verlossingswerk te benadrukken; vandaar dat hij zo afkerig was van de leer van Rome en van Arminius. "Hij zag in het arminianisme een systematische en schoonschijnende aanval op de Goddelijke soevereiniteit ..."

Toen hij nog predikant was in Glasgow, hield hij een "lezing over de protestantse waarheid". Deze werd in 1837 als vijfde lezing gebundeld in een uitgave, die tot titel had: "Het protestantisme en het papendom tegenover elkaar gesteld." Hierbij behandelde hij de reformatorische genadeleer voornamelijk in het stuk van de heiligmaking. Eerst schetst hij de Goddelijke volmaaktheden en de schepping van de mens naar Zijn heilig beeld en de diepe zondeval. Dan omschrijft hij de openbaring van Zijn genade naar het eeuwig welbehagen. "Het heerlijke evangelie van de gezegende God maakt het voornemen bekend, dat Hij voorgenomen heeft in Zichzelf eer de wereld was, om Zijn eigen genade te verheerlijken door vele zonen van ons geruïneerde mensdom te verheerlijken, zelfs een ontelbare menigte die niemand tellen kan uit alle landen, volken, tongen en talen. Deze heeft Hij in Christus verkoren van voor de grondlegging der wereld, opdat zij 'heilig en onberispelijk voor Hem zouden zijn in de liefde...'"

"De liefde van God de Vader ontving een verbazende openbaring in de gave van Zijn eigen Zoon om de zonden van hen, die (o vreselijke goddeloosheid aan de ene kant en wonderlijke genade aan de andere!) Hem niet hebben liefgehad, te verzoenen." Vanuit het werk van de Zoon van God bespreekt hij het aandeel van de Heilige Geest in het werk van de verlossing om het verloren beeld van God in de mens te herstellen. Dan behandelt hij de wijze waarop de evangelieboodschap tot de gevallen mens komt als "het woord van de waarheid van het evangelie, gegeven door Zijn inspiratie, om de liefde van de Vader en van de Zoon te openbaren om die bekend te maken en door het gebod van de eeuwige God aan ieder schepsel onder de hemel te prediken". De Geest doet niet alleen het Woord uitgaan maar op de "tijd door de Vader verordend, als de tijd van liefde" werkt Hij de krachtadige roeping in het hart van hem "die Hij aan de Zoon in het eeuwige Verbond heeft gegeven". Het is dezelfde Geest die hem verlost "door het bad der wedergeboorte en de vernieuwing des Heiligen Geestes..." (Titus 3:5-7). Aldus wordt de zondaar niet alleen gerechtvaardigd maar ook geheiligd.

Onder de heiligmaking verstaat Duncan "het gehele werk van deze gezegende Bewerker in de zondaar, vanaf het begin, toen hij nog dood was in misdaden en zonden, ontdaan van alle geestelijk goed, tot aan de voleinding, wanneer de geheiligde in de tegenwoordigheid van God wordt voorgesteld, zonder vlek en rimpel". Hij waarschuwt voor de weg van Rome om rechtvaardiging en heiliging te vermengen. Hoewel het verschillende weldaden zijn, mogen zij ook niet gescheiden worden. Ook

de heiligmaking is Gods werk en vrucht van vrije, soevereine genade, zodat alle verdienstelijkheid moet worden uitgesloten. Het is het herstel van Gods beeld in de ziel, dat nooit moet worden losgemaakt van de relatie met Christus. Rome legt de grond van de heiligmaking in de verdiensten van de goede werken, maar de Reformatie plaatst deze geheel in de verborgen geloofsband met Christus "onze Heiligmaking". "De leer van de kerk van Rome is krenkend voor de heiliging, omdat het de bronnen van de vertroosting van het evangelie afsluit, waaruit de heiliging van haar natuur voornamelijk voortspuit. In het bijzonder is dit het duister en twijfelachtig geloof, dat alleen bestaat in een verstandelijke overreding van de artikelen van het geloof en niet in een eenvoudig toevlucht nemen van de ziel tot Christus en een zich verlaten op Zijn verdiensten, beloften en genade met een persoonlijke toepassing en verzekerd vertrouwen." Zo behoort de reformatorische leer van de heiligmaking tot de "theologie van vertroosting" en van dankbaarheid voor Gods genadige en onverdiende gave.

In dit verband haalt Duncan de troostrijke woorden van de apostel aan: "In Welken ook gij zijt, nadat gij het woord der waarheid, namelijk het evangelie uwer zaligheid, gehoord hebt; in Welken gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte."

Twee aspecten in de genadeleer wilde hij nooit onderwaarden n.l. de heiligmaking en de soevereiniteit van Gods genade. Het opkomend verdund calvinisme in zijn dagen noopte hem om des te meer op dit aambeeld te hameren. Enkele maanden voor zijn dood waarschuwde hij Moody Stuart om nooit een arminiaan op zijn preekstoel toe te laten. Niet minder beducht was hij voor de gevaren van het antinomianisme, dat de wet uit de heilsorde wil uitbannen maar ook voor het hypercalvinisme dat het aanbod van genade aan zondaren beperkingen oplegde. Ondanks zijn sterk accent op Gods soevereiniteit was het niet zijn oogmerk om de heilsleer onder de knellende dwang te plaatsen van de eeuwige besluiten. Een doordachte opmerking van de "Rabbi" is: "Het hypercalvinisme is alleen maar huis en geen deur; het arminianisme is alleen maar deur en geen huis."

En een soortgelijke vergelijking van hem van het extreme calvinisme met de algemene verzoeningsleer van de arminianen: "Enkel 'evangelisme' stelt de mensen een open deur voor ogen, maar als je deze voorbij gegaan bent, vind je niets; er is geen huis bij de deur. Het 'ultra-calvinisme' is een schoon paleis zonder deur; het huis is volmaakt, maar er is geen ingang. Er is een soort van antinomianisme dat niets anders zegt dan 'Kom'; een ander soort weigert om 'Kom' te zeggen. Het laatste is het ergste van de twee, omdat het geen verantwoordelijkheid legt op de zondaar."

Zowel het neonomianisme, dat de genade in een nieuwe wet verandert, als het antinomianisme, dat de wet geen plaats toekent in het leven van heiligmaking, waren dwalingen die volgens Duncan eigenlijk voortkomen uit een verkeerde heiligings-leer. Rome heeft de heiliging beroofd van "haar wettige gronden" en het "ultra-protestantisme" blijft staan bij de rechtvaardiging en "laat de zeer nauwe verbinding tussen rechtvaardiging en heiliging weg".

In dit verband mogen het geloof en de bekering ook nooit van elkaar worden gescheiden. "Geloof en bekering zijn onafscheidelijke tweelingen. In de orde van natuur is het geloof eerst, in de bevinding van tijd, gewoonlijk de bekering. Zij zijn onderscheiden, maar nooit te scheiden. Wee het geloof dat de bekering afschermt; wee de bekering dat het geloof afbakent." Beide ontsporingen ontstaan door gebrek aan inzicht en licht in het werk van Christus, "Die de zonde heeft veroordeeld in het vlees", zodat hierdoor de zonden van Gods kinderen niet alleen worden vergeven maar ook "teniet gedaan". "Onze rechtvaardiging is de feitelijke terechtstelling van onze



zonden." De wet kon dit niet volbrengen, want deze was "krachteloos"; de wet is echter wel de kenbron van de schuld. Zo vloeien rechtvaardiging en heiliging beide uit de vereniging met Christus voort en zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Duncan kan niet aanvaarden dat de rechtvaardiging in orde aan de wedergeboorte vooraf gaat. In de lijn van de oude Schotse schrijvers leert hij dat het zaligmakend geloof in orde van natuur (dus niet in tijd) aan de daad van Gods rechtvaardiging vooraf gaat en gewerkt wordt in de ziel die door Gods Geest is wedergeboren. "Indien Christus in u is, zo is wel het lichaam dood om der zonde wil, maar de geest is leven om der gerechtigheid wil."

Zo wordt het lichaam der zonde gekruisigd door de dood van Christus en de geest vernieuwd door Zijn opstandingskracht. Aldus wil de "Rabbi" aan de heiliging dezelfde waarde toekennen als aan de rechtvaardiging.

Al vond hij bij de grote hervormer van Genève de leer van de heiliging wat onderbelicht, toch was Duncan een calvinist in hart en nieren. Hij waardeerde Calvin meer dan diens opvolgers en vond in zijn schema een evenwichtige voorstelling van de theologie van de Schriften, al vond hij het calvinisme niet geheel origineel. Naar zijn idee was het een samenstelling van de leer van Augustinus, Remigius, Anselmus en Luther. "Augustinus leerde en ontwikkelde de leer van de zaligheid door genade en de Goddelijke verkiezing; Remigius leerde de bijzondere verlossing; Anselmus de leer van de plaatsvervangende verzoening en Luther de leer van de rechtvaardiging door het geloof".

Het was de calvinistische traditie die gedurende eeuwen het theologisch klimaat in Schotland beheerste. En Duncan "accepteerde het evangelisch systeem van de Schotse orthodoxie zonder reserve". Zijn denkpatroon kon zich geheel vinden in "de voetsporen van de vaders", zonder een slaafs navolger te willen zijn van een star theologisch systeem, want daar was hij een te origineel denker voor. In tegenstelling tot collega-theologen in zijn dagen had hij ook geen reserves tegen de Westminster Confessie.

De Belijdenis van Westminster bevat het theologisch schema, zoals deze rond 1650 werd voorgestaan door de beste Engelse puriteinen. Deze confessie, die op de vergadering van godgeleerden in Westminster (1643-1647) met inbreng van Schotse predikanten, zoals Samuel Rutherford en Robert Baillie, werd vastgesteld, gold in de dagen van Duncan nog als de officiële bindende standaard.

Als reactie op het veldwinnende arminianisme in de Engelse kerk van die dagen, legt het een zwaar accent op de dubbele predestinatie en de particuliere verzoening. In nauw verband met de eeuwige besluiten leert Westminster het bekende schema van de twee Verbonden.

Het was niemand minder dan Thomas Chalmers, een tijdgenoot en vriend van Duncan, die van dit schema afweek, zonder kritiek te hebben op de inhoud van de Belijdenis. Hij vond deze wel te veel beheerst door de predestinatie en te scholastisch opgebouwd. Chalmers vond meer aansluiting bij de hervormers, die de uitverkiezing niet à priori van de genadeleer plaatsden. Hij behandelt in zijn "Institutes of theology" eerst het werk van Christus en tenslotte de uitverkiezing.

Ten aanzien van de uitgestrektheid van de verzoening neigt hij meer tot de school van Davenant en Saumur (Christus stierf voor alle mensen op bevel van bekering en geloof), zonder op het beslissende moment door te trekken naar de algemene verzoeningsleer. Hij stelde niet uitdrukkelijk dat Christus voor alle mensen gestorven is, maar hield zich ook niet aan de strenge spreekmanier van Westminster.

In zijn prediking leerde hij een ruim genadeaanbod: "Het bloed van Christus reinigt

van alle zonden en waarom niet van de uwe", was zijn motto.

Sympathiek stond hij tegenover de zogenaamde "Marrow-leer", die in 1720 door de Schotse kerk wegens antinomianse leringen werd veroordeeld. De "Marrow men", waartoe de bekende Ebenezer en Ralph Erskine en Thomas Boston behoorden, probeerden een dam op te werpen om de toenemende vloed van wetticisme in leer en prediking te keren.

Zij legden wat andere accenten dan Westminster zonder inhoudelijk van deze belijdenis af te wijken. Karakteristieke hoofdpunten van hun leer waren het verdedigen van een algemeen genadeaanbod aan alle hoorders zonder onderscheid en een directe verbinding tussen geloof en zekerheid.

Het neonomianse denken, dat het evangelie tot een nieuwe wet degradeert, ontwikkelde zich in de loop van de achttiende eeuw tot een evangelie van deugd en van "doen en laten", waarvan Christus als sluitstuk moest dienen. Na de bekering van Chalmers in 1813, die voorheen ook met deze moralistische geest bezet was, ging deze theologie op retour ten gunste van een nieuwe generatie van evangelische leraars, die de nadruk legden op Gods genadeboodschap in Christus voor verloren zondaren, die zonder voorwaarden wordt verkondigd. Onder hen nam de vriendenkring rondom Robert Murray MacCheyne een markante plaats in, vanwege een onbevangen en gloedvolle genadeverkondiging, waarin de heerlijkheid van de Middelaar als schitterend middelpunt uiteraard niet ontbrak.

Tegen de achtergrond van deze ontwikkeling van prediking en theologie moet de plaats van "Rabbi" Duncan worden gezien. Hij waardeerde de opvattingen van Chalmers en van de "school" van MacCheyne, maar waarschuwde toch voor doorvloeien. Als een bak in zee beschouwde hij de leer van John Macleod Campbell, die door de Schotse kerk in 1831 werd veroordeeld. Campbell wilde de prediking ontdoen van elke vorm van wettische voorwaarde en van onzekerheid in de geloofsopvatting. Hij loochende het werk van de wet als voorbereiding tot het geloof en het juridische karakter van de verzoening. Zijn uitgangspunt was het algemeen vaderschap van God en Zijn liefde tot alle mensen. Hierbij ontkent hij dat Christus Gods toorn tegen de zonde gedragen heeft, verwerpt de dubbele predestinatie als onbestaanbaar met Gods barmhartigheid en breekt zodoende met de klassieke leer van zonde en genade.

Zijn kritiek op het schema van Westminster gaat veel verder dan bij Chalmers c.s. Ten aanzien van de zekerheid van het geloof grijpt hij weliswaar terug naar de hervormers, door dit een wezenlijk kenmerk van de natuur van het geloof te noemen, maar in feite ondergraaft hij de leer van de doodstaat van de mens en zijn algeheel bederf. Zijn opvattingen worden wel als "hyper-evangelisch" omschreven. Nog verder ging zijn vriend Thomas Erskine van Linlathen die moeite had met de eeuwige straf en de mogelijkheid van de bekering van de verdoemden open stelde. Opvallend in hun gedachtengang is dat zij aan de Bijbelse termen "wet", "oordeel" en "rechtvaardigheid" een tijdgebonden invulling toekennen, die uiteindelijk overheerst wordt door de eeuwigdurende liefde en barmhartigheid van God, zoals deze zich vertoont in Zijn algemeen Vaderschap.

Behalve in de Kerk van Schotland woekerde deze "verbreding" van het theologisch denken voort in de Secession Church, die zich door toedoen van de gebroeders Erskine eenmaal van de moederkerk had afgescheiden. Aanvankelijk overheerste hier de "Marrow-leer" van de stichters, die echter na verloop van tijd vervormd werd tot een algemene verzoeningsleer. Met name James Morrison nam eerst het schema van Amyraud c.s. aan en ontwikkelde zich na verloop van tijd tot een volbloed arminiaan.

Weliswaar werd hij in 1841 afgezet maar het kwaad had in de United Presbyterian Church al behoorlijk wortel geschoten. Kenmerkend voor zijn manier van preken was zijn aandrang "om te geloven dat God u liefheeft". Duncan onderkende het gevaar van deze prediking, die een mens eerder tot een valse gerustheid bracht dan tot een oprecht geloof. Hij weet deze ontwikkeling voor een deel aan de in zijn ogen eenzijdigheid van de "Marrow men". "Zij hebben uitgeweid, uitgeweid en uitgeweid over het vrije aanbod van het evangelie en misschien andere dingen verwaarloosd."

Had Duncan dan inhoudelijk kritiek op de "Marrow leer"? Hij kon zich voor een groot gedeelte wel vinden in de voluit evangelische voorstelling van de heilsleer en had grote waardering voor de geschriften van een man als Thomas Boston, maar toch vond hij hen te eenzijdig.

Als tegenwicht vond hij het nodig om kennis te nemen van de "New England men". Zij waren naar zijn gedachte wat eenzijdig wanneer het gaat om hun uitweidingen over het zogenaamde "voorbereidende werk". Zo leerden zij met nadruk dat een diep en grondig wettisch werk nodig is om een zondaar vatbaar te maken voor het geloof. Al merkten zij dit "werk der wet" niet aan als voorwaarde om tot Christus te komen, zoals de neonomianen, toch geeft dit zware accent op de "preparation" aanleiding tot afbakening van een ongehinderde en spontane evangelieverkondiging.

Om de verhouding van wet en evangelie in een bijbelse evenwichtigheid recht te doen, raadde de "Rabbi" aan om zowel de schrijvers uit New England, zoals een Thomas Shepard en een Thomas Hooker, als de "Marrow-men", zoals Ralph en Ebenezer Erskine, te bestuderen. "Als ik een man uit New England tegenkom, zou ik tegen hem zeggen: Lees de Marrow men. Als ik een Marrow-man ontmoet, zou ik zeggen: Lees de New England men... Mannen als Wilson aan de ene kant en Bellamy aan de andere zijn extreem, maar tussen Boston en Edwards is geen tegenstelling en zij zijn voor beide stromingen van belang." Toch vond hij ook bij de laatste accentsverschillen, vandaar zijn raad: "Ik wilde zeggen, hoewel het overdreven is, dat ik aan de voeten van Jonathan Edwards zou willen zitten om te leren wat ware godsdienst is en aan de voeten van Thomas Boston om te leren hoe ik eraan moet komen."

Het stellen van wettische voorwaarden was Duncan doorgaans vreemd. Wel beseftte hij dat er sprake is van enige spanning tussen de vrije aanbidding en de wijze waarop Gods kinderen doorgaans tot het heil worden gebracht. Een voorval is van hem bekend dat hij zich wat extreem uitdrukte.

Op een avond sprak hij met zijn Mrs. Robertson, zijn huishoudster, over de deugden van God. Hij probeerde haar ervan te overtuigen dat een christen gewillig moet zijn om verloren te gaan, als de eer van God dit van hem vorderde. Zij vond dit een onmogelijke opgave om dit zo te stellen. Duncan haalde Jonathan Edwards aan en vertelde de geschiedenis van een man, wiens zoon in een openlijke verachting van God stierf. Deze vader sprak na zijn dood: "Nu, mijn zoon is verdoemd, God is verheerlijkt en ik ben voldaan."

Midden in de nacht klopte Duncan op de deur van haar kamer. Kennelijk was hij bang dat hij haar in de war had gebracht door zulke voorwaarden te vorderen. Hij probeerde haar gerust te stellen door haar te zeggen dat veel ware christenen dit gevoelen hebben, hoewel zij het niet van zichzelf weten. Duncan kon weten dat deze extreme voorwaarden, die ook door mannen als Shepard en Hooker geleerd waren, vele onvaste zielen hadden ontmoedigd en aan hun staat doen twijfelen.

Het was met name Salomo Stoddard, de grootvader van Edwards, die dit standpunt afwees, waarin hij gevolgd werd door zijn tijdgenoot Increase Mather, die in de voorrede van zijn boekje "Een leidsman tot Christus" zelfs spreekt van een

'afschuwelijke stelling'. Gelukkig komen dergelijke impulsieve uitingen in de preken van Duncan niet voor.

Het spanningsveld tussen de onvoorwaardelijkheid van de nodiging tot het heil en de noodzakelijkheid van een grondige kennis van de ellende, voorafgaand aan het komen tot Christus, bracht ook in de dagen van Duncan de pennen in beweging. Vooral Horatius Bonar, uit de "school" van MacCheyne, werd bekend door zijn indringende vlugschriften waarin hij onbekeerde zondaren opriep tot een dadelijk geloof in de Gekruiste, zonder te wachten op kennis van ellende en overtuiging van zonde. Vooral zijn geschrift "Geloof en leef" uit de "Kelso tracts" werd door sommigen afgewezen, vanwege de krachtige nadruk op het aanbod van genade. Hij was beducht om de weg tot Christus door het stellen van allerlei voorwaarden af te bakenen. Niemand mocht het als een vernedering beschouwen door op diepere overtuiging of iets in zichzelf te wachten, alvorens tot Christus de toevlucht te nemen.

Hij waardeerde de openhartige kijk van een man als Luther meer dan de tendens van latere schrijvers "om zichzelf te bespiegelen en kenmerken en genadebewijzen in zichzelf te zoeken".

Bonar had veel weg van de methode van César Malan, die de zondaar in de eerste plaats confronteerde met zijn ongeloof door Christus te verwerpen. Ook hij legde in zijn prediking de volle nadruk op de plicht van iedere zondaar om zonder uitstel tot Christus te komen. Duncan vond zijn leermeester en Bonar te eenzijdig; vooral de mening van Bonar om onbekeerden niet op te roepen tot het gebed stuitte hem tegen de borst.

Met belangstelling volgde hij de discussie over dit punt tussen Bonar en Dr. M'Lauchlan. De laatste hield voor dat de onbekeerden in de eerste plaats moeten worden opgeroepen om te zoeken en te bidden. Bonar was van mening dat een dergelijke oproep ruimte overlaat voor het ongeloof en vanwege het gevaar om heimelijk op eigen pogingen te rusten, was het zijn arbeid om alles buiten Christus als ongenoegzaam af te snijden, zodat hij de zondaar alleen maar confronteerde met het kruis van Golgótha.

Duncan vond het nutteloos om zo met Gods boodschap om te gaan. Zijn mening was: "Ik word ziek van uitweidingen over het geloof, over de plicht om te geloven of om eerst te bidden om genade om te geloven. Als u kunt geloven zonder zulk een bidden, doe het dan, en als een mens voelt dat hij nodig heeft wat God 'alleen kan verschaffen, dan kunnen al de Bonars in de wereld hem niet van het bidden af houden. Ik denk dat er een punt van overeenstemming is. Ik veronderstel dat Dr. M'Lauchlan zal erkennen dat het geloof een eerste plicht is en als Dr. Bonar een groot gedeelte zegt over het onmiddellijke geloof, gaat hij verder en bidt heel ernstig om de Heilige Geest."

Zijn kritische, analyserende kijk op de opvattingen van anderen betekende niet dat hij zelf geen kritiek kon verdragen. Bij zijn zelfonderzoek betrok hij niet alleen zijn persoonlijk leven maar ook de manier waarop hij Gods Woord verkondigde. Niets mocht toch worden tekort gedaan aan de leer van wet en evangelie? Kon hij met de apostel betuigen dat hij "niets had achtergehouden van hetgeen nuttig was? (Hand. 20)" Had hij op de juiste wijze "de bekering tot God en het geloof in onze Heere Jezus Christus" betuigd? Toen hij op een keer een collega-predikant beluisterd had, voegde hij hem na afloop op zachte toon toe: "Ik zie dat er geen wezenlijk verschil is tussen jouw theologie en de mijne." Zijn collega was van mening dat Duncan andere accenten legde dan hij.

"Ja," zei Duncan, "ik leg grote nadruk op de Goddelijke soevereiniteit, maar misschien

drijf ik dat tot het uiterste door."

Zijn collega, die deze waarheid doorgaans kort behandelde, vroeg de "Rabbi" onderzoekend: "Maar plaats je soms dit leerstuk niet tussen jou en het kruis?" "Ik kan niet zeggen dat je gelijk hebt, maar misschien is het zo." Een tijd later kwam Duncan hierop terug. "Ik ben bang dat ik mijn theologie tussen mijzelf en Christus plaats." Zijn collega verbeterde hem door theologie te veranderen in "metafysica", omdat zijn diepzinnige denktrant wel eens een belemmering voor hem was om de verschillende leerstukken in de juiste samenhang te zien. Doorgaans ontbrak de harmonie in zijn preken niet en was het nooit zijn bedoeling om verschilpunten op de spits te drijven. Juist omdat hij wist hoe onevenwichtig en onbeheerst zijn gedachtenwereld soms zijn kon, was hij zo beducht voor een onuitgebalanceerde theologie. Hij wist wat eenzijdigheid voor verstrekkende gevolgen kan hebben en zelfs de grootste dwalingen kan voortbrengen, vandaar dat hij zijn broeders waarschuwde voor doorvloeien.

Bedenklijker vond hij de dwalingen op het punt van de verzoening die in zijn dagen werden verbreid. Erger dan MacLeod Campbell in dit opzicht waren de opvattingen van mannen als F.W. Robertson van Brighton en F.D. Maurice, die het plaatsvervangend karakter van het lijden van Christus ontkenden. Zij beschouwden Christus als voorbeeld van zelfverloochening en wilden er niet van weten dat Hij de toom van God tegen de zonde heeft gedragen. In Duncans ogen waren het de oude ketterijen van Socinus in een nieuw gewaad. De verzoening door voldoening was voor hem een wezenlijk deel van het christelijk geloof. Juist omdat hij in zijn "eertijds" de anselmiaanse verzoeningsleer zo in twijfel getrokken had, behoorde dit leerstuk vanaf zijn bekering tot de hoofdpunten van zijn theologie.

In een collegedictaat van 1845 lezen wij dat de waarheid van de grondslag van de verzoening hem door jarenlang biddend onderzoek duidelijk geworden was. "Het is het lijden van de dood dat aan de verzoening ten grondslag ligt, het lijden van de dood die verdiend is. Aan het lijden van die dood ligt ten grondslag de wettelijke eis om deze dood te ondergaan en de grond hiervan ligt in een daad van plaatsbekleding, waardoor de Onschuldige de schuld van de schuldige op Zich neemt..." Het is alsof hij tot waarschuwing van hen die anders leren en van hen die in een onverzoende staat sterven, zijn college besluit: "En wanneer wij een andere bedoeling menen gevonden te hebben, zal ons geweten ons van deze dood vertellen... welke als deze schuld niet overgedragen ware, in ons voor eeuwig en altoos moet blijven knagen."

De "gouden keten" van de zaligheid, zoals deze door de oude Schotse schrijvers werd voorgestaan, was het schema dat de bezielende inhoud was van Duncans leer. Zonder deze "keten" te schematiseren of in een sluitend kader te plaatsen, bracht hij deze onder de aandacht van zijn studenten. Hij vond dat hij geen gaven bezat om zijn opvattingen in boekvorm te omschrijven; zijn kracht lag geheel in het gesproken woord. Wij zagen hoe hij de soevereiniteit van God een ruime plaats toekende, omdat hierdoor alle menselijke prestaties en verdiensten worden buitengesloten. Hoewel hij soms aanleiding gaf het supra-lapsarische schema aan te hangen, ontkende hij dit zelf. Hij was er ver vandaan om vanuit de eeuwige besluiten te speculeren en het aspect van Gods liefde tot een gevallen mensdom uit de heilsleer te verwijderen. Duncan was geen fatalist, die van de uitverkiezing een soort van loterij maakte en de genade met een lot vergeleek. Onomwonden verklaarde hij: "Iedere onvernieuwde arminiaan is een pelagiaan en elke onvernieuwde calvinist is een fatalist."

Hartelijk bleef hij verenigd met de inhoud van de Belydenis van Westminster en de Grote en Kleine Catechismus. Vooral het antwoord op de 31ste vraag van de Kleine

Catechismus van Westminster was een belijdenis die hij met veel verve verdedigde: "De krachtdadige roeping is het werk van Gods Geest, waardoor Hij, ons overtuigende van onze zonde en ellende, ons verstand verlichtende in de kennis van Christus en onze wil vernieuwende, ons aanraadt en bekwaam maakt om Jezus Christus, in het evangelie ons vrij aangeboden, te omhelzen." Het sprak hem aan vanwege de veelzijdigheid. De heilsorde wordt niet uiteengerafeld maar in samenhang geleerd en nauw verbonden aan het werk van de Heilige Geest, als Toepasser van het heil, en het genadeaanbod als "volmacht om te geloven". Hij was bang voor scheiding van wedergeboorte en geloof. De opvatting van Dr. Beecher, "Kom tot Christus in welke weg dan ook, het doet er niet toe hoe, maar kom alleen", kon hij niet geheel onderschrijven. Deze stelling doet volgens hem te kort aan de wedergeboorte en het werk van de Heilige Geest. Maar "het werk van de Geest, in de overtuiging, verlichting en bekwaammaking om in Christus te geloven moet nooit de plaats innemen van onze volmacht om in Christus te geloven".

Dan wordt enige verdienstelijkheid gelegd in de bevinding van de wedergeboorte en "wij verduisteren en doen aan het heerlijke evangelie van de genade van God en haar absolute vrijheid te kort..." "Ik had over dit punt een gesprek met een persoon uit de westelijke Hooglanden, een man met een behoorlijke kennis en niet zonder ernst. Ik vroeg hem of Christus ook aan hem werd aangeboden. Hij was stil. Aan wie wordt Hij dan aangeboden? Hij antwoordde: 'Aan degenen die Hem begeren te ontvangen'. Nu dat is een algehele misvatting. Zo lang een mens in die gemoedstoestand blijft, is hij onaantastbaar. Indien Christus alleen aan de 'vragenden' wordt aangeboden, dan kan er bij hen die geen zoekende zielen zijn, geen sprake zijn van ongeloof, want er is geen aanbieding." "Al komen de uitverkorenen alleen als overtuigde zondaren tot Christus, zo blijft het waar dat zij niet verlost worden op grond van het feit dat zij dit ervaren, maar omdat zij geloven in de Heere Jezus Christus en dat als omkomende zondaars zoals ook anderen." "Alleen het geloof verenigt met Christus, zoals Hij in het evangelie tot de zondaar komt. En de Geest leidt de zondaar tot Hem in de weg van de "krachtdadige roeping".

De drie elementen die de catechismus onder de noemer van de roeping brengt, zijn volgens Duncan "wezenlijk noodzakelijk". De "overtuiging van zonde", de "verlichting in de kennis van Christus" en de "vernieuwing van de wil" geven de volgorde weer van Gods gewone wijze van werking in de ziel. De zondeovertuiging kan scherp zijn maar schiet tekort als het gaat over "de afsnijding van de wettische hoop". Het laatste behoort tot de "verlichting in de kennis van Christus". En deze verlichting is alleen zaligmakend wanneer de wil vernieuwd wordt en omgebogen om Hem te omhelzen. Het overtuigende werk van de wet is in trap en mate verschillend. "Ik heb soms de gedachte dat Gods grote kracht het beste gezien wordt in de meest flauwe ontwakingsen van de geest van de mens... Laten wij ons nooit verbeelden dat onstuimige veranderingen, stormachtige omwentelingen van de wil Zijn tegenwoordigheid meer te kennen geven dan het zachte fluisteren van Zijn stem."

Komt een zondaar niet tot een gewillige omhelzing van het heerlijk evangelie dan is dit vanwege zijn hardnekkig ongeloof en vijandschap tegen Gods verlossingsplan. Duncan was er ten diepste van overtuigd dat het evangelie een welmenende boodschap is, die tot iedere hoorder komt, zodat niemand te verontschuldigen is. "Hoe heerlijk is het plan van het gezegend evangelie! Zo vrij dat het de zaligheid van iedere hoorder van het evangelie verzekert, mits hij dit niet verwerpt! Het evangelie verlost al degenen die het horen, behalve die het verwerpen. Het verlost niemand dan zij die het echt aannemen en niemand gaat verloren dan zij die het echt verwerpen. De

mensen onder het evangelie kunnen niet naar de hel gaan dan over de ingewanden van Gods barmhartigheden. Zij moeten door het bloed van Christus waden en dat bloed onder hun voeten vertreden. Wat voor een daad van verachting tegen de Persoon van de Godheid is dat! O, wat is er een kracht in de menselijke wil! Wat voor een grote macht hebben de mensen om de genade van het evangelie weg te doen!" Alleen de Heilige Geest is machtig om de wil van de zondaar te vernieuwen, opdat hij het evangelie mag aannemen. "En het geloof in het evangelie is niet eenvoudig een geloof dat het aanbod gedaan is, maar een omhelzen van dat aanbod, niet alleen een geloof dat Jezus is de Christus en dat ik als ik Hem aanneem zalig zal worden, maar een dadelijk ontvangen van Hem, een gewilligheid om Hem te 'hebben', in overeenstemming met Zijn gewilligheid om te 'geven'." Op deze wijze verwoordde Duncan de manier waarop Christus behoort verkondigd te worden en hoe de zondaar Hem aanneemt. In dit opzicht staat hij geheel in de traditie van de evangelische Schotse schrijvers vanaf de Reformatie. Zijn manier van uitdrukken was op sommige punten minder sterk dan b.v. de "Marrow men" hoewel hij toch wel sympathiek stond tegenover hun leer. Hij kende de oude schrijvers als geen ander, vooral die uit de zeventiende eeuw.

Zoals James Durham, waarover hij opmerkt: "Lees Durham over Jesaja 53 op mijn verzoek. Hij valt veel in herhaling en dit kan u ergeren, maar het is een herhaling van deze ene grote zaak, het eten van het vlees van Christus en het drinken van Zijn bloed. Welnu, dat is het wat wij in feite ons gehele leven lang moeten herhalen." Ook was hij een groot bewonderaar van Thomas Halyburton. "Hij onderschat noch overschat de waarde van de wet ten opzichte van het evangelie en de noodzakelijkheid van het evangelie ten opzichte van de wet." Weer bemerken wij bij hem een voorliefde voor evenwichtigheid, hoewel voor zijn part de balans altijd mocht overslaan wanneer het gaat over de uitstalling van de heerlijkheid van de Middelaar.

In zijn dagen stond de Duitse theologie ook in Schotland volop in de belangstelling. Studenten liepen college aan Duitse universiteiten en maakten kennis met wat Duncan noemt de "Duitse voortvarendheid". Hij waarschuwde een student, die in Heidelberg college liep, om toch vooral "het Schotse conservatisme niet te verliezen". "Onze theologie is altijd gebaseerd op de Heilige Schrift en grijpt voor een directe bewijsgrond altijd hiernaar terug. Het bevat als een ontwikkeld systeem een behoorlijke ruggesteun op de gehele geschiedenis van de christelijke kerk vanaf haar begin." Zo bevat de Schotse theologie elementen van Athanasius, ten aanzien van de Drieëenheid en de Persoon van Christus, Augustinus als het gaat over de natuur van de zaligmakende genade, de Reformatie, vooral het calvinisme, tegen de leer van Arminius. "Het wortelt diep in de geschriften van de kerkvaders, de massieve theologie van de hervormers, de ontwikkeling van de post-reformatorische school van de Hollandse en Franse theologen, de stoere anglicaanse bodem van solide geleerdheid, manmoedige voorstellingen en praktische goede zin en de besliste vroomheid van de puriteinen en de heldere metafysica van de 'New-Englanders'."

En met deze erfenis van de beste theologie in hun mars verspreidden de "oudere theologen van onze eigen kerk" een "bijzondere gloed", het "perfervidum ingenium", het kenmerk van de Rutherfords, Grays en Dicksons. En hoe is volgens Duncan deze prakticale godgeleerdheid samen te vatten? "Dat het Woord van God de enige regel is voor geloof en leven, dat Christus de enige Zaligmaker is van Gods uitverkorenen, dat Christus vrij aan zondaren wordt aangeboden, dat Christus het 'Alles' is van de gelovigen..." zijn de voornaamste thema's die zij behandelen.

Zonder zijn ogen te willen sluiten voor de herleving van de reformatorische theologie in zijn dagen, ging zijn voorliefde uit naar de oude theologen van de rijke Schotse gereformeerde traditie. Duncan begeerde in de voetsporen van de vaders te wandelen, niet alleen vanwege de onverdachte rechtzinnigheid maar ook omdat hun werken doordrenkt zijn van de geur van Gods genade en van de heerlijkheid van Christus. Vooral de wijze waarop zij de leer der genade behandelen sprak hem aan.

Hierbij komt dat hun praktische godgeleerdheid zo aansloot op de gang van zijn geestelijk leven. Zij drukten mede een stempel op zijn verdere theologische ontwikkeling en geestelijke vorming.

Vooraf toen hij afstand genomen had van het zogenaamde Malanisme, zette hij voorgoed zijn gangen in hun sporen. Het gedachtegoed van de Schotse "oudvaders" en hun geestelijke nazaten sprak hem meer aan dan de in zijn ogen extreme opvattingen van Malan c.s. over de manier van evangelieverkondiging en de geloofs zekerheid.

Wie hebben voornamelijk zijn leven en leer beïnvloed?

Op deze vraag geeft hij zelf een duidelijk antwoord: "Dezen hebben invloed op mij gehad... Gavin Parker, Dr. Kidd en de geschriften van Dr. Love, Dr. Owen en Herman Witsius." De laatste twee schrijvers waren wel geen Schotten maar zij stonden wel in dezelfde traditie. Met Dr. Kidd uit Aberdeen had hij veel gesprekken, toen hij nog leefde uit een onbewogen verzekering van zijn geestelijke staat. Zijn doorzoekende prediking, doorspekt met levendige illustraties, sprak hem aan en niet minder zijn grote overtuigingsdrang en pikante vragen die hij op de man af kon afvuren.

Gavin Parker was sinds 1828 verbonden aan de Union Terrace Chapel van Aberdeen. Vooral in de tijd dat Duncan de overgang meemaakte van een bedaarde vaste geestelijke gang naar een diepte van volslagen duisternis in zijn ziel, hoorde hij hem vaak. Hij kreeg onderwijs in zaken als "het oneindige kwaad van de zonde, de verdorvenheid van het hart van een zondig mens, zijn blindheid tegenover de heerlijkheid van Christus en zijn onbekwaamheid om tot Hem de toevlucht te nemen, als het voorziene middel voor zijn verloren staat, de rechtvaardigheid van God in de verdoemenis van de zondaar en Zijn soeverein recht om te verlossen wie Hij wilde enz."

De diepgang van Parker sprak zijn gemoed aan. Zijn preken sloten geheel aan bij de toestand waarin hij zich bevond te zijn. Meer dan voorheen voelde hij zijn diepe en steile afhankelijkheid van Gods genade en zijn totale onvermogen om tot Christus te komen. Tegenover Kidd en Parker vond hij Malan wat oppervlakkig, hoewel hij zijn geestelijke vader bleef hoogachten. Hij vertelde Parker: "Uw prediking stelt mij op de proef; zij laat mij zien dat ik van mijn geloof afstand moet nemen, maar ik wil dat niet aan uw voeten leggen maar aan de voeten van de Heere Jezus." "Dat is juist wat ik wenste", zo antwoordde Parker hem.

Wat hem bij Witsius aansprak was zijn verbondsbeschouwing met zijn onderscheiding van de twee verbonden. Het schijnt dat hij later wat minder enthousiast was over de klassieke foederaal-theologie. De meeste theologen in Schotland in de tweede helft van de negentiende eeuw namen afstand van dit schema, omdat zij het te systematisch en scholastisch vonden.

Owen kende hij vooral uit zijn pennenvruchten over de "Persoon en heerlijkheid van Christus en het werk van de Heilige Geest." Het is duidelijk dat deze favoriete schrijvers geheel in de traditie staan van het belijden van Westminster.

De meeste waardering had Duncan misschien wel voor de geschriften van John Love



(1756-1825), die in de laatste fase van zijn bediening verbonden was aan de Anderston chapel in Glasgow. Hij vormt de schakel tussen de tijd van de "Marrow men" en het evangelisch réveil rondom de tijd van de Disruption van 1843. Nu was Love, evenals Duncan, geen uitgesproken aanhanger van de "Marrow theologie", hoewel hij zich op de meeste punten wel hiermee verbonden voelde. Hij was met recht een theoloog van de oude stempel en volgens M'Leod "één van de meest indrukwekkende mannen van zijn generatie". Zijn preken, brieven en "memorials" bevatten een "goudmijn" van evangelisch onderwijs, waarin de rijkdommen van Christus doorstralen. Zij vormen een loflied op Gods soevereine genade. Hij was een diep bevindelijk theoloog, die op een evenwichtige manier de onderscheiden werkingen van Gods Geest wist te verwoorden. Voor een model van de weg van de bekering was hij beducht.

De geloofskennis van Christus stelde hij centraal, maar ten aanzien van de toeleidende weg tot de Zaligmaker was hij mild, temeer daar hij zelf geen diepe weg had meegemaakt. "Zijn hart werd voor God ingewonnen, niet door de verschrikkingen van de wet, maar door de onverwachte openbaring van de Goddelijke barmhartigheid en liefde aan zijn ziel." Hij had in dit opzicht kritiek op de "New England men", vooral op Shepard en Edwards, die naar zijn opvatting de weg tot Christus te veel afbakenen door het stellen van een standaardnorm van bevindingen, waaraan een gelovige moet voldoen, voordat de dageraad van het evangelie in de ziel aanbreekt. Hun soms wat voorwaardelijke voorstelling van de weg tot het heil had hem enige tijd in verwarring gebracht, totdat het lezen van de "Institutie" van Calvijn en Owen hem hierover licht verschaften.

De verwantschap met mannen als Love en Parker, die de traditie van de zeventiende-eeuwse Schotse schrijvers in zijn dagen voortzetten, wordt duidelijk wanneer wij kennis nemen van wat uit de mond van Duncan werd opgetekend. Hun gedachtengoed bepaalde zijn levenswerk, zonder zich af te willen sluiten voor meer moderne invloeden. Hij waardeerde mannen als Chalmers en Bonar zeer, maar zag ook wat hun ontbrak. Met zijn collega's van de "Great Senatus" van het New College voelde hij zich hartelijk verbonden.

Vooraf voor William Cunningham en James Buchanan had hij veel achting. In de beginperiode was de universiteit van de Free Church een bolwerk van het onvervalste calvinisme, totdat het tijt keerde ten gunste van de Duitse Schriftkritiek. Logischerwijs trad toen een tijdperk in dat de diepte van de kennis van zonde en genade moest plaatsmaken voor een oppervlakkige begripsomschrijving van Gods liefde tot alle mensen. Deze ontwikkeling bleek op den duur funest voor de klassieke leer van zonde en vergeving.

Duncan wenste onder geen beding af te wijken van de "oude paden". Het ging hem voor alles om een levende relatie met God. Deze relatie vormde tot aan zijn dood het middelpunt van zijn theologisch denken. De wedergeboorte was voor hem de weg, waardoor een gevallen mens weer met God verenigd wordt. Met droefheid nam hij waar hoe de moderne theologie steeds meer afbreuk deed aan de noodzakelijkheid van een nieuwe geboorte uit God. "Wat een geboorte is dat! Wat een werk is het werk van de wedergeboorte, of wij nu Hem beschouwen Die wederbaart of hetgeen dat wedergeboren wordt. Er zijn sommige moderne theologen, die God van het werk van de bekering schijnen uit te sluiten... Hoe vernederend is het voor de mens om in de tegenwoordigheid van zijn God gebracht te worden, als een overtuigde, veroordeelde, helwaardige zondaar! ..."

Duncan was voor alles theoloog van de "diepgang" van Gods grote werken, vooral in het rijk van de genade. Typerend en kernachtig is in dit verband de volgende

uitspraak: "God moet een groot werk aan zondaren doen om hen te doen wederkeren, maar God vereist niets van zondaren dan dat zij terugkeren." En met dit besluit is de soevereiniteit van Gods genade en de verantwoordelijkheid van de mens in het juiste evenwicht!

## 11. Het probleem van de zekerheid

"Ach, zijn hier geen zielen, die niet durven ontkennen dat Jezus hun Liefste is, die zelf zeggen dat zij deze liefde hebben, die dit, hoe zij hierover ook mogen redetwisten, niet durven ontkennen, maar toch zeggen: O, dat ik zeggen kon: 'Mijn Liefste is mijn, en ik ben Zijn'." Kwamen deze woorden uit de mond van iemand voor wie de zekerheid van het heil altijd een vanzelfsprekende zaak was? Het leven van Duncan, die deze vertroostende woorden sprak, laat juist het tegenovergestelde zien.

Moody Stuart merkt op dat "geestelijke depressiviteit een veel voorkomend verschijnsel was in Dr. Duncans leven". Het lag niet in zijn aard om dit voor anderen verborgen te houden; daar was hij te impulsief en te veel gevoelsmens voor. Zijn gemoedsleven vertoonde een sterk golvende beweging. Was hij in zijn theologie en meningsvorming, evenals in zijn omgang met mensen, stabiel en trouw, zijn eigen belevingswereld was daarentegen zeer emotioneel en onzeker. Zijn gevoelsleven was intens, maar niet introvert gericht. Vaak had hij maar weinig rem op zijn emoties. Of het nu blijdschap was of droefheid, krachtige bewegingen van verheuging in God of sterke verbergingen van Zijn aangezicht, de buitenwereld bemerkte al gauw wat er aan de hand was. Maar ondanks dat hij zich door zijn gevoelens van twijfel en onzekerheid vaak liet meesleuren, waren de ogenblikken dat hij in de God van zijn heil roemde, niet zeldzaam. Het was zijn liefste bezigheid om in Christus te roemen en van Zijn schoonheid en dierbaarheid te getuigen. Daarom was het des te erger als de Heere Zijn aangezicht voor hem verborgen hield en hij geen kracht meer in zich voelde om de heerlijkheid van zijn Koning uit te stallen. Dan beleefde hij de hitte van het woestijnleven en dreigde van dorst te versmachten. Dan begon ook zijn geloof in de beloften te wankelen en zonk hij weg in een kuil van modderig slijk. Zijn reactie was geen openlijke opstand maar verslagenheid. En toch, al kwijnde hij weg onder de verbergingen van zijn God, toch leerde hij in de loop van de jaren steeds meer dat Zijn hand niet verkort was, dat Hij niet kon verlossen, maar "dat mijn zonden Zijn aangezicht voor mij verborgen houden". Zijn klachten bestonden niet uit murmuringen maar uit levende zuchtingen naar de hemel.

Vaak was de klacht van Job op zijn lippen: "O, dat ik wist of ik Hem vinden mocht." Dan beleefde de vermoeide pelgrim met de bruid uit het Hooglied: "Mijn Liefste was geweken, Hij was doorgedaan; mijn ziel ging uit vanwege zijn spreken; ik zocht Hem, maar ik vond Hem niet; ik riep Hem, doch Hij antwoordde mij niet." Hij kon het hieronder niet uithouden. Buiten Christus was voor Duncan geen leven, dan moest hij sterven in de woestijn. "Bid voor mij", was vaak zijn smeekbede aan zijn vrienden. Hij kon niet nalaten met hen, zijn studenten, ja zelfs met vreemdelingen over zijn gemis te spreken. Zonder zijn God was het leven voor hem ondraaglijk; zonder Hem was hij geheel uit zijn evenwicht. Hij was niet tevreden met momenten van flikkeringen, van korte uurtjes van Gods nabijheid, neen, hij begeerde meer uit Zijn volheid te ontvangen.

Hoe kwam het dat zijn geloof onder de bestrijdingen zo geslingerd werd? Was Gods belofte niet getrouw en Zijn Woord niet waarachtig? Maakte hij God niet tot een leugenaar door zichzelf een willig werktuig te maken van de twijfel? Waarom liet hij zich zo overmannen door onzekerheid en klampte hij zich met een Luther niet meer vast aan Gods getrouwheid?

Volgens Moody Stuart, die zelf ook een rijk gevoelsleven had en de diepten van Satan en twijfel ook uit ervaring kende, was het "zijn angstvallige bezorgdheid over zichzelf die hem deed afwijken van de eenvoud die in Christus is. Hij verduisterde en verzwakte zichzelf door een vruchteloos zelfonderzoek, maar hij wist goed wat hij

nodig had om op te knappen." Deze overdreven inspectie van zijn eigen hart en gevoelens bracht hem nog verder van het pad af en zoog hem dieper in het moeras van zijn ellende. Zeker, hij was bang voor oppervlakkigheid, voor een antinomiaans geloof dat van zondebesef niet wil weten. Hij vreesde de "gerusten in Sion", de zelfverzekerde godsdienst die niet van bestrijding weet en altijd kan geloven. Maar hij kon ook weten dat overmatige gerichtheid op zijn innerlijk leven geen oplossing bood. Juist het blikken in zijn eigen hart maakte hem nog wanhopiger. Dan zag hij niets anders dan een donker gat, dan hoorde hij de stem van de leugenaar van den beginne fluisteren; daar ontdekte hij de golven van twijfel waarop zijn levensschip stuurloos voortdobberde. "Had God vergeten genadig te zijn?" Zo had hij geen geweer in de strijd. "Woorden van anderen hielpen hem soms, maar het kwam ook wel voor dat hij helemaal niet voor rede vatbaar was. Zo had iemand veel argumenten aangevoerd om zijn tegenwerpingen te ontzenuwen. Zijn antwoord was kort: 'Je weet niet hoe ik gezondigd heb; het is niet gepast mijn lippen te bevuilen door dit aan een mens te belijden'."

Hoe kon hij twijfelen aan zijn eigen zaligheid, terwijl hij zoveel van Gods gunst hadden mogen smaken? Hij wist toch dat hij van de dood was overgegaan in het leven? Wij zagen hoe hij enkele jaren na zijn bekering rotsvast verzekerd was van zijn heil in Christus en hoe in deze bestendige gang verandering was opgetreden. De oorzaak zocht Duncan in zijn oppervlakkigheid, in zijn gebrek aan diepgang. Vandaar dat hij na de diepe depressie die hierop volgde, steeds weer op zichzelf teruggeworpen werd. Zijn zelfanalyse vormde voortaan een wezenlijk onderdeel van zijn pelgrimsreis naar het hemelse Jeruzalem, echter niet in de zin van een gezonde zelfbeproeving maar meer van een ziekelijke ontleding van zijn eigen gevoelsleven.

Waar twijfelde hij het meest aan? Was het aan de echtheid van zijn bekering? Niet altijd; als hij door neerslachtigheid werd overmeesterd, wilde hij meestal liever niet van zijn bekering horen, al wilde hij dit als een werk van God ook weer niet ontkennen. Op andere keren sprak hij van zijn bekering als van een machtig werk van God en benadrukte hij dat het de zonde na zijn bekering was die hem zo bezwaard maakte. Wat was de grote nalatigheid van Duncan in zulke omstandigheden?

Volgens Moody Stuart weigerde hij dadelijk gebruik te maken van het evangelie der vertroosting, dat hij, zelfs aan zorgeloze zondaren, in zijn eigen preken zo rijk kon aanbieden. Zijn vriend hield hem voor dat hij, al zou hij een groot zondaar op straat ontmoeten, hem met grote overtuiging de woorden van de Zaligmaker zou toevoegen; "En die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen."

"Zeker, maar dit geeft mij geen verlichting." "Ware je toestand zo wanhopig als van de moordenaar aan het kruis en je einde zo nabij, zou Jezus je dan niet willen ontvangen?" "Ja, maar zijn geval is het mijne niet." "Ik ben niet tot de overtuiging gekomen dat Hij mij niet wil redden; ik geloof dat Hij machtig is dat te doen en ik maak niet de gevolgtrekking dat Hij onwillig is." Het waren zijn zonden na ontvangen genade die hem in de weg stonden. Hij had tegen de liefde gezondigd van een trouwe Vader in de hemel; voor zijn gevoel had hij zijn getrouwe Zaligmaker, Die hem met Zijn dierbaar bloed verlost had, zo in het gezicht geslagen, dat hij Hem niet meer onder ogen kon komen. Hij voelde zich zo ver vandaan van zijn God, nog verder dan de kinderen van de wereld. Hij was de diepste plaats in de rampzaligheid waardig en durfde zijn Meester vanwege zijn gruwelijke afwijkingen niet meer onder ogen komen.

Duncan maakte een ongezonde scheiding tussen zijn besef van onwaardigheid en het dadelijk toevlucht nemen tot Gods vergevende genade. Hij had iets weg van de

gestalte van Petrus, die eenmaal uitriep: "Heere, ga uit van mij, want ik ben een zondig mens." De raad van Ralph Erskine, één van de "Marrow men" uit de achttiende eeuw, aan het adres van de impulsieve en gevoelsmatige apostel was dat hij beter kon zeggen: "Heere, kom tot mij in, want ik ben een zondig mens." Was er voor Duncan geen balsem in Gilead? Horen een onwaardige, schuldige zondaar en een gewillige, liefdevolle Zaligmaker dan niet bij elkaar? Hij zocht wel naar evenwicht in zijn theologie en prediking, maar wanneer het ging om de verzekering van zijn aandeel in Christus, dan was alles uit balans. Dan was het net of hij de rijke beloften van God voor hem niet gemeend vond en neigde hij ertoe om God tot een leugenaar te maken, al was dit niet bewust. Voor zijn eigen waarneming was Christus zo ver weg, terwijl hij niet beseftte dat Zijn rijke beloften zo nabij waren, ja hij had toch het Woord in zijn mond en in zijn hart? Eigenlijk gaf hij zich niet dadelijk aan Zijn barmhartigheid over maar probeerde hij soms God te rechtvaardigen in Zijn verdoemenis. In feite bracht hij zichzelf zo weer onnodig onder de druk van de "geest der dienstbaarheid tot vreze". Hieruit is de uitspraak te verklaren die hij eenmaal deed: "Ik kan geen verlossing krijgen behalve dan door in te stemmen in de rechtvaardigheid van God in mijn verwerping." Op deze manier stelde hij zich onder het zware juk van de wet, als de bediening der verdoemenis en niet als de "wet des geloofs", zoals deze door de handen van de genadige Middelaar wordt ontvangen.

Duncan miste de troost van de evangelische heiligmaking. Gelukkig bleef hij niet altijd staan bij zijn afmakingen, maar ging na verloop van tijd het licht weer over zijn ziel op. Hij verkreeg de troost en vrede echter eerder langs een omweg dan door een dadelijk gebruikmaken van het lijden van Christus. De woorden van de apostel bleven gedurende zijn verdere leven een verborgenheid: "Alzo ook gijlieden, houdt het daarvoor, dat gij wel der zonde dood zijt, maar Gode levend zijt in Christus Jezus onze Heere" (Rom. 6:11). Door deze troostrijke waarheid niet steeds in het vizier te houden, ook "in het dal van de moerbeziënbomen", geraakte hij steeds weer uit de koers. De weg terug betekende voor hem een schier onmogelijke opgave. Zelf erkende hij dat de weg van genezing voor hem moeilijker was dan voor andere kinderen van God. "Van nature heb ik een sceptisch gemoed. Sinds dat ik bevrijd ben van mijn twijfel over het Godsbestaan en de grote waarheden van de verlossing, heeft mijn scepticisme de vorm aangenomen van twijfel over mijn eigen zaligheid."

Deze onzekerheid had zich vast ingenesteld in zijn gemoed en speelde vooral op als gevoelens van neerslachtigheid hem gingen overmeesteren. Hierbij kwam nog dat zijn grote geleerdheid geen positieve invloed had om zijn gemoed tot bedaardheid te stimuleren. De woorden van de wijze man, "Wie wetenschap vermeerdert, vermeerdert smart", waren maar al te zeer waar in zijn leven. Hij zocht verstandelijk naar de sluitrede, maar was niet in staat om die in zijn gemoedsleven te vinden. Hij pijnigde zijn verstand door intensieve studie, wat zijn geest nog meer afmatte. En zijn ongeordende dagindeling werkte nog meer mee aan de verstoring van zijn geestelijk en lichamenlijk evenwicht.

Duncan wist wel waaraan het schortte, maar hij deed geen daadwerkelijke pogingen om zijn levenswijze te veranderen. "Ik ben onordelijk, dat is zondig; wij moeten bedenken dat God een God is van orde." Eigenlijk berustte hij in deze situatie en wist hij geen weg om verbeteringen aan te brengen. Hij was een man van veel uitersten, zeker als het over de studie ging. "Ik heb een afgod gemaakt van de talen en nu zegt God tot mij: 'Dit zijn uw goden en omdat gij Mij verlaten hebt, zal Ik u verlaten!'" Hij rechtvaardigde zich niet maar stemde alles toe. Alleen, alles bleef bij het oude. En

deze gang van leven kon Gode niet welgevallig zijn, waardoor hij Zijn troost vaak door eigen schuld moest missen.

Toen hij weer door een vloed van duisternis werd overspoeld, vroeg hij Walker uit Perth om raad, die bekend stond vanwege zijn heldere kijk op de genade. Hij begon: "Mr. Walker, ik denk dat ik weer naar de wet terugga." Walker: "Ik heb er geen bezwaar tegen dat je naar de wet teruggaat, als je doet als David, die sprak, 'Want het gebod van mijn God begeer ik te gehoorzamen', met de nadruk op het woordje 'mijn'." "Maar nadat de wet onze tuchtmeester geweest is om ons tot Christus te brengen, moeten wij dan weer teruggaan om ons door de tuchtmeester te laten slaan?" Later zei Duncan tegen iemand uit Perth: "Jullie hebben een predikant, een man met enkele eigenaardigheden, maar een groot godgeleerde en een goed en gezond geestelijk casuïst?" "O, u bedoelt zeker Mr. Walker." "Ja, Walker, Walker, wel u weet dat ik Walker graag mag, ja ik mag Walker graag." En ook hijzelf wist soms een woord ter rechter tijd te spreken, maar dan was het meer tot onderwijs van anderen dan van zichzelf. Op een keer ontmoette hij iemand die het ook niet zo breed had en geen raad wist. Toen hij afscheid nam, sprak de "Rabbi": "Wel, de Heere verandert de duisternis in licht en Hij brengt niet alleen licht na duisternis maar hij maakt de duisternis zelf ook tot licht." Hij wist het beter voor een ander dan voor zichzelf!

Niet altijd duurden zijn depressies lang. "Ik herinner me dat ik op een keer zo door de zonde in beslag genomen werd. Ik verfoeide mijzelf, maar vond onmiddellijk vergeving en was in een ogenblik vervuld met de liefde van God en met de vreugde in de Heilige Geest."

Zijn dagen van duisternis waren vele, maar over het algemeen had hij meer heldere gedachten van Jezus dan de meesten van Gods kinderen. Duncan kon niet ontkennen dat, ondanks zijn twijfelingen, de Heere vaak Zijn lieflijk aangezicht aan hem liet zien. "Maar", zo merkte hij op, "wanneer zij mij horen spreken over de schoonheid van Jezus Christus, zeggen zij, 'dan zult u naar de hemel gaan!'" "Dat werpt de vraag in mij op, of ik wel bereid ben om naar de hemel te gaan en die gedachte maakt alles weer duister." Hij kon zijn vertroosting en blijdschap maar niet vasthouden. Hij wist wat het betekent om zich "in Christus Jezus te verheugen", maar hij zei: "Geestelijke vreugde is een tere zaak; zij wordt gemakkelijk verknoeid en vereist veel teerheid."

Kwam de hapering en leemte in zijn geestelijk leven ook niet deels door zijn opvattingen over de zekerheid des geloofs? Als wij zijn preken over de woorden uit het Hooglied: "Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn" lezen, worden wij getroffen door de sterke nadruk die hij laat vallen op de toeëigening van het geloof. "Nu van deze Liefste zegt de kerk en de gelovigen: 'Hij is de mijne en ik ben de Zijne'. Dit is ten eerste de taal van het dadelijke geloof. Het is de taal van aanneming en overgave, hetwelk is de dadelijke oefening van het geloof. 'Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn.' Ik zeg, het is een dadelijke daad van geloof en daarom wordt niet verondersteld dat hieraan een daad van het geloof vooraf gaat; het is in zichzelf en in de eerste plaats een dadelijke daad des geloofs, gegrond op de volmacht in het evangelie en de vrije aanbidding van Jezus Christus." "Maar wat betekent dit? Hebt u hierin de belofte van de Aanbieder of niet? Hebt u hierin de belofte van de Aanbieder, of u de aanbidding aanvaardt of niet? Neen, de Aanbieder wordt niet beloofd door de aanbidding zelf maar wanneer de aanbidding aanvaard wordt."

"Jezus zegt: 'Ik zal u Mij ondertrouwen' en de ziel neemt het woord aan en zegt: 'Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn.' Zij vraagt niet wat zij voordien geweest is, want er kan een grote onzekerheid hierover zijn; maar er is een vrije aanbidding en nu deze geloofd wordt, wordt de getrouwheid van de Aanbieder verzegeld. Christus wordt vrij

in het evangelie aangeboden en de grond hiervan is niet iets in onszelf of wat in ons gewrocht is door de kracht van de Heilige Geest, noch het recht om Christus te ontvangen, maar de grond is de vrije aanbieding in het evangelie. En de ziel zegt: 'Op de volmacht van Zijn eigen vrije aanbieding ontvang ik Hem.' 'en dit ontvangen van Christus is een ontvangen door het geloof, welke door de liefde werkt. 'Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn'."

"Jezus neemt de liefde van het hart in, want zij die zo spreekt, was eenmaal net zo blind voor Zijn uitnemendheid als de blinde wereld rondom. Er was in Hem geen gedaante dat wij Hem zouden begeerd hebben. Hij scheen zonder gedaante of heerlijkheid te zijn, zo blind was zij ten opzichte van Zijn Goddelijke en menselijke schoonheid, ten opzichte van Zijn uitnemendheid als Middelaar, evenals de duistere omkomende wereld is."

"En zo zou het gebleven zijn, maar 'God, Die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis zou schijnen, is Degene Die in onze harten geschenen heeft om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus.' Het geloof ontvangt een liefste Christus, wanneer door de zaligmakende werking van de Heilige Geest onze zielen verlicht worden in de kennis van Christus en onze wil vernieuwd wordt nadat Hij ons overtuigd heeft van onze zonde en ellende. Dan ziet het verlichte gemoed de alles te boven gaande schoonheid van Jezus en het geloof, dat door de liefde werkt, omhelst een liefste Christus. Hij heeft de genegenheden en het hart ingenomen. 'Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn.' Maar was deze liefde u gegeven om uzelf te kwellen vanwege gebrek aan de beantwoording van uw kant? Waarom zult u zichzelf kwellen zonder reden? Indien Hij uw Liefste is, waag het dan om te zeggen, ofschoon uw hart zou breken en ook breken zal: 'Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn'."

De laatste vragen kon hij zichzelf ook wel stellen. Was het directe geloof in de belofte in de aanbieding van het evangelie ook voor hem niet de kortste weg om uit het kluwen van twijfel en onzekerheid te komen? Waarom bleef hij dan zo lang rondolen? Dit kwam omdat hij nog zoveel waarde hechtte aan het "gevoelen" van Gods genadige handelingen. Zijn zucht naar gevoelige gemeenschap verkleinde de waarde van het eenvoudig steunen op Gods naakte Woord, al was het tegen alle gevoel in. Hij miste in dezen niet alleen de geloofskracht van de eerste reformatoren, maar ook hun inzicht in het beloftekarakter van het Woord van God. Wij bemerkten al eerder het verschil van benadering tussen hem en Malan, al vloeide de laatste weer te veel door en zag hij de realiteit van het geschudde geloofsleven te veel voorbij. De geloofsdefinitie van Malan ademde de geest van de Reformatie, maar toch was zij eenzijdig, omdat hij de bevinding van het geloof onderwaardeerde. Maar Duncan wilde geheel in de traditie van Westminster staan om het geloof als omhelzing van de Zaligmaker in de belofte te onderscheiden van het geloof van verzekering van het persoonlijk heil. De nauwe verbinding tussen persoonlijke heilszekerheid en geloof, die de hervormers steeds gelegd hebben, sprak hem niet geheel aan. Hij kon zich beter terugvinden in de onderscheiding, die de "Marrow men" maakten tussen de "zekerheid des geloofs" en de "zekerheid des gevoels".

De verschillende geloofsdefinities die Duncan bij de theologen tegenkwam vond hij vaak eenzijdig en gezocht. "Ik ben er niet zeker van dat onze pogingen om definities van het geloof te verwoorden des te beter zijn.

Baxter verbindt het met de leer van de mystieke vereniging; Lampe definieert het als een gewilligheid om door Christus verlost te worden; Halyburton en Owen als een

hartelijk aannemen van het aanbod; Sandeman als een eenvoudig geloof in een eenvoudig getuigenis.

Wel, een mens is soms weinig beter dan een definitie, die alle zowel verwarren als opklaren. Maar "niemand gaat verloren die op Hem vertrouwt, niemand gaat verloren, die op Hem vertrouwt".

Hij kon zich nog het beste vinden in de definitie van de Westminster Confessie. Duncan was vooral bevreesd voor een verstandelijke geloofsbeschouwing, waartoe een man als Sandeman neigde. Deze tendens nam hij ook bij Chalmers waar, die bij zijn geloofsdefinitie de schijn wekte dat het geloof niet meer inhoudt dan een verstandelijk aannemen van de beloften van God. "Ik ben het met zijn definitie van het geloof niet eens", zo sprak de "Rabbi" over zijn geachte vriend. "...Mijn leer over het geloof was beter dan de zijne, maar hij ging bidden en zijn geloof was beter dan het mijne."

Het waren vooral Thomas Chalmers en Robert Sandeman die bij hun geloofsvisie teruggrepen naar de reformatoren. Zij waren beducht dat door het teveel benadrukken van de kenmerken van het geloof tekort gedaan wordt aan het belang van de heilszekerheid. De gelovige wordt teveel op zichzelf teruggeworpen en te weinig op Christus, wanneer hem genadekenmerken worden voorgehouden, waaruit hij mag concluderen of hij een kind van God is. William Cunningham, een collega-professor van Duncan aan het New College, had daarentegen kritiek op de steile geloofstaal van mannen als Luther en Calvijn. Het ging hem te ver om te stellen dat de "persoonlijke verzekering noodzakelijk in het zaligmakend geloof begrepen is". Hij wilde geheel gaan in het voetspoor van Westminster, die ontkent dat de "verzekering van de zaligheid" tot het wezen van het geloof behoort.

Cunningham erkent dat ook de Schotse reformatoren en hun opvolgers dachten in de lijn van Calvijn. John Davidson omschrijft het geloof als een "hartelijke verzekering dat al onze zonden ons in Christus vrij vergeven zijn". En John Craig noemt het geloof de "moeder van alle genaden, waardoor wij Gods belofte in Christus aangrijpen". Aan het einde van de zestiende eeuw begint zich in Schotland een accentsverschuiving van het voorwerp van het geloof in de beloften van het Woord, naar de kenmerken van de genade geleidelijk aan af te tekenen. De reformatorische geloofsopvatting wordt nog wel gehandhaafd maar minder benadrukt. Het accent komt steeds meer te liggen op de leer van de wedergeboorte, op de kenmerken daarvan, waardoor het objectieve heil en het beloftekarakter van het evangelie meer op de achtergrond kwam. Volgens Macleod was de oorzaak van deze ontwikkeling dat onder de nieuwe generatie de heldere en vaste verzekering van het heil onder de gelovigen op retour was. De realiteit van een tanend geloofsleven en een gemis aan persoonlijke zekerheid dwongen tot een andere kijk op het geloofswerk. De normstelling vanuit de wezensnatuur van het geloof werd verlegd naar de kenmerken. Men probeerde onvaste zielen meer grond onder de voeten te geven door hun waarneembare kentekenen van het werk van de wedergeboorte voor te houden. Macleod noemt dit een logische ontwikkeling en geen afwijking van de grondslag van de hervormers. Het was eerder een aanvulling op de geloofsdefinitie van de mannen van het eerste uur, die meer aansloot bij de praktijk van de gelovigen in die tijd. De reformatoren sloten hun geloofsleer aan op de vraag: Hoe word ik rechtvaardig voor God; de latere godgeleerden gingen uit van de vraag: Hoe weet ik dat ik inderdaad van de dood tot het leven ben overgegaan.

De Belydenis van Westminster sloot geheel aan op deze accentsverlegging. Het was



echter niet zo dat Westminster de zekerheid geheel uit het geloof wegnam. De Grote Catechismus noemt het geloof niet alleen een toestemmen van de "waarheid van de beloften van het evangelie" maar ook een aannemen en steunen op Christus en Zijn gerechtigheid "tot vergeving van de zonde en tot aanneming en voor rechtvaardig houden van zijn persoon in de ogen van God tot zaligheid". Maar als Westminster over de persoonlijke "verzekering van de genade en zaligheid" handelt, merkt zij op dat de ware gelovigen "ze wel lang verwachten eer zij die verkrijgen en als zij die verkregen hebben, kan deze verzwakt worden en ophouden door velerlei onmatigheden, zonden, verzoeken en verlaten; nochtans zijn zij nimmermeer gelaten zonder zodanige tegenwoordigheid en bijstand van Gods Geest, waardoor zij bewaard worden, dat zij niet ganselijk in wanhoop verzinken". Zo werd de verzekering van het persoonlijk heil buiten de wezensnatuur van het geloof geplaatst.

Mannen zoals Rutherford, Dickson en Guthrie stonden met vele theologen uit de zeventiende eeuw geheel in de traditie van Westminster. Zij benadrukten zowel het geloof in de aanbidding van Gods beloften als de kenmerken waaruit men kan weten dat men in de genadestaat is. De balans sloeg aan het einde van deze eeuw steeds meer door naar de kenmerkenleer. Vooral werd veel aandacht besteed aan de zogenaamde "toeleidende weg" tot het heil in Christus. Onder invloed van Baxter en andere neonomianen werd het evangelie in een nieuwe wet veranderd en beperkt tot hen die de kenmerken van deze toeleidende weg in zichzelf bespeurden. De reactie op deze ontsparing was het zogenaamde "Marrow conflict" van omstreeks 1720. Een aantal evangelische predikanten, waaronder Thomas Boston en de Erskines, grepen in hun verweer direct terug naar de geloofsbeschouwing van de Reformatie. Zij braken een lans voor het onvoorwaardelijk genadeaanbod en betrokken de verzekering op het geloof. Zij werden beschuldigd van afwijking van de Belijdenis van Westminster, hoewel zij met klem voorgaven de letter van het belijden van de kerk geheel te onderschrijven. Het ging hen erom dat Christus en Zijn verdiensten door het geloof aangenomen, weer een ereplaats in de heilsleer werd toegekend, tegenover de eendeloze syllogismen vanuit de genadekenmerken, die in de prediking werden opgedist.

Ook in de dagen van John Duncan was het probleem van de geloofszekerheid weer actueel geworden. We zagen hoe McLeod Campbell nog verder ging dan de "Marrow men" door de zekerheid van het heil te baseren op het algemene Vaderschap en de liefde van God tot alle mensen. Tijdens het opmerkelijke "Revival" in 1858/1859 laaide de strijd over de zekerheid ook weer op. Het ging over de praktische uitwerking van deze opwekking, waardoor velen uit de duisternis waren overgegaan tot het licht van Gods genade. De ernstige christenen waren verdeeld in "de twee wel bekende 'scholen' van gedachten over dit onderwerp. Aan de ene kant stonden zij die zelf plotseling waren 'overgebracht uit de duisternis tot het wonderbaar licht' en 'vrede en blijdschap vonden in het geloven'. Zij waren bewogen tot de vraag of het mogelijk is dat de onmiddellijke verzekering van de zaligheid op de volmacht van het vrije aanbod van Christus aan elke zondaar van het menselijke geslacht in het evangelie niet in het geloof begrepen is."

Aan de andere kant stonden de gelovigen, die al jong getrokken waren tot Christus en geen krachtadige omkering hadden ervaren. Het zaad van het geloof had geleidelijk aan wortel geschoten. Over het algemeen vonden zij in hun leven maar weinig terug van de uitingen van geestelijke blijdschap, zoals deze onder de pas bekeerden van het "revival" veelvuldig voorkwamen. Dit leidde hen tot de vraag of hun geloof wel echt was of dat de "haastige" bekeringen als vrucht van de opwekking wel het ware werk

waren van Gods Geest.

Wat voor plaats nam Duncan in bij deze discussies over de zekerheid van het geloof? Nu staat voorop dat hij zich altijd verblijdde, wanneer hij de werkingen van Gods Geest waarnam. Van harte stond hij dan ook achter deze opwekking, maar hij had ook enige reserves. Weer zocht hij het juiste evenwicht en probeerde hij de partijen bij elkaar te brengen. "Ik sta niet argwanend tegenover belijdende christenen, enkel omdat zij de verzekering van hun eigen zaligheid missen. Aan de andere kant ben ik niet argwanend tegenover de verzekering van jonge bekeerden, want ik geloof dat God de verzekering kan geven zodra Hij het geloof werkt. Maar ik sta wel argwanend tegenover de belijdenis van verzekering en grote blijdschap, wanneer deze zonder enig teken van verbrokenheid en verslagenheid van het hart is, wanneer deze zonder de voltrekking is van de natuur, die een gezicht van Gods geduchte toom en grote zaligheid moet teweegbrengen..." Duncan wilde geen keurmeester zijn, zeker niet als een "man of vrouw, jongen of meisje uit de kerk komen en ons vertellen dat zij Christus gevonden hebben". Maar wel zet hij hierbij een vraagteken, als de ootmoed en vernedering geheel ontbreken en er alleen maar oppervlakkige uitspraken worden geslaakt die de diepte van het ware werk van God missen.

Duncan bespeurde twee kwalijke uitersten. De ene kant een overdreven argwaan van de oude christenen tegenover de jonge bekeerden en een vermetel oordeel van de pasbekeerden over hen die van geen heilszekerheid durfden spreken. Toch wilde hij de "hoogverzekerden" nog mild behandelen. Hij sloot niet uit dat er zelfs een beginsel van waar geloof kan zijn dat met "een grote mate van vermetelheid" is gemengd. "Ik geloof dat er een door God gewerkt geloof kan zijn en een geloof van eigen maaksel in dezelfde ziel. Daarom zegt Christus: 'Alle rank, die in Mij geen vrucht draagt, die reinigt Hij, opdat hij meer vrucht drage.' Na de zeis zal de dauw komen, de regen op het nagras'." Schijnbaar had hij zichzelf op het oog in de tijd dat hij uit de steile geloofszekerheid leefde en geen erg erin had dat deze met vreemd vuur gemengd was. Maar wie kon zielen keuren dan God alleen? Hij schuwde het haastig opleggen van de handen, maar was ook beducht voor een vernietigend oordeel over iemands staat voor de eeuwigheid.

Bedenklijk vond Duncan het als een hoge verzekering leidde tot geestelijke trots. En een niet geschudde zekerheid vertoont meer de kenmerken van een nabijkomend christen, die een vermetel geloof als grondslag heeft dan van een oprecht gelovige die met ootmoed en blijdschap getuigt van de hoop die in hem is. Een vermetel geloofsvertrouwen vond hij nog erger dan het twijfelachtig geloof van de roomse leer. Aan de andere kant schuwde hij de voorgewende schijnnederigheid van hen die van hun twijfels en niet-verzekerd-zijn "geen gering deel maken van hun godsdienst". Maar ziet hij nu zijn eigen geval ook niet voorbij? Was zijn overdreven twijfel en wanhopige onzekerheid Bijbels te noemen?

Heman uit Psalm 88 voelde zich "als afgezonderd onder de doden" maar toch roept hij "de Gods zijns heils" aan. Dan beschrijft Duncan zijn eigen geval, zonder zich erbij in te sluiten: "Anderen zijn er met een ten dele verlichte consciëntie die zo'n zwak schijnsel geeft waardoor zij verhinderd worden om gemakkelijk in het grootste zelfbedrog te vervallen, maar hen er niet voldoende van doordringt en aanspoort tot ernstige inspanning. Zij zinken weg in een toestand van doffe berusting of ergerlijke moedeloosheid. Dezulken moeten gewaarschuwd worden om teveel op zichzelf te zien, daar hun argwaan tegenover zichzelf -niet wel- gegrond is." Wat is volgens

Duncan de uitnemendste weg voor zulke zielen? Hij weet geen andere dan de "weg om zich te wentelen op de algenoegzame, vrij aangeboden Zaligmaker van zondaren". Zij moeten er van overtuigd worden dat hun twijfels geen enkele grond hebben.

Dus "vrede door het directe geloof" is de kortste weg om van Gods gunst verzekerd te worden. Als zodanig bevond Duncan zich in het goede gezelschap van de "Marrow men" al onderschreef hij niet al hun stellingen. Maar wilde hij de kenmerken van genade dan geheel terzijde stellen als middelen om tot de verzekering van het persoonlijk heil te komen? Tegenover de verschillende partijen en standpunten wilde hij vasthouden aan "drie elementen van verzekering". Als eerste en voornaamste element noemt hij de verzekering door middel van het directe geloof; als tweede de "verzekering door bewijzen van wedergeboorte of kenmerken van genade" en als derde "de verzekering door,het getuigenis van de Geest". Wanneer alleen het eerste geleerd wordt, dan is dit een kenmerk van het anti-nomianisme. De bevinding van het geloof wordt ondergewaardeerd en het gevaar is groot dat het geloof een koude en rationele zaak wordt. Wanneer het tweede punt exclusief wordt gedreven, vervalt men in het neonomianisme of wetticisme, en als de eerste twee ontkend worden en alleen het getuigenis van de Geest als middel tot verzekering moet gelden, is er sprake van het diepste zelfbedrog. Ook is Duncan beducht om alle drie de middelen geheel van elkaar te scheiden; hij ziet ze liever in een organisch geheel dan als aparte "stations".

In het tijdschrift "the British Messenger" behandelde hij in 1869 achtereenvolgens deze drie onderdelen van de verzekering. "Verzekering door het directe geloof heeft, wanneer het 'ultra' wordt geleerd een element van waarheid maar ook van valsheid." De goede zijde is dat deze gegrond is op het rijke evangelie, "Christus en Zijn onnaspeurlijke rijkdommen geopenbaard aan zondaren van het menselijk geslacht." "Haar element van valsheid blijkt wanneer de noodzakelijkheid van de wedergeboorte, nodig tot het geloof, niet wordt voorgesteld." Dan is het gevaar groot dat wij "met de hand van de gevallen Adam" Christus ontvangen. Duncan is bang van een opgedrongen geloof, dat van eigen maaksel is en nooit tot Christus leidt. "Neem het geval van de vrouw die de zoom van Christus' kleed aanraakte. Daar was haar geloof volledig. Zij maakte er niet uit op dat zij genezen was omdat zij geloofde. Zij raakte Hem aan. Toen kwam een tweevoudige bevinding:, kracht ging van Hem uit en zij voelde dat zij genezen was." Alleen het bloed van Christus reinigt van alle zonden. Het oprechte geloof ziet op dat bloed en hetzelfde bloed wordt daardoor aan de consciëntie toegepast. Het vermetel en dood geloof meent op Christus te zien maar het gaat niet om Hem maar om de verdienstelijkheid van het geloof.

Nu volgen de "kenmerken van genade of van reflectie". "Ik ben er niet zeker van dat de Bijbel spreekt van wat wij 'verzekering' noemen. Zij spreekt van de volle verzekering des verstands (Kol. 2:2), de volle verzekering des geloofs (Hebr. 10:2) en de volle verzekering van de hoop (Hebr. 6:11). Maar of het dezelfde betekenis heeft en hiermee alleen maar verbonden is, in de eerste brief aan Johannes noemen wij het 'kennen', 'hieraan kennen wij dat wij Hem gekend hebben' (1 Joh. 2:3) en 'opdat gij weet dat gij het eeuwige leven hebt' (1 Joh. 5:13).' Deze dingen heb ik u geschreven, die gelooft in de Naam des Zoons van God; opdat gij weet, dat gij het eeuwige leven hebt en opdat gij gelooft in de Naam des Zoons van God.'

'Deze tekst bevat drie zaken: 1. dat zij die geloven in de Naam van de Zoon van God het eeuwige leven hebben; 2. dat zij die tot die 'kennis' gebracht zijn het eeuwige leven hebben en 3. dat deze kennis het leven door het directe geloof niet van de plaats verdringt, door het gezegde, 'opdat gij gelooft...''

Zo wil Duncan de kenmerken van genade nauw verbinden aan het geloof, als een bemoediging om meer in het geloof bevestigd te worden. Het directe geloof is onmisbaar en "toch heeft hij iets nodig om hem te helpen om te 'kennen' of te weten dat hij het eeuwige leven heeft." En deze kennis van "het deelachtig zijn van het eeuwige leven" is volgens Duncan hetzelfde als wat sommigen "kenmerken van genade" noemen. Het "geloven en het hebben van het eeuwige leven" is direct, maar de "kennis dat wij geloven en het leven hebben" is indirect of reflectief.

Zo onderscheidt Duncan het geloof in de belofte en het weten dat men geloof bezit, maar brengt deze beide zaken wel bij elkaar. Het ene is een wezenskenmerk van het rechtvaardigend geloof; het ander is een vruchtgevolg ervan. "Nu maakt de Schrift de beloften van leven vast aan het bezit van deze dingen, zodat ik, wanneer ik deze in mijzelf waarneem, reden heb om te zeggen: God zegt: 'Geloof in de Heere Jezus en gij zult zalig worden'; maar ik geloof in de Heere Jezus Christus en daarom word ik zalig. De eerste voorstelling van deze sluitrede is het Woord van God. Maar om verzekering van mijn zaligheid te hebben, moet ik ook zeker zijn van de volgende sluitrede." En uit de mond van twee getuigen zal alle woord bestaan. "Indien het alleen het getuigenis van consciëntie is, dan kan dit waar zijn; maar mijn hart is bedrieglijk.

Nu, 'de Geest getuigt met onze geest dat wij kinderen Gods zijn', (Rom. 8 : 16)." En dan komt Duncan aan zijn derde punt.

"Wat wordt er met 'onze geest' bedoeld? Is het alleen ons verstandelijk gemoed? Het is de geest, die uit de Geest geboren is. 'De Heilige Geest', zegt één van de Vaders, 'maakt ons heilig en geestelijk.' Het getuigenis van Gods Geest is daarom alleen met de geest van de wedergeboren mens; het is het getuigenis van de Wederbaarder met de wedergeboren geest."

En dan geeft Duncan een persoonlijk getuigenis: "O, mijn magerheid! mijn magerheid! ..." "Ik heb zeker meer licht hierover dan bevinding. Inderdaad, mijn licht erover is een flikkering..." Dit getuigenis gaat verder dan het eerste en het tweede. "Het is de Vader en de Zoon, Die gemeenschap hebben met de zielen van de gelovigen door de Heilige Geest, door middel van de waarheid en hierin ligt nu voornamelijk het geheim van de bevindelijke godsdienst."

Het gebed is een middel om gemeenschap met God te oefenen. De inwoning van Gods Geest in de harten van Zijn kinderen is onbegrijpelijk en wonderlijk. Zo kan God onmiddellijk door Zijn Geest tot de ziel spreken en de gelovige verzekeren van zijn eeuwig heil. "Nu dan, voor een volle verzekering hebben wij een bijzonder spreken van God tot onze zielen nodig ('Zeg, Gij tot mijn ziel, Ik ben uw heil', was het gebed van David). Dit zal Hij nooit tot een mens zonder geloof en zonder de vruchten daarvan spreken. Waar geloof is (het directe geloof, 1), hetwelk wedergeboorte, het goede zaad in goede aarde inhoudt, zal het zeker door waarneembare vruchten worden gevolgd (kenmerken van genade, 2) en door het getuigenis van de Geest (3). Het geloof is de kiemkracht van alles."

In het kort samengevat neemt Duncan tegenover de in zijn ogen twee extreme opvattingen een middenpositie in, die geheel in de lijn ligt van de Belijdenis van Westminster. De eerste opvatting, die hij bestreed is dat er in het geheel geen zekerheid is in het directe geloof, zoals door Rome en de Baxterianen wordt voorgestaan.

En de tweede dat de zekerheid alleen kan worden ontleend aan de kenmerken of genadebewijzen. Daartussen ligt de opvatting dat ieder mens, die tot het geloof in Christus komt, zich onmiddellijk bewust is dat hij gelooft en dat dit besef het eerste

bewijs is dat men gerechtvaardigd is. Westminster gaat uit van trappen in het geloof en een geleidelijke versterking van het geloof in de weg van de genademiddelen. Zij is beducht voor een verstandelijke verzekering en waarschuwt voor het nabijkomend waan- en tijdgeloof. Het begin van hoofdstuk 18 van deze Belijdenis laat niets aan duidelijkheid over: "Ofschoon hypocrieten en andere onwedergeboren mensen zichzelf ijdel kunnen bedriegen met een valse hoop en vleselijke vermetelheid, dat zij aangaande hun staat van zaligheid onder Gods gunst zijn..." Duncan ziet in beide standpunten de uitwassen van zowel de neonomianen, die de zekerheid als eindstation zien, en de antinomianen, die een vaste zekerheid stellen vanaf de eerste geloofsdaad en hierbij minachtend spreken over bestrijdingen en hernieuwde geloofsoefeningen.

Hoe beoordeelde hij de mening van de "Marrow men", die tussen de polen van de beide uitersten zowel de "zekerheid des geloofs" als de "zekerheid des gevoels" leerden?

Hij kan ver meegaan met hun opvattingen, maar wil zich niet aan al hun stellingen binden. Zijn positie was dezelfde als van Richard Ricalton van Hobkirk, een tijdgenoot van Boston en de Erskines, die hen wel verdedigde maar niet met hen mee ging! Ricalton vond de geloofsdefinitie van de "Marrow men" te veel een ideaal beeld van het geloof van een sterkverzekerd christen. Zijn mening is meer gebaseerd op de praktijk maar minder door Gods Woord onderbouwd. Het is begrijpelijk dat Duncan zich zeer wel kan vinden in zijn oordeel: "Ik kan goed geloven dat er meer geloof is in een ziel die strijd voert met zijn eigen verdorvenheid en menigvuldige twijfelingen dan in een ander, die ook een gelovige zijn kan maar wiens geloof minder tegenkating ondervindt en die meer blijdschap naar voren brengt en uitwendige vruchten laat zien." Deze taal was hem naar het hart gegrepen. Het ging de "Rabbi" meer om de diepgang, de wortel van aarde dan om de mate van het geloof. En in de diepte van aanvechting en bestrijding krijgt het zwakke geloof wortels en hieruit wast de christen op "in de genade en kennis van de Heere Jezus Christus". "Hij moet wassen en ik minder worden", was niet alleen het motto van Johannes de Doper maar ook van de geslingerde Duncan.

Al twijfelde hij vaak aan zijn staat, al had hij een grote hapering in het leven van heiligmaking, toch was er sprake van geestelijke groei. Zijn preken getuigen van een diepe en rijke kennis van de Middelaar, die hij niet had ontvangen in de jaren dat hij zo stellig van zijn genadestaat verzekerd was maar juist in de tijden dat hij door zware aanvechtingen werd geplaagd. "Leid mij op een rotssteen, die mij te hoog zou zijn", was vaak zijn klacht. Maar in die weg leerde hij ook belijden wat de psalmist laat volgen: "Want Gij zijt mijn Toevlucht geweest, een sterke Toren voor de vijand" (Ps. 61). En daarom kon hij zo gevoelvol spreken over zijn dierbare Verlosser en Zijn schatten voor ieder zondaar zo rijk uitstallen. In dit verband is het slot van zijn serie preken over de tekst, "Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn" zo treffend.

"Nu, is Hij uw Liefste? Is Hij dat? Of u nu kunt zeggen, 'Hij is de mijne en ik ben de Zijne', of niet, is Hij uw Liefste? Wat denkt u van het evangelieaanbod van Christus? Ligt uw hart hierin verklaard? Gaat uw begeerte daar naar uit? Wat denkt u van Christus, zoals Hij vrij in het evangelie wordt aangeboden? Indien u niet kunt zeggen, 'Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn', zegt u dan: O, Hij is liefelijk en ik kan niet anders dan Hem liefhebben? Is uw ziel tevreden met het evangelieaanbod, ja of neen? 'Ja, ik wil dit weer horen.' Is uw hart tevreden met Hem, Die in het evangelie wordt aangeboden? Houdt u van het aanbod van Christus? Wilt u hier gebruik van maken? Of bedoelt u Hem nog even te laten staan - 'Zijn hoofd vervuld met dauw en Zijn

haarlokken met nachtdruppen' - alvorens u naar Hem luistert? Wilt u nog langer geroepen worden? Wilt u het nog niet aannemen? Ach, verzoek Hem niet langer. Hij is het waardig en Hij heeft weet van Zijn waardigheid. In elk evangelieaanbod dat Hij doet is een oneindige neerbuigendheid. Hij is niet onkundig van Zijn eigen waardij dat Hij u gedurig en zo lang heeft gesmeekt; het is omdat Hij lankmoedig is en niet wil dat enigen verloren gaan. En wilt u dan nog zeggen: 'Ik zal Zijn lankmoedigheid nog een weinig langer op de proef stellen; ik wil niet geheel met Hem breken en neen tegen Hem zeggen, maar ik wil Hem ook geen dadelijk ja-woord geven?'

Hoe beledigt u Hem dan! En als u nooit meer een aanbieding van Jezus zou ontvangen, zou dit dan onrechtvaardig zijn? O, wat een misbruik maakt het hart van een mens van de neerbuigendheid van Christus! Hij doet een ander aanbod, nadat Hij een afwijzing gehad heeft en Hij is tot sommigen van u gekomen om honderd aanbiedingen te doen, nadat Hij honderd afwijzingen heeft gekregen. Hoe hebt u Hem in uw eigen ogen verachtelijk gemaakt. 'O, wat een dwaasheid! Wie is Hij Die u zo veracht?'

Nu merk op, de Heere Jezus wordt u vanavond vrij aangeboden en als uw ziel hierop amen zegt, dan is dit wel gedaan; maar als uw ziel Neen zegt, o, wat een goddeloosheid! De Heere heeft medelijden met u, zoals Hij medelijden gehad heeft met zovelen, die zo gehandeld hebben. Hij heeft nergens beloofd dat Hij dit zou hebben; al heeft Hij het gehad, Hij heeft het nooit beloofd. Hij kan u wegwerpen en het is mogelijk dat de Heilige Geest Zich kan terugtrekken van u, al wordt het evangelieaanbod nog verkondigd. En als u de Heilige Geest verdriet aandoet, hebt u niet het voornemen, zegt u, om voor altijd van Christus afscheid te nemen, maar als u de Heilige Geest smart aandoet en Hij neemt voorgoed afscheid van u, waar zult u met uw geloof blijven? ziende dat de Bruid het hare van de Heilige Geest ontvangt in de krachtadige roeping."

Hier stelt Duncan het beslissende moment van de zekerheid van het heil, wanneer de zondaar op goede gronden instemt met het evangelieaanbod. In zijn ogen rust de grondslag van de zaligheid dan ook niet op de innerlijke bevindingen en kenmerken van de gelovige, maar op de aangebrachte gerechtigheid en verdiensten van Christus, zoals Hij aan een ieder in het evangelie wordt voorgesteld. Hoe rijk is het echter wanneer de Heere door Zijn Geest de troostvolle verzekering ook in de ziel indrukt en hij mag proeven en smaken dat Hij goed is voor een slecht mens! Dan ontvangt hij een dubbel deel!

## 12. Zijn karakter en omgang met mensen

John Duncan was een unieke persoonlijkheid. Moody Stuart vindt hem een man met een veelzijdig karakter. "Zijn persoonlijkheid was inderdaad zeer markant. Het was vergeefse moeite om een zijns gelijke te vinden; hij was geheel origineel en uniek." Eén van zijn gevatte uitdrukkingen was: "Ieder mens wil zichzelf namaken en zo Gods mooie verscheidenheid veranderen in een afschuwelijke eenvormigheid." Nu was er zeker geen mens te vinden die als slaafse nabootsing van het karakter van de "Rabbi" zou kunnen dienen. Zijn persoon was een vereniging van een aantal zeer verscheiden eigenschappen. Hij was tegelijkertijd "de eenvoudige gelovige, de geheel in zichzelf opgaande godgeleerde, de subtiele filosoof, de vurige en geleerde linguïst, de student van een veelheid van literatuur, de afgezonderde en rusteloze liefhebber van gezelschap, het kind in zwakheid van de wil en de man van volhardende energie". Een veelvormigheid van elementen die in meer dan een opzicht schijnstrijdig zijn. En in het functioneren van zijn gaven en karaktereigenschappen bewoog zich steeds zijn sterk wisselende wil. Afhankelijk van de objecten waarop zijn wil zich richtte, was hij sterk of zwak. Als het ging over het gewone dagelijkse leven dan was zijn wil zwak, evenals het onderzoek van zijn hoop op het eeuwige leven, maar wanneer hij zich bewoog op het terrein van b.v. de filosofie dan openbaarde zich een solide denker die zich door tegenredenen niet van zijn stuk liet brengen. Zo kon volgens Moody zijn wil op hetzelfde ogenblik zowel zwak als sterk zijn, of erg zwak en erg sterk, "ten dele leem en ten dele ijzer of liever, het kon zijn dat met een radicaal gebrek van de wil, zijn kracht van begeerte deze zwakheid compenseerde en de plaats hiervan innam".

Te midden van de wisselvalligheid van zijn natuur en gesteldheid schitterden zijn positieve eigenschappen. Hij was weliswaar uitermate verstrooid wanneer het ging over het gebeuren rondom hem, omdat zijn aandacht zich zo intens kon richten op geheel andere zaken. Maar toch had hij oog voor het gewone, het eenvoudige, het kinderlijke. Zo kon hij met hart en ziel genieten van de gewone dingen van het leven en had hij een open oog en hart voor zijn naaste. Hij had een grote sympathie voor zijn medemens, vooral voor zijn geestelijk welzijn. Evenals Paulus was hij de Joden een Jood geworden en de Grieken een Griek, opdat hij hen voor Christus mocht winnen. Hij kon zich in dit opzicht geheel voor een ander wegcijferen. In het menselijke verkeer was hij minzaam, belangstellend en altijd bereidwillig de helpende hand te bieden.

Karakteristiek voor zijn sympathieke benadering van mensen is een korte brief die hij op 30 september 1851 schreef aan een zekere Robert Paul, manager van de Schotse Handelsbank in Edinburgh. Hij bedankte hem eerst formeel voor zijn "vriendelijke aandacht in de zaak van een bankorder" waarvan hij zojuist bericht had ontvangen. En dan kon hij het niet nalaten om hierop te laten volgen: "Mag ik u verzoeken om uw gebeden voor de professoren en studenten gedurende het komend seizoen (van het New College) en dan smee ik u om mij in het bijzonder te gedenken, dat ik versterkt mag worden, zowel geestelijk, mentaal en lichamelijk, ten opzichte van de plichten van het academiejaar. De Heere vergunne u genadiglijk Zijn leiding en geve dat u met kracht versterkt mag worden naar de inwendige mens. Het is nodig." Altijd voerde zijn tere en kinderlijke ootmoed de boventoon over zijn geniale intellect. Het was niet een egoïstische zucht naar kennis die hem beheerste, het was niet een ijdele trots op zijn gaven die altijd ten koste gaat van een onbaatzuchtig meeleven met de medemens. Ook betekende zijn ongewone verstrooidheid geen hinderpaal om zich met zijn gehele wezen voor een ander in te zetten.

De reikwijdte van zijn sympathie beperkte zich niet alleen tot zijn vriendenkring, eigenlijk was deze wereldwijd. De sterke kant hiervan was dat hij in de huid van een ander kon kruipen.

Vandaar dat hij de Joden in Boedapest met zoveel warmte kon benaderen. Hij plaatste zich in hun gedachtewereld, bestudeerde hun drijfveren en probeerde ook hun frustraties te onderzoeken. Zijn omgang met mensen was niet vanuit een zwart-wit opinie die hij op een ontactische manier uitdroeg. Hij zocht in het hart van zijn medemens door te dringen en probeerde zijn nood en behoefte te peilen. Niet voor niets maakte hij studie van de taal, want in het taaleigen leerde hij het karakter van een volk kennen. Vanuit de liefde tot alle mensen was het zijn begeerte om te handelen naar "'s lands wijs en 's lands eer". Het voorbeeld van de Zaligmaker stond hem hierbij steeds voor ogen. Zo was hij blij met de blijden en deelde hij in de droefheid en teleurstellingen van hen op wier weg hij geplaatst werd. Als geen ander kon hij troost geven en dat niet met gebruikmaking van zijn filosofische kennis maar vanuit zijn inzicht in de nood van het menselijk hart dat de gebrokenheid van de zondeval in zich omdraagt. Zo kon hij op een kinderlijke wijze in de schulp van een ander kruipen en hem hier vandaan op een sympathieke wijze benaderen.

Geen wonder dat hij ook zo goed en vaderlijk met kinderen kon omgaan. Hij hield van kinderen en vond het vermakelijk om urenlang spelletjes met hen te doen. En natuurlijk liet hij niet na om met hen over geestelijke dingen te praten. Bij een bezoek aan een vriend had hij met ernst zijn enige kind, een meisje van zes jaar, aangesproken. Toen hij afscheid nam, was hij bang dat hij geen genoeg vat op haar gehad had en niet in al de sympathieën van het meisje was ingedrongen. Hij haastte zich om naar het kind terug te gaan en riep haar toe: "Laat mij je pop een kus geven voordat ik weg ga." Op een keer zei een moeder tegen haar kleine jongen: "Hier is Dr. Duncan, je moet beleefd zijn." "O, ja," zo sprak de baardige "Rabbi", "hij zal beleefd zijn, maar je moet geen boeman van mij maken."

Ook de armen hadden een speciale plaats in zijn hart. Hij gedacht hierbij aan het woord van zijn Meester: "God heeft de armen uitverkoren om rijk te zijn in het geloof." Duncan trok de "betere klasse" niet voor, maar was een sociaal bewogen mens, met een teder hart voor de noden van de behoeftigen, niet alleen met woorden maar ook met de daad. Op straat stopte hij hen niet alleen geld in de handen maar wees hen ook op de "grotere gift van het eeuwige leven". Zo was een eenmaal arme jood ook door Duncan geholpen.

Toen deze in Edinburgh kwam had hij geen penny op zak. Hij liep door de straten en ontmoette een oude man, die hem vriendelijk aankeek en vroeg of hij een Jood was. Deze vroeg hem om met hem mee naar huis te gaan. Deze man was "Rabbi" Duncan. Hij bleef enkele weken bij hem, vertelde hem zijn levensverhaal en kreeg van hem 30 pond om een zaak te beginnen. Na verloop van tijd was hij een welgestelde koopman en dat door toedoen van een christen. Het laatste kon hij niet verwerken, want hij wilde zijn geloof niet verloochenen. "Ik kon geen christen worden, ik kon mijn eigen godsdienst en mijn landgenoten niet opgeven. Zo besloot ik om uit Edinburgh weg te vluchten. Ik plakte een briefje op de winkelruit, waarop ik geschreven had: 'Van huis vertrokken. Ben over enkele dagen terug.'

De Jood vertrok echter naar Amerika en probeerde alles te vergeten. Maar zijn weldoener 'Dr. Duncan, Professor in het Hebreeuws aan het college van de Vrije kerk' kon hij niet uit zijn gedachten wissen. 'Hij was de grootste Hebreeuwse schoolgeleerde die ik ooit onder de heidenen ontmoet heb en een lieve, goede oude



man'." Voor Duncan was het zaliger te geven dan te ontvangen.

Duncan kon goed naar anderen luisteren, behalve wanneer hij in de ban was van zijn "mentale afwezigheid". Zijn verstrooidheid die hij onbewust uitte, kwam eerder voort uit zijn kinderlijke natuur. "Wilt u nog een kop thee, Mr. Duncan", vroeg een gastvrouw hem geduldig, nadat zij hem al veertien keer had ingeschonken. "Nee, ik dank u, mevrouw, ik drink nooit meer dan twee koppen thee", antwoordde hij met het ernstigste gezicht. Toen hij met Mrs. Torrance in het huwelijk trad en op de dag van de bruiloft zijn trouwpak aan moest doen, bleef hij lang weg. De bruid wachtte ongeduldig, maar hij kwam niet opdagen. Zijn nicht ging kijken waar hij bleef en zag tot haar stomme verbazing dat de bruidegom languit op bed lag te slapen met een Hebreeuws boek in de hand. Een ander kwam hem halen en vatte hem bij de arm. Nog vreemder was zijn reactie: "Wel, weet je, wij zullen op een andere tijd deze draad weer opnemen."

Zo stond hij op een dag op de kade van Greenock op een stoomboot te wachten, die hem naar Glasgow moest brengen, want daar moest hij preken. Hij nam een verkeerde boot en kwam in Rothesay aan. "Zijn wij in Glasgow?" riep hij hulpeloos uit. "Glasgow, mijnheer! u bent in Rothesay." Op een andere keer preekte hij met Alexander Sommerville, ter gelegenheid van een avondmaalstijd. Na de diensten op vrijdag zouden beiden om vier uur 's middags de stoomboot naar Dalmuir Ferry nemen. Dan moest hij wel de preek om twintig voor vier besluiten, wilde hij de boot halen. Duncan preekte over: "Gij zult Zijn naam heten Jezus, want Hij zal Zijn volk zalig maken van hun zonden." Hij had geen erg in de tijd en zag ook niet dat zijn medebroeder in de haast het kerkgebouw verliet om de boot nog te halen. Na de dienst ging hij met de pastor-loci mee naar huis en gebruikte daar de maaltijd. Zijn collega wist nog van niets totdat de verstrooide man uitriep: "Waar is Mr. Sommerville?"

De volgende anecdote is typerend voor de verstrooidheid van de "Rabbi".

Eén of twee collega-predikanten zagen hem voor een tabakswinkel staan, terwijl hij met zijn nagel de laatste resten van de tabak uit zijn snuifdoos schrapte. Hij ging echter niet de winkel binnen om nieuwe voorraad te kopen. "Doctor, uw doos is leeg." "O, dat weet ik." "Maar er is een tabakswinkel." "Wel, dat weet ik ook, maar dat kost geld." "Niet zoveel, Doctor." "O, ik weet wat het kost, het kost veertien pence en ik heb nog geen vier pence op zak." "Maar, ik kan het u lenen", zo stelde de ander voor. En zo ging Duncan de winkel in, waar hij er achter kwam dat de benodigde hoeveelheid een halve penny minder kostte. Dadelijk gaf hij de halve penny terug en sprak met een ernstig gezicht: "Nu, mijnheer, wij staan quitte!"

Verstrooidheid en wanorde in zijn dagindeling waren zwakke kanten van zijn karakter. Het viel hem niet mee om op tijd te zijn. Dat was het geval toen hij op een maandag na een avondmaalsviering in zijn oude Milton kerk moest voorgaan. Om negen uur 's morgens was hij nog niet voor het ontbijt gekomen. De vrouw van de predikant waar hij logeerde klopte op de deur van zijn kamer en zette het ontbijt met de koffie bij hem neer. Met moeite kreeg zij hem wakker, maar tot haar verbazing wees hij het ontbijt af. "Maar als u moet preken, moet u toch wat eten?" "O, ik kan niet preken, ik voel me niet goed." Na lang aandringen beloofde hij in ieder geval om de koffie op te drinken. Toen de vrouw later weer bij hem kwam, bleek de koffie nog onaangeroerd te zijn en was de eerwaarde in slaap gevallen. De kerktijd kwam dichterbij en twee gemeenteleden kwamen hem halen. Hij bleef tegenstribbelen en probeerde hen te overtuigen dat hij ziek was. Maar men vond het toch beter dat de doctor dat de gemeente zelf maar moest vertellen! Tenslotte kledde hij zich aan en

ging met hen mee. Na het zingen van de psalm deed hij een gebed en zonder voorafgaande ziekmelding preekte hij twee uur achtereen! Hij had stof genoeg; de tekst was uit Jakobus 1 : 25, over "de volmaakte wet der vrijheid", en het blijven daarbij. Was Duncan de "vergetelijke hoorder", die Jakobus in deze tekst op het oog heeft? Was hij "een dader des werks?" We mogen aannemen dat hij geen zelfgenoegzame preek gehouden had!

Het leek wel of de persoonlijkheid van Duncan gevormd werd door twee mensen. De ene "mens" was de zwakke, onvolwassen Duncan met zijn onordelijke trant van leven, die geplaagd werd door verstrooidheid, afwezigheid en een neerslachtig gemoed. Regelmatig komen wij in zijn levensverhaal zijn depressieve buien tegen, die zo'n grote invloed hadden op zijn geestelijk leven. We zagen reeds dat hij vaak twijfelde aan zijn geestelijke staat. Hij vond het dan ook onverstandig om zielen, die ervaren dat "zij weigeren om getroost te worden", die met Job "de pijlen van de Almachtige" hun gemoed voelen doorpriemen, tot opgewekte gedachten aan te sporen. Een gelovige die in een diep dal van depressies is gezonken kan niet zomaar een hoge berg beklimmen. "Een verslagen ziel, wie zal die opheffen?" Het genezingsproces gaat doorgaans erg langzaam en vereist veel wijsheid van hen die zulke zielen raad proberen te geven. Wat was de andere "mens" Duncan? Wat waren de sterke kanten van zijn karakter? In de eerste plaats zijn grote onderscheidingsvermogen. Deze gave richtte zich niet alleen op het terrein van de theologie. Hij had een diep inzicht in Goddelijke verborgenheden maar wist ook door te dringen in de diepten van de filosofie en van de psychologie. Duncan was een eerste klas denker, die niet rustte tot hij de bodem van het probleem gevonden had. Niet voor niets gaf William Knight een bloemlezing van zijn gedachten als ondertitel mee: "Diepzee geluiden." Het dieplood van zijn overpeinzingen ging verder dan de oppervlakte van de zeespiegel; het hield niet eerder stil totdat het de bodem bereikt had. Maar gelukkig wist hij ook op te houden als hij het terrein bereikt had waar het menselijk vernuft aan haar grenzen geraakt was. "Er zijn duizelingwekkende hoogten achter de scholastiek, die mij mentaal doen duizelen", zo sprak hij in een discussie over theologische onderwerpen. Hij beseftte goed dat zijn verstand begrensd was, zeker als het ging over de Goddelijke mysteries. Toen het eens over de verzoening ging, sprak hij: "Maar ik moet nu ophouden met de logica aan de voet van het kruis." Hier ontmoeten de onbegrijpelijke paradoxale deugden van Gods rechtvaardigheid en barmhartigheid elkaar. Hier behoorde hij te zwijgen. Dan bleef bij hem alleen maar een kinderlijke aanbidding en verwondering over. Dan rustte hij met zijn gehele ziel in God Die wonderen werkt. Wie zou de wijsheid van God kunnen peilen? Wie zou Zijn raad doorgronden? Toch ging hij de moeilijkheden niet opzij. De vragen die op hem af kwamen vereisten een zorgvuldig antwoord. Hij zocht eerst de wortel van het probleem te vatten en richtte zich daarna op de oplossing. Soms was hij gevat in zijn antwoorden, maar vaak liet hij eerst de vraag goed bezinken, voordat hij een weloverwogen antwoord had geformuleerd. Toen men hem vroeg naar de betekenis van het Schriftwoord: "Wanneer de Trooster zal gekomen zijn, zal Hij de wereld overtuigen van oordeel", antwoordde hij: "Ik kan de vraag nu niet beantwoorden, maar ik kon een preek over deze tekst maken."

Zijn hang naar de mystiek bewaarde hem voor een doorvloeien in zijn logische denkkracht en omgekeerd behoedde zijn intellect hem voor verzanding in onbestendige gevoelsuitingen. Eén van zijn studenten gaf als oordeel over dit subjectieve element in zijn karakter: "Zijn intuïtie, die altijd neigde tot het mysticisme, was naar mijn mening de grote karakteristiek van zijn mentale karakter. Maar deze kant werd

altijd gecontroleerd door een behoorlijke ontwikkeling van zijn vermogen om logisch te denken en bewaarde hem voor overdrijving." Zijn intuïtie was behoorlijk, maar wel onderbouwd. De balans sloeg niet over naar het subjectieve, hoewel hij ook een gevoelsmens was. Een intieme vriend zei van hem: "Hij was tegelijk intensief speculatief en intensief vroom. In zijn getheologiseer was het die vereniging van speculatieve gedachten en godsdienstig gevoel die hem zo aantrekkelijk maakte voor twee soorten van christenen." De emotionele kant was een steunpunt om zijn denkkracht te stimuleren en de intellectuele kant gaf kracht aan het opwekken van zijn gevoel. Altijd was daar de spanning tussen het objectieve en subjectieve om het geheel in balans te brengen. Maar al waren zijn verstand en genegenheden zeer krachtig ontwikkeld, zijn zwakte bleef bestaan in zijn wilskracht die het nogal eens liet afweten om door te stoten.

Zijn interesse richtte zich op een breed terrein, hoewel hij voor sommige dingen weinig oog had. Hij bewonderde de natuur maar zag het gewone om hem heen over het hoofd. Zo wist hij de namen van de meest gewone bloemen niet op te noemen. Hij moest bekennen dat hij geen gehoor gaf aan de raad van zijn Meester: "Aanschouw de leliën van het veld". De schoonheid van de schepping ging vaak aan hem voorbij. Toen hij met zijn dochter in de trein zat, passeerden zij het prachtige Kasteel van Dumbarton. Hij was verdiept in een Boheemse grammatica, toen het meisje uitriep: "O papa, daar is het Dumbarton Castle." Zonder zijn ogen ook maar even op te heffen, zei hij: "Meisje, ik heb het Dumbarton Castle al zo vaak gezien." Hij was geen Jonathan Edwards die het een voorname bezigheid achtte om de wonderen van de schepping, vooral in de kleine dingen, te bestuderen.

Zijn kennis hield hij niet voor zichzelf. Het was zijn lust en liefde om anderen te onderwijzen, om vragen te beantwoorden. Zijn manier van uitdrukken was levendig en pakkend. Met zijn gehele wezen was hij bij de stof betrokken. Met een grote openheid gaf hij zijn gedachten weer. Hij hield niet van vaagheid en abstractie maar verwoordde zijn gedachten zo helder mogelijk en stuurde zijn hoorders niet in het mistige bos van beschouwingen waarmee men alle kanten uit kon gaan. Moody Stuart, die hem zo van nabij kende, schreef niet voor niets dat hij "intellectueel, moreel en geestelijk de meest open mens was".

Duncan was een open boek voor iedereen, hoewel hij ook geheimen kon bewaren. Van een intiem gesprek dat hij eens met de Aartshertog van Hongarije had, heeft hij nooit iets losgelaten. Wanneer men hem iets in vertrouwen vertelde, kon hij zwijgen als het graf. Hij was rondborstig en openhartig maar woog steeds zijn woorden in de weegschaal van tact en voorzichtigheid.

Het was zijn sport om zijn mening over zaken weer te geven in compacte en originele kernspreuken. Vooral als het om theologen of stromingen ging, wist hij in enkele woorden een omschrijving te geven van hun karakteristiek. Hij hoedde zich hierbij voor eenzijdigheid, voor een karikatuur.

Wanneer het over mannen als Baxter en Wesley ging, die hij ondanks hun dwalingen toch hoogachtte, dan noemde hij ook de positieve eigenschappen. "Baxter was in mijn ogen een grote knoeier, maar de hele kerk kan niet nalaten om sympathie voor Richard Baxter te hebben niettegenstaande al zijn geknoei. Hij was een buitengewoon groot man in zijn kracht om met gewetens om te gaan en hij bewerkte een ware omwenteling in de stad Kidderminster."

Nooit sprak hij een vernietigend oordeel over een mens uit. Vele spreuken zijn uit zijn mond opgetekend. Zo ging het eens over de zwakke theologische kant van de kerkvaders. Hij vond het niet eerlijk om hen met mannen als Owen en Witsius te

vergelijken, maar desondanks benadrukte hij dat zij mannen waren die hun leven over hadden voor de zaak van Christus. Hun geloofskracht kwam in hun martelaarschap naar voren en wie kon in dit opzicht in hun schaduw staan?

Ook voor sommige roomse mystici had hij waardering, maar dan ging het meer over hun godsvrucht dan over hun leer. A Kempis noemt hij een "goede medebroeder, maar wel vaag en zwak". Kennelijk doelt hij hierbij op zijn "Imitatio", dat bij een man als David Dickson geen waardering kon vinden, omdat het niets meedeelt over de voldoening van Christus en over de leer van genade, maar daartegenover de verdienstelijkheid van de werken aanprijst.

Zo had Duncan ook achting voor een man als William Law, "soms een christelijke pantheïst die de leer van de toegerekende gerechtigheid bestreed". Hoewel hij een calvinist was in hart en nieren, wilde hij niet alle vormen van mysticisme verwerpen. "Het mysticisme is niet geheel vals; het dwaalt alleen wanneer het het terrein van de logica betreedt om dit omver te werpen, zoals de logica dwaalt wanneer het op het terrein van de intuïtie gaat domineren om deze vast te kluisteren." De gevaarlijke kanten van de mystici probeerde hij te plaatsen in het kader van hun leef- en denkwereld. Hun dwalingen deden naar zijn mening geen afbreuk aan hun diepste drijfveer om zich geheel aan God en Christus te wijden. En welke christen kent niet ten dele, wanneer het gaat om het verstaan van het Woord van God?

De meest schone kant van zijn karakter was dat zijn grote natuurlijke talenten beheerst werden door zijn genadegaven. In alles blonk zijn godsvrucht uit. De liefde tot zijn Heiland liep als een gouden draad door zijn persoonlijkheid heen. "Jezus Christus, in Zijn persoon, Zijn natuur, Zijn leven en Zijn dood, was het centrale onderwerp van zijn gedachten en nam van jaar tot jaar tot aan het einde van zijn leven toe." Hij was wars van horizontalisme, van een theologie zonder een hechte verbinding met zijn geestelijk leven. "Het was niet de theologie maar Christus die zijn gemoed en hart vervulde; de gehele stroom van zijn theologie ontsproot uit Hem, als haar bron en deze vloeide tot hem als een oceaan." Christus was hem alles, zonder Hem betekende hij niets. Hoe beminde hij Hem tot in de diepste roerselen van zijn hart. Hoe klaagde hij over gebrek aan liefde tot zijn Borg Die hem in alles dierbaar was. Hoe overpeinsde hij Zijn gangen, vooral in Zijn lijden. Geen wonder dat hij ook zo'n betrekking had op de onbekende engel die Hem in de Hof ondersteunde. Eenmaal hoopte hij deze Godsgezant in de heerlijkheid te ontmoeten.

Nauw verwant aan zijn intense liefde tot zijn Heiland was zijn liefde tot alle mensen. Zijn omgang met mensen was voor hem een zaak van praktijk en niet van woorden alleen. "Het zou erg Moeilijk zijn om een mens te vinden die door genade meer 'alle bitterheid en toornigheid en gramschap' van zich weerde." Hij had een grote afkeer van kwaadspreken over een ander en oefende zich voortdurend in een "breideling van zijn tong". Ieder mens was voor hem uniek en het was dan ook zijn verlustiging om iemands karakter uit te beelden. Niet dat hij de zonden over het hoofd zag en onbestraft liet, maar het ging hem steeds om het zedelijk en geestelijk welzijn van zijn medemens. Kenmerkend is in dit verband zijn uitspraak: "Het gebod is niet, 'gij zult uzelf liefhebben als uw naaste' maar 'uw naaste als uzelf.'" "De liefde is niet zelf-zuchtig. Veler gemoed wordt gevormd door een extreme achterdocht. Wanneer zij een gedeelte van een zaak over iemand horen en er een zuivere en onzuivere kant aan verbonden is, zijn zij gereed om de onzuivere kant over te nemen. Indien u zonder liefde bent, dan is de kerkklok net zo'n goede christen als dat u bent."

Duncan jaagde vanuit de liefde van zijn hart naar de heiligmaking. Hij sprak met grote eerbied en hoogachting over Gods wet. Geen wonder dat zijn oordeel over de antinomiaanse geest scherp was. De stellingen van de wetsbestrijders vond hij onnatuurlijk en goddeloos. Ook hun "hoge" trap van zekerheid en opgeschroefde geloofsblijdschap stuitte hem tegen de borst. Romeinen 7 betekende voor hem een dagelijkse realiteit. Sinds Adams val kan er geen sprake zijn van "een ongemengde vreugde". "Het zuiverend werk is een smartelijk werk, een smart vanwege de gedachte dat wij onzuiver blijven en ook een vreugde in 'het vooruitzicht op de komende zuiverheid.'" Duncan kende de diepte van de strijd tussen de oude en de nieuwe mens. "Een Bijbel die het kind van God uitsluit van Romeinen 7 zou voor hem een vreemd en duister boek betekenen." De uitroep van de apostel: "Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen van het lichaam des doods", was ook de smartelijke ervaring van de "Rabbi". Het zogenaamde perfectionisme, dat propageert dat de gelovige een trap van volmaaktheid kan bereiken, vond hij onnatuurlijk. Zijn eigen credo was: "Er is niemand volmaakt; dat is het bed van doornen voor de gelovige en het rustbed van de huichelaar." Zijn leven was een doorgaande, rusteloze begeerte naar de volmaaktheid, vanuit een sterk verlangen om heilig te zijn, zoals Christus heilig is.

Volgens Moody Stuart was "het meest opvallende van al de zedelijke trekken in Duncans karakter zijn ootmoed". Ondanks zijn grote gaven bleef hij nederig en zachtmoedig. Hij kon de voeten van anderen wassen en vond zichzelf de laagste plaats waardig. "Deze nederigheid was verenigd met een kinderlijke eenvoud die zijn gehele christelijke loopbaan doortrok." Hij had lage gedachten van zichzelf, die mede gevormd werden door zijn hulpeloosheid in de gewone dingen van het leven, waardoor hij zo afhankelijk was van de leiding van anderen. "Maar de wortel hiervan was gelegen in zijn gevoel van de majesteit van God." Wanneer hij zichzelf vergeleek met de vlekkeloze deugden van God, was zijn enige plaats om in het stof neer te vallen. En als hij een blik ontving op de liefde van de Heere Jezus Christus, verwekte dit in zijn gemoed een diep gevoel van eigen zondigheid en vuilheid. Wat een onbegrepen wonder dat Hij naar zo'n verdorven schepsel had willen omzien! Ootmoed was het sieraad van zijn heilig leven.

In heiligheid was hij naar de opvatting van Moody Stuart te vergelijken met tijdgenoten als Robert Murray M'Cheyne en William Burns, maar in de diepte van ootmoed ging hij beiden te boven! Altijd zat hij aan het eind van de tafel en begeerde hij slechts een "dorpelwachter in Gods huis" te zijn. Hij kon werkelijk en hartelijk met de apostel belijden dat hij de grootste der zondaren was en "minder dan de minste van alle heiligen".

Hoe was Duncan in het huiselijk verkeer? Was hij thuis de geleerde die altijd achter zijn boeken kroop en weinig oog had voor gezelligheid? Kwamen zijn kwaliteiten en karaktereigenschappen alleen naar voren in de collegezaal en op de kansel? Zijn vriend David Brown, die een lijvige biografie over hem schreef, is van oordeel dat zijn sprankelende persoonlijkheid het best tot zijn recht kwam rondom het haardvuur.

Wanneer hij 's avonds met zijn gezin na de maaltijd bij elkaar zat, was het zijn lust en zijn leven om zich met de huisgenoten en eventuele visite te onderhouden. Als hij niet door neerslachtigheid gekweld werd, was hij een gezellige prater. Dan was er geen zweem van saaiheid te bespeuren, want hij wist overal over mee te praten en het was een vermaak om naar hem te luisteren. En hij wist zijn mening en anecdotes te verwoorden op de meest eenvoudige wijze. Hierbij was hij beminnelijk, voorkomend, vriendelijk en ook humoristisch. Ongedwongen kon hij converseren en hartelijk kon

hij lachen. Zijn kennis van veel zaken was enorm, maar deze werd niet opgedist als een wandelende encyclopedie. Hij speelde met de taal vanuit een omvangrijke woordenschat en hij wist de dingen zo pikant uit te drukken. Ook voor Duncan gold het gezegde: "Gezelligheid kent geen tijd."

De tijd was moeilijk meetbaar voor hem. Als niemand het sein gaf om naar bed te gaan, praatte hij tot in de kleine uurtjes door. En als hij niet praatte maar in zijn lectuur verdiept was, kon het voorkomen dat de nacht voorbij ging, zonder dat hij het opmerkte. Het was soms een ontdekking voor hem dat het ochtendgloren door de vensters kwam, terwijl de lamp nog brandde! En als hij wel op tijd naar bed ging kostte het zijn vrouw of huishoudster altijd moeite om hem te wekken. Het was een negatieve kant van zijn karakter dat deze wanordelijke trant van leven ook ten koste ging van de nodige godsdienstplichten. Hij leidde wel een biddend leven maar dan niet binnen het kader van regelmatige tijden van afzondering. Het is duidelijk dat zijn verstrooidheid een ongezonde invloed had op zijn geestelijk welzijn. Maar zijn Meester, Die zijn zwakheden volkomen kende, hield daar kennelijk toch rekening mee, want desondanks bleef zijn hart vol liefde tot Hem en werd het in tijden van duisternis overgebleven vonkje altijd weer aangewakkerd om des te heerlijker te branden.

We merkten op dat ook kinderen voor hem veel bekoring hadden. Het was voor hem een gezonde ontspanning om zich met zijn kinderen bezig te houden. Toen zijn twee dochters nog klein waren, speelde en stoeide hij met hen. Ook de huisdieren hadden zijn aandacht. Vaak speelde hij een minuut of tien met zijn kleine hond die de naam van Topsy droeg. En toen de kat Peregrina stierf, kon hij lange tijd haar naam niet horen noemen.

Als hij in een boek verdiept was, ontging hem alles wat om hem heen gebeurde. Overall in huis waren boeken te vinden. Hij las niet alleen theologie of filosofie maar ook de krant nam hij goed door. En niet te vergeten het Britse blad "Punch", met de vermakelijke prentjes, die hem soms de lachstuipe over het lijf joegen! Duncan was wel vroom maar niet vromig. Hij was geen kniesoor, die zijn hoofd liet zakken als een bieze. Meestal was hij vrolijk en opgeruimd en kon hij opgaan in geoorloofde genieting van de dingen van het leven. Duncan hield van het leven als een geschenk van God, maar besepte heel goed de betrekkelijkheid van alle aardse dingen. Zijn wandel was in de hemelen, van waaruit hij de Zaligmaker verwachtte, maar ook gaf hij gehoor aan de raad van de wijze man "om het leven te genieten met de vrouw die God hem gegeven had".

Zijn huwelijksleven ademde geluk en verbinding. Zelf getuigde hij: "Ik ben mijn gehele leven erg afhankelijk geweest van vrouwen en ik ben veel verschuldigd aan het vrouwelijke gezelschap." Tweemaal is hij getrouwd geweest en daarna had hij nog twee huishoudsters die hem tot grote steun waren. Zijn eerste vrouw, Janet Tower, stierf op 24 januari 1839, na een huwelijk van twee jaar.

Zijn tweede vrouw, Janet Torrance, was de weduwe van John Torrance, een dokter uit Kilmarnock. Zij was de dochter van James Douglas, predikant van Stewarton. Zij ontviel hem op 28 oktober 1852. Beide huwelijken waren erg gelukkig en gezegend.

Ondanks zijn liefhebberijen waarin hij zo geheel kon opgaan, stond hij erg positief tegenover het huwelijk en was hij met al de liefde van zijn hart betrokken bij zijn gezin. "Het meest onzedelijke lied dat ik ooit gehoord heb is: 'Heb niet lief.'" Hiervan had hij een grote afkeer. De liefde was voor hem een Godsgeschenk, een gezegend overblijfsel van de staat der rechtheid, hoewel met zonde bevlekt. "De vrouwelijke

schoonheid wordt uitgedrukt in een bouwkundig beeld: 'God bouwde de vrouw' (Gen. 2:22)." "Het is niet goed dat de mens alleen zij"; deze woorden van zijn hemelse Schepper waren zijn leven lang in zijn gemoed geprent.

Hij zag zijn levensgezellinnen als een bijzondere leiding van God in zijn leven. Het typeert de zo verstrooide en vaak afwezige geleerde dat zijn keus zo welgeslaagd was. Zowel zijn twee vrouwen als zijn huishoudsters waren hem niet alleen tot grote steun maar zij pasten geheel bij zijn behoeften. Allen sierden zich door een diepe godsvreze; zij waren hem tot een hand en een voet in tijdelijke en geestelijke zorgen. Zij waren superieur in hun karakter en fijngevoeligheid. Belangrijk was dat zij hem zo goed konden aanvoelen, vooral als hij geplaagd werd door depressies.

Van Janet Tower merkte Moody tegen een vrouw uit Glasgow op dat zij "een superieure vrouw was". "Natuurlijk", zo antwoordde zij, "niemand dan een superieure vrouw zou ooit een man als John Duncan trouwen". Hij was in alles een man om liefde te geven en liefde te ontvangen. Zijn brieven aan haar getuigen van een diepe vroomheid maar ook van een begeerte om haar te onderwijzen. Zo bracht hij haar de beginselen van de Griekse taal bij en kon hij het niet nalaten om haar deelgenoot te maken van de schatten die hij uit het Woord van God had opgedolven. Het was Duncan ten voeten uit, toen hij haar uit een hartelijke bewogenheid schreef: "Ik bid je om in de beloften de rijkdommen van de liefde van de Vader te zien, de waarde van de gehoorzaamheid van de Zoon en de machtige kracht van de werking van de Geest. Ik moet die hebben of anders sterf ik."

Zonder de Goddelijke nabijheid kon hij niet leven. "O, hoe bitter zijn de vruchten van de zonde en als deze gevoeld worden, hoe zoet zijn dan de vertroosting van God! O, overdenk de beloften en bid met betrekking tot elke belofte, 'Goed is het hart van Jehova; dat het voor mij mag zijn zoals U hebt gesproken.' Geen goed woord zal falen; geloof, hoop, worstel en wacht alleen."

Ook zijn tweede vrouw was hem tot grote steun, vooral toen hij zendeling was onder de Joden in Hongarije. Zij was een wijze vrouw die bedeed was met een grote mate van godsvrucht. Op de dag van haar begrafenis kwamen twee teksten hem voor de geest, de eerste sloeg op zijn vrouw, "Die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven" en de andere was voor zichzelf, "En die leeft en in Mij gelooft, zal niet sterven."

Toen zijn tweede vrouw overleed, was het Miss Sandeman die de taak op zich nam om hem als huishoudster te verzorgen. Zij was een tante van hem die hem zeventien jaar mocht bijstaan. Ook zij was een godzalige vrouw, die hem tot grote steun was. Altijd was zij opgeruimd; met recht kon van haar gezegd worden dat de blijdschap des Heeren haar sterkte wts. Zij waagde het niet om zich te roeren in de twijfelingen van zijn gemoed; zij had wel een heldere kijk op de dingen en leidde met veel ijver grote Bijbelplaatsen van jonge vrouwen. Het was voor hem een weldaad dat er zo'n rust van haar in huis afstraalde. Enige tijd voor haar dood kon zij niet meer spreken en viel het haar ook niet mee om te luisteren. Maar toen een predikant een tekst noemde, klaarde haar blik geheel op en richtte zij haar ogen opwaarts naar de hemel. Het was alsof zij het anker van haar hoop richtte op de God van haar heil; in deze vrede ging zij heen.

Toen zij op 24 januari 1869 stierf, leed Duncan aan één van zijn periodieke aanvallen van lichamelijke zwakte en mentale depressie. Deze gemoedstoestand duurde tot op de zondagmorgen toen zij stierf. Hij haastte zich nog om een briefje te sturen voor Horatius Bonar, waar hij naar de kerk ging, om haar in zijn voorbede op te dragen. Gekniel lag hij voor het sterfbed en in een kinderlijk smeekgebed droeg hij zijn lieve vriendin op. Wat werd hij door droefheid overstelpt toen Miss Sandeman op dezelfde

dag de laatste adem uitblies. Hij wist zich geen raad. Zijn wanhopige klacht was: "O Heere, Gij weet hoe hulpeloos dat ik ben, zendt U mij een nieuwe vriendin om bij mij te wonen." Maar 's avonds klaarde hij wat op. Uit het woord der belofte kreeg hij troost. En toen kon hij niet anders dan de woorden herhalen: "Ik ben de God van Abraham, de God van Izaäk en de God van Jakob. God is niet een God der doden maar der levenden." Hun lichamen waren in het graf van Machpela maar zij leven nog steeds. De beloften van zijn Verbondsgod hadden in de loop der jaren zijn geslinderd gemoed steeds meer vastigheid geschonken.

Het laatste jaar van zijn leven werd hij verzorgd door Marianne Robertson, een dochter van Dr. Robertson, predikant van Cambuslang. Hij kende haar vanuit de gemeente van de St. Lukekerk, waar hij jarenlang ouderling geweest was. Zij was een intelligente vrouw, die niet alleen verschillende preken en avondmaalstoelpraken uit zijn mond optekende, maar ook de gesprekken die zij de laatste tijd van zijn leven met hem had, nauwkeurig optekende en voor het nageslacht bewaarde.

John Duncan had twee dochters, Annie, geboren uit zijn eerste huwelijk in 1838 en Maria uit zijn tweede. Annie trouwde met Mr. Leckie met wie zij naar West-India ging; zij stierf in 1864. Maria, die genoemd was naar de Aartshertogin van Hongarije, trouwde met een Lutherse predikant Mr. Spaeth; later ging zij met hem naar Amerika. Zijn tweede kind stierf, zoals wij al eerder schreven, tijdens de bevalling van Janet Tower. Hij betoonde zich een ware vader die voor alle dingen hun geestelijk welzijn op het oog had. Enkele brieven aan zijn dochters zijn bewaard gebleven. Zij laten iets zien wat in het vaderhart van Duncan omging; een hart vol van tederheid en liefde, in het bijzonder tot hun zieleheil.

Zo schreef hij aan Annie: "Mijn lieve meisje. Wanneer we denken aan de tedere liefdeblijken van de huiselijke genegenheden en deze gevoelens, behoren wij met een grote dankbaarheid Hem te erkennen, Die ons in deze tedere betrekking gesteld heeft en ons de ouderlijke en kinderlijke genegenheden heeft ingeplant, die, hoe gevallen en zondig wij ook zijn mogen, de bron zijn van veel goeds en geluk. Als wij door de vernieuwing van de Heilige Geest tot de vereniging met de Zoon van God en het Lam gebracht worden en door die vereniging in het gezin van de 'Vader in de hemel', hoe liefelijk zijn dan 'de harten van de vaders gewend tot de kinderen en de harten van de kinderen tot de vaders'."

"Er is, mijn lieve kind, een onbegrijpelijke schoonheid en zoetheid, wanneer de genegenheden, die door de Schepper zijn ingeplant, vrijgemaakt worden van de dienstbaarheid der verderfenis, gezuiverd door genade, onderworpen aan de alles te boven gaande liefde van God en onder haar heersende invloed gebracht, meer diepgaand verbonden worden in de kracht van het nieuwe leven, die, hoewel hier op aarde begonnen, zal voortduren tot in eeuwigheid. Tén God, één Heere, één Geest, één geloof, één doop, één hoop van onze roeping'."

"O, mijn lieve Annie, ik kan geen christen van je maken, maar Christus kan dat doen en terwijl ik tot Hem roep om je te gedenken, o laat mij je smeken - niet alleen door mijn armzalige liefde maar door Zijn rijke liefde (hoe rijk deze is, zullen wij nooit weten, denk ik, zelfs niet in de hemel) - door die liefde welke alle verstand te boven gaat, laat mij je smeken om Hem te gedenken."

"O, neem tenminste tien minuten, elke avond voordat je naar bed gaat of iedere morgen (ik zou zo zeggen beide keren, maar ik wil je geen lasten opleggen), om alleen aan Christus te denken (of mag het zijn om je zonden te gedenken). Roep tot de Heere om je iets van Goddelijke zaken te doen zien: God, Zijn heiligheid, Zijn rechtvaardige en goede Wet, de zonde en haar ontzettende gruwelijkheid, de dood en het oordeel;



Christus, de Heilige Geest der belofte, de zoete belofte van het Verbond der genade van Jehovah, het onwaardeerbare voorrecht van de toegang tot de Troon der genade door de tussentredende Borg, Die in het heiligdom is ingegaan door Zijn eigen bloed, de schrikkelijkheid van die eeuwige, onheilige, ellendige hel die je verdient; de verrukkende zegening van die eeuwige, heilige, gelukzalige hemel die Christus met Zijn eigen bloed heeft verworven, als de enige grond van de hoop van de zondaar (en o, je bent een zondares, Annie!), welke Hij je door vernieuwende en heiligende genade kan toebereiden en je alsdan zeker zal schenken, om met Hem te zijn waar Hij is, om Zijn heerlijkheid te mogen aanschouwen. Dierbare Jezus! Dierbare Jezus! Woorden kunnen de waardij, kracht en zegening van de hoop der gelovigen in Hem niet uitdrukken, 'Dewelke gij niet gezien hebt, en nochtans liefhebt; in Dewelke gij nu, hoewel Hem niet ziende, maar gelovende, u verheugt met een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde'."

"Annie, je bent gedoopt in de Naam van de Vader, van de Zoon en van de Heilige Geest. Het is een heilige Naam, waarmee je getekend bent. Laat het je voor altijd richten op Jehova Die Israël heiligt en je herinneren aan de roeping: 'Zijt heilig!' Denk aan de bede van de Zaligmaker: 'Vader heilig ze in Uw waarheid.' Zeg met een ernstig en zacht gemoed: 'Schenk het mij naar de bede van Zijn lippen'."

In dezelfde trant schreef hij aan zijn dochter Maria: "...De Heere gaf je aan mij en ik gaf je aan Hem terug voor en in de doop. Ofschoon ik een ernstige reden heb om me te verootmoedigen en voor Hem boete te doen vanwege mijn droeve tekortkoming in het vervullen van deze plechtige verbintenis waaronder ik gesteld ben, heb ik des te meer reden om de wondervolle goedheid van onze genadige God te bewonderen. Vrees God, mijn lieve kind. De vreze des Heeren is het beginsel der wijsheid. Dank Hem dat Hij je Christus dierbaar gemaakt heeft. Hoe oneindig schiet je achting voor Hem ten opzichte van Zijn dierbaarheid tekort! Altijd moest je je dat bewust zijn, want Zijn dierbaarheid is oneindig. Hoeveel kom je tekort van wat je behoort te zijn, als je ziet wat anderen door genade verkregen hebben en je door dezelfde genade kunt ontvangen. Je wordt geroepen om dat te begeren, te zoeken en hierop te vertrouwen, te hopen en hiernaar te jagen. Wacht je voor afvalligheid. Hiermee bedroeven wij de Heilige Geest grotelijks, tergen wij God en brengen de bitterste vrucht voort (Spr. 14:14)."

"Ten opzichte van overtuigingen, onderdruk ze niet en begraaf ze niet te midden van zorgvuldigheden des levens, vermakelijkheden of ijdele hoop. Zoek ze en voed ze. Stel de kracht van de Heilige Geest geen palen. Indien wij zondaren zijn, hebben wij Christus nodig. Een door de slangen gebeten Israëliet zou niet wijs hebben gehandeld, als hij gezegd had: 'Wanneer ik maar harder gebeten was, wanneer het vergif maar dieper in mij gewerkt had, wanneer ik de pijn maar krachtiger gevoelde en ik nabij de dood ben, dan zal ik op de koperen slang zien.' Wie zou niet zien op het ogenblik dat hij gereed was om de laatste adem uit te blazen! Overtuigingen zijn niet nodig om ons voor Christus aangenaam te maken, maar om Hem voor ons aangenaam te maken. In veel gevallen komen de angsten en de langdurigheid van de overtuigingen niet voort uit de diepte van de overtuigingen, maar uit het ongeloof ten opzichte van het evangelie en een trotse onwilligheid om door genade gezaligd te worden, door vrije genade alleen verlost te worden, zonder geld en zonder prijs en dat alleen door het bloed des Lams."

"Overtuigingen houden niet op bij ons komen tot Christus; de diepste overtuigingen (ik bedoel geen verschrikkingen van toorn, o neen, maar overtuigingen van zonde en zondigheid) worden verkregen na ons komen tot Christus. Hoe meer voortgang in het Goddelijk leven, hoe dieper overtuiging van de grootheid van de zonde, zowel als een

zoete bevinding van de genade die veel meer overvloedig is. Kom, zoals je bent, mijn lieve kind, maar verdenk die troost die niet strekt om de overtuiging te verdiepen. Wanneer de Heilige Geest overtuigingen in het hart gaat zaaien, dan probeert de Satan (vaak met succes) hiermee ongeloof, twijfel en ontmoedigen te vermengen. Wanneer de Geest zegt: 'Gij zijt een zondaar, een groot zondaar, de voornaamste der zondaren en daarom hebt ge Christus nodig. Kom tot Hem', dan spreekt de Satan: 'Je bent niet zulk een zondaar en je hoeft niet te komen.' Als je dat afwijst, spreekt hij: 'Wel zeker, je bent een zondaar, een groot zondaar, de voornaamste der zondaren en zelfs nog slechter en daarom hoef je niet te komen, want je zult niet aangenomen worden.' Als deze poging faalt, zegt hij: 'Ja, overtuigde zondaren zullen welkom zijn, maar je bent niet overtuigd of je bent niet genoeg overtuigd of je bent niet geestelijk overtuigd.' Indien je genoeg overtuiging hebt om je tot Christus te brengen, hoe gering deze ook mag zijn, het is geheel genoeg en voor dat doel zal Hij meer geven."

Duncan had een grote vriendenkring waarmee hij bestendige banden onderhield. Zijn open en meelevende aard maakte hem geliefd; zijn kontakten waren verre van oppervlakkig en ook niet eenzijdig. Zijn krachtig ontwikkelde fijngevoeligheid kwam hem goed van pas om in te schatten wat de ander nodig had en hoe hij geleverd was. Vanaf zijn studententijd tot aan zijn dood ging hij om met David Brown, die zijn leven uitvoerig beschreven heeft en hem heel goed kende. Brown werd later professor aan het Free Church College in Aberdeen; hij stierf in 1897 op hoge leeftijd. Aan David had hij veel te danken.

Zo schreef hij hem in maart 1847: "Ik reken op je lang beproefde liefde. Jij bent het misschien wel vergeten, maar ik niet, hoe dat ik je, als één van de instrumenten des Heeren, mijn eigen ziel verschuldigd ben. Jij was het middel in Zijn hand om mijn geweten (in weerwil van mijn tegenstrevende wil) te vestigen op overtuiging van zonde en ellende, wat Hem behaagde spoedig hierna te doen volgen tezamen met verlichtende en bemoedigende ontdekkingen van Zijn heil." Ten opzichte van zijn vriend was Brown wat breder gericht en legde dan ook wat andere accenten. Hij hield meer rekening met de nieuwe theologische ontwikkelingen, zonder alles over te nemen.

Hoewel hij een oprecht christen was, legde hij minder nadruk op de bevindelijke kant van de godgeleerdheid. Een geheel ander persoon was Alexander Moody Stuart, jarenlang, tot aan zijn dood in 1896, predikant van de St. Lukekerk in Edinburgh. Evenals Duncan had hij een sterk subjectieve inslag en ook een zeer nabij leven aan de Troon der genade. Ook hij beschreef een aantal aspecten van het leven en werk van Duncan, waarbij hij vooral zijn karakter en geestelijk leven belichtte.

Een andere persoonlijke vriend was Peter M'Bride, een man van de rijke bevindelijke traditie van de Hooglanden. Het was een grote slag voor Duncan toen hij in 1846 stierf. In een brief aan de gemeente van Rothesay, waar M'Bride predikant was, schreef de "Rabbi" een gevoelvolle condoleance-brief, waarin hij een schets gaf van zijn beminde vriend. Geen woorden konden uitdrukken hoe groot het verlies voor hem was, "dat Peter M'Bride, de Peter M'Bride van mijn oude vriendschap en recente tederste genegenheid nu mag verkeren onder degenen die het meest nabij de Troon van het Lam zijn en daar het meest helder schijnen, van het Lam Dat hem heeft liefgehad en gekocht, van Hem Die zijn hart zo vervulde met de gloed van beantwoorde liefde..." "Gisteren was hij nog met mij en vandaag is hij bij de Heere!" "...de hemelsgezindheid die hij ademde en hem omringde was een voorteken van zijn spoedige wegneming." Het was Duncans oud collega uit Glasgow, Jonathan Ranken

Anderson, die aan het graf sprak over de veelzeggende woorden: "Ziet uw huis wordt u woest gelaten."

Sommige vrienden gewagen wat voor een grote invloed Duncan op hun leven heeft nagelaten. Zo sprak William Burns, de bekende evangelist en latere zendeling in China, met veel achting over hem. Duncan was wel niet het middel van zijn bekering maar hij was een instrument om hem tot zijn latere taak toe te rusten. Volgens Moody Stuart ontving Burns onder de prediking van Duncan "een nieuwe en veel diepere doop van de Geest dan eerst, waardoor hij in het bijzonder geschikt gemaakt werd voor het werk waartoe hij werd geroepen". Duncans oordeel was wat meer bescheiden: "Ik was niet zijn geestelijke vader maar ik denk dat ik zijn verzorger was." Burns was sterker verzekerd van zijn aandeel in de genade dan zijn oudere vriend, die hoog tegen hem opzag. Maar beiden hadden met elkaar gemeen dat zij een grote belangstelling hadden voor de uitbreiding van Gods Koninkrijk.

Toen Burns in Kilsyth het middel was tot een krachtige opwekking waarbij velen tot het geloof kwamen, was Duncan één van de eersten die zich naar deze plaats spoedde. Zijn hart sprong op van vreugde toen hij dit heerlijke werk van de Geest waarnam. Evenals Burns had hij een brandend verlangen naar de bekering van zondaren. Wel vond hij het nodig om zijn vriend wat te corrigeren, opdat hij niet alleen een enkele snaar zou aanraken, maar de fluit van het evangelie zo volledig en welluidend mogelijk zou spelen, zonder in eenzijdigheden te vervallen. Altijd probeerde hij corrigerend op te treden waarbij hij zichzelf allerminst spaarde en zeker niet als betweterig over kwam. Met dankbaarheid dacht Burns later terug aan de wijze raad van zijn vader in Christus.

Wanneer wij zijn liefde voor de persoon en het werk van Burns aanmerken, komt het wat vreemd over dat hij wat gereserveerd stond tegenover diens vriend, Robert Murray M'Cheyne. Wat kon de reden zijn van zijn oordeel over deze godzalige predikant van de St. Peter van Dundee: "M'Cheyne's gemoed speelt over de lichtere aspecten van de theologie."

Had hij geen achting voor zijn heilig leven dat in 1843 zo abrupt werd afgebroken? Lagen zij elkaar niet, of was Duncan jaloers op zijn godsvrucht en geloofszekerheid? Nu was M'Cheyne wel geen diep theoloog zoals hij was, maar ontegenzeggelijk overtrof deze hem in heilige ernst en doordringende prediking. Meermalen spraken zij samen bij avondmaalsgelegenheden in de St. Luke kerk. "De genius in Duncan en de poëzie in M'Cheyne waren inderdaad van dezelfde familie", zo merkt Moody Stuart op. M'Cheyne was in alles praktikaal, "praktikaal in de theologie, praktikaal in geestelijke oefening, praktikaal in het behandelen van de gewetens, praktikaal in plicht". Deze praktikale kwaliteiten waren soms het tegenovergestelde van de gaven van Duncan. Bij de laatste blijft altijd een spanningsveld tussen het verstand en het gevoel aanwezig, maar bij M'Cheyne is er sprake van een wonderschone harmonie. Hij was een brandende en lichtende kaars die tot aan het laatst van zijn leven helder licht verspreidde. Duncans rijke gaven van hart en hoofd stonden steeds onder spanning van zijn wisselvallig gemoed. Wel had de "Rabbi" een diepere kennis van zijn zondig bestaan en soms ook een sterker gevoel van Gods heerlijkheid in het aangezicht van Christus, maar deze werd meermalen overschaduwed door zijn neerslachtige buien. M'Cheyne was een bestendig christen, die door grote vlijt en krachtig geloof in de God Die wonderen doet, in zijn korte leven veel arbeid wist te verzetten in Gods wijngaard en een rijke oogst achterliet.

Een opmerkelijke ontmoeting had John Duncan in 1861 met de bekende "strenge"

baptistenleraar John Kershaw uit Rochdale in Engeland. Deze bezocht voor de tweede maal Schotland en deed hierbij ook Edinburgh aan. Hij preekte zowel in de St. Luke kerk als in de grote zaal van het New College op de Mound. Kershaw was een lekeprediker, bevriend met Philpot en Warburton, die theologisch andere achtergronden had dan Duncan. Hij had grote moeite met een algemeen, onvoorwaardelijk genadeaanbod en stak ook in Edinburgh zijn mening niet onder stoelen of banken. Het bedroefde hem dat hij in Schotland zo weinig diep doorleefde godsvreze aantrof. Nu was in deze tijd de bevindelijke godsdienst op retour. Een geest van oppervlakkigheid begon steeds meer veld te winnen. Wat was hij blij dat bij velen van Gods kinderen, vooral in de gemeente van Moody Stuart, zijn woorden zo'n ingang vonden. Vooral John Duncans ligging sprak hem erg aan. Beiden hadden een gesprek van hart tot hart over de wegen die God met Zijn kinderen houdt.

"Mijnheer Kershaw", zo sprak Duncan, "ik heb u in de St. Luke kerk driemaal horen preken en ik ben geheel verenigd met al hetgeen u daarin verkondigde, wat betreft de leer, de bevinding en de praktijk der godzaligheid. Echter op één punt na, namelijk de omvang van de roeping van het evangelie."

Dan vertelde hij hoe de Heere in zijn leven gekomen was en hem van al zijn verstandsgodsdienst had afgebracht. Nooit heeft Kershaw deze ontmoeting vergeten. "Afgesproken wordt dat hij de volgende dag Dr. Duncan wederkerig zal bezoeken. Dan is deze echter vrij ernstig ziek en niet in staat hem te ontvangen. Ze hebben elkaar daarna op aarde niet meer ontmoet."

Duncan kon over verschillen van middelmatig belang heen stappen, zodat deze geen hinderpaal betekenden voor een oprechte geestelijke gemeenschap. Het ging hem in de eerste plaats om de ware vereniging die verankerd ligt in het bloed des Verbonds. Zijn geestelijke contacten waren dan ook diep en rijk. Gods kinderen lagen hem na aan het hart. Verschillen in ligging, aard en volk speelden voor hem geen enkele rol, als het maar ging om de ware eenheid in het gezegende Hoofd van de Kerk. Hij was een ootmoedig leraar en een nederig discipel van Jezus Christus, niet meer en ook niet minder. Zijn leven was met Christus verborgen in God. En de liefde was voor hem "de band der volmaaktheid", omdat deze geworteld is in Gods eeuwige zondaarsliefde en trouw. Zodoende kon hij de gebreken van zijn vrienden met de mantel der liefde bedekken. Eenmaal zou diezelfde liefde alles volkomen maken, opdat zij dan "alles en in allen zouden zijn", in Hem Die hen zo onuitsprekelijk heeft liefgehad en Zichzelf voor goddelozen tot in de dood van het kruis heeft willen overgeven. Zo jaagt de onvolmaakte strijdende kerk naar de volkomenheid in de vereniging met de triomferende gemeente van de eerstgeborenen in heerlijkheid. Dan zullen de ware vriendschapsbanden volkomen zijn.

### 13. Wolken aan het kerkelijk firmament

"Ik geloof één heilige, algemene christelijke kerk, de gemeenschap der heiligen." Met de gehele overgave van zijn hart beleed John Duncan dit geloofsartikel. Het was voor hem niet alleen een belijdenis van de lippen maar dagelijkse praktijk. En de katholiciteit van de Kerk, de "Una sancta", wilde hij nooit losmaken van de gemeenschap met Gods ware kinderen, zowel hier op aarde als in heerlijkheid. Hierbij had hij een bijzondere betrekking op de triomferende Kerk, het "Jeruzalem dat boven is, hetwelk is ons aller moeder". "Wij vergeten het beste deel van de Kerk, wanneer wij de triomferende Kerk vergeten." Behoren wij ons niet te verheugen in het heil dat "Abel, Abraham, Job en David" is ten deel gevallen? Is er geen onlosmakelijke band tussen de Kerk op aarde en in de hemel? "Is het niet 'het geslacht in de hemelen en op de aarde dat naar de Vader genaamd wordt' (Ef. 3:14,15)?" Wat weten wij van de hemelse heerlijkheid, van de volmaakte gemeenschap van de "gemeente der eerstgeborenen?" "De heiligen in de hemel; wij hebben hen niet gezien, maar God heeft ons over hen verteld. Wij geloven dat zij hetzelfde geslacht zijn en wij hopen hen tezamen te ontmoeten." Maar ook de "strijdende Kerk" mag gemeenschap hebben met de heiligen in heerlijkheid. "Tussen ons en de Vader en de Zoon is gemeenschap in het geloof en de allerhoogste liefde; ook is er gemeenschap tussen ons en de heiligen in de hoogste liefde." Wanneer hiervan iets wordt ervaren, is er een zuchten en verlangen om deze liefde in volmaaktheid te mogen beoefenen.

Duncan wist dat de "gemeenschap der heiligen" hier op aarde onvolmaakt en met zonde bevlekt is. "Hier kennen wij ten dele", was ook zijn droeve ervaring in dit Mesech der ellende. Toch was de beoefening hiervan voor hem intens en een werkelijke bevinding. Vanuit de gemeenschap met Christus kon hij een "heilige in Amerika" liefhebben die hij nooit eerder had ontmoet. Landsgrenzen en verschillen in volksaard vielen bij hem weg, als het gaat om de katholiciteit de Kerk. Hij beseftte dat de zichtbare kerk op aarde in de openbaringsvorm geen eenheid vormt.

Verschillen in de leer en de praktijk van de eredienst zijn de oorzaak van veel kerkmuren. Episcopalen, presbyterianen, baptisten en independenten waren de kerkformaties in de engelstalige wereld, die vaak zoveel verwijdering onder Gods kinderen hadden veroorzaakt. Maar Duncan wist over de kerkmuren heen te zien, als het hem ging om de "Una sancta". En ook de buitenlandse kerken had hij lief, wanneer de grondslag van hun belijden naar het Woord van God was.

Vanuit zijn liefde tot de éne katholieke kerk bezocht hij ook na zijn zendingstaak in Boedapest meermalen de kerk in Hongarije en die in Bohemen. "Ik heb een zwak voor Bohemen en haar protestantse kerken, zowel de Gereformeerde als de Lutherse."

Al was hij een echte Schotse presbyteriaan, die streed voor de zuiverheid van kerkvorm en -regering, daarom was hij nog niet zo steil in zijn opvattingen dat hij gemeenschap met andere kerkvormen vermeed. Niet al zijn broeders waren zo mild en ruim in hun contacten met andere kerken. Zoals sommigen ook de brede opvattingen van McCheyne niet in dank aanvaardden, toen deze spreekbeurten hield voor het Wesleyaanse zendingsgenootschap en de gezangen onder orgelbegeleiding meezong! Hoe kon een rechtgeaarde Schotse presbyteriaan zonder afschuw het orgelspel en niet geïnspireerde liederen en dat nog wel in een arminiaanse groep aanhoren?

Zou Calvin het de "Rabbi" hebben nagezegd, toen hij Charles Haddon Spurgeon, de beroemde baptistenvoorganger uit Londen, in een brief zijn "zeer geachte broeder" noemde? En wat te denken van het slot: "En nu, lieve broeder, moge de zegen van Jozef u genadig geschonken worden".

Toch kon hij niet nalaten om zijn doperse collega te wijzen op een verdediging van de kinderdoop van Herman Witsius, "één van de meest geleerde van de Hollandse

godgeleerden van de oude (Dordtse, 'Dordrechtian') school".

Met Spurgeon verwierp hij de leer van de "Baptismal regeneration", maar het afwijzen van de kinderdoop betekende voor hem een verenging van het Genadeverbond. Grote waarde hechtte hij aan het bondszegel voor de jonge kinderen. "Het water van de doop kan nooit van het voorhoofd worden afgewist en als het gevolgd wordt door de weigering van de Goddelijke genade moet het de meest ontzettende zaak voor de onboetvaardige zijn om te sterven met de naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes op het voorhoofd."

Duncan vond het calvinisme "de beste en meest volledige menselijke systematische uitlegging van de leer..." Toch waren de grenzen die hij trok veel ruimer. "Hij zei ooit eens dat er één hoofdstroming door de leer van de Kerk door alle eeuwen liep, waarvan het voornaamste kenmerk is dat het Gods uitnemendheid en des mensen verdorvenheid voorstelt." In deze "katholieke waarheid", die hij terugvond in de credo's van de oud-christelijke kerk en in de belijdenissen van alle evangelische denominaties, kon hij zich geheel vinden. Deze draad probeerde hij als de toetsnorm voor de leer steeds vast te houden. Naar zijn opvatting konden veel theologische controversen worden vermeden, wanneer dit gemeenschappelijk punt steeds voor ogen wordt gehouden. De christenen moeten daarom eerst ontdekken wat hen met elkaar bindt, dan bij voorbaat uit te gaan van de punten van verschil. Het was alsof Bucer sprak, die bij een ontmoeting met een christen eerst probeerde te bespeuren of hij iets van het beeld van Christus vertoonde.

Tegenover mensen van verschillende godsdienstige opvattingen was hij tolerant, maar tegen ketterijen trok hij scherp van leer. Zelfs tegen een boek van een populaire Engelse predikant, die de noodzakelijkheid van de nieuwe geboorte voor hen, die christelijk zijn opgevoed, weersprak, verhief de anders zo zachtmoedige Duncan zijn stem. In een preek sprak hij: "Ik zeg met nadruk dat het een slecht boek is." Tolerantie was voor hem geen goed praten van dwalingen, al werden deze door kinderen van God verdedigd. Het is duidelijk dat dit een spanningsveld veroorzaakte, waarvan de grenzen soms moeilijk waren te trekken. De eenheid van de zichtbare kerk mocht niet ten koste gaan van de waarheid, terwijl verschillen van ondergeschikt belang de "vrede van Jeruzalem" niet dienden te verstoren. Het bevorderen van de eenheid van de belijders moest dan ook hand in hand gaan met het zuiver houden van de "banieren Israëls".

In zijn kerkopvatting was Duncan een gematigd presbyteriaan. De meerdere vergaderingen mochten geen heersende functie hebben en het regeerambt van ouderling was essentieel om de wacht over de kudde te houden. Toch zag hij in de traditie van de "discipline", naar de opvatting van Calvijn en Knox, manco's. Hij vond het een verarming dat het woord "bisschop" binnen het presbyteriaanse stelsel een wanklank had. Wanneer hij kennis nam van de praktijk van de oud-christelijke kerk, merkte hij op dat de gemeente van zijn tijd in de eredienst een te passieve rol had. Ook de plaats en de functies van de ambten waren in zijn kerk niet naar bijbels model. Hij had er niets op tegen als leken ook zouden preken. "Iedere man heeft recht om te preken", waarbij hij het woord van Johannes aanhaalde: "En die het hoort zegge: Kom."

Hij was dan ook zeker geen star navolger van de Covenanters, die het "jus divinum" (Goddelijk recht) van de presbyteriale kerkregering hoog in het vaandel hielden. Wel wees hij het Darbisme, dat de ambten niet erkende, met beslistheid af en stelde hij voorop dat in Gods gemeente orde en tucht behoorden te worden gehandhaafd.

Hoe stond hij tegenover de theocratie-gedachte? Was hij voor een vrije kerk en een

vrije overheid, zonder enige binding? Moest de overheid de kerk beschermen en de afgoderij "weren en uitroeien"? Van harte onderschreef hij het ideaal van de hervormers en Covenanters om kerk en staat nauw aan elkaar te verbinden, echter zonder elkaar te overheersen of geheel samen te smelten. Deze band is gebaseerd op het Koningschap van Christus over alle natiën. De theocratie erkent en bevordert het Godsbestuur op alle terreinen van het leven. "In een theocratie is God Koning en is de zonde een misdaad... Het is zonde tegen de Heere der ganse aarde en een misdaad tegen de Koning." Evenals Thomas Chalmers was hij een groot voorstander van het zogenaamde "establishment principle", dat uitgaat van een nationale erkenning van de ware godsdienst.

Maar het is de vraag of hij de overheid het recht wilde toekennen om alle niet-gereformeerde godsdiensten te verbieden, zoals b.v. de Schotse Covenanters uit de zeventiende eeuw met verve verdedigden. De Covenanters streden jarenlang voor de "Kroonrechten van Christus" tot bewaring van de gereformeerde leer en kerkregering, die door overheid en volk in 1638 in een verbondsvorm (covenant) waren bekrachtigd. Velen in die tijd offerden hun goed en bloed op in hun strijd tegen de tirannieke Stuart koningen, die de Engelse episcopale kerkvorm met geweld wilden opleggen. Chalmers vond hen in sommige opzichten intolerant; vandaar dat hij de Emancipatiewet van 1829, die overheidsambten ook voor rooms-katholieken openstelde, van harte onderschreef. In zijn dagen was Schotland geen verbondsnatie meer en waren de Covenanters uit de tijd van de Reformatie in de praktijk geen bindende regel meer voor kerk en overheid. Het martelaarsvuur van Covenanters als Cameron en Renwick was ten tijde van Duncan al lang gedoofd!

Na de grote afscheiding in 1843 waren in Schotland drie grote kerken, de "Established Church" van de Reformatie, de Free Church (Vrije kerk) van de Disruption en de United Presbyterian Church (Verenigde presbyteriaanse kerk).

De laatste kerk vond haar wortels in de Secession (Afscheiding) van 1733, toen Ebenezer Erskine met enkele predikanten braken met de gevestigde kerk. Het ging hierbij voornamelijk over het zogenaamde patronaatsrecht, het recht van de overheid om het laatste woord te hebben bij de benoeming van predikanten.

De volgende uittreding vond plaats in 1752, ook door verzet tegen het patronaat; hieruit ontstond de Relief kerk. De Secession church en Relief church smolten in 1847 ineen, waaruit de United Presbyterian Church voortkwam. Opmerkelijk is dat ook de geboorte van de Free church (geen vrije kerk gescheiden van de staat maar vrij van het dwingende juk van de overheid!) het gevolg was van een jarenlange strijd tot behoud van de presbyteriale rechten van de plaatselijke gemeente om samen met de classis haar eigen leraar te beroepen. Eigenlijk wordt de geschiedenis van de Schotse kerk vanaf de Reformatie voornamelijk beheerst door een voortdurende botsing van de kerk met de overheid. Het erastianisme betekende voor de Schotse presbyterianen en ook voor Duncan een ondergraving van het gezag van Christus over Zijn gemeente.

Vanuit deze historische achtergronden hadden de beide grote afgescheiden kerken een grote gemeenschappelijke basis. Het is dan ook logisch dat al spoedig na de Disruption in 1843 het geroep om beide kerken samen te smelten werd vernomen.

In 1863 begonnen de onderhandelingen om deze vereniging gestalte te geven. Wij zouden denken dat ook Duncan vanwege zijn irenische geest deze ontwikkeling positief beoordeelde. Niets is echter minder waar! Met een invloedrijke groep binnen de Free Church nam hij een minderheidsstandpunt in en hierbij stak hij zijn mening niet onder stoelen of banken. Zijn grootste bezwaar was dat de kerkleiders van de U.P. Church fervente voorstanders waren van het zogenaamde "voluntary principle". Zij

stonden een besliste scheiding voor van kerk en staat. De kerk moest geheel vrij zijn en diende te accepteren dat de overheid ontrouw kon zijn aan de handhaving van de bijbelse waarden in het nationale leven. Deze zienswijze vond hij ronduit Godonterend en atheïstisch en een verloochening van het erfgoed van de Reformatie. "Wat denkt u van de Union (vereniging)?" vroeg Moody Stuart hem eens.

"Wat ik van de Union denk? Wat een vraag is dat!" Hij vond het voluntarisme van de U.P. Church een "ernstiger dwaling dan het erastianisme". Erastus, een dokter uit Heidelberg in Duitsland, was degene die in de tijd van de hervorming de overheid het recht wilde toekennen om de kerk te regeren. "Arme Erastus, een dokter", zo sprak de "Rabbi" sarcastisch, "wat wist hij hiervan!" Maar de "voluntaristen" propageerden in feite het moderne heidendom en verloochenden het Koningschap van Christus over de wereld. "Het is één van de grote beginselen van alle godsdiensten, zowel natuurlijk als geopenbaard, en dit wordt zelfs door de heidenen vast gehouden."

De eerste twee jaar verliepen de onderhandelingen tussen de Free Church en de U.P. Church broederlijk en eensgezind. Spoedig hierna kwam er verzet binnen de gelederen van de Free Church en liet een aantal predikanten een krachtig protest horen. Zij vonden dat de U.P. Church door haar "vrije-kerk-idee" de fundamenten van het bijbels kerkbegrip aantastte.

Dr. James Begg uit Edinburgh was de voornaamste spreekbuis van de protesterende partij. Dr. Candlish en Dr. Buchanan vertegenwoordigden de meerderheid en wezen op de reeds gerealiseerde vereniging met de Reformed Presbyterians, de oude Covenanters kerk, in 1852 en andere kleinere afgescheiden kerken uit de Secession voortgesproten; deze hadden ook geen weerstanden opgeroepen. Ook Duncan liet zijn stem tegen de voorgestelde vereniging horen. Hij muntte niet uit in de polemiek, zeker niet op kerkelijke vergaderingen. Toen op de Assembly in 1867 een overgrote meerderheid de besprekingen met de U.P. wilde voortzetten, zweeg hij en kwam verslagen thuis. Voor de volgende synode had hij zich grondig voorbereid en lag er een redevoering in concept gereed, die hij jammer genoeg niet uitsprak. Zijn protesten stak hij op andere gelegenheden echter niet onder stoelen of banken. Hij deed dit op de hem eigen manier. Zoals toen zijn vriend David Brown in de kerk van Horatius Bonar een beurt vervulde. Duncan wachtte hem na afloop bij de deur op. Bijna zonder hem te groeten pakte hij hem bij de pols vast en sprak hem op de meest ernstige toon aan: "David, pas op!" "Wat bedoel je?" "David, pas op!" "Waarvoor?" "Die vereniging!" Zijn vriend antwoordde wat overbluft dat hij het nu niet de plaats en de tijd vond om over dit onderwerp te praten. Brown behoorde niet tot de protesterende partij die de vereniging met de U.P. Church wilde tegenhouden. Ondanks deze verschillen kwam er geen enkele verwijdering tussen Duncan en zijn vrienden. De liefdesband bleef net zo sterk als voorheen!

Een groter gevaar dan het "voluntarisme" was het bedenkelijke theologische klimaat dat binnen de U.P. Church steeds meer een stempel ging drukken. Speelde deze ontwikkeling geen rol tijdens de strijd over de Union? Besepte Duncan wel dat binnen deze kerk de fundamenten van de gereformeerde rechtzinnigheid steeds meer werden ondergraven? Het is niet duidelijk of zijn protesten zich ook op de gevaren van deze invloeden richtten. Maar als wij op de hoogte zijn van zijn opvattingen over de "doctrines of grace", mogen wij concluderen dat hij kritisch stond tegenover de ontwikkeling om de geldige Belijdenis van Westminster af te zwakken.

Wel had de synode van de United Secession Church de algemene verzoeningsleer van James Morison in 1841 veroordeeld. Maar toen de professoren John Brown en Robert Balmer nog niet zo lang daarna dezelfde opvattingen bleken te huldigen, volgden er



geen sancties. Zij wilden verder gaan dan de prediking van een algemeen aanbod van genade en sloten zich in feite nauw aan bij de leer van Saumur, het zogenaamde hypothetisch universalisme. Christus was volgens hen voor alle mensen gestorven, hoewel alleen de uitverkorenen worden behouden. Dit betekende een rechtstreekse aanval op de Confessie. Wel gingen zij niet zo ver als M'Leod Campbell met zijn leer van de algemene liefde en feitelijke ontkenning van de dubbele predestinatie, maar de basis hiervoor was wel gelegd. Het verkapte arminianisme ontwikkelde zich langzaam maar zeker in de richting van verdere afbraak van het gereformeerd belijden. Professor John Cairns opperde zelfs de mogelijkheid dat een unitariër, d.i. een aanhanger van een gematigd arianisme, met deze belijdenis zalig kan worden. Hij had veel achting voor James Martineau, de voornaamste spreekbuis van de Engelse unitariërs, die vriendschapsbanden had met verschillende Schotse presbyterianen. Blijkbaar was het geen ketterij meer dat aan het eeuwige Zoonschap van de Zaligmaker werd getornd en Zijn plaatsbekledend lijden in twijfel getrokken werd. Zo werden de bakens verzet en de "ebb time" van verval ingeluid!

Het zou nog tot 1900 duren, dertig jaar na de dood van Duncan, voordat de vereniging tussen de Free Church en de United Presbyterian Church werd bekrachtigd. In de jaren die hieraan vooraf gingen werd ook de Free Church theologisch "rijp" gemaakt om de weg hiertoe te banen.

Het arminianisme had ook hier wortel geschoten en de liberale theologie die nu door haar leiders werd voorgestaan, deed haar verwoestend werk. Het was alsof de profetie van Thomas M'Crie, de bekende biograaf van John Knox, uit 1820 in vervulling ging: "Een vaag en ongedefinieerd evangelisme vermengd met vroomheid waarin het een overheersende neiging van deze eeuw is om het christendom op te lossen, zal door een natuurlijk proces van menselijk gevoel ontaarden in een onwezenlijke en onsamenhangende vroomheid, die na in enthousiasme op te bruisen, uiteindelijk in onverschilligheid zal overgaan..." Kernachtiger kan dit niet worden uitgedrukt. Onder de vlag van evangelisch, van christocentrisch, van Goddelijke liefde tot mensenkinderen sloop een geest de kerk binnen die de aloude grondwaarheden van het christelijk geloof probeerde te ontzenuwen. Deze verwoestende krachten bedienden zich zelfs van uitspraken van onverdachte theologen die wat andere accenten legden tegenover een kille en systeemdwangmatige orthodoxie. Zij werden vaak onbewust voor een karretje gespannen dat de richting naar een pure vrijzinnigheid moest aanduiden. Hierbij doelen wij vooral op mannen als Thomas Chalmers en Horatius Bonar in hun strijd tegen het wetticisme en hypercalvinisme. En slechts weinigen onderkenden de funeste gevolgen van dit zogenaamde "nieuwe licht" dat door velen met zoveel enthousiasme begroet werd.

De eerste bedenkelijke ontwikkeling op het theologisch kerkelijk front van de Free Church was die van de Bijbelkritiek. "Rabbi" Duncan waarschuwde in zijn inaugurele rede over de theologie van het Oude Testament bij de opening van het New College voor de opkomende aanval op de verbale inspiratie. "Het is te vrezen, dat heden ten dage een tendens merkbaar is, die in andere landen en kerken de meest verderfelijke gevolgen heeft voortgebracht. Ik bedoel de ontkenning van de inspiratie en permanente autoriteit van de Schriften van het Oude Testament..." Deze woorden sprak hij in 1850, toen de Free Church nog een bolwerk was van onvervalste rechtzinnigheid.

Hoewel de hoogleraren aan het New College, Cunningham, Duncan en Black, zo sterk de nadruk legden op de woordelijke inspiratie van de Schrift, spraken zij toen al namens een minderheid binnen de Schotse kerken. Ondanks dat de Free Church de

traditionele lijn stringent vasthield, was er reeds een onderstroom onder een aantal studenten die het oor te luisteren legde bij de rationalistische ideeën van de Duitse theologie. Zo werden de later geopende Free Church colleges in Glasgow en Aberdeen na verloop van tijd broeinesten van de moderne richting. Parallel met deze ontwikkeling was een toenemende aversie tegen wat men noemde het "dogmatisme" van de kerk. Het New College hield geruime tijd nog de oude lijn vast. Professor James Bannerman publiceerde: "De onfeilbare waarheid en Goddelijke autoriteit van de Heilige Schriften."

Maar A.B. Davidson die sinds 1862 Duncans assistent was en hem na zijn dood opvolgde, vond dit boek te ouderwets. Hij was de stille, bescheiden geleerde, die de bijbelkritische visie van mannen als Wellhausen en Hort binnen de muren van het New College introduceerde. En zijn beste leerling was William Robertson Smith, die later professor werd aan het Free Church College in Aberdeen. Deze leerde openlijk dat de Pentateuch niet door Mozes geschreven is, ontkende het geestelijke karakter van het Hooglied en zette kritische kanttekeningen bij sommige gedeelten van Job, Jona en Esther. Na een slepend proces volgde zijn afzetting als hoogleraar in 1881; dit tot ongenoegen van Robert Rainy, die zich inmiddels ontpopt had tot een krachtig leider van de Free Church en dit laatste bolwerk van het calvinisme langs diplomatieke weg zou leiden tot de catastrofale vereniging met de U.P. Church. Na Duncans dood konden mannen als A.B. Bruce en M. Dods het vergif van de "Higher Critic" ongehinderd op de colleges verbreiden. De oppositie bleef voornamelijk beperkt tot de Hooglanden, waarvan John Kennedy van Dingwall de belangrijkste zepsman was. Maar het kwaad was al te ver voortgewoekerd om het te kunnen keren. De roep om vernieuwing werd steeds luider en overblufte de protesten van het handjevol getrouwen.

Ook andere fundamenteel Bijbelse waarheden stonden steeds meer onder spanning. De leer van de predestinatie bleek voor velen een aanstoot en ergernis. Hoe kon Gods liefde het eeuwig besluit van verwerping gedogen? Gods rechtvaardige eisen en geduchte straffen over de goddelozen leidden in veler ogen tot een verkeerd Godsbeeld en veroorzaakten een ongezone afschrik. Hetzelfde geldt voor de leer van de doodsstaat van de mens en zijn onvermogen om zich tot God te bekeren. De nadruk werd steeds meer gelegd op de goede deugden die de mens na de val nog heeft overgehouden; met zijn redelijk verstand kan hij werkzaam zijn met de plichten die God van hem vraagt.

Op het punt van de verzoening werden de geluiden sterker die de richting wilden volgen van McLeod Campbell. Tegen het einde van de eeuw kregen zijn opvattingen steeds meer de overhand. Vooral James Denney, die nog wel wilde vasthouden aan de Godheid van Christus en de heilsfeiten historisch onderschreef, nam afscheid van Anselmus en leerde dat "Christus' dood ons met God verzoent, omdat het een openbaring van liefde is die in ons een beantwoording hiervan doet ontwaken en precies naar evenredigheid rechtvaardigt deze liefde de zondige mens en delgt zij de straf van zijn zonden uit."

De toorn van God en de plaatsbekledende rechtvaardigheid tot rechtvaardiging van de goddeloze komen in deze definitie niet meer voor. Deze tendens is geheel kenmerkend voor het theologisch klimaat aan het einde van de negentiende eeuw. Het is een verdoezeling van de deugd van Gods rechtvaardigheid, van Zijn straffen en oordelen, van Zijn heilige wet en eisen. Alles moest zich gaan concentreren op Zijn liefde tot alle mensen. Geen wonder dat dit eenzijdige Godsbeeld geen beroering meer verwekte onder het kerkvolk en de noodzakelijkheid van bekering en wedergeboorte

ontzenuwde. De mensen werden in slaap gesust met preken over Gods algemeen Vaderschap en aangezet tot gelovige aanvaarding van deze God teneinde Zijn voorbeeld, zoals in Christus is geopenbaard, na te volgen. Zondebesef, schuldbelijdenis en kennis van Gods eisende wet werden als wetticisme aangeduid. Het was het oude "moderatisme" van de achttiende eeuw met een evangelisch sausje overgoten!

Toen Duncan in 1870 stierf, lag het Calvinisme van de Disruption al op het sterfbed. Het was alsof hij het aanvoelde toen hij Moody Stuart vroeg om toch geen arminiaan op zijn kansel toe te laten. En dat enkele tientallen jaren na het uitspreken van een lezing over de prediking, waarin hij veronderstelde dat in de Free Church geen arminianisme te bespeuren viel. De aversie tegen de Westminster belijdenis nam steeds meer toe.

Studenten hadden moeite om deze te ondertekenen. De U.P.-zusterkerk nam in 1879 een verklarende acte (Declaratory act) aan, waarin enkele artikelen van de confessie nader werden uitgelegd. Ten diepste was dit een aanval op de leer van de eeuwige besluiten en van de menselijke verdorvenheid. Natuurlijk moest ook geen artikel ontbreken waarin het standpunt van het voluntarisme werd verdedigd. En tenslotte probeerde men tegemoet te komen aan de evolutiegedachte door de zes scheppingsdagen niet letterlijk op te vatten. Dr. Smeaton merkte tegenover een vriend over deze acte op: "Er zijn goede calvinisten in de U.P. Church, maar ik zou het niet moeilijk vinden om te bewijzen dat hun Declaratory verklaring die de synode heeft aangenomen, een arminiaanse grondslag heeft overgenomen."

In 1892 volgde de aanvaarding van een Declaratory act in de Free Church. Deze was wat voorzigtiger geformuleerd en vermeldde door toedoen van Dr. Rainy niets over de verzoening. Naar de letter genomen was deze acte nog niet eens zo onbijbels. Sommige uitspraken herinneren aan de leer van de "Marrow", zoals: "...deze Kerk verkondigt zeer ernstig, als staande in het voorfront van de openbaring van genade, de liefde van God, Vader, Zoon en Heilige Geest tot zondaren van het menselijke geslacht, in het bijzonder geopenbaard in de Gave van de Vader van de Zoon om de Zaligmaker der wereld te zijn, in de komst van de Zoon om Zichzelf tot een verzoening voor de zonde te offeren en in het twisten van de Heilige Geest met mensen om hen tot bekering te brengen." De bedoeling was echter om de predestinatie naar de achtergrond te schuiven ten gunste van Gods algemene liefde tot alle mensen. Het was een verkapte algemene verzoeningsleer die hier en daar bijbelse elementen bevat, maar wezenlijke zaken verzwijgt. In feite loopt een gematigd remonstrantisme als een rode draad door deze "Declaratory act" heen.

In het kader van het toenemende verzet van wat men noemde het "dogmatisme" past ook de evangelisatiecampagne van D.L. Moody en I. Sankey vier jaar na de dood van Duncan. Moody was een Bijbels christen, die zich niet bezig hield met theologische vraagstukken. Het was zijn brandende begeerte om overal het evangelie te verkondigen. Al had zijn prediking geen directe aansluiting op de leer van Gods verkiezing, het centrale thema was steeds het verzoenend werk van Christus. Het was een Bijbelse vertolking van de leer van zonde en genade met een grote nadruk op de verantwoordelijkheid van de mens. Moody was een vrome man die wars was van oppervlakkigheid. Zijn gebedsleven en diepe ootmoed kenmerkten zijn persoon. Op een diep bewogen manier confronteerde hij zijn gehoor met de eeuwige belangen. Het grote manco in zijn methode was dan ook niet zo zeer de inhoud van zijn preken, maar de manier waarop hij zijn gehoor opwekte om tot Christus te komen. In navolging van

Charles Finney koos hij voor een "directe beslissing voor Jezus" en werden de mensen als het ware geprest om te geloven. Deze methode kwam mede voort als een reactie op de New England theologie, waarin hij was opgegroeid, met haar nadruk op de zogenaamde voorbereiding tot het geloof. Er waren in zijn jeugd predikanten die niet opriepen tot een dadelijke geloofsovergave maar tot de voorbereidingen tot het geloof! Eerst moest men een proces van wettische vernedering meemaken en dan was er pas plaats voor Christus. Kenmerkend voor Moody's opvatting over de bekering was een vraag die hij eens aan de bekende Dr. W.S. Plumer stelde: "Kan een mens hier vanavond voor twaalf uur in één keer verlost worden?" Nu kon hij zich voor "korte" bekeringen wel beroepen op de Schrift maar zijn methode van "decision", van "kiezen voor Jezus" was zeker niet de manier waarop de apostelen het evangelie vertolkten!

Ontegenzeggelijk was de prediking van Moody velen tot eeuwige zegen. Het is opmerkelijk dat niet alleen mannen van onvervalste rechtzinnigheid, zoals de gebroeders Bonar en Alexander Somerville van de "school" van MacCheyne hem verwelkomden, maar ook liberale theologen zoals Henry Drummond. Moody hield te weinig rekening met het geestelijk klimaat van zijn tijd. Zijn prediking was in dit opzicht te eenzijdig, omdat deze weinig of geen aandacht schonk aan de eisen van Gods rechtvaardigheid. Hij sloeg geheel door naar de boodschap van Gods liefde tegenover een verloren wereld, zonder het bestraffende element te vertolken. Door deze eenzijdige voorstelling van de Goddelijke boodschap speelde hij hen in de kaart die wars waren van de leer van Gods soevereiniteit en de diepte van de val. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de opwekking van 1874 diepgang mist en tegenover die van 1839 en 1859 een verarming betekende. Wij zagen dat ook Duncan bij het "revival" van 1859 hier en daar kritische kanttekeningen plaatste. Bij de beweging van Moody werd doorgaans een diep zondebesef gemist en ook de nawerking bleef hangen in een geest van oppervlakkigheid.

Weinigen beseften de gevaarlijke kanten van Moody's evangelisatiemethoden. Hij brak met de traditionele preekmanier zoals die door opwekkingspredikers als Edwards, Nettleton en Whitefield was voorgestaan. John Kennedy uit Dingwall waarschuwde in een pamflet tegen het "hyperevangelisme" van Moody. Hij wees op het ontbreken van de wet in de prediking, waardoor de "kennis der zonde" is. "Er kan geen geloof in Christus zijn zonder enig gevoel van zonde, enige kennis van Christus ..." "Het is een doel van de prediking om zondaren tot erkenning van hun schuld voor God te brengen, om zichzelf schuldig te gevoelen, zonder verontschuldigen, overgegeven aan de soevereine genade van Hem tegen Wie zij gezondigd hebben." Het is alsof wij Duncan horen spreken, die bij zijn beoordeling van het revival van 1859 ook op deze punten gewezen had. Er is geen schuldvergeving mogelijk zonder schulderkenning. Of om het met de kernachtige woorden van Duncan te omschrijven: "Een mens kan alleen als een veroordeeld zondaar gerechtvaardigd worden; hij kan voor de rechtbank van God niet gerechtvaardigd worden als hij ook voor de rechtbank van zijn geweten niet veroordeeld is. Het werk van de wet moet in ieder mens volvoerd worden om zijn mond te stoppen en hem in zijn eigen waarneming schuldig te doen zijn. De vraag van een ontwaakte zondaar die zichzelf ziet door de wet van God, is: Kan er een zaligheid zijn die aan de eisen van de wet voldoet?"

Niemand minder dan Horatius Bonar beantwoordde Kennedy's pamflet. Hij verdedigde Moody's prediking als een voorstelling van het "oude, bijbelse evangelie". Het is alsof de discussie tussen Bonar en M.Lauchlan in 1869 weer werd vernieuwd.

Bonar wilde de wet in de prediking niet uitsluiten, maar hij vond het niet nodig om aan te voeren dat een mens eerst aan zichzelf ontdekt moet worden alvorens er plaats is voor Christus. Hij was beducht voor voorwaarden, die tot verduistering van de evangelieboodschap kunnen leiden. Kennedy hield in zijn "antwoord op de verdediging van het hyperevangelisme van Dr. Bonar" vast dat het onbestaanbaar is dat een mens tot het geloof komt zonder een diepe vernedering van zijn ziel. Deze opvatting behoeft volgens hem niet ten koste te gaan van het algemene aanbod van genade tot alle hoorders. Hij was bang voor een oppervlakkige en verstandelijke aanneming van Christus, zonder het werk van de Heilige Geest.

Ondanks de positieve kanten van het werk van Moody heeft de geschiedenis duidelijk bewezen dat de kritiek van Kennedy niet ongegrond was. Het enthousiasme dat door de beweging van Moody ontstond, ebde al gauw weg. Het verval in leer en leven zette door. Ook op het ethische vlak werden de bakens steeds meer verzet. De traditionele zondagsviering stond op de tocht, gezangen werden ook in de eredienst van de Free Church ingevoerd, de ontkerkelijking begon om zich heen te slaan, kortom het strikte calvinisme was op retour. Grote maatschappelijke veranderingen deden geen goed aan de bewaring van het erfgoed van de Reformatie. De Kerk in Schotland was een opengebroken stad geworden zonder muur. De wereldse geest kon ongehinderd in- en uitgaan. De Schotse Staatskerk was al jaren op weg naar een verdund christendom. Vooral de invoering van rituele gebruiken in de eredienst nam de kracht van het gepredikte Woord weg. In 1900 kwam dan de lang verwachte vereniging van de beide grote afgescheiden kerken. En in 1929 keerde de toen gevormde United Free Church weer terug in de moederschoot van de "Big Church". Toen kwam ook officieel een einde aan de bindende kracht van de oude Confessie van Westminster.

John Duncan was geen polemicus zoals Begg en Kennedy, die op kerkelijke vergaderingen waarschuwden voor de invloeden van de "ebb time". Hij was de milde, nederige theoloog die vooral in gesprekken op evenwicht aandrang en waarschuwde voor onderwaardering van de leer van Gods soevereiniteit en de noodzaak van een nieuwe geboorte. Toen hij het boek van zijn collega Davidson over Job zat te lezen, vroeg iemand hem: "Waarom schrijft u geen boek?" "Ik kan niet schrijven," was zijn antwoord, "ik ben juist een prater." Scherpzinnig wist hij door het gesproken woord te omlijnen waar de knelpunten lagen van het theologisch denken van zijn tijd. Maar hij miste de scherpte van mannen als Kennedy.

Duncan was beducht voor polarisatie binnen de kerkelijke flank. Hij onderkende de gevaren van een dogmatisme zonder besef van wat de leer naar Gods Woord persoonlijk betekent. Strijdvragen verwekken vaak verdeeldheid tot schade van het geestelijke leven. Aan de andere kant was hij zich te weinig bewust wat voortwoekerend onkruid voor verwoestingen kan aanrichten.

Tijdens zijn leven verliep dit proces doorgaans ondergronds, maar na 1870 overwoekerde het onkruid de kerkelijke wijngaard. De wolken aan het kerkelijk firmament werden steeds donkerder en dreigender. Juist de leer van vrije genade, van Gods soevereiniteit werd op de meest subtiele wijze aangevallen. Hierbij ging het voornamelijk om de accenten zoals Duncan en Cunningham in hun theologie hadden gelegd, weg te wissen. De scherpe kanten van het "tweesnijdend scherpe zwaard" van het Godsgetuigenis moesten worden weggeveild om tegemoet te komen aan het moderne levensgevoel. Zo probeerde men in feite de diepte van de val van de mens te overbruggen door bepaalde oppervlakkige godsdienstige gevoelens aan te moedigen.

Het was een geest van enthousiasme zonder enige diepgang en wezenlijke Gods- en zelfkennis.

Duncan behoorde tot de laatste bevindelijke theologen in Schotland. Het was zijn verlangen om de kerk te wijzen op de wezenlijke elementen van de heilsleer. Zijn gehele leven was een persoonlijke strijd tegen een oppervlakkige dienst van God.

Zeker, hij beoogde het goede voor Sion en zijn werk was gericht op de uitbreiding van Gods Koninkrijk. Maar het getuigenis van de zichtbare kerk op aarde moest wel zuiver worden gehouden. De banier van Christus mocht geen vlekken vertonen. En de eenheid van de kerk diende ondergeschikt te zijn aan het bewaren van de leer die naar de Schrift is. Duncan had de Free Church lief, vanwege haar bijbels getuigenis bij de "Disruption", in een tijd dat de valse theologie Schotland begon te infiltreren. Hij begeerde de eenheid van allen die dit getuigenis onderschreven, al behoorden zij tot andere kerken. "Ik verheug mij dat ik een lid ben van een Vrije kerk, maar ik verheug mij nog meer dat ik lid ben van de Katholieke Kerk van de Heere Jezus Christus." "Ik geloof één heilige, algemene christelijke Kerk, de gemeenschap der heiligen." "Zeeën en continenten maken scheiding in afstand, maar de Kerk van Christus is één in Hem", zo hield Duncan de Assembly van de Free Church op 22 mei 1863 voor. "Mogen wij bij toename de kracht gevoelen van dat artikel van onze geloofsbelijdenis, 'De gemeenschap der heiligen!' Terwijl wij bedroefd zijn over de verdeeldheid, erkennen wij hartelijk en dankbaar de fundamentele eenheid van de protestantse kerken en vrouwen in de Heere dat deze meer en meer in het oog vallend mag worden vertoond.

Mogen wij spoedig de vervulling zien van wat geschreven staat in Ezechiël 37:16,17 'Gij nu, mensenkind, neem u een hout en schrijf daarop: Voor Juda en voor de kinderen Israëls, zijn metgezellen, en neem een ander hout en schrijf daarop: Voor Jozef, het hout van Efraïm, en van het ganse huis Israëls, zijn metgezellen. Doe gij ze dan naderen, het een tot het ander, tot een enig hout; en zij zullen tot één worden in uw hand!.' Al is hier in deze bedeling geen volmaakte kerk te vinden, dan was het hem tot grote troost dat op de laatste dag Gods gemeente van de vier winden zal worden bijeenvergaderd om de Koning der Kerk te ontmoeten in de lucht. Dan wordt Gods belofte ten volle vervuld: "De Heere bouwt Jeruzalem; Hij vergadert Israëls verdrevenen" (Ps. 147:2), tezamen genomen met: "...opdat Hij ook de kinderen Gods, die verstrooid waren, tot één zou vergaderen" (Joh. 11:52).

#### 14. In de verwachting van de bekering van de Joden

"Onze tijd is gelijk aan de profetische tijden van de vaderen", (1 Petr. 1:10-12). Deze opmerking van Duncan, die te maken heeft met de Bijbelse profetie, doet onwillekeurig de vraag rijzen wat zijn opvattingen waren over de toekomst van kerk en wereld. Gelet op zijn grote belangstelling voor Gods Koninkrijk, is het des te merkwaardiger dat hij zich over de onvervulde profetieën in een opvallend stilzwijgen hulde.

Moody Stuart schrijft zelfs dat hij hem nooit één enkele gedachte over dit onderwerp had horen uitdrukken. Hoe kon "Rabbi" Duncan, die de Schriften tot een gedurige bron van studie maakte, zwijgen als het ging over de profetieën van het Oude Testament en die van het boek Openbaring?

Dit was echter geen bewijs dat hij hierover niet nadacht, maar kennelijk was hij zo onzeker over de uitlegging dat hij zijn gedachten niet durfde te formuleren. Hij mengde zich dan ook niet in de discussie over het duizendjarig rijk, die in zijn tijd volop aan de gang was. Hij wist van de pre-chiliastische opvatting van Horatius Bonar, maar kende ook het boek van zijn vriend David Brown over het probleem of de wederkomst van Christus voor of na het vrederijk zal plaatsvinden. De laatste maakte een opmerkelijke ommezwaai naar het standpunt van het postchiliasme en stak dit niet onder stoelen of banken. Duncan hield zich op de vlakte: "Ik ben noch 'pre' noch 'post'. Ik ben bereid om te horen wat pre-chiliasmen hebben te zeggen, mits het ons niets ontnemt van de bedeling van Pinksteren. Kunt u mij enig systeem vertellen dat de letterlijke betekenis van de tempel van Ezechiël verenigt met de Hebreeënbrief?"

Duncans toekomstverwachting was in de eerste plaats gericht op de wederkomst van Christus.

Hij werd dan ook niet moede of mat om Zijn heerlijkheid in gesprekken en preken te schetsen. Hij is de grote Overwinnaar; Hij zal als Koning heersen; Zijn rijk zal bestaan tot in eeuwigheid. Hoe verlangde hij naar die dag van de kroon op Zijn koninklijke bediening, als de verheerlijkte en opgestane Christus in volle glorie zal verschijnen op de wolken des hemels. Wanneer Duncan zijn gehoor bepaalde bij deze ontzaglijke maar tevens heerlijke gebeurtenis, wilde hij met grote nadruk de woorden van de Heere Jezus herhalen: "Ik zeg u, Mijn vrienden, Vreest Dien, Die nadat Hij gedood heeft, ook macht heeft in de hel te werpen; ja Ik zeg u, vreest Dien." Dan waren zijn gedachten gericht op het ontzettend eindoordeel. Dan beefde hij bij de gedachte hoe vreselijk dit eindgericht zou zijn voor de goddelozen die Hem verworpen hebben. Zou hij dan aan de rechter- of aan de linkerhand van de Rechter der ganse aarde staan? Hoe zette dit hem aan tot een nauw zelfonderzoek. De eeuwige bestemming van de mens was voor hem een werkelijkheid waaraan hij nooit wilde tornen. Hij verlangde naar de komst van zijn Heiland, ondanks dat hijzelf zo vaak over zijn eigen bestemming in twijfel was. Een aantal jaren voor zijn dood zei hij tot Moody Stuart: "Wel, als ik zeker van de hemel zou zijn, dan is er niets dat ik liever wilde dan om ontbonden te worden en met Christus te zijn."

De beste hoop voor de toekomst is de wederkomst van Christus, maar wat hieraan vooraf zal gaan, kon Duncan niet precies verklaren. Al legde de "Rabbi" zich niet toe op de uitleg van de onvervulde profetieën, daarom hield hij zich nog wel met de eschatologie bezig. Zijn toekomstverwachting was gericht op de uitbreiding van Gods Koninkrijk, zonder precies te kunnen zeggen op welke wijze dit zou worden voltrokken. Maar binnen het kader van het koninkrijk van Christus en Zijn wederkomst stond één belangrijk feit voor hem zo vast als een huis en dat was de nationale bekering van het volk Israël. Het was zijn vurig verlangen en gebed dat de Joden de

Christus als de Messias zouden erkennen. Het oude bondsvolk had een grote plaats in zijn hart en ook na zijn werk in Boedapest was zijn belangstelling voor het wel en wee van de Joden eerder toe- dan afgenomen.

Zijn hoop voor het "Israël naar het vlees" rustte niet zo zeer op de profetieën maar meer nog op de beloften van Jehova. In dit verband vond hij het arrogant om te stellen dat de beloften niet meer voor de Joden gelden, omdat zij de Messias verworpen hebben, maar dat deze in geestelijke zin zijn overgegaan naar de nieuwtestamentische gemeente. Duncan hield vast dat de beloften aan Abraham ook nu nog voor zijn natuurlijk nageslacht gelden; de heidenen mogen slechts delen in de beloften die in eerste instantie voor Israël bedoeld zijn!

Zijn gezichtsveld op de toekomst van het Joodse volk werd voornamelijk bepaald door Romeinen 11.

Waarschijnlijk verwachtte hij wel de terugkeer van hen naar hun eigen land, maar omdat de apostel hier niet uitdrukkelijk over spreekt, noemde hij het ook niet. Volgens hem wordt de toekomst van de wereld bepaald door wat Paulus hierover heeft aangegeven, waarbij hij aantekende dat het verschil tussen Joden en heidenen niet zal worden teniet gedaan. De Joden had hij lief met zijn gehele hart. Zij waren voor hem de "beminden om der vaderen wil". Vaak zei hij: "Heeft God Zijn volk verstoten? Dat zij verre." Nooit mag de christelijke kerk de Joden vergeten. "Zo roem niet tegen de takken; en indien gij daartegen roemt, gij draagt de wortel niet, maar de wortel u." "Wij kunnen Abraham beter niet opgeven; wij verliezen onze stand als wij Abraham laten gaan." Duncan verafschuwde de antisemitische houding van velen in zijn dagen en het bedroefde hem dat ook vele christenen uit het verleden zich zo anti-joods hadden opgesteld. Het is de schuldige plicht van de kerk om het afgeweken verbondsvolk te wijzen op de Christus der Schriften, in Wie Mozes en de profeten hun volkomen vervulling hebben.

"De zaligheid is uit de Joden." "Het was noodzakelijk dat Christus een Jood zou zijn. Wanneer Hij niet uit het geslacht van Abraham was, zou er geen verbinding hebben bestaan tussen het Oude en het Nieuwe Testament. Zo alleen kon Hij de gehele wet vervullen. De wet van Adam is erg schaduwachtig zonder die van Abraham en Sinaï. Christus was eerst een Jood en daarna een wereldburger." Wat betekent volgens Duncan dat Christus "geworden is onder de wet?" "Hij was geworden onder de gehele wet van Israël, de gehele wet der zeden, de gehele vaststaande wet, opdat Hij ons zou bevrijden van de ceremoniële wet en de zedelijke en vaststaande wet zou vereenvoudigen." En dan gaat hij verder: "En bedenk dat wij allen Joden moeten worden. Dit volk behoudt haar bezit van de wereld. Er is een Israëlitische naturalisatie van ons allen. De zaligheid is uit de Joden en bij gevolg moeten wij allen Joden worden, wat betekent dat wij in de Joodse erfenis moeten intreden en het kanaal nagaan waarlangs al onze grote zegeningen tot ons gekomen zijn. Waarom Christus de voorkeur gaf om mens te worden uit het zaad van Abraham durft niemand te zeggen, maar sinds Hij dat gedaan heeft, vloeien door dat kanaal Zijn gaven in de gehele wereld." Er staat toch niet voor niets geschreven dat in Abraham en in zijn zaad al de geslachten van de aarde zullen gezegend worden? Dit betekent niet dat de Joodse wetten van kracht blijven, maar dat de rol van de Joden in de heilsgeschiedenis nog niet is uitgespeeld.

Er wacht de wereld een nog heerlijker toekomst, wanneer de beloften voor Israël hun uiteindelijke vervulling zullen ontvangen. En dat gebeurt wanneer de Joden zullen zien "in Wien zij gestoken hebben".

Duncan bleef met al de liefde van zijn hart bij het zendingswerk onder de Joden



betrokken. Na zijn benoeming als hoogleraar van het New College in 1843 vergat hij de Joodse gemeente in Hongarije niet.

Op verzoek van het comité voor zending onder de Joden, dat van de Free Church uitging, bezocht hij meermalen Pest. Zijn belangstelling voor de Joodse zending bleef tot aan zijn dood onverminderd voortduren. Wanneer hij de stad aan de Donau aandeed, kon hij het niet nalaten om ook de Aartshertogin Maria Dorothea te bezoeken.

Verschillende brieven van haar aan Duncan zijn bewaard gebleven. En natuurlijk schreef de "Rabbi" terug, zoals toen hij van een zware beproeving hoorde die haar had getroffen: "U en uw kinderen zijn vaak in onze gebeden. Vader, houd hen af van het kwade. Onze harten dragen smart vanwege uw diepe beproevingen, terwijl wij dankbaar zijn voor uw genadige bewaring." Haar man stierf in 1847. Ondanks dat hij het roomse geloof aanhing, was hij goed voor de zaak van het protestantisme. Op zijn manier was hij ernstig; vele jaren lang las hij vaak in de Bijbel, maar het scheen bij hem nog donker te zijn. Vlak voor zijn dood klaarde de duisternis op. Hij stierf als een arme zondaar aan de voet van Golgótha. En toen Maria Dorothea haar man enkele uren voor zijn heengaan vroeg, wat de grond was van zijn hoop voor de eeuwigheid, gaf hij als antwoord: "Het bloed van Christus alleen", met een sterke nadruk op "alleen". In 1855 volgde de Aartshertogin hem en enkele vrienden waren toen getuige van een sterfbed vol van vrede en roemen in de overwinning door Christus haar Zaligmaker.

Na Duncans vertrek uit Boedapest ging het werk onder de Joden aldaar ongestoord door. Smith en Wingate zetten zijn arbeid voort. In 1849 werd het land in een oorlog gewikkeld en werd Pest beschoten. De Schotse zendelingen werden gedwongen om de stad te verlaten en elders een goed onderkomen te zoeken. Zij keerden kort hierop terug, maar in 1852 moesten zij op last van de Oostenrijkse regering worden verbannen.

De oude Alexander Saphir zette echter hun werk als agent van de zending van de Free Church voort. Hij leidde de Joodse school, die na verloop van tijd uit zes of acht leerkrachten en 300 tot 400 leerlingen bestond.

In 1844 schreef Saphir aan Schwartz dat steeds meer Joden voor het christendom werden ingewonnen. "Ik kan je verzekeren (ik vertrouw je in ootmoed toe en misschien geloof je het niet dat ik dit zonder eigenliefde en zelfverheerlijking spreek) dat sinds ik Jezus als mijn Messias in het openbaar beleden heb, een nieuwe periode in de geschiedenis van de Joden in Pest, ja zelfs in geheel Hongarije begonnen is."

Hoe verlangde hij meer te zien van het werk van God. "Mogen wij niet hopen dat Christus onder ons nog meer zal verheerlijkt worden? God is mijn getuige, dit is de enige zaak, namelijk de heerlijkheid van Christus, die mijn hart met een onuitsprekelijke vreugde vervult." Het was een brandende en onbaatzuchtige liefde die Saphir aanzette om zielen voor Christus te winnen. "Ik bid dagelijks dat de Heere mij meer en meer mag vrijmaken van zelfzucht en mij met ware nederigheid vervullen; niet ons o Heere, maar Zijn gezegende Naam zij eer en heerlijkheid tot in alle eeuwigheid."

Vlak voor zijn dood in 1864 bezocht Moody Stuart hem. Toen hij hem vroeg of hij zich "Rabbi" Duncan nog herinnerde, sprak de bejaarde Jood eerbiedig, terwijl hij zijn hand op zijn hart legde: "Ik heb hem hier!"

Saphir stierf in vrede "en rustte met blijdschap in Jezus, de Messias, de Zaligmaker en Koning van Israël".

Het was op de Algemene Vergadering van de Free Church dat Duncan met droefheid het sterven van Alexander Saphir memoreerde. Hij gedacht zijn "bejaarde dierbaar geliefde vriend", wiens toespraak bij zijn doop destijds zo'n grote indruk op hem gemaakt had.

Hij vertelde de eerwaarde vergadering op 20 mei 1864 hoe deze Joodse intellectueel, die verstrikt was in de gevoelens van Voltaire en Rousseau, na verschillende gesprekken voor Christus werd ingewonnen. Hoe voelde hij zich aan hem verbonden en niet te vergeten aan zijn zoon Adolph, die twaalf jaar oud was toen hij Boedapest verliet. Het waren dagen om nooit te vergeten. Wat een grote verandering had in het gezin Saphir plaatsgevonden. En als de Joden verbaasd vroegen wat hen zo gelukkig maakte, antwoordde de schrandere knaap onbevangen: "Wij zijn gelukkig, omdat wij verzoening hebben met God door het bloed van Zijn Zoon. Wij hebben vrede in onze gewetens en dat maakt ons gelukkig."

Wat was de "Rabbi" blij dat de jonge Adolph later ging studeren voor het wondere ambt. Hij verbleef in de winter van 1843-44 samen met Edersheim en Tomory in het huis van Dr. Duncan in Edinburgh, voornamelijk voor zijn gezondheid en om Engels te leren. Hier verheugde hij zich in de moederlijke zorg van de vrouw van de "Rabbi", die haar man in Hongarije zo tot nut was geweest. Tomory noemde haar zelfs een moeder in Israël, die zich het welzijn van de jonge Joden zo aantrok. "Zij had een glimlach en een woord van raad voor ons allen."

Na een kort verblijf in Schotland vertrok Adolph naar Berlijn om daar verder te studeren. Hier verbleef hij in het huis van zijn latere zwager Carl Schwartz, die zojuist uit Constantinopel was aangekomen om hier onder de Joden te werken. Later vestigde Schwartz zich in Amsterdam waar hij jarenlang tot grote zegen gewerkt heeft.

In 1848 keerde Adolph weer naar Schotland terug om hier theologie te gaan studeren. Hier maakte hij kennis met de Jood Theodore Meyer die de assistent professor in het Hebreeuws was aan het New College. Tussen beiden ontstond een hechte vriendschapsband. In de Schotse sfeer voelde hij zich wel thuis, hoewel hij hier teveel dogmatisme aantrof zonder een levende kennis van de Christus der Schriften. Evenals zijn geestelijke vader hoedde hij zich voor extreme opvattingen. Zijn ziel werd gedrongen naar het juiste evenwicht tussen het voorwerpelijke en het onderwerpelijke. "Ik denk dat er twee extreme opvattingen zijn, het subjectieve christendom, dat de Bijbel niet de juiste plaats toekent en alle nadruk legt op de gevoelde vereniging van het hart met Christus..."

Het andere uiterste was volgens Saphir de verobjectivering van het heil, zonder te benadrukken dat dit ook een zaak van het hart is. Gedurende enige tijd was hij verstrikt in het subjectivisme, wellicht door de invloed van Schleiermacher. Deze gesteldheid "laat het hart in gedurige twijfel, omdat het meer rust op wat ik voel of lief heb en wat Christus in mij is, dan op de beloften van God en op wat Christus voor ons gedaan heeft".

Ten opzichte van Duncan mocht hij meer vastigheid vinden in het geschonken heil en vond hij zijn levensgang geheel verklaard in de toezeggingen van zijn Zaligmaker. Evenals Duncan was hij een origineel denker die veel studie maakte van het Woord van God.

Ook hij verlangde naar de bekering van zijn volksgenoten, maar in tegenstelling tot de "Rabbi" was hij een overtuigd pre-chiliasist! Na zijn studie werd hij predikant in Engeland, waar hij tot aan zijn dood in 1891 verbleef. Het was Spurgeon die hem vlak voor zijn sterven opzocht en hem toen uit zijn mond in volle vrede hoorde belijden:

"God is licht en in Hem is gans geen duisternis." De Jood Schaberger was ook bij zijn sterven aanwezig. Na de begrafenis sprak deze de merkwaardige woorden: "Ik sloot de ogen van Dr. Saphirs vader in Boedapest, ik sloot de ogen van Dr. Saphirs moeder die bij mij in Praag woonde en nu ben ik in Londen gekomen om hetzelfde te doen aan zijn sterfbed."

Na de beroemde zendingsreis van McCheyne met drie Schotse predikanten naar Palestina en de uitzending van Duncan naar Boedapest was het vooral de jonge Free Church die zich de zorg voor de zending aantrok. Ook in andere landen werden zendingsposten geopend. De eerste "Convener" van het zendingscomité was Dr. Keith, in 1847 opgevolgd door Moody Stuart, die met tussenpozen tot 1889 zich voor dit werk inzette. "Rabbi" Duncan was de man op de achtergrond, wiens adviezen steeds zeer werden gewaardeerd. Het comité onderhield goede contacten met de Engelse zusterorganisatie, "het Britse genootschap voor de Joden", dat in 1842 was opgericht. De voorloper was het "Londens genootschap", gesticht door Joseph Frey. Aanleiding tot de stichting van het Britse genootschap was de reis van de Schotse predikanten. Initiatiefnemers waren onder anderen de Schotse predikanten in Engeland, John Cumming, James Hamilton en Peter Lorimer.

Op de oprichtingsvergadering van 7 november waren Alexander Flyter en Robert Murray MacCheyne als bezoekers uit Schotland aanwezig. Vooral William Wingate, die ook in Boedapest gewerkt had, en de Jood Ridley H. Herschell drukten in de beginperiode een stempel op het werk. Behalve in verschillende Europese landen werd ook in Israël een zendingspost geopend.

Toen het genootschap meer dan zestig jaar bestond, kon haar secretaris Isaäk **Levinson** op grond van een informatie van De la Roi gewagen dat in de **19e eeuw 72.740 Joden in evangelische kerken gedoopt waren**. "Meer dan 250 Engelse en ongeveer 125 Amerikaanse kansels zijn bezet door Hebreeuwse christenen.

In al deze kerken preken niet minder dan 750 Joden het evangelie als hun levenstaak." "O, wij bidden om een machtige uitstorting van de invloeden van de Goddelijke Geest op het Hebreeuwse ras, 6pdat zij ertoe geleid mogen worden om in Jezus hun Messias te zien en om zich voor Hem te verklaren, want 'wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?'"

De bekering van de Joden was een onderwerp dat voor "Rabbi" Duncan meer betekende dan alleen gesprekstof. Met zijn gehele ziel verlangde hij naar die dag dat de Heere het deksel van hun hart zou wegnemen. Ook in het openbaar kon hij van dat verlangen niet zwijgen.

Wanneer de Assembly van de Free Church jaarlijks in mei in Edinburgh samenkwam en het rapport over de zending onder de Joden werd behandeld, was het altijd een groot genoegen om de gebruikelijke toespraak van de "Rabbi" aan te horen. Een brede trap leidde sinds 1859 naar de grote Assembly hal aan de binnenplaats van het New College op de Mound, waar de meer dan 500 afgevaardigden in een doodse stilte de gevoelvolle woorden van de oud-zendingeling aanhoorden. Zijn eerste toespraak was op de vergadering in 1844. Hij stond o.m. stil bij het verval van het protestantisme en de gruwelen van het pausdom, als de grote struikelblokken om de Joden te benaderen.

Het was zijn ervaring in Boedapest dat een krachtige belijdenis en oprechte handel en wandel meer tot de harten van de Joden spreekt dan een ongemotiveerde godsdienst en levenspraktijk. In 1845 stond hij meer stil bij het rapport over de toestand van de godsdienst en over de dingen die de hoop op een betere toekomst verstevigden. Soms handelde hij ook over andere onderwerpen, zoals over het nut om de Evangelische

Alliantie te steunen. Maar als hij over de Joden sprak, werd een zeer gevoelige snaar in zijn ziel geraakt en dan was het net of het gewicht van hun geestelijk welzijn alleen op zijn schouders neerkwam.

Zo sprak hij op 25 mei 1857 over de hardnekkigheid van het Joodse volk en het werk van Gods Geest om dit deksel van boosheid en vijandschap weg te nemen. Eerst memoreerde hij zijn plaats ten opzichte van de Joden. Was hij niet te voorbarig geweest door Boedapest "waar de kandelaar zo heerlijk op mijn tabernakel scheen" zo gauw te verlaten en te verruilen voor een professoraat aan het New College? De kerk riep hem echter tot een andere taak maar daarom ging Gods werk in Hongarije wel door. Maar de algemene toestand onder het oude volk van Abraham noemde hij droevig. Van hen geldt het woord van Stefanus: "Gij hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren, gij wederstaat altijd de Heilige Geest, gelijk uw vaders..." (Hand. 7:51). Duncan noemt deze toestand moeilijk maar niet hopeloos. Gods beloften moeten nog worden vervuld. In zijn tijd ziet hij het "voortduren van de blindheid over een deel van Israël, waarvan het einde zal zijn bij het inkomen van de volheid der heidenen". Dan zal "de Verlosser uit Sion komen..." en geheel Israël zal dan zalig worden.

Maar ook nu is er "een overblijfsel naar de verkiezing der genade". "Waarschijnlijk is er nooit eerder een tijd geweest dat er geen Joden in de Kerk van Christus waren." "Zie de Capadoses, de Da Costa's, de Saphirs, de Taubers, vier predikanten van onze eigen kerk (één van hen is een ijverig zendeling, één een geacht professor), zeer veel presbyters van de Kerk van Engeland en van andere kerken, met geen onaanzienlijk getal meer, wier namen, hoewel nauwelijks bekend in de wereld, zijn in het Boek des levens. De Heere voegt dagelijks toe tot Zijn Kerk van hen die zalig worden, de eerste vruchten van de komende oogst." "Arme synagoge! Er is geen heidens beeld, geen drievoudig gekroonde Mens der zonde, geen verwoestend zwaard van Izaks broeder. Mozes is daar, de profeten zijn daar, 'maar de Naam van Jezus is daar niet', de Geest van God is daar niet. Slechts onder de echo's van het verre voorbijgaande geluid dat droevig in de oren klinkt van de christen-bezoeker, de woorden van Israëls Heilige, eenmaal groot in het midden van hen: 'Wee u wanneer Mijn Geest van u wijkt!' Geweken, weerstaan, bedroefd, uitgeblust, en toch bedoeld om terug te keren op de tijd voor ons nog onbekend, de tijd die de oneindige wijsheid in de Goddelijke tijdrekening heeft bepaald en Hij achter een boek van Zijn eigen inspiratie heeft gelaten. Aan de andere kant van de antieke rol die zo eerbiedig wordt bewaard en zo plechtig wordt onvouwd en dat is de wet van Mozes, de knecht des Heeren, is de rol van het boek, waarop van Hem staat geschreven, Die gezegd heeft: 'Zie Ik kom o God om Uw wil te doen, Uw wet (Torah) is in het midden Mijns ingewands (of in het midden Mijns harten).'

Mozes wordt hun in iedere stad nog gepredikt en elke sabbat in de synagogen voorgelezen. Zij noemen Hem, Die door Mozes spreekt, nog steeds hun Vader. Maar de oude klacht blijft zonder overdrijving nog van kracht: 'Dit volk nadert Mij wel met de lippen om Mij te eren, maar hun hart houdt zich verre van Mij.' En zo rust het deksel op het aangezicht van Mozes en op hun afkerig hart. 'O Jehovah, hoor ons! O Jehovah, hoor ons! opdat dit volk mag erkennen dat Gij Jehova zijt en dat Gij hun harten weer hebt bekeerd'."

Duncans woorden zijn emotioneel geladen als hij over de afkerigheid van het geslacht van Abraham sprak. Maar zij krijgen een andere wending als hij op hun verlossing overstapt. "Dan zal Jehovah over hen uitstorten de Geest der genade en der gebeden

en zij zullen op Hem zien Die zij doorstoken hebben. Zij zoeken in het Boek der wet des Heeren en lezen Mozes, vol van ceremoniën, Jesaja en al de profeten zijn de uitleggers, met de vier die zo eenvoudig de geschiedenis verhalen van het alles overtreffende wonder. Zij horen, zij zien en zij voelen tot in het binnenste van het hart. 'Hij kwam tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen.' Hun mond wordt gestopt, zij worden met stomheid geslagen en staan in stilte voor Hem." Dan schildert hij hoe zij getuige zijn van de kruisiging van hun Messias, Die zij eerst verworpen hadden. Bevend staan zij voor Golgótha en horen met ontzetting de woorden: "Kruis Hem! Kruis Hem!" in hun oren weerklinken. Dan horen zij de woorden: "Vader vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen." "Lam Gods, welk hart kan die scherpe pijn weerstaan?"

Zij zuchten, zij snikken; zij wilden wel gaarne hierover berouw hebben; hun woorden schieten tekort; hun uitingen zijn geschokt; hun hart is verbroken, versmolten als ware het Zijn eigen ingewanden; wateren gutsen vanuit de geslagen rotssteen; zij worden overwonnen, ingewonnen. De vijand wordt door het kruis geslagen. Zij kruisigden Hem, nu worden zij met Hem gekruisigd. Zij zien nog dieper in de arbeid van Zijn ziel. "Het behaagde Jehova Hem te verbrijzelen; Hij heeft Hem krank gemaakt." Zij luisteren naar het geheimzinnige "Eli, Eli, lama sabachtani!" "Helaas! zeggen wij, God heeft ons verlaten, laat ons Hem volgen en Hem aannemen; Hij is geslagen en zal niet weder opstaan. Ja, wij achtten Hem dat Hij van God geslagen en verdrukt was - maar nu weten wij dat Hij om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden verbrijzeld is, dat de straf die ons de vrede aanbrengt op Hem was en dat door Zijn striemen ons genezing is geworden."

"Zij zien op Hem, terwijl Jehovah de Herder, de Man Die Zijn Metgezel is, slaat. O, wat een kracht is er in de woorden, die de botsende, overmeesterende gevoelens moeten uitdrukken, die door dit wonder van alle wonderen zijn veroorzaakt! Zie, zij staren met een oog des geloofs, gebaad in tranen van berouw en luisteren, luisteren totdat zij horen uitspreken: 'Draag dit met u, o mijn ziel', de overwinningskreet van de Lijdende, het heerlijke, 'Het is volbracht!' Hij sprak dit en stierf. Zij horen dit en leven. De wolk is van de ster weggevoerd, die scheen in een duistere plaats. Vanuit ver boven alle sterren, vanuit de heerlijke hoge troon wordt een stem gehoord: 'Ik heb uw overtredingen uitgedelgd als een dikke wolk en als een wolk uw zonden; keer weder tot Mij, want Ik heb u verlost.' En dat het gehele heelal mag erkennen: 'Zingt gij hemelen, want Jehova heeft aan u welgedaan; juicht, gij nederste delen der aarde; breek uit in gezang, gij bergen, ...want Jehova heeft Jakob verlost en zal Zich over Israël ontfermen!'"

Met een profetisch oog ziet Duncan de vereniging van Jood en heiden voor zich.

Dan is er weer feest in het huis van de Vader. "Ik hoor de stem van vreugde en blijdschap; ik hoor muziek en gedans. Er is weer feest in des Vaders huis, waar de jongste zoon al lang werd opgenomen, terwijl zijn oudste broer geïrriteerd en korzelig aan de deur staat." De twee broers worden weer met elkaar verzoend.

"Nu groeten wij elkaar weer met een heilige kus, nu ontvangen wij de één de ander, zoals Christus ons heeft aangenomen tot de heerlijkheid van God..." En blijft er niets anders over dan te roemen in de vrije gunst van Jehova. "Wel! te moeten horen dat u, een vreemdeling, hebt gehoorzaamd, terwijl ik, ofschoon Hij zoveel wonderlijke werken gedaan heeft, niet heb geloofd." "Maar door uw ongeloof", antwoordde de heiden, "heb ik barmhartigheid verkregen." "En door uw barmhartigheid, heb ik ook barmhartigheid verkregen", is het antwoord. Beiden riepen uit: "O, diepte! Niet ons, o Heere, niet ons, maar Uw Naam geef eer, om Uw genade en waarheids wil! Waardig

is het Lam; de Naam boven alle naam! Zijn Naam zal zijn tot in eeuwigheid. Hij is onze vrede, Die beiden tot één gemaakt heeft en de middelmuur des afscheidsels verbroken heeft..."

Duncans hart bezweek haast van verlangen, toen hij deze woorden uitsprak.

Wat een heerlijke dag zal het zijn, wanneer de Kerk van het Nieuwe Testament de verstrooide kinderen Israëls, die weer naar het land van de belofte zijn weergekeerd, in haar schoot zal opnemen. Wanneer Jood en heiden broederlijk tezamen de Messias zullen belijden en grootmaken! En wanneer zij gezamenlijk in het Jeruzalem dat boven is hun God zullen grootmaken. "Ere zij God in de hoge, vrede op aarde." "Van nu aan, zal in de wijde en bevolkte hemel weerklinken, eeuwig en zonder ophouden: 'Ere zij God in de hoge.' Tezamen zullen wij aldaar wonen en schijnen en liefhebben, want God zal alles zijn in allen, en God is leven, God is licht en God is liefde. Maar wij die in het aardse huis dezes tabernakels zuchten, hijgen, bidden, 'Uw Koninkrijk kome,' wij zien en verlangen - mocht het maar meer verhaast worden - de heerlijke verschijning. Kom, Heere Jezus. Alle dingen zijn nu nog niet verbonden, maar Gij draagt de pilaren. De ernstigste verwachting van het schepsel is om te wachten, weemoedig te wachten, op de openbaring van de kinderen Gods. Zo kom, Heere Jezus, kom haastelijk!"

Hoopvol was de "Rabbi" gestemd toen hij op maandag 21 mei 1860 de hoogste vergadering van zijn kerk weer toesprak. "Nimmer sinds de dagen van de apostelen is het aantal gelovige Joden zo groot als nu, hoewel er geen eeuw geweest is dat wij een overblijfsel naar de verkiezing der genade zo nodig hebben, zoals is aangetoond in een interessant historisch werk van één wiens verlies wij nu bewenen."

Hij doelt hierbij op het sterven van Izaäk Da Costa, "de vriend en gids van Capadose (moge God hem nog lang sparen voor Israël, voor Holland en voor de algemene kerk van Christus), Da Costa, die in zijn leven de prins was van de Hollandse dichters en een grotere, en verre grotere prins en machtige man in Israël, in wie onze zending een ijverige vriend en bekwame helper verloren heeft. Behoud, o Heere! want de goedertierene ontbreekt!"

"Onze liefde voor Israël werd geopenbaard vlak na onze uittocht uit het huis der dienstbaarheid." Deze "exodus" van de Free Church was in een tijd dat de liefde tot het Joodse volk sterk werd verlevendigd. "Laten wij dit standvastig zo houden", gaf hij de broeders als raad mee. Maar al was het nodig om de hardnekkige Joden met list te vangen, daarom mocht van de scherpte van de waarheid niet worden afgedaan. "Ga, predik, beginnende te Jeruzalem, Jeruzalem, het weerspannige huis!" Duncan verwees naar Ezechiël 3, "Want gij zijt niet gezonden tot een volk, diep van spraak en zwaar van tong, maar tot het huis Israëls."

De prediking aan de Joden moet zijn: "Zo zegt de Heere Heere, hetzij dat zij het horen zullen, of hetzij dat zij het laten zullen." Hun ongeloof zit diep geworteld, hun vijandschap tegen het kruis is groot, maar de tijd is nabij dat de almachtige kracht van God deze sterkten zal teniet doen. Duncan vermaant om acht te geven op de tekenen der tijden. "Wij leven, dat worden alle mensen wel gewaar, wij leven in een veelbewogen tijd, die zwanger is van een machtige verandering. De hand van de Voorzienigheid haast zich om de verborgenheid van God, het gebouw van barmhartigheid, vanuit de tafel van Zijn eeuwig besluit en de schets van de profetie te volvoeren. Alle dingen roepen uit dat het einde nabij is. De protestantse kerken in Amerika, Ierland, Schotland, Engeland en Zweden hebben het begin van een opwekking ervaren."

Duncan bedoelde het revival van 1859 dat voornamelijk in Ierland zulke rijke vruchten afwierp. "De verwoestende viool wordt vast en ten volle uitgegoten over het apocalyptische beest, de wrede onderdrukker van Israël..." Kennelijk heeft hij het oog op de macht van de Paus van Rome die in zijn dagen een gevoelige knak heeft ondergaan. Het zijn voor de "Rabbi" tekenen dat de bekering van de Joden nabij is. "Dan zal ook de blindheid van Israël worden weggedaan, hun hart tot de Heere bekeerd en het deksel worden weggenomen en Jehova zal de Enige en Zijn Naam de enige Naam zijn over de gehele aarde." "Laat ons intussen bidden, hopen, werken en wachten. Israël wachtte lang op ons, langer dan wij nog op Hem moeten wachten." Maar de tijd is nabij! Israëls verlossing is aanstaande! De tijd dat "wij de één de ander zullen groeten met een heilige kus, wanneer wij elkaar ontmoeten om nimmer meer van elkaar te scheiden!"

Wat was Duncan blij dat hij Boedapest weer eens mocht bezoeken.

Zijn leeftijd was al een eind naar de zeventig geklommen en ook tobde hij met zijn zwakke lichaam. Op de Assembly deed hij op 20 mei 1864 in gloedvolle bewoordingen verslag van zijn reis. "Ik ben dankbaar dat ik gespaard ben om dat ware gezegde vervuld te mogen zien, 'Er is één die zaait en een ander die maait', en beiden delen in het zien van het blijde resultaat, 'opdat zich tezamen verblijden, beide die zaait en die maait.'" Het begin van het Godswerk in Hongarije was gering, het was "een wolkje van eens mans hand".

Maar toen Duncan de "bloeiende school die met weinig Joodse kinderen was begonnen, rondom het bed van de vrome Philip Saphir zag geschaard", werd hij iets gewaar van de uitbreiding van Gods Koninkrijk onder het oude bondsvolk. Hoe bemerkte hij de tegenwoordigheid van zijn Goddelijke Meester in de prediking van het evangelie. "En deze 'lux ex tenebris' (licht uit de duisternis) is tegelijk de beproeving van ons geloof, onze bemoediging temidden van de problemen en onze vermaning tot gepaste bescheidenheid en ootmoed in tijden van voorspoed en verhoging."

Er was ook droefheid. Het viel hem niet mee zijn oude vriend, Alexander Saphir niet meer aan te treffen. Hij herinnerde zijn gehoor aan de wonderen die in zijn gezin hadden plaats gevonden. Wat een wonderlijk ogenblik was het voor hem toen hij voor het eerst met hen bad. En dat kon hij alleen doen "in de Naam van Jezus". De intelligente Jood, die zo thuis was in de geschriften van de mannen van de Verlichting, stond dit toe. Hoe wonderlijk werd hij voor de Naam van Christus ingewonnen! En toen Duncan na een verblijf in Italië weer in Boedapest terugkwam, werd zijn verbazing nog groter toen hij bemerkte dat de oude Saphir lid geworden was van de kleine zendingsgemeente. Hoe kleefde hij zijn Meester aan, hoe was hij een priester in zijn gezin te midden van zijn vrouw en kinderen die allen tot het geloof in de Messias gekomen waren. "De Heere had grote dingen gedaan, dies waren zij verblijd!"

Maar ook na de dood van Saphir was Gods werk doorgegaan! En met blijdschap verliet hij Hongarije.

Van Boedapest ging de "Rabbi" nog naar Praag. Hier werkte zendeling Van Andel met veel moeite onder de Joden. Hoe dankbaar was de gewezen zendeling dat de Free Church zoveel aandacht schonk aan het Joodse volk. Hij vermaande de eerwaarde vergadering in de grote synodezaal in het New College om niet te vergeten dat dit zendingswerk één van de eerste taken was van de kerk na de Disruption. Hij hoopte dat de vele andere zendingsactiviteiten onder de heidenen niet ten koste zouden gaan van dit volk, de "primus inter pares", de eerste onder de gelijken. Voor hen zijn de

rijkste beloften bestemd, waarin de heidenen dan ook mogen delen. De kerk is alles verschuldigd aan de Joden en behoort haar dankbaarheid te tonen door hen voor Christus te winnen. "Hun val, onze rijkdom (hoe veel meer dan wat wij zelfs gekregen hebben); hun volheid, wat zal deze zijn 'anders dan het leven uit de doden'?"

De laatst bewaard gebleven toespraak van "Rabbi" Duncan over het Joodse volk hield hij op 24 mei 1867.

Hij kon het weer niet nálaten om oude herinneringen op te halen. Weer hamerde hij op hetzelfde aambeeld: "Bidt om de vrede van Jeruzalem." Nog is de belofte niet vervuld. Hoe is de Satan in de weer om dit te verhinderen. "Donkere tijden zullen, naar ik vrees, komen, maar de tijd kan nu niet ver weg zijn wanneer Jehovah de afgoden geheel zal te niet doen, de valse profeet zal wegnemen (Mohammed), de mens der zonde zal verstrooien (de roomse paus), en de weggeworpenen van Juda en het overblijfsel van Israël zal terug brengen uit alle natiën en brengen naar Zijn erfenis. Dan zal geheel Israël zalig worden en het volk zal enkel gerechtigheid zijn; zij zullen het land voor altijd erven, de tak van de planting des Heeren, het werk van Zijn hand, opdat Hij mag verheerlijkt worden."

Vele stormen waren over het hoofd van "Rabbi" Duncan heengegaan; stormen van twijfelingen en aanvechtingen, maar in dit opzicht was hij rotsvast gebleven: God zal Israël, het oude volk der Joden, verlossen en redden uit de hand van al haar vijanden. En zijn korte verblijf in Boedapest, dat hij rekende tot de gelukkigste dagen van zijn leven, was voor hem des te meer een bewijs dat de Heere Zijn volk niet had verstoten. En dan eindigde hij zijn toespraak met de woorden van de psalmist: *"Och dat Israëls verlossing uit Sion kwame! Als de Heere de gevangenen Zijns volks zal doen wederkeren, dan zal zich Jakob verheugen, Israël zal verblijd zijn. Zingt vrolijk, gij heidenen, met Zijn volk, want,"*

*"Hij, gedachtig aan Zijn genade en waarheid  
Aan Israëls huis geweest is;  
En het heil van onze God  
hebben alle einden der aarde gezien"*

(Ps. 98:3, Schotse rijm)



### 15. Bezwijkt mijn vlees en mijn hart...

"In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen... Ik ga heen om u plaats te bereiden." Over deze woorden en het verband waarin zij staan sprak Duncan in oktober 1867 in de St. Luke kerk. "Hoe staat het met ons op aarde? Welke woning zal waarschijnlijk de mijne of de uwe zijn? Wij behoeven niet op te varen met Hem, Die ons is voorgedaan om ons plaats te bereiden, om deze te bezien. Dat kunnen wij niet; Hij is weggegaan en wij kunnen Hem niet volgen." Wat is dan volgens Duncan de troost van deze woorden? Dat Gods kinderen een ruime ingang wacht in het hemelse koninkrijk. "Een overvloedige ingang en ik veronderstel een bijzonder heerlijke woning. Intussen, intussen is het hier een wildernis. Maar de Kerk. wordt ondersteund om hiermee vergenoegd te zijn, om dat goed te keuren en zich te verblijden in het plan van God om onze geliefde Heere, Vriend, Bruidegom en Herder van ons, arme schapen hier op aarde, weg te nemen. Hij is naar Zijns Vaders huis gegaan om ons plaats te bereiden en Hij heeft Zijn Heilige Geest gezonden om ons voor te bereiden." En dan eindigt hij: "Dan zal Hij weer komen om ons bij Zichzelf te ontvangen; en waar Hij is, daar mogen wij ook zijn. Moge ik genade van Hem ontvangen in die dag! En dat Zijn Naam geprezen worde! Amen."

Nog enkele jaren scheidde hem van het tijdstip dat ook hij mocht ingaan in de hemelse heerlijkheid, in de woning die Christus ook voor hem bereid had. Zou het een ruime ingang zijn? Was hij ervan verzekerd dat Christus ook voor hem een plaats had bereid? Zijn verlangen ging wel uit om zijn Heere en Koning van aangezicht tot aangezicht te mogen aanschouwen. O, maar dat verdoemelijk ongeloof en die knagende twijfel die hem jarenlang kwelden. Vaak moest hij de troost missen in dit tranendal, dikwijls was hij in banden, maar de Heere verliet hem niet. En als hij anderen, die door druk werden benauwd, probeerde op te beuren, was het alsof de Heere hem soms ook boven alles omhoog hief. Dan mocht hij vanuit de dalen van neerslachtingheid zijn oog opslaan om in het geloof een glimp van zijn dierbare Heiland te ontvangen.

Jaren voor zijn dood, om precies te zijn op 11 maart 1848, schreef hij een brief aan een bekende vrouw onder Gods volk in Glasgow, Margaret MacPhee, die ernstig ziek was. Hij wees haar op de oorzaak van alle moeiten en ellenden. Maar voor Gods kinderen komen de kastijdingen en beproevingen uit Gods vaderlijke hand voort, "opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden".

Hoe nuttig is het om in tijden van moeiten Gods wegen te overdenken. En dan geeft Duncan haar een zestal onderwerpen om over te mediteren. Het laatste punt is, "de heerlijkheid van de verhoogde Verlosser, Zijn doorlopende voorspraak, de getrouwheid van Zijn beloften, Zijn macht om ons tot de dood te geleiden en de zegen van hen die reeds thuis zijn met Hem in de vele woningen die Hij bereid heeft, de onuitsprekelijke zegen, vervoering en overwinning welke in de woorden van het eeuwige leven zijn opgesloten, 'Ik kom weder en zal u tot Mij nemen, opdat gij ook zijn moogt waar Ik ben'. Christus zal de Zijnen uit dit aardse Mesech opnemen in Zijn heerlijkheid, waar Hij een plaats heeft bereid voor allen die Hem in waarheid liefhebben. Wat een troostvol vooruitzicht voor Gods moegestreden en bedrukte Sion; 'Ik zal u op saffieren grondvesten'."

De gelovigen ontvangen hun nieuwe woonplaats in de hemel niet zonder voorbereiding. Hoe duidelijk zag Duncan dat "de geestelijke voortgang van de gelovige gelijk opgaat met de voorbereiding van zijn woonplaats in de hemel".

Hij kwam zelfs tot de conclusie dat "de huidige staat van zijn hemelse woning aangewezen wordt door zijn huidige geestelijke toestand, zodat zijn geestelijke voorbereiding hem zeker stelt van zijn hiermede overeenstemmende voorbereiding boven". Beide zaken wist hij in de genoemde preek over de hemelse woning op een

onovertroffen manier uit te beelden. Hij zag echter meer dan hij kon omschrijven. Tot verbazing van Moody Stuart, die hem aanhoorde, verklaarde hij het midden van de tekstwoorden niet: "anderszins zo zou Ik het u gezegd hebben". Deze wilde weten waarom hij dit had nagelaten. "Omdat ik niet zeker ben van de betekenis; soms dacht ik het te verstaan maar ik kan het niet aantonen."

Maar hoe stond het met zijn voorbereiding voor de eeuwigheid? Was hij bereid om te sterven? Zijn dagen van duisternis waren vele en zijn hoop werd vaak geschud, maar toch had hij bij tijden heldere gedachten van Jezus Christus en van de hemelse heerlijkheid. Voor zijn vrienden was het dan ook onbegrijpelijk dat hij over zijn hoop op de eeuwige heerlijkheid geen duidelijk antwoord kon geven. Hij moest bekennen dat, "zo lang hij aan Christus dacht, hij gelukkig was". En als hij hen de schoonheid van Christus voorstelde, dan waren zij er vast van overtuigd dat hij naar de hemel ging. Maar juist het laatste maakte hem in de war. Als ze zo spraken, begon hij zich af te vragen, "Ben ik wel geschikt voor de hemel?" Dan kwam de duisternis weer en was hij net zo ver als voorheen. Hij kon meepraten over "het zich verblijden in Christus" maar dan zei hij er achter: "Geestelijke blijdschap is een tere zaak, zij is gemakkelijk bedorven en vereist veel tederheid."

Eigenlijk maakte de "Rabbi" het voor zichzelf moeilijker dan het in werkelijkheid was. Wellicht kwam dit door zijn diepe denkkraft. Zo was hij voor een avondmaalstijd in de St. Luke aan een preek bezig over het verband tussen Romeinen 6 en 7. Hij probeerde dit onderwerp helemaal uit te diepen. Het was echter de grote vraag of zijn hoorders zijn "diepzee-gedachten" zouden vatten. Gelukkig voor hem en voor zijn hoorders behandelde een collega deze stof. Toen schakelde hij over van de diepste, subtiele zaken tot de meest kinderlijke eenvoud. Hij preekte zo duidelijk dat het kleinste kind in de kerk hem kon volgen. En toch wat was hij toen ook diep! Dit was Duncan ten voeten uit. Als hij de waarheid van Gods Woord als kind vatte, was hij vaak levendig gesteld en redeneerde hij niet over zijn staat voor de eeuwigheid. Maar als hij zocht te graven in het Woord en meer nog in zijn hart dan ontstond de kortsluiting. Dan was zijn gehele wezen ontregeld en kon hij de dingen niet meer in de juiste verhouding zien. Dan was zijn hoop op het toekomstige duister en mistig en wist hij niet welke weg hij moest inslaan.

Zijn overdenking was vaak gericht op de onzienlijke dingen. Vaak boden deze zaken gespreksstof, zowel op als onder de kansel. Zo zei hij eens van de toekomstige heerlijkheid: "Er zijn onzienlijke en eeuwige dingen en er zijn mannen en vrouwen die deze zien mogen. Zij komen hiertoe in een weg van moeiten, beproevingen, aanvechtingen en zien *déze* heerlijkheid onder het licht hiervan, dat helderder schijnt dan tien duizend sterren. Er is een land van heiligheid, vrede, blijdschap en liefde. Daar vervult de Heilige Geest elke ziel die uit Hem geboren is. Hij voedt de geest die uit de Geest geboren is om hen eeuwig te koesteren in de aanschouwing van de Goddelijke heerlijkheid, uitnemendheid en liefde."

Op een zondag hoorde hij een predikant spreken over de engelen. Dit was een onderwerp dat Duncan erg aansprak en waar hij veel over nadacht. Wij denken in dit verband aan de betrekking die hij had op de onbekende engel uit Gethsémané. Naar zijn opvatting wordt hun werk vaak onderbelicht. Zij dienen niet alleen tot bescherming van de heiligen op aarde, maar ook om hun zielen goed te doen. Zal Christus niet wederkomen "in de heerlijkheid van Zijn Vader en van Zijn heilige engelen?" Hoe had hij ook deze hemelboden van harte lief, als de dienaren van God die Zijn kinderen opnemen in de schoot van de hemel.

De laatste jaren begon zijn gezondheid af te nemen en voelde hij dat de ouderdom steeds meer toesloeg. Hij woonde in de nieuwe wijk Grange in Zuid-Edinburgh, voor die dagen een prachtig stadsgedeelte bestaande uit brede lanen en veel villa's. Vlakbij zijn grote woning bevond zich de Meadows, een uitgestrekte grasvlakte, bij uitstek geschikt voor balspelen en andere soorten van sport. Op een avond liep hij daar te wandelen en keek hij naar de honderden jongens die aan het voetballen waren. Hij kon niet nalaten om een bal die in zijn richting kwam een trap te geven, maar toen een kleine jongen zo handig was om deze direct terug te schoppen, moest hij hartelijk lachen. Hij voelde dat hij niet meer zo snel kon reageren. Het was een prachtige avond en de "Rabbi" vermaakte zich in het zien van het groene grastapijt. En toen sprak hij bedachtzaam: "Ik zal spoedig alles verlaten wat ik hier zie. Ik zou graag een goede indruk hiervan met mij wegdragen. Het is een mooie wereld", zo vervolgde hij, "en ik ben nu alleen gekomen om te mogen zien wat ik aanstonds zal moeten verlaten." "Spoedig zal ik deze mooie wereld verlaten en ik verlang er naar om er een zo goed mogelijk portret van mee te nemen en daarom zie ik met een onvermoeide lust naar de bomen en bloemen, de blauwe lucht en de aangezichten van de mensen."

Niet ver van zijn huis was omstreeks 1865, vijf jaar voor zijn dood, een kerk in aanbouw. Deze was bestemd voor de nieuwe wijkgemeente van de Free Church in Grange. De dichtstbijzijnde gemeenten, de Newington en Barclay kerken, waren overvol en konden de leden uit de snel groeiende nieuwe wijk dus niet opnemen. Sinds 1863 werden er ten huize van de collega-professor van Duncan, George Smeaton, samenkomsten gehouden, die na verloop van tijd verplaatst werden naar de Clare hall. Hier ging ook Duncan meermalen voor. De behoefte aan een eigen kerkgebouw werd nu gevoeld. Vlakbij de grote begraafplaats, de Grange Cemetery, werd grond gevonden waarop weldra de Chalmers memorial church verrees. In december 1866 werd het prachtige kerkgebouw in gebruik genomen en de nieuwe Grange gemeente officieel geïnstitueerd. Ook John Duncan werd tot ouderling gekozen.

Jarenlang had hij tot de kerkenraad van de St. Luke kerk, in de New Town behoord, maar deze kerk was te ver uit de buurt. Niemand minder dan de bekende Horatius Bonar werd enkele maanden voor de opening van de kerk, om precies te zijn op 10 juni 1866, bevestigd als herder en leraar van de nieuwe gemeente. Wat moet de "Rabbi" blij geweest zijn dat hij zijn oude vriend hier welkom mocht heten.

Evenals Moody Stuart behoorde Bonar tot de oude "school" van M'Cheyne. Zijn broer Andrew is de bekende schrijver van "het leven en de nagelaten geschrift'en" van hun jonggestorven vriend uit Dundee. Horatius genoot vooral bekendheid als dichter van geestelijke liederen. Ook staan veel boeken op zijn naam, zowel stichtelijke, theologische als biografische geschriften. Van een bekend boekje: "Gods weg van vrede", dat bestemd is voor zoekende zielen, werden er alleen al meer dan 300.000 verkocht.

In zijn theologisch denken werd Horatius Bonar sterk beïnvloed door Thomas Chalmers. Evenals zijn leermeester hanteerde hij geen systematische of scholastische methode, zeker niet in zijn preken. Zijn prediking kan worden omschreven als een directe confrontatie met het kruis van Golgótha. "Het geloof in Christus werd op het gemoed van iedere hoorder gedrukt als zijn eerste en onmiddellijke plicht tot God..." "Nooit werd toegestaan om te wachten op diepere overtuiging, of op iets in zichzelf, alvorens zijn hoop op de zaligheid in Jezus Christus te stellen." "Hij volgde in dit

opzicht meer de hervormers dan de latere puriteinen en waardeerde de openhartige kijk van Luther op het kruis en hartelijk vertrouwen op de gerechtigheid van Christus meer dan de neiging van Baxter c.s. tot zelf beschouwing om kenmerken en genadebewijzen in zichzelf te zoeken."

Wij kunnen stellen dat Bonar rechtstreeks terug greep naar de Reformatie en dat Duncan meer door de confessie van Westminster en de Schotse traditie werd beïnvloed. Overigens ging het maar om accentsverschillen, want in de grondzaken van de leer der zaligheid waren beiden hartelijk met elkaar verenigd. Beider geloof was gefundeerd in de verdiensten en gerechtigheid van Christus, Die zij boven alles lief hadden. Al vroeg Duncan zich vaak af of zijn liefde wel van de rechte soort was!

Jammer genoeg vermeldt de geschiedenis heel weinig over de contacten tussen beide voorgangers. Van Bonars preken oordeelde Duncan dat zij een goed getuigenis bevatten tegen de "verkeerde dingen van de tijd". Wij mogen echter aannemen dat Duncan onder de prediking van zijn vriend zegen ondervond. Dit kan ook niet anders, want deze vertoonde steeds de liefelijke geur van Christus en de kostelijke zalfolie van de bediening van de Trooster. En aan zulke preken had hij behoefte. Er bleef voor de oude "Rabbi" niets anders over dan Jezus Christus en Die gekruist.

Tegen Mr. Knight bekende hij dat hij door zijn ouderdom zijn geest niet graag meer pijnigde met ingewikkelde problemen en speculaties. Hij moest vaak aan twee geschiedenissen denken. De Aartshertogin van Hongarije vertelde hem eens van een professor, die kinds geworden was. Als de kinderen hem achterna liepen, legde hij zijn handen op hun hoofden en dan wist hij niets anders te zeggen dan, "Jezus Christus". Of het verhaal van een oude man die zijn geheugen was kwijt geraakt en zelfs zijn eigen naam niet meer wist. Op zijn sterfbed noemde men zijn naam en die van zijn kleinkinderen. Hij wist die niet. Maar toen noemde men de naam van de Zaligmaker. De oude man sprong overeind en sprak met luide stem: "Ah! Jezus Christus, mijn Zaligmaker, mijn God!" Waaraan de "Rabbi" toevoegde: "Was ik zo oud en kinds geworden, dan zou ik wensen de geest van deze mannen te hebben."

Kinds is Duncan nooit geworden maar wel nam zijn verstrooidheid met het ouder worden alleen maar toe. "Ik ben bijna helemaal beschouwend, ik ben niet praktisch", zo zei hij. "'s Morgens, 's middags en 's avonds ben ik bezig met de overpeinzing van Goddelijke en geestelijke waarheden en ik kan mij niet herinneren wanneer ik werd geboren, wanneer ik getrouwd ben en wanneer ik ben geordend." Nu was hij erg zwak in het onthouden van jaartallen en data. Ook had hij moeite om gezichten te onthouden. Het ergste vond hij dat hij de normale dagelijkse plichten zo verzuimde. "Ik preek de wet, maar ik doe deze niet. Ik behandel de catechismus maar laat de Tien Geboden weg." Wat gaf hem dit alles een onbevredigd gevoel. In deze was hij zijn Meester niet gevolgd. En hoe was het met zijn preken? "Zijn zij niet alle enkel leer? Is er wel toepassing in?" Wat deed hij eigenlijk goed?

Op zijn oude dag werd hij meer geschud dan vastgemaakt. Kon dit de rechte voorbereiding zijn voor de dag van zijn dood? "Mijn zenuwen worden compleet geschud; dat wordt veroorzaakt door mijn gemoed en dat wordt veroorzaakt door mijn geweten. O, wat een vervaarlijk ding is de zonde!" Tegenover zijn huishoudster bekende hij dat hij zich te veel aan zijn studie had overgegeven en daardoor met zijn hart van de Heere was afgeweken. Hij had Hem niet in al zijn wegen gekend. Wel beaamde hij met zijn gehele hart de grondwaarheden van Gods Woord, zoals: "Jehovah, Jehova God, barmhartig en genadig", "Dit is een getrouw woord...", "Die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen..." Ik geloof dat het evangelie wordt verkondigd aan zondaren als zondaars en daarom ook aan mij. Maar ik ben opgesloten

en draai steeds om deze waarheden heen; er is geen groei, geen toename, geen uitgaan in al de woorden en wegen van de Heere." Hij wist wel waar de hapering lag; hij miste de geestelijke groei en daarom bleef hij steken in zichzelf, hoewel hij steeds weer zijn anker mocht werpen in de getrouwe beloften van een genadig God in Christus. Maar was hij na al die jaren wel gevorderd en rijp gemaakt voor het hemelleven?

Zo gingen de maanden en jaren voorbij. Op 24 januari 1869 overleed Miss Sandeman, zijn huishoudster sinds de dood van zijn tweede vrouw. Enkele dagen later nam hij Mrs. Robertson, die hij al jaren kende, apart en op de man af stelde hij haar voor de keus: "Ik heb een groot verlies mee te maken, wil je komen?" "Ik heb niet alleen een meesteres van mijn huis nodig maar ook een meesteres over mijzelf." En zo bleef Mrs. Robertson bij hem om hem uiteindelijk naar zijn stervenssponde te begeleiden. Zijn einde naderde met rasse schreden.

Op 2 januari 1870 ging hij voor de laatste keer naar de Grange kerk. Enkele weken later probeerde hij weer naar de universiteit te gaan. Het kostte hem veel moeite om de trap naar het klaslokaal op te gaan. Buiten adem kwam hij boven, maar toen hij even zat ging het wat beter. Een paar dagen hierna ontving hij bezoek van een Hongaarse en Boheemse student met een Pruisische Jood.

Toen sprak hij Magiaars, Tjechisch, Pools en Latijn bij beurten. Het was voor hem een kostelijke avond. Hij was te moe om dikke boeken te lezen, zodoende hield hij het nu bij kleine tractaatjes. Het was zijn behoefte om weer naar de Mound te gaan, omdat hij Psalm 25 voor zijn studenten wilde afmaken. Maar hoe moest hij de trap opkomen? Geen nood, een jongeman stelde voor om hem op zijn rug te dragen. En tot groot vermaak van zijn leerlingen klom de "Rabbi" met een ernstig gezicht op een stoel en vandaar op de rug van Robert, want zo heette de jongen.

Het leek wel of de werkelijkheid van het sterven hem steeds meer voor de geest kwam. "O, de ellende van een staat buiten Christus! en de gedachte dat ik hierin kan zijn!" Tegen Dr. C. Brown sprak hij: "Ik ben bang dat ik spoedig zal sterven en naar de plaats des verderfs zal gaan." "Ik ben bang dat ik alleen maar een rechtzinnige godsdienst heb." Bij de avondgodsdienst zei hij, "O, wat een leven van zonden en genaden en dan van zonden na genaden! en de zonden voorkomen de vriendelijke gedachtenis van de genaden." Was alles dan duister, voor hem? Wist hij niet van de grote en overvloedige rijkdom van Gods barmhartigheden? Als hij niet verder dacht dan aan Gods barmhartigheid had hij houvast. Ging hij spitten en graven in zijn gemoed, dan ontstonden de problemen. "Wanneer ik aan de goedertierenheid van God denk, gaat het wel, maar als ik deze begin te beproeven op de toepassing, gaat het verkeerd." "Wij behoren God te prijzen, zelfs voor de barmhartigheden die wij hebben doorgebracht. Het is moeilijk om Hem hiervoor te prijzen; moeilijk in de zin van hartsverbrokenheid, want het zou gemakkelijk zijn om deze niet te erkennen."

De dokter was niet erg tevreden over de patiënt. Zijn longen bleken grotendeels verstopt te zijn, zodat hij heel moeilijk kon ademen. "Ik ben bang voor de dood en voor het oordeel", zo zei hij tegen hem, die hem echter de gepaste Schriftwoorden voorhield: "Het is de mens gezet eenmaal te sterven en daarna het oordeel", met de nadruk op het vervolg: "alzo ook Christus, eenmaal geofferd zijnde om veler zonden weg te nemen." "Ik zou geen hoop hebben, als ik dat niet zou geloven", zo antwoordde de zieke. "Ik geloof alles over Christus. Ik ben er zeker van dat Jezus is de Christus, maar ik ben niet verzekerd dat ik een christen ben." Het leek wel of alles weer op hem af kwam. En dan weer de zelfbeschuldiging: "Had ik een vrij aanbod van het evangelie in mijn preken? Bedekte ik die niet met een wettische opvoering?" En dan

dacht hij weer dat hij een antinomiaan was, een mens van denken en niet van de daad. Wat zakte hij weer weg in vertwijfeling. Maar de Heere verliet hem niet. Duncan kwam niet om. Op een nacht kreeg hij na uren van neerslachtigheid enige verlichting. "Ik heb een troostrijk uur gehad, een gelukkig uur in mijn ziel. Bid voor mij dat dit zo mag blijven, opdat de twijfels niet mogen terug keren. Nooit heb ik meer twijfels gehad over de waarheid van het christendom, over de algenoegzaamheid van de verzoening door Christus; mijn twijfels zijn geweest over mijn aandeel in Hem, of ik waarlijk met Hem verenigd ben of niet."

Duncan was bevreesd maar toch niet zonder hoop. Bevende probeerde hij het anker van zijn ziel op een vaste rots te werpen, maar deze was te hoog voor hem. Hoe zou hij die heilige en rechtvaardige God kunnen ontmoeten, Die buiten Christus een verterend vuur is? Zijn werken konden hem niet redden, zijn gebeden waren geen grond om voor God te verschijnen. Hij wist dat hij een volmaakte gerechtigheid nodig had om voor de Almachtige te kunnen bestaan. "Goed doet geen nut ten dage der verbolgenheid, maar de gerechtigheid redt van de dood." Daarnaar hongerde en dorste zijn arme ziel, vaak zonder dat hij dat zich bewust was. Zijn huishoudster troostte hem eens met deze woorden: "Wanneer gij zult gaan door het water, Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen; wanneer gij door het vuur zult gaan, zult gij niet verbranden en de vlam zal u niet aansteken." "Ik kan dat woord niet vasthouden. Bid dat ik verlost mag worden van die geest van vrees en verlegenheid, daar ik bang ben om op de grote dingen van God te zien. Als ik ga sterven, weet ik niet waar ik naar toe ga, maar sinds dat het een getrouw woord is en aller aanneming waardig dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken, kan ik verlost worden. Ik ben niet in staat om mijzelf te beproeven; mijn vrienden willen hebben dat het waar is. Ik moet nu alleen maar gaan tot het aanbod van Christus; indien ik dat voorheen niet gedaan heb, kan ik Hem nu ontvangen."

Hij kreeg wat verlichting, vooral door een pijnstillend middel, zodat hij niet zo met zijn lichaam hoefde te tobben. Hij vroeg zijn huishoudster 2 Kor. 5:1-7 te lezen: "Want wij weten dat, zo ons aardse huis dezès tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen..." "Het is goed dat wij met Eén te doen hebben, Die ons geheel en al kent." Zij antwoordde met de tekst: "Hij weet wat maaxsel wij zijn, gedachtig zijnde dat wij stof zijn." "Ja, niet alleen de beste dingen staan in de Bijbel, maar zij worden op de beste wijze aangegeven."

De volgende dag was hij weer erg zwak. Toen zij hem vroegen of hij nog een boodschap had voor zijn dochter, was zijn antwoord: "Ziende op Jezus." "Ik heb voor een ogenblik op Jezus mogen zien, Die is, Die was en Die komen zal, Die dood geweest is en ziet Hij leeft." De dag hierna begon hij weer te redeneren en kon hij zijn gedachten niet krijgen bij de eenvoudigheid die in Christus is. Zijn vermoeide geest was net een tredmolen. "Geef mij nu een woord en haal mij dan uit mijn eigen spoor." Hij vroeg om over Mozes te lezen, die het volk besprengde. Toen zei hij: "Lees nu over het betere bloed" uit Hebrëeën 9. "Denken de dokters dat ik nog beter kan worden?" Hij sprong zo van de hak op de tak. "Ik wilde Jezus wel zien. Ik denk op afstand aan Zijn Naam, maar ik wilde Hem zien." "...Telkens wanneer een mens komt, moet hij als een zondaar komen die gereed is te vergaan."

Zo werd Duncan geslingerd tussen hoop en vrees. Toch was hij niet alleen met zichzelf bezig; telkens noemde hij de namen van hen die hem te binnen schoten. "Wat voor weer is het?" "Erg koud." "Wel, denk aan de armen, denk aan de zieke kinderen,

denk aan de vogeltjes."

Hoe dorstte Duncan naar de nabijheid van zijn Zaligmaker en betreurde hij zijn gemis en tekorten. "O, hoe duister zie ik als door een spiegel! Hoe heb ik op zo grote zaligheid geen acht genomen! Ik dank de Heere voor de hoop van Zijn zaligheid, maar ik zie dat, wanneer ik meer nabij Hem geleefd had, het nu beter met mij geweest zou zijn. De zaligheid is geheel uit genade; toch maakt God als het ware een genaderijke vergelding voor degenen die Hem zoeken en het meest voor hen die Hem het meest zoeken. Ik kan niet zeggen dat ik Hem en Zijn zaligheid niet ken, nee, maar o, John Duncan! Je kon een beter mens zijn op het eind van je leven dan je nu bent, ofschoon het als een zondaar is, die verdient om te komen, dat we ons moeten neerleggen en sterven..."

Zijn gedachten gingen terug naar de tijd dat hij de zaligheid zocht, zij het als uit de werken der wet. Hij dacht met dankbaarheid aan Dr. Mearns, die het middel was om hem een ander Godsbeeld te geven. Ook herinnerde hij zich de preken van Gavin Parker, die hem de zonde en verdorvenheid van zijn hart openlegde tegenover de rijkdom van Gods verzoenende genade in Christus Jezus. Veel was hij aan hen verschuldigd, in de tijd dat God hem geleidelijk de ogen opende voor de leegheid van zijn leven buiten God en de Heilige Geest hem tragsgewijs Zijn heilgeheimen ontdekte. Nu kon hij niets anders dan stamelen: "Christus is Gods goede Gave aan vervloekte zondaren, aan vervloekte schepsels..." "Gezegend is de mens, wiens levensgeschiedenis valt onder de geschiedenis van Christus; indien dit niet zo is, wordt hij weggevaagd door een eeuwige branding. Christus was in de wereld en gij was in de wereld, maar gij was niet in Christus. Maar nu zegt Hij: 'Kom.' Dat is het oude woord dat Hij aan het slot van de Schrift uitspreekt: 'Kom.' Wanneer wij niet gekomen zijn, zal Hij eenmaal zeggen: 'Gaaf weg van Mij.' De kinderen der mensen hebben Hem veracht en verworpen, maar wij lezen nooit dat Hij de mensen verworpen heeft." Er is geen onrechtvaardigheid in God. De mens gaat vanwege zijn ongeloof door eigen schuld verloren.

Alleen de gewilligheid van Christus om zondaren te behouden was Duncan tot troost. Hoewel hij zich vaak verlaten voelde, was de enige hoop op de bodem van zijn ziel: "Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zou brengen." "...Christus is gestorven en opgestaan, daarom durf ik de dood en het oordeel tegemoet te zien. Christus Die eenmaal voor de zonden geleden heeft, de Rechtvaardige voor de onrechtvaardigen, het Fundament van des zondaars hoop. Ik ging terug naar het begin, toen ik dat mocht geloven:

'Jezus! hoe heerlijk is Uw genade! Wanneer wij in Uw Naam vertrouwen. Ons geloof ontvangt een gerechtigheid Die maakt de zondaar rechtvaardig'."

Hij rustte niet op zijn bevindingen maar op de aangebrachte gerechtigheid van Christus. "Laat ons zoeken om welgegronde merktekenen van de heiligen te bezitten, maar wanneer het er op aankomt, zal niets anders dan de toegerekende gerechtigheid stand houden. Hier zijn wij begonnen en hier moeten wij eindigen, met God, als een zondevergevend God, door de gehoorzaamheid tot de dood van Zijn eniggeboren Zoon." Enkele dagen later sprak hij: "Kenmerken van genade zijn zeer goed en ik behoort hierop acht te nemen, maar nu in het aangezicht van de dood kan niets stand houden dan de verzoening. Iemand sprak tot David Dickson, toen hij op zijn sterfbed lag: 'Wat zijt gij aan het doen, broeder?' Hij antwoordde: 'Ik heb al mijn kwade daden en al mijn goede daden genomen en op een hoop geworpen en ik ben tot Christus gevluht.' Maar het verschil met mij is dat ik geen goede daden heb kunnen vinden om op een hoop te werpen."

Duncan had geen goede hoedanigheden maar enkel zonden. Toen hij op zijn leven terugzag, ontdekte hij in zijn levensgang "barmhartigheden, zonden, vergeving". Veel had de Heere voor hem betekend. Maar voor zijn eigen daden gaf hij een grote nul. "Helaas! ik heb nooit een zondeloze daad in mijn leven gedaan." Zijn beste werken waren een wegwerpelijk kleet. Daarom lag de grondslag van de zaligheid niet in iets van zichzelf maar alleen in de gehoorzaamheid en verdiensten van de Middelaar. Zijn gehele leven was hij bezig geweest om naar iets in zichzelf te zoeken. Hij kon niet verder komen dan het "begin", toen hij zijn eerste schreden zette op het smalle pad. Toen was het voor hem een openbaring dat Christus in de wereld gekomen was om zondaren zalig te maken. John Duncan was een zondaar en daarom had hij Hem nodig.

En nu aan het einde van zijn loopbaan kon hij niet verder komen dan een zondig mens die het alleen maar kon verderven. Maar wat een wonder dat de Heere nog naar hem had willen omzien; dat Hij hem had gedragen en verdragen, zodat hij niet omkwam. Zo moest hij leren om alleen te rusten op de naakte belofte, enkel op Gods boodschap. Wat was het hem tot troost dat de "arme Jozef", de pakjesdrager uit Londen, het ook niet verder bracht dan de zekere beloften van het evangelie. Toen zij hem vroegen om een verslag te geven van zijn geloofswerkzaamheden, gaf hij als antwoord: "Arme Jozef weet niet wat geloof oefenen is, maar dit is een getrouw woord en aller aanneeming waardig dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken, en waarom niet voor arme Jozef?" En rustend op deze belofte ging hij heen. Zo was het ook met de geleerde Duncan aan het eind van zijn pelgrimstocht. Wel ging zijn ziel aan de oever van de doodsjordaan uit naar een gevoel van de nabijheid van zijn Zaligmaker. Het laatste jaar placht hij de uitdrukking te gebruiken: "Ik zou verheugd zijn indien de Heere mij het einde van Simeon zou geven: Christus in mijn armen." Maar al voelde hij dan niet dat Christus hem nabij was, dan moest hij het alleen maar wagen steunend op de naakte belofte, rustend op Zijn volbrachte werk en vertrouwend op de rijke Verbondsbeloften die nooit falen.

De laatste dagen van zijn leven zong hij veel. Hij hield vooral van de op rijm gezette laatste woorden van Samuël Rutherford, met als slot: "Glory, glory dwelleth in Immanuel's land" (Heerlijkheid, heerlijkheid woont in het land van Immanuël). Een lid van de gemeente van Bonar had dit lied geschreven. "De Koning is daar in Zijn schoonheid en wordt zonder een bedekking gezien..." Dat was de begeerte van zijn ziel, daar verlangde hij naar. "O! ik ben mijns Liefsten en mijn Liefste is mijn." Kon hij dat maar van harte zeggen, in de volle verzekering des geloofs. Was daar niet steeds die ellendige hapering, die knagende twijfel die hem de mond deed snoeren? "Mijn Heere zegt: Welkom thuis!" Wachtte zijn Meester op hem? Stonden de engelen aan de andere kant van de doodsjordaan gereed om hem binnen in het heerlijke Jeruzalem te brengen? Wat een eeuwig wonder zou het zijn als John Duncan, de grootste der zondaren, tot de Koning geleid zou worden, om Hem voor eeuwig te verheerlijken met deze woorden: "Het Lam Dat geslacht is, is waardig te ontvangen de kracht, en rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eer, en heerlijkheid, en dankzegging." "O, ik wilde wel dat ik een weinig meer persoonlijk geloof had. Ik denk met de psalmist dat deze dingen kostelijker zijn dan goud, ja dan veel fijn goud, maar ik kan niet zo ver gaan dat 'zij ook zoeter zijn dan honing en honingzeem'." Hoe verlangde hij naar de gevoelige nabijheid van zijn God. "Bid voor mij, bid om vergeving en bid voor zuiverheid, want ik ben nog in het lichaam." Hoe wilde hij God ook in zijn sterfelijk lichaam verheerlijken, hoewel de tijd bijna was aangebroken dat hij van "het



lichaam der zonde en des doods" zou worden verlost. "Ik vecht tegen het ongeloof en het is of dit mij zal doden." "Wij weten dat wij van de dood overgegaan zijn in het leven, dewijl wij de broeders lief hebben", maar dan kunnen wij een dood werk ophangen aan een dood geloof."

Zijn huishoudster, die soms wat wanhopig werd van dergelijke gezegden, riep hem toe: "O beste Dr. Duncan, let nooit meer op uw geloof, maar zie juist op Christus." Maar ook nu had de Doctor zijn woord klaar: "'Onderzoek uzelf of gij in het geloof zijt'; wij moeten wel op ons geloof letten."

Het einde van "Rabbi" naderde. Zijn lichaamskrachten namen steeds meer af. Robertson van de naburige U.P. Church bezocht hem enkele dagen voor zijn dood. Hij greep zijn hand vast en fluisterde: "Bid." Na enkele minuten sprak hij: "Wij zoeken de laagste plaats wat voor ons het beste is."

En toen drukte hij de hand van de predikant in zijn beide handen, terwijl hij met nadruk uitriep: "Amen, dat zij zo; Amen; Amen." En toen Robertson voor hem gebeden had, lichtte hij zijn ogen op, ogen waarin de schaduw van de dood was af te lezen, waarbij hij sprak: "O, de grootheid van die grote zaligheid van God! Mijn zwakke vermogens kunnen deze nooit verwerken."

Enkele dagen voor zijn dood zag Moody Stuart hem voor het laatst. "Bid voor mij, bid om vergeving en bid om zuiverheid, want ik ben nog in het lichaam", zo smeekte hij zijn vriend. Tot een andere vriend sprak hij: "Ik ben nu op het punt van de dood, het punt van de dood" en terwijl hij wat omhoog kwam, voegde hij hieraan toe, "Maar ik heb bevonden dat die ene verborgen dood van Golgótha alles heeft wat ik op het punt van de dood nodig heb."

Het was alsof bij het naderen van de dood het duister steeds meer begon op te klaren. Zou voor hem gelden wat het slot van psalm 45 zo schoon weergeeft over de heerlijkheid die voor Gods kinderen is weggelegd?: "In gestikte klederen zal zij tot de Koning geleid worden; ...zij zullen geleid worden met alle blijdschap en verheuging, zij zullen ingaan in des Konings paleis." Was dit niet zijn lievelingspsalm, waarbij hij zo graag stilstond?

Het was donderdag 24 februari 1870. Duncan lag er vredig bij, toen hij getuigde: "Als ik omkom dan kom ik rechtvaardig om; als ik verlost word dan word ik rechtvaardig verlost, tot grotere heerlijkheid van de Goddelijke rechtvaardigheid." Hij dankte zijn huishoudster voor de verzen die zij de dag daarvoor hadden gezongen. Het waren onder andere "Rots der eeuwen" van Augustus Toplady en "Er is een fontein gevuld met bloed" van William Cowper. Toen sprak hij: "Waar de zonde meerder geworden is, daar is de genade veel meer overvloedig geweest." "Heere, dat is de weg van Uw genade; laat dat Uw weg met mij mogen zijn." "Ik ben geneigd om hieruit af te leiden, dat sinds Jezus gestorven is en weer is opgestaan, ik bij Hem in de hemel moge zijn, volmaakt gezegend in de volle genieting van God en dat tot in alle eeuwigheid."

Hier liet de wankelmoedige "Rabbi" het anker van zijn hoop vallen. Hier zag hij naar uit, hoewel hij het duizendmaal onwaardig was. Maar de God van zijn heil had hem nimmer in de steek gelaten en zou hem ook in zijn laatste ure op aarde niet verlaten.

Hij voelde zijn hart verklaard in dat dierbare vers van Toplady: "Rots der eeuwen voor mij gespleten." Hoe zong hij de regels en herhaalde: "Niets heb ik in mijn handen om aan te brengen."

Zes keer sprak hij deze regel uit. Hij had alleen maar lege handen. Niets anders dan zonde, enkel zonde, één klomp ongerechtigheid. Maar hij wist uit genade, dat een

Ander voor hem, John Duncan, volkomen had betaald. Dat was zijn lieve Borg en Zaligmaker. In Zijn gerechtigheid mocht hij schuilen. In de Rots der eeuwen lag zijn hoop verankerd voor de eeuwigheid. Het bloed van Jezus Christus had hem gereinigd van al zijn zonden.

Toen sprak de stervende de beginregel van het vers van Cowper: "Er is een fontein gevuld met bloed." Een fontein geopend voor Jeruzalems inwoners, voor briesende Joden die Christus gekruist hadden. Een fontein voor John Duncan, de grootste der zondaren. Zijn huishoudster boog zich over hem heen en sprak de woorden van de psalmist: "Bezwijk mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten en mijn Deel in eeuwigheid." Duncan sprak niet meer en zijn ogen waren gesloten. Maar hij lichtte zijn hoofd op van het kussen en knikte driemaal met nadruk. God, de Rotssteen van zijn hart, zijn Deel in eeuwigheid; zo eindigde de vermoeide pelgrim zijn loopbaan. Door alle schuddingen en slingeringen heen, was dit zijn enige verwachting. "God, de Rotssteen van mijn hart", hierin lag het leven van "Rabbi" Duncan verklaard. Hoe was hij vaak te beschroomd om deze woorden met toepassing op zichzelf uit te spreken. Zijn God verliet hem niet in de angsten van de dood, maar leidde hem door genade bij vernieuwing op de Rotssteen van zijn hart, zodat hij mocht schuilen in de bloedwonden van zijn Zaligmaker.

Psalm 73 was niet alleen zijn levenslied en zwanezang maar gaf ook uitdrukking aan zijn verlangen naar de hemelse heerlijkheid, die na alle stormen en zeeën van aanvechtingen voor hem in vervulling mocht gaan. "Ik zal dan geduriglijk bij U zijn; Gij hebt mijn rechterhand gevat; Gij zult mij leiden door Uw raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen."

Zo eindigde zijn pelgrimsreis op zaterdag 26 februari 1870, toen hij om half zeven in de morgen rustig ontsliep. De doodsjordaan was voor hem geen kolkende rivier. Evenals Vreesachtig uit de christenreis van Bunyan had hij ontzettend tegen de dood opgezien, maar mocht het toch zo meevallen.

Op 2 maart vond de begrafenis plaats. De stoet vertrok vanaf het sterfhuis op 10 Dalrymple Crescent in de richting van het kerkhof, de Grange Cemetery. De studenten, professoren van het New College en vele predikanten van de Free Church volgden met vele anderen de baar. Eerst werd een rouwdienst gehouden in de Grange Church, tegenover de begraafplaats, die geleid werd door Duncans collega, professor A.B. Davidson en de predikant van de gemeente waartoe hij behoorde, Horatius Bonar. Voor de begrafenis spraken Bonar en zijn oude vriend Alexander Moody Stuart van de St. Luke kerk in een korte dienst in het sterfhuis. Voor de baar liep professor George Smeaton, bij afwezigheid van professor Robert Candlish, de "Principal" van het New College, die ziek was.

Enkele vrienden droegen de baar naar de laatste rustplaats. Hier waren zijn vrienden Thomas Chalmers, William Cunningham, James Buchanan en vele anderen hem al voor gegaan. Hier wacht zijn stof op het geluid van de laatste bazuin. Hier wordt zijn graf nog aangeduid door een granieten monument dat door zijn dochter Maria werd opgericht, "tot nagedachtenis van de Eerw. John Duncan, LL.D., Professor in het Hebreeuws en de Oosterse talen in het Free Church College, Edinburgh, een uitnemend schoolgeleerde en metafysicus, een diepzinnig theoloog, een man van tere vroomheid en van een nederige en beminlijke geest."

Eén van Schotlands grote zonen was heengegaan. De getrouwen in het land be-treurdten zijn dood. John Kennedy, de bekende predikant van de Free Church van

Dingwall, een plaatsje gelegen in de noordelijke Hooglanden, was één van de laatste wachters op Sions muren, die zich steeds meer alleen voelde staan in zijn strijd tegen de geest van zijn dagen. Eens hoorde hij Duncan in de St. Luke preken. Naar zijn mening was dit "een preek die niet op aarde leek bereid te zijn". Het was hem of "één van de oude profeten was teruggekomen van binnen het voorhangsel om ons te vertellen wat daar gebeurde". "Niets hemelsers heb ik ooit van menselijke lippen gehoord."

David Brown noemt Duncan een "streng calvinist, maar een katholiek christen. Om zijn eigen woorden te gebruiken was hij nauw voor zichzelf en ruim voor anderen." Maar boven alles ging het hem om de eer van zijn Meester. Hij offerde zijn leven op in de dienst van zijn Koning, hoewel hij in zijn eigen ogen een onnutte dienstknecht was. Zo mediteerde hij eens: "O mijn ziel, hoeveel bent u verschuldigd! Tien duizend talenten." "Toen zij niets hadden om te betalen, schold hij hun alles kwijt." "Veel meer wordt haar vergeven, want zij heeft het meest lief." "O, mijn ziel! wat is uw begeerte? De grote schuldvergeving en de grote liefde."

Uit enkel genade ontving hij een schat die hij nauwgezet bewaarde in een aarden vat, "opdat de uitnemendheid der kracht zij Godes" en niet uit hem. "Rabbi" Duncan was rijker dan hij zich bewust was. Hij wist bij bevinding, wat hij eens op gevoelvolle wijze ontboezemde: "O wat een genade, echter ook vreselijk en ontzettend, in die frons waardoor de Heere Zijn majesteit, heiligheid, rechtvaardigheid bekend maakt. Dit vervult de ziel met goedkeurend opzien en brengt hem laag in het stof aan Zijn voeten. En als hij dan hoort zeggen: 'Deze is Mijn geliefde Zoon, hoort Hem', wanneer ons oog het oog van de Vader ontmoet, dat op Zijn Zoon gevestigd is, o hoe wordt dan de Goddelijke majesteit, heiligheid en rechtvaardigheid tot de volle glans van Jehova als een liefelijke uitdrukking van de Vader..." Het leven van Duncan was met Christus verborgen in God!

## Predicatie over Johannes 1:29

*"Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt!"*

Predicatie ter gelegenheid van de bediening van het avondmaal in de Miltonkerk in Glasgow, op 25 oktober 1840.

Dit is "de stem des roependen in de woestijn, bereidt de weg des Heeren, maakt recht in de wildernis een baan voor onze God." De Hoop van Israël is tenslotte gekomen. "Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet, opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou." En de stem die door de mond van al de heilige profeten geklonken heeft en sinds de wereld bestaat gehoord wordt, klonk nu met meer helderheid en nadruk, toen Johannes de Doper met de vinger wees en sprak: "Zie, het Lam Gods..."

Zie in de eerste plaats op wat Hij wegneemt: "de zonde der wereld". Er staat hier niet, "zonden" maar "zonde", zonde waaraan niet een enkel persoon of ras zich heeft schuldig gemaakt, maar de gehele wereld. Ongetwijfeld zijn er menigten van zonden in de wereld. Niemand dan God alleen kan de zonden tellen, die begaan zijn sinds de wereld bestaat en nog zullen bedreven worden zo lang de wereld er zal zijn. Maar hoewel de zonden vele zijn, evenals de zondaren die ze begaan, is er een beginsel van vereniging die al de zonden van de wereld met elkaar verbindt en als het ware bij elkaar samenvat. "De zonde der wereld", waarvan de verschillende zonden slechts takken en openbaringen zijn, is de afval en verlating van de wereld van de levende God. Zo worden twee grote kwaden met één zaak bij elkaar gebonden, dat wij Jehovah, de Fontein van levende wateren hebben verlaten en onszelf gebroken bakken hebben uitgehouwen die geen water kunnen houden. Die de zonde doet, overtreedt ook de wet, want de zonde is de overtreding van de wet. En de wet van God is één, vele geboden maar één enkel beginsel, bestaande uit de liefde tot God en de liefde tot alle geschapen wezens om Gods wil.

Gods natuur is één natuur, al vloeien Zijn wezenlijke reinheid, rechtvaardigheid en algemene goedheid ineen. Zo vormt de zonde, die tegen Gods natuur gekant is, ook een eenheid. Maar wat de Schrift ons hierover bekend maakt, stelt ons in staat om ons een mening te vormen van "de zonde der wereld". Vrienden, als wij een recht inzicht hierin willen ontvangen, moeten wij beginnen bij het begin, het begin van de zonde der wereld.

(Na enkele opmerkingen over de natuur en de uitgestrektheid van de val, die niet zijn opgetekend, gaat Duncan verder:)

Er is inderdaad een verschillend begrip van de "zonde der wereld", zoals deze tussen ons en onder de volkeren, die God niet kennen door uitwendige openbaring, wordt gevonden. Maar wat dan? Zijn wij beter dan zij? Zij staan schuldig aan verfoeilijke afgoderijen, onnatuurlijke onzedelijkheid en afschuwelijke wreedheden. Maar van het deel van de wereld dat met het licht van de Goddelijke waarheid begunstigd was, klaagde de Heere: "Zelfs onder Mijn volk worden goddeloze mannen gevonden: zij gaan de daden der goddelozen te boven." Het zou onmogelijk zijn om zelfs de bijzondere soorten van zonden samen te vatten, zoals de zelfzucht, trots, onreinheid, onrechtvaardigheid, wrok, boosaardigheid, zorgeloosheid ten opzichte van andermans goed, en als wij afdalen in de diepten van de zonde, in de plaatsen waar zij ongebreideld heerschappij voert, als wij de misdaden konden overzien, de ongerech-

tigheden die sinds het begin van de wereld zijn doorgedrongen, als wij alleen maar een gezicht zouden hebben van de zonde van Glasgow van één dag, o wat voor een verschrikkelijk gezicht zou dat zijn! Geheel Glasgow zou door afschuw getroffen worden! Wat is één zonde van de wereld? De zonde van het mensdom dat zesduizend jaar is voortgegaan in zondigen? Wat is het getal van de dadelijke zonden? Wat is dan wel de verdorvenheid van de natuur, die de bron is van alle zonde?

Het is "de zonde der wereld". De gehele wereld is in de zonde. Dit sluit de wereld in, dit sluit u in, dat sluit ieder persoon in. Wij als personen hebben onze zonden en als een deel van het nageslacht van Adam zijn wij verbonden met het gehele getal van de zonde der wereld. Dit lijkt overdreven. "Zeker", zo zult u zeggen, "deze dingen kunnen niet zo erg zijn als dat, want als dit zo is dan is alles hopeloos, dan is het beter om in wanhoop om te komen."

"Neen", zullen sommigen zeggen, "Laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij." "Indien onze ongerechtigheden op ons zijn en wij hieronder wegwijnen, hoe kunnen wij dan leven? Laten wij alle hoop maar varen en "onszelven verkopen om ongerechtigheid te werken".

Nu, als wij rondom ons in de wereld zien, dan zullen wij niets vinden dat de zonde kan wegnemen, of deze zelfs maar kan verzachten of inhouden. Niets kan ten dele of geheel voor de zonde boeten, niets kan deze ten onder brengen. De zonde is alleen maar in staat om tot erger toe te nemen; zij werkt zichzelf tot grovere vermeerdering tot in een eindeloze eeuwigheid. Niets in de wereld kan de "zonde der wereld" wegnemen. Is dit niet een beklagenswaardige wereld?

Maar "Zie, het Lam Gods!"

"Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt!" Hij was in de wereld, maar Hij was niet van de wereld. Hij is van God in deze wereld gekomen, van de God tegen Wie deze wereld heeft overtreden.- En wat kan de wereld verwachten van wat Hij komt doen? Wanneer God Zijn Zoon in deze zondige wereld gezonden heeft, wat voor boodschap kon Hij dan anders meebrengen dan om de wereld te veroordelen? O neen! "God heeft Zijn Zoon niet in de wereld gezonden om de wereld te veroordelen, maar opdat de wereld door Hem zou behouden worden." O, wat voor een Bezoeker is Hij! Hoe rechtmatig mocht Johannes dan naar Hem wijzen, hoe rechtmatig mogen wij allen naar de korte maar pittige boodschap van hem luisteren: "Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt!"

Hier is ongetwijfeld sprake van eerbied voor de onbevleete reinheid van de Heere Jezus Christus; heilig, onschuldig, onbevleete, afgescheiden van de zondaars. Maar er is een bijzondere eerbied voor het offer, het Offerlam van God. Er kan hier sprake zijn van een dubbele verwijzing, of liever gezegd misschien een gemeenschappelijke verwijzing, die door het geheel heen loopt maar in twee gevallen naar voren komt. In de eerste plaats in het geval van Abraham, toen God hem opdroeg om zijn zoon Izaak te offeren... Het ram dat in de struiken verward was, werd geofferd; Izaak werd gespaard, een type van onze zaligheid door de plaatsvervanging van de Heere Jezus. Zo heeft Abraham Iza..k bij gelijkenis uit de doden weder gekregen. De andere verwijzing is die van het lam van het Paasoffer. Wat wilde God hierdoor beduiden? Dat Israël dezelfde straf verdiende als de Egyptenaars. De verdervende engel zou Gosen niet beter achten dan Egypte, maar God zou Zijn volk sparen, dat Hij voor Zichzelf had afgezonderd. "Gij ziet het bloed van een onbevleete lam, betuigende dat gij zondaars zijt, die verdienen te sterven en dat gij gespaard zijt vanwege Mijn barmhartigheid."

Nu, hier is bij wijze van uitnemendheid, "het Lam Gods", het Lam waarin Hij tot een brandoffer heeft voorzien, niet schaduwachtig maar werkelijk en wezenlijk heeft voorzien. Jezus is het Lam van God, zoals Hij door God is voorzien. God heeft uitgezien naar het Lam, Dat de zonde der wereld wegneemt; God heeft voor Zichzelf naar een Lam uitgezien. De wereld had geen lam om haar zonde te voldoen, om nog niet te spreken van de noodzakelijkheid van een Goddelijk Persoon om de zonde te verzoenen, want de wereld heeft voor het oneindige kwaad hiervan niet één enkel onschuldig persoon. Maar God heeft een Lam voorzien. "Hij heeft hulp besteld bij Eén Die machtig was; Hij heeft David, Zijn knecht, gevonden", de meerdere David. Dit was Jehova's eigen vinding. Hij heeft een Lam ten brandoffer voorzien en wat was, wat was Zijn voorziening?

Wij lezen in dit hoofdstuk dat Hij, Die het Lam van God genaamd wordt, het Woord Gods is, Dat van de beginne bij God was en God Zelf was, als het Leven en het Licht der mensen, de Schepper van alle dingen, door Wien alle dingen gemaakt zijn; Gods eigen Zoon, de Eniggeborene van de Vader, de Metgezel van de Heere der heirscharen, het Afschijnsel van des Vaders heerlijkheid en het uitgedrukte Beeld van Zijn Zelfstandigheid. Hij heeft hulp besteld bij Eén Die machtig is om zalig te maken. Maar wanneer wij het Lam van God beschouwen, zien wij Hem als de God-Mens, Immanuël, Die van eeuwigheid door verbondsbestemming was, maar in de volheid des tijds is geopenbaard. Wij zien Hem dan in Bethlehem, zoals de Heere Hem aan ons heeft bekend gemaakt; wij zien het geboren Kind, de Zoon aan ons gegeven, Wiens Naam is Sterke God! Overmits dan de kinderen des vleses en bloeds deelachtig zijn, zo is Hij ook desgelijks deelachtig geworden, opdat Hij een "Goël", een Verlosser van ons vlees zou zijn; opdat in dezelfde natuur voldoening zou worden aangebracht aan de Goddelijke rechtvaardigheid die beledigd is, terwijl Hij de Zoon van God was, Wiens oneindige Godheid een oneindige waardij en kracht gaf aan -Zijn gehoorzaamheid en verzoening. Hij is het Lam van God, zonder vlek en zonder rimpel, want alleen de Zodanige kon de zonde wegdragen. Hij werd als een zachtmoedig Lam ter slachting geleid en was gewillig, onderworpen, berustend, in de aanbedding van de onbevleete en heilige rechtvaardigheid die op Zijn hoofd was neergedaald.

Hij is het Lam Gods Dat is aangenomen. De Heere Zelf heeft Zijn brandoffer aangenomen. Het is opgeofferd en het vuur van de hemel is nedergedaald; het vuur van de Heere om Het als het ware te verteren. Maar de Heere liet zien dat Hij een welbehagen had met het Slachtoffer, dat Het Hem welbehaaglijk was, zodanig een Offerande Die staande kon blijven.

Hij is het Lam van God, Dat God Zelf heeft voorzien en aangenomen en nu aan ons, zondaren, wordt ten toon gesteld. Hij zegt van Hem, want wij hebben hier een groter getuigenis dan van Johannes: "Deze is Mijn geliefde Zoon, in Welken al Mijn welbehagen is." Waar dit evangelie ook gepredikt mag worden, stelt de Vader Hem als Zijn Lam voor.

*Hij neemt de zonde der wereld weg.*

Hij neemt de zonde weg! O, wat een wonderlijke afdoening, dat het Lam van God de zonde der wereld wegneemt! In de eerste plaats neemt Hij de zonde weg door plaatsbekleding. De eerste en oorspronkelijke overdracht van onze zonde vinden wij niet in de dag van onze vergeving, noch op de dag van de verzoening, maar in het eeuwige verbond, toen Christus Zich verbonden heeft om Zelf de plaats in te nemen van zondaren van het menselijke geslacht die Hem van de Vader gegeven waren. Toen heeft Hij Zijn ziel in de plaats van de zonde gegeven en onze schuld op Zich

genomen. De Zoon van God heeft ten volle voldaan aan de schuld van de zonde en Hij heeft op Zich genomen om die te dragen. De verplichting kwam tot Hem in de weg van een dadelijk gebod en God heeft de ongerechtigheden op Hem doen aanlopen. Wat is dan de diepte van de zonde? De mate van alle zonde die geweest is en nog zal komen van hen die vergeving ontvangen, de mate van de zonde van allen die verlost zijn en nog zalig zullen worden, die hen met de gehele wereld tot een eeuwige ondergang strekt, die zonde werd op het Lam van God gelegd. Hij was in staat om die te dragen. Hij was gewillig om die te dragen. Het behaagde de Heere Hem te verbrijzelen, om Hem krank te maken. Op deze wijze heeft Christus door de zonde te dragen, deze weggedragen, zoals één van de bokken losgelaten werd om de zonde van Israël weg te dragen. Zo draagt het Lam van God de zonde van de wereld weg. Daar is nu "verlossing door Zijn bloed, de vergeving der zonden, naar de rijkdom van Zijn genade". "Hij heeft macht op aarde om de zonde te vergeven." Hij heeft deze weggedragen en van de schouders weggenomen van hen in de dag van hun wedergeboorte, bekering en rechtvaardiging. En wij moeten opmerken dat Hij niet alleen de schuld draagt en wegneemt, maar de zonde zelf. Het rechtstreekse doel van Zijn verzoening is inderdaad de verzoening van de schuld van de zonde maar het gevolg van deze verzoening is de heiliging en gehoorzaamheid door de besprenging van het bloed, het bloed dat gestort is om de verzoening met God tot stand te brengen. Ditzelfde bloed reinigt de zondaars en heiligt hen tot een koninklijk priesterdom en verkregen volk. Christus wast ons van onze zonde in Zijn eigen bloed.

Hoe moeten wij de woorden "de zonde der wereld wegneemt" verstaan? Is er nu nog geen zonde in de wereld? Is dit niet een wereld die in het boze ligt? Zijn er niet die vergaan? Wordt de gehele wereld dan zalig?

Nee, mijn broeders. Het is nodig dat wij deze zaak beschouwen als een zaak die de Schrift ons leert, om niet af te wijken ter rechter of ter linker hand, maar om de regel van Gods heilig Woord op te merken. Dit Woord leert ons dit nadrukkelijk, anders zou er geen vertrouwen zijn, wanneer wij op de verzoening konden zien zonder het kruis van Christus te aanschouwen. Indien het zien op Hem ons niet dadelijk zou redden, zou dit dan de zaligheid kunnen verzekeren van hen die Christus van de Vader gekregen heeft? Als wij onze zaligheid los zien van de dood van Christus, of onderbreken door schakels die kunnen worden verbroken, dan is het duidelijk dat wij geen vertrouwen en geen verzekerde hoop hebben.

Wij hebben niet nodig om de verzoening te beperken, maar wij worden door de Schrift geroepen om de zekerheid en krachtadigheid van de dood van Christus te verheerlijken. De dood van Christus was niet alleen genoegzaam voor het doel dat zondaars door te geloven vergeving en het eeuwige leven zouden verkrijgen, maar zij was ook verdienstelijk ten opzichte van haar eigen toepassing en daarom is de zaligheid op Gods tijd verzekerd voor allen die geloven.

Maar er is ook een algemene kant in deze en in andere teksten. "Zie, het Lam Gods." Wij behoeven niet stil te staan bij de (in vergelijking met onze bedeling) beperking van de oudtestamentische huishouding en de nog beperkter vooroordelen van de Joden ten opzichte van de roeping van de heidenen. Wanneer Hij zegt: "Zie het Lam Gods", bedoelt Hij dit niet alleen voor de Joden maar voor de zonden van de gehele wereld. Maar in het bijzonder mogen wij opmerken dat de verzoening en de zaligheid door de verzoening van de Heere Jezus Christus, te maken heeft met de bijzondere toestand van ieder kind van de mensheid. Ieder mens is wezenlijk begrepen in de zonde van de wereld. Ten opzichte van het noodzakelijk belang is er geen onderscheid, want allen hebben gezondigd. Ieder mens in de wereld heeft het Lam van God nodig om zijn

zonde weg te nemen.

Wanneer wij het Lam van God beschouwen als in het evangelie voorgesteld aan elke zondaar van het menselijk geslacht, dan is Hij gelijkmatig gepast voor elke zondaar. Het evangelie is net zo gepast voor mij als voor u en net zo geschikt voor u als voor mij. Christus en Zijn offerande raakt zowel uw geval als het mijne. De behoefte van de zondaar komt overeen met wat in het offer van Christus te vinden is en omgekeerd raakt het offer van Christus de behoefte van de zondaar.

Nogmaals, er is een algemene uitgestrektheid van het gebod met betrekking tot de afkondiging van de verzoening. Wij zeggen niet dat het in grote trekken de schuld van de kerk is dat dit gebod in haar volle breedte niet gehoorzaamd wordt. Helaas, hoe velen zitten bij deze afkondiging, die in de weg van de Voorzienigheid tot hen komt, nog in het duister en in de schaduw des doods. Maar er is een algemene uitgestrektheid in dit gebod, "Ga dan heen en predik het evangelie aan alle creaturen." Er is een gebod van God dat, waar zondaren zijn, het Lam van God moet worden voorgesteld, met het gebod tot de ziel om op "het Lam Gods te zien".

Daar waar sprake is van de algemeenheid om dit evangelie aan de wereld en aan ieder schepsel te prediken, daar behoort deze afkondiging, waar dan ook, een vrije en onbelemmerde afkondiging te bevatten van een algemene en bijzondere nodiging, algemeen voor allen en bijzonder voor een ieder, om op het Lam van God te zien en verlost te worden. Deze afkondiging houdt de volmacht in voor mijn consciëntie om het gewicht van mijn schuld op de verzoening van Christus te werpen, om de schaamtevolle verdorvenheid van mijn natuur te werpen op de Fontein die geopend is tegen de zonde en tegen de onreinheid, om mijn gehele toestand als zondaar te werpen op Christus de Zaligmaker, zoals Hij mij in het evangelie wordt voorgesteld. Deze algemene bekendmaking heeft elk schepsel nodig; zij behoort aan alle creaturen gepredikt te worden. En waar dit verkondigd wordt, bevat deze een vrije volmacht voor elk schepsel om zijn toevlucht te nemen tot het Lam van God, als de enige Zaligmaker, met de verzekering dat Hij hem niet zal uitwerpen.

Nu, het Lam van God wordt niet alleen vandaag aan ons voorgesteld in het gepredikte evangelie, maar Hij komt ook tot ons in het teken van het sacrament. "De beker der dankzegging die wij dankzeggende zegenen, is die niet de gemeenschap aan het bloed van Christus? Het brood dat wij breken is die niet een gemeenschap aan het lichaam van Christus?" God zegt aan Zijn tafel en in Zijn evangelie: "Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt!"

O, wat is het gebruik van het evangelie, wanneer wij alleen de woorden horen en wat is het nut van het sacrament, wanneer wij alleen brood en wijn zien? God bekleedt de eeuwige waarheden in menselijke woorden, gevormd door de menselijke adem en door mensenhanden op papier gedrukt; Hij verbindt ze ook met uitwendige en zichtbare tekenen in de sacramenten. Het Woord is niets zonder de Geest; de tekenen zijn niets zonder dat wij Jezus zien. O, hoe hebben wij dan ook de Geest van God nodig, dat wij Christus in de spiegel van het Woord en in de spiegel van de sacramenten mogen zien!

Wij allen zijn van nature van de wereld; wij delen allen in de zonde van de wereld. Wij hebben over de zonde van de wereld gesproken, maar o, mijn vrienden! het is mijn zonde. Ik ben één van de wereld en ik deel in haar zonde. De wereld is geheel zondig, maar zondaars moeten hieruit verlost worden, één voor één. Wat betreft de toepassing van de verlossing: de zonde wordt persoonlijk van de zondaar van die wereld weggenomen. U en ik dan, die zondaren zijn en delen in de zonde van de wereld, hebben nodig om op het Lam van God te zien. En o, dat wij deze zaken



vandaag allemaal in onze gedachten hadden, want de ene wil de andere niet in de war brengen, te weten de zonde der wereld en onze persoonlijke zonde enerzijds en het Lam van God anderzijds! O, zie ze beide! En zie op het laatste, als het belangrijkste en helderste voorwerp! Om onze zonde te zien, zodat het duister gelaat hiervan ons de Heerlijke mag aanbevelen! Om onze eigen zonde te gevoelen, dat wij met betrekking tot de zonde der wereld in ons, persoonlijk mogen bevinden dat deze is weggenomen. Om op Hem te zien, Die de zonde wegneemt, opdat de zonde niet meer de geringste achting bij ons heeft, maar het Lam van God veel dierbaarder wordt, wanneer wij zien dat Zijn verdienste onze schuld oneindig overtreft en deze geheel wegneemt! En aldus mogen wij zien, kennen en geloven dat de zonde in ons geval niet overvloedig is geweest, maar dat de genade in het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt, meer overvloedig is, ziende dat door de zonde de dood over ons geheerst heeft, maar dat de genade heerst door rechtvaardigheid tot het eeuwige leven, door Jezus Christus onze Heere.

En als u mij vraagt: Hoe?

O, vrienden! als ik het versta, dan is dit niet door te denken dat ik een uitverkoren, een wedergeboren, een krachtdadig geroepen mens ben. Het is niet door iets van mijzelf aan het evangelie toe te voegen dat door mij als zondaar voortgebracht wordt, maar door het gehele evangelie in het ene woord dat mij raakt, dat woord zonde, te aanvaarden. Ik kan niet nabij het Lam Gods komen, dat kan zijn, maar ik ben nabij de zonde. En ik wil juist gaan en mijn zonde voor God belijden, met mijn vinger bij het woordje "zonde" en het voor de ogen van God en van het Lam houden. Zo doe ik bij soortgelijke voorstellingen van het evangelie: "Dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken." "Zondaren", dat is het punt in de tekst dat God mij voorhoudt, opdat ik de gehele tekst mag aannemen. "De Zoon des mensen is gekomen om te zoeken en zalig te maken dat verloren was." "Verloren", dat is het woord. Neem het persoonlijk en indien u uw vinger niet op Christus kunt leggen, leg uw vinger dan op een tekst waarin God de zonde en Christus bij elkaar brengt. Laat mij u vermanen tot de beoefening van een toeëigenend geloof.

### **Toespraak bij de eerste Tafel**

"Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt!" Het is een gezicht dat verdient om alles opzij te leggen, om opwaarts te mogen zien, dat onze ogen van al het zichtbare worden afgekeerd om op Christus te zien. De ogen van de Vader worden nooit moede om op Hem te zien! De Geest wordt nooit moede om Hem voor te stellen. De verheerlijkte heiligen worden nooit moede van dit gezicht, sommigen van hen zien het al duizenden jaren. Hij is de heerlijkheid van de hemel, de bewondering van de hemel. Hij is het Lam van Jehovah. "Zie, het Lam Gods!" Zie Hem in de heerlijkheid van Zijn Godheid. Zie Hem in de vlekkeloosheid van Zijn mensheid. Zie Hem in de afdaling en genade, waarin Hij deze mensheid met Zijn eeuwige Godheid verenigt. "Zie, het Lam Gods!" Waarom is er niets op aarde dat wij ons daarvan zouden afkeren en onze ogen op Hem vestigen? Alles hier beneden is ijdelheid. Als het de hemel zou zijn, met al haar poorten en kostelijke stenen, dan nog is er niets in de hemel dat waard is om onze ogen van Christus af te voeren! "Zie, het Lam Gods!" Maar, zult u zeggen, en misschien zijn er vandaag enkelen die dat doen: "Maar ik ben blind, ik kan het Lam van God niet zien!"

O, het evangelie is Gods Woord en het is de dwaasheid der prediking, omdat God daarin spreekt wat voor ieder ander dan Hij dwaasheid zou betekenen om zo te spreken. Hij zegt: "Ziet gij blinden, opdat gij zien moogt." Jehova geeft de blinden het

gezicht en zo zegt Hij: "Ziet, gij blinden, opdat gij zien moogt." Het is onze plicht om onze ogen op het Lam van God te richten, of wij blind zijn of niet. O, het licht komt van Hem en ook het gezicht. Laten de blinde ogen daarom naar Hem gewend worden, dan zijn zij niet langer blind. Hij is de zon. Hij Zelf is God, Die de blinden het gezicht geeft. U kunt Jezus zien, want het licht en ook het gezicht komt van Hem, daarom "ziet, gij blinden, opdat gij zien moogt." De Heere heeft u, naar ik vertrouw, enig gezicht gegeven, al kan het nog onvolmaakt zijn. De blindgeborene zag de mensen als bomen wandelen. U kunt niet aan de Tafel zijn, zonder enig gezicht op Christus. Maar of u dit ook heeft of dat u veronderstelt dat u het niet heeft, zie dan nog op het Lam van God. Trek uw ogen van anderen af. Zie niet op Johannes; Johannes wilde dat niet. Hij zegt: "Zie, het Lam Gods." Paulus zegt: "Ik heb mij niet voorgenomen iets anders onder u te weten, dan Jezus Christus en Die gekruist." O, vestig boven deze tekenen uw ogen op Hemzelf! Het is alleen een sacramentele betrekking die God tussen brood en wijn enerzijds en het lichaam en bloed van Zijn Zoon anderzijds, legt. Het is Zijn genade, Zijn verdienste, voorgesteld in het Woord en in het sacrament.

O, zie op Hem! Zie Zijn Persoon, genade, werk, hart! O, er is niemand dan Christus! Niemand gelijk Christus! Vraag Hem om u licht te geven. U zegt dat u het Lam van God niet kunt zien. O, vraag of de Heere u ogen wil geven om op Christus te zien. Ziet, gij blinden, ziet om het gezicht en ziet gij duisteren, ziet om licht, ziet om de Heilige Geest. Hij doopt met de Heilige Geest. Wilden wij de Heilige Geest hebben? Hij doopt met de Heilige Geest. Wij moeten op Hem zien, ga naar Hem om verlichting, om de verlichting van Zijn Heilige Geest.

Hij is de heerlijkheid van Zijn inzetten op aarde zowel als de heerlijkheid van de hemel boven. Het is Christus in het Woord dat de Bijbel tot een heerlijk Boek maakt. Het is Christus in het avondmaal dat het avondmaal heerlijk maakt. Er is geen heerlijkheid dan in Hem; uit Hem komt deze voort en Zijn liefelijkheid maakt Zijn volk liefelijk. "Zie, het Lam Gods." Hij is waard dat wij Hem zien, ofschoon wij ons gehele leven gezegd hebben dat wij niet zien kunnen, dan is Hij het waard dat wij Hem met onze laatste blik zouden zien. Misschien dat wij maar een glimp van Christus zouden ontvangen. Maar een glimp van Christus is meer dan het gezicht van al de vermaken van de wereld; een glimp van Christus verlost de ziel! Broeders, Hij is de goede Herder en in die weg worden Zijn ambten als Middelaar ons voorgesteld, als Profeet, Priester en Koning. Als Priester wordt Hij ons voorgesteld, want Hij is de goede Herder Die Zijn leven geeft voor de schapen. Christus is dan de Herder Israëls als Priester. Wij worden nu in het bijzonder geroepen om Hem te aanschouwen als de goede Herder Die Zijn leven geeft voor de schapen. Maar dit werpt veel licht op al Zijn handelingen als Herder, als een gepaste Herder, als een Profeet Die ons door Zijn Woord en Geest onderwijst in de wil van God aangaande onze verlossing. Hij heeft onderherders verordend, die zonder twijfel geboden worden om "de Kerk van God, die Hij met Zijn eigen bloed heeft verlost, te voeden". Maar indien wij in de grazige weiden willen wandelen en aan zeer stille wateren willen nederliggen, moeten wij ten diepste afhankelijk zijn van Israëls Herder.

Wanneer u vraagt, hoe dat u onderwezen en vertroost moet worden, bedenk dan: "Zie, het Lam Gods."

Wat wij op aarde ook mogen hebben, zij zijn maar als een glans, die verdwijnt. Wij moeten alles verlaten en al de dingen van de aarde verlaten ons. Maar er is zo'n uitnemendheid in Christus, dat Hij gisteren, heden en tot in eeuwigheid Dezelfde is. En hij die het Lam van God eenmaal heeft gezien, mag steeds op Hem zien en dit zal nooit meer van hem weggenomen worden. Wij spreken niet van gevoelens die wij

altijd hebben, maar van een blijvende bevinding.

Hij is ook een Herder om te regeren. Hij heeft een stok en een staf om Zijn herderlijk gezag in Zijn eigen kudde te handhaven; hoewel zij vaandels zijn van gezag, zijn zij tevens instrumenten van vertroosting. "Uw stok en Uw staf die vertroosten mij."

Nu, geliefde broeders, wat zal ik zeggen? Dit kan misschien de laatste keer zijn dat ik onder u het avondmaal bedien. Wat kan ik anders tot u zeggen dan wat Johannes eenmaal sprak: "Zie, het Lam Gods!" Ga tot Hem en Hij zal voor u zorgen, Hij zal u leiden, Hij zal u voeden; Hij weet wat u nodig hebt, Hij weet wat u voelt. Hij zorgt, Hij wilde Zijn leven niet voor de schapen stellen om hen te laten omkomen, om hen te verstrooien, om toe te laten dat de wolf zou komen en hen wegnemen, maar Hij gaf Zijn leven om hen te verdedigen. Zoek dan een gezicht van het Lam van God te krijgen, niet door inbeelding maar door geloof, terwijl wij de tekenen van brood en wijn in uw handen geven.

***"In de nacht waarin de Heere verraden werd..."***

"Ik ben de goede Herder, de goede Herder geeft Zijn leven voor de schapen." "De Zoon van God heeft mij liefgehad en heeft Zichzelf voor mij overgegeven." Hoeveel ogen hebben op Christus gezien! Velen hebben Hem lang verwacht. De aartsvaders hebben naar Hem uitgezien met een verlangende verwachting. Jakob sprak: "Op Uw zaligheid wacht ik, o Heere." En de gehele Kerk heeft op Hem gewacht. O, er waren vele ogen die naar de Zaligmaker vooruit zagen. Er zijn in de christelijke kerk vele ogen die terug zien. De ogen van het Oude Testament en de ogen van het Nieuwe Testament ontmoeten elkaar in Christus. Zij hebben uitgezien en ziet u op het Lam van God?

***"Desgelijks nam Hij na het avondmaal de drinkbeker, zeggende..."***

O, hadden wij een blik van Christus die de zonde zal verdrijven. O, hadden wij een ontdekking van Zijn heerlijkheid, waaruit wij de liefde tot Hem ontvangen! O, hadden wij zo'n gezicht op Hem om ons oog nooit meer van Hem af te wenden! Zulk een gezicht dat wij Hem mogen volgen, door goed gerucht en kwaad gerucht, in leven en in sterven; zulk een gezicht van Hem dat ons mocht leiden om te zoeken bij Hem te zijn waar Hij is, opdat wij Zijn heerlijkheid mogen aanschouwen! O, hadden wij zulk een gezicht van het Lam van God, dat onze ziel voor altijd een hemelse oefening verschaft! O, hadden wij onze zonden gewassen in Zijn dierbaar bloed, opdat onze scharlaken schandvlekken witter zouden zijn dan sneeuw! Hij heeft de zonde weggenomen, Hij stierf eenmaal tot voldoening van de schuld, maar o! de vervulling gaat voort door de eeuwen heen, de vervulling van wat Hij deed, de toepassing hiervan, de mededeling van vergeving, reiniging en vrede. Eens voor altijd nam Hij de zonde weg door Zijn voldoening, maar Hij neemt steeds weer de zonden weg door de toepassing van de verzoening. O, hadden wij de toepassing! Gelovigen, ik vertrouw erop dat u uw zonden bij de Heere gebracht hebt, tot de Fontein die geopend is tegen de zonde en tegen de onreinheid. Ik hoop dat u uw zonden bij Christus gebracht hebt, om deze door Hem te laten wegnemen. Zie nu, zie Hem nu, op uw pelgrimsreis op deze aarde; zie Hem, totdat u tenslotte door de doodsjordaan heen zult komen. "Zie, het Lam Gods!" Dat licht schijnt vanuit de hemel, dat licht leidt u. O, wandel dan in Hem!

***Toespraak bij de vierde Tafel.***

(Duncan leest Openbaring 5:1 enz. "En ik zag in de rechterhand Desgenen Die op de troon zat, een boek...")

Hier hebben wij een verslag van het geslachte Lam na Zijn opstanding en verheerlijking. Het Lam werd geslacht, werd gekruisigd in zwakheid, naar nu leeft Hij door de kracht van God. Hij heeft de banden van de dood verbroken, omdat het niet mogelijk was dat Hij hierdoor zou worden vastgehouden. De dood is de grote scheidsman. Hij scheidt geliefde vrienden van elkaar.

Maar dat niet alleen; de dood scheidt de ziel van het lichaam, die God niet gemaakt heeft om verdeeld te worden, maar om tezamen in plaats van de zonde het eeuwige leven door te brengen. De dood laat zijn kracht het meest zien als hij de twee samengestelde delen van de mensheid van onze Heere vaneen scheidt. Zijn ijzeren tanden konden dat doorsnijden; zelfs het lichaam en de ziel van onze Heere werden verdeeld. Maar de vereniging van de Goddelijke en menselijke natuur brak de tanden van de dood. Hij was niet in staat om de menselijke natuur van Zijn Goddelijke vaneen te scheiden; hij kon Zijn Godheid niet scheiden van Zijn mensheid. Nu is Hij gezeten op de troon der heerlijkheid en Hij opent daar het boek, het boek van het voornemen, de leer en de profetieën van God. De apostel zag in een heilig gezicht het verzegelde boek. Het boek van de profetie, het gehele boek van God, was een verzegeld boek, vandaar het gezicht dat allen daar belang bij hadden. Wel mocht de apostel wenen, toen hij zag dat het boek verzegeld was, een boek waarin het gehele voornemen van God geschreven staat. Niemand werd waardig bevonden om het boek te openen en erin te zien. Maar hij werd vertroost.

"De Leeuw uit de stam van Juda, de Wortel Davids, heeft overwonnen, om het boek te openen, en zijn zeven zegelen te verbreken." En toen hij de Leeuw uit de stam van Juda zag, wat voor gelijkenis vertoonde Deze? Hij zag "een Lam dat geslacht was". Dat is de Leeuw uit de stam van Juda. Geen gelijkenis kan Christus bevredigend afbeelden. Hij is een Leeuw en een Lam. Hij is het Lam voor arme, in zichzelf veroordeelde zondaren, maar de Leeuw van de stam van Juda, Die krachtig is om al Zijn en hun vijanden te verijdelen en teniet te doen. Nu is het boek juist het boek van Goddelijke openbaring en het is, mijn vrienden, onze zaak om in dit boek te lezen om de zin en mening ervan te vatten en haar geest te proeven, want daartoe is toch de evangeliebediening aan de Kerk gegeven.

O, wat voor een zegen is het, te bedenken dat zowel de ontvouwing als de inspiratie van de Schrift door Christus is. Hij gaat voort om het Woord te ontvouwen, niet alleen door de profetie te vervullen maar door de middelen der genade en het persoonlijke onderzoek van Zijn volk. Zie nu op de Leeuw van de stam van Juda en zeg niet: "Het is een gesloten boek."

Als het voor u een gesloten boek is, dan is het voor Hem geopend. Hij ziet erop en wanneer u erin ziet, ontmoeten Zijn ogen de uwe. "De Leeuw uit de stam van Juda heeft overwonnen om het boek te openen en zijn zeven zegelen te verbreken." Geen mens kon anders hierin zien. O, het zou goed voor ons zijn, wanneer wij de Schrift lezen, om te bedenken dat het oog van Christus en het onze elkaar in het Woord ontmoeten, want zowel Hij als wij zien in het Woord. En als wij het niet verstaan, laten wij het als een zegen aanmerken dat Hij het verstaat, opdat wij mogen vragen: "Open mijn ogen, dat ik mag aanschouwen de wonderen van Uw wet." Van alle zaken die dit Woord bevatten, is er niets heerlijker dan Zijn dood. Juist in betrekking tot Zijn dood wordt de schoonheid van alle andere zaken in de Schrift gevoeld door hen, wier ogen God geopend heeft. Het Lam Dat nu gezeten is op de troon, is het geslachte Lam. Hij herinnert Zich nu zonder spijt Zijn eigen kruis en helse angsten, de smart van Zijn ziel, en Hij ziet nu ook op de door Hem ingestelde inzetting. Hij is hier om Zijn eigen instelling te bevestigen. Moge Hij hier tegenwoordig zijn om het te zegenen. "Ik heb macht om Mijn leven af te leggen." En Hij Die de macht had om dit

te doen, deed dit uit liefde. "Niemand heeft groter liefde dan deze, dat hij zijn leven aflegt voor zijn vrienden." Hij deed dit niet uit dwang. Hij dronk de beker niet uit dwang. Hij werd geen vloek uit dwang. Hij had macht om dat te doen. "Mijn bloed van het Nieuwe Testament, dat voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden." "Drinkt allen daaruit." Het is erg kostbaar, erg waardevol, erg vrij. "Drinkt allen daaruit." Ontvang dan het brood dat op Zijn vlees wijst; ontvang dan de wijn dat op Zijn bloed wijst. "Mijn vlees, dat Ik wil geven voor het leven der wereld."

Zie nu op het Lam, Dat eens werd geslacht; de Christus in heerlijkheid, Die de merktekenen van Zijn vernedering in Zijn persoon omdraagt.

O, hoe zal een arme discipel nabij een verheerlijkte Verlosser komen! Johannes viel aan Zijn voeten, Johannes die aan Zijn borst gelegen had. Maar in het Lam, Dat nu schittert in heerlijkheid, is iets om een arme gelovige op aarde te doen oprijzen. "Het Lam Dat geslacht is." Hij sprak eenmaal in Zijn opgestane lichaam: "Zie Mijn handen en Mijn voeten en steek uw hand in Mijn zijde." Jezus heeft het medeleven niet verloren; Hij is de geest van de Man van smarten niet kwijtgeraakt. Toen de smart wegging, gold dit niet voor de geest. Hij is in staat om medelijden te hebben. Hij is nog steeds "de Man van smarten en verzocht in krankheid", alleen zijn de smarten weggegaan. De hemel is bezig met wat ook wij nu doen, namelijk de gedachtenis aan de dood van Christus. Dat is het werk van de eeuwigheid, tot in alle eeuwigheid. God verhoede dat iemand van ons, die tot de hemel is verhoogd geweest, tot de hel toe zal worden neergestoten. Er is geen inzetting te noemen die dichter bij de hemel staat, geen dienst die meer nabij de dienst van de hemel is, dan wat wij nu aan het doen zijn. De gedachtenis van de dood van Christus; hierin bestaat wezenlijk al de dienst van de Kerk, maar in het avondmaal in het bijzonder.

O, prijs het Lam! "Gij zijt waardig het boek te nemen en zijn zegelen te openen; want Gij zijt geslacht, en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed."

O, heb medelijden met hen die hun Bijbel wel kunnen lezen zonder de zegelen te zien. De gelovige, die in het Woord leest, behoort haar zegelen te zien. Zij zijn er, maar toch zijn zij geopende zegelen. Ongetwijfeld zijn de zegelen, de zeven zegelen er, maar de verbreking, de opening is er ook. De Bijbel is een boek met zeven zegelen, zeven geopende zegelen; het Lam heeft ze geopend. Het is nodig dat het Lam de opening van elk zegel laat zien. O, als u uw Bijbel leest, lees hem dan als het boek met de zeven zegelen die het Lam opent. Loof Hem voor uw verlossing. O, wat is de waarde van de verlossing van de zielen? "De verlossing van de ziel is kostelijk." Bereken, bereken, als u dat zou kunnen, de waarde van de verlossing. Deze is kostelijk! Wat heeft zij u gekost? U? Helemaal niets. Maar het kostte de prijs van het Lam Zelf. Wat was voor het Lam het meest ontzettend? De toorn van de Vader! Al de uitwendige omstandigheden waren niets in vergelijking met de toorn van Zijn Vader. Het heeft u niets gekost, maar wat wilt u geven? Geef dan niets als een prijs maar geef een blijk van dankbaarheid. Is Hij geen gezang waard? Dan is er dit lied: "Hem Die ons heeft liefgehad en ons van onze zonden gewassen heeft in Zijn eigen bloed, Hem zij de heerlijkheid en de heerschappij voor altoos."

Wat is de waarde van het nieuwe leven, dat leven dat wij eerst verloren hebben, dat leven dat wij voor altijd kwijt zijn? Wat is de waarde van het nieuwe leven? Dat kunt u toch niet vertellen? Maar wat is het doel van het nieuwe leven? Om het aan Hem, de Verlosser, toe te wijden. O, is dat niet het leven dat door de dood van de Heere der heerlijkheid gekocht is; is dat geen goed leven, geen goed leven voor u om aan Hem te besteden? O, gelovige, bepaal u meer tot dat leven en dan zal dit u moed geven. U kunt geen grote genade verwachten. Waarom niet? Vanwege uw onwaardigheid. Maar

er zijn twee dingen die u een grote bemoediging geven. Het eerste is dat het Lam het waardig is; het tweede dat die grote genade u geschikt kan maken tot een grote dienst. U weet, u gelooft, dat God gewillig is om een grote dienst te ontvangen. O dan, als Hij gewillig is om een grote dienst te ontvangen, zo is Hij ook gewillig om een grote genade te geven, opdat Hij een grote dienst mag ontvangen. Hij is gewillig om lofzangen aan te nemen.

Denkt u dat de God van liefde één van de Egyptische opzichters is? Heeft Hij stenen nodig, zonder dat Hij hierin voorzien heeft? Nee, Hij zal u alle dingen naar Zijn algenoegzaamheid geven.

En nu, mijn lieve vrienden, zie op het geslachte Lam; door Hem werd het Boek geïnspireerd, door Hem werden de zegelen geopend. Hij heeft de Kerk herders en leraars gegeven. Hij heeft meer. Hij heeft de Geest. Hij is verhoogd om met de Heilige Geest te dopen. Hij is verhoogd om uw lofliederen te ontvangen. Hij is verhoogd om deze te geven, want zonder Hem zouden de lofzangen nooit kunnen opstijgen. Het is het werk van de hemel om Christus te loven. Laat dit ook uw werk op aarde zijn. Waarom wil een ieder niet Christus aannemen, dienen en verheerlijken? Dit is grotelijks te betreuren, maar laat daarom iedere gelovige trachten om het gebrek van de wereld aan te vullen. Al zijn de lofzangen weinig, laat ze daarom luide gehoord worden. Moge de Heere u aanmoedigen! En moge het Lam, Dat eenmaal geslacht werd en nu in heerlijkheid is, u leiden en voeden totdat Hij u in heerlijkheid leidt, tot de plaats waar God alle tranen van uw ogen zal afwissen.

## Literatuur

- D. Brown, *Life of the late John Duncan LL.D.*, Edinburgh, 1872.
- A. Moody Stuart, *Recollections of the late John Duncan LL.D.*, Edinburgh, 1872.
- J.S. Sinclair (ed.), *Rich gleanings after the vintage from "Rabbi" Duncan*, London, 1925.
- D. Brown, *The late Rev. John Duncan LL.D., in the pulpit and at the Communion table*, Edinburgh, 1874
- W. Knight (ed.), *Colloguia Peripatetica, deep-sea soundings being notes and conversations with the late John Duncan LL.D.*, Edinburgh, 1879.
- Disruption Worthies, a memorial of 1843*, Edinburgh, London, 1881.
- K. Moody Stuart, *Alexander Moody Stuart D.D.: a Memoir, partly autobiographical*, London, z.j.
- I. Murray, *The Puritan hope: Revival and the interpretation of Prophecy*, London, 1971.
- De zendingsreis van Robert Murray MacCheyne*, Dordrecht, 1981.
- New College, Edinburgh, a centenary history*, Edinburgh, London, 1946.
- John E. Marshall, "Rabbi" Duncan and the Problem of Assurance," in *The Banner of Truth*, Edinburgh, issue 201, 202, 206, 207, 208 (jrg. 1980/81).
- J. Macleod, *Scottish Theology in relation to church history since the Reformation*, repr. Edinburgh, 1973.
- T.M. Lindsay a.o., *Religious life in Scotland; from the Reformation to the present day*, London, 1888.
- Andrew L. Drummond & James Bulloch, *The Church in Victorian Scotland (1843-1874)*, Edinburgh, 1975.
- Andrew L. Drummond & James Bulloch, *The Church in Victorian Scotland (1874-1900)*, Edinburgh, 1978.
- 186
- Norman L. Walker D.D., *Chapters from the history of the Free Church of Scotland*, Edinburgh & London, 1895.
- G. Carlyle, "Mighty in the Scriptures", a memoir of Adolph Saphir D.D., London, 1894.
- J. Dunlop, *Memories of Gospel Triumphs among the Jews during the Victorian Era*, London, 1894.
- Thomas Maxwell, *St. Catherine's in Grange 1866-1966*, Edinburgh, 1966.